

วารสาร วนัมฏองแหวกพุทธศาสตรปริทรศนั

Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak

ISSN: 2465-3683 (Print)

---

ปีที่ 5 ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน 2561

Vol.5. No.1 January 3 June 2018

---

- **กำหนดการเผยแพร่ ปีละ 2 ฉบับ**

ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม

- **วัตถุประสงค์**

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารวนัมฏองแหวกพุทธศาสตรปริทรศนั (Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak) บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ เป็นวารสารวิชาการ ราย 6 เดือน (ปีละ 2 ฉบับ) คือ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม-มิถุนายน, ฉบับที่ 2 เดือน กรกฎาคม – ธันวาคม มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตผลงานวิชาการ การวิจัย บริการทางวิชาการ เป็นเวทีแลกเปลี่ยนแนวคิด สนับสนุนให้เกิดวารสารทางวิชาการของมหาวิทยาลัย ในการเผยแพร่ผลงานวิชาการ บทความวิจัย และบทความวิชาการ ด้านศาสนาและปรัชญาแก่ผู้บริหาร คณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิต นักศึกษา ในระดับบัณฑิตศึกษา ในมิติด้านศาสนาปรัชญา และศาสตร์สมัยใหม่ โดยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

- ทุกบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ได้รับการตรวจสอบทางวิชาการจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่านต่อบทความ

- ทัศนะและความคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารวนัมฏองแหวกพุทธศาสตรปริทรศนั บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ถือเป็นการรับผิดชอบของผู้เขียนบทความเท่านั้น และไม่ถือเป็นทัศนะของผู้รับผิดชอบในกองบรรณาธิการวารสารวนัมฏองแหวกพุทธศาสตรปริทรศนั บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

## คณะกรรมการที่ปรึกษา (Advisors)

พระราชปรีดิทีวกวี, ศ.ดร.  
พระธรรมโมลี, ดร.  
พระสุวรรณเมธากรณ์, ผศ.ดร.

อธิการบดี  
รองอธิการบดี วิทยาเขตสุรินทร์  
รองอธิการบดีฝ่ายบริหาร

## บรรณาธิการ (Chief Editor)

รศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

## ผู้ช่วยบรรณาธิการ (Assistant Editor)

ผศ.บรรจง โสดาดี  
ดร.ธนรัฐ สะอาดเยี่ยม

## กองบรรณาธิการ (Editorial Board)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระอธิการเวียง กิตติวัฒน์, ผศ.ดร.  
ผศ.ดร.ธน ศรีทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

## หน่วยงานภายนอก

ผศ.ดร.อำนาจ ยอดทอง  
ผศ.ดร.บัญญัติ สาลี  
ผศ.ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน  
พระมหามหาวินทร์ ปรีสุตโตโม, ผศ.ดร.  
ผศ.ดร.วันชัย สุขตาม  
ผศ.ดร.อัศวิน ธีระไธสง  
ผศ.ดร.สุชาติ บุญขจรานนท์

มหาวิทยาลัยมหิดล  
มหาวิทยาลัยมหาสารคาม  
มหาวิทยาลัยศิลปากร  
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์  
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์  
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

## ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลั่นกรองบทความ (Peer Review)

### ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระมหาสมบุรณ์ วุฑฒิกโร, รศ.ดร.  
พระครูศรีปัญญาวิกรม, ผศ.ดร.  
ศ.ดร.บุญทัน ดอกไธสง  
ศ.ดร.จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์  
รศ.ดร.โกนิษฐ์ ศรีทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

รศ.ดร.เอกฉัตร จารุเมธีชน  
ผศ.ดร.ธนู ศรีทอง

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

### ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

ผศ.ดร.วัชร งามวิจิตรเจริญ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รศ.ดร.สุนันท์ เสนารัตน์

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ผศ.ดร.วีรชัย ยศโสธร

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ผศ.ดร.อักรพนธ์ เนื้อไม้หอม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ดร.มนูญ สอนโพนงาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

พระมหามหวินทร์ ปุริสุตโตโม, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ดร.สงวน เหล่าโพนทัน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

รศ.ดร.รัตนะ ปัญญาภา

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร.สุชาติ บุษย์ชญาณนท์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

ผศ.ดร.อำนาจ ยอดทอง

มหาวิทยาลัยมหิดล

ผศ.ดร.จิรายุ ทรัพย์สิน

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผศ.ดร.วันชัย สุขตาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ดร.พีรวัส อินทวิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ดร.วิโรจน์ ทองปลิว

มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

ผศ.ดร.ชาญณรงค์ บุญหนุน

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผศ.ดร.บัญญัติ สาลี

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ดร.พิสุทธิ์พงศ์ เอ็นดู

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

วิทยาเขตสุรินทร์

ผศ.ดร.อภิญาวัฒน์ โพธิ์सान

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ผศ.ดร.ธีรพงษ์ มีไธสง

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ดร.ประภาส แก้วเกตุพงษ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

บันทึกข้อมูลและพิสูจน์อักษร : จิรรัตน์ พิมพ์ประเสริฐ

ออกแบบปก : เอกภาพ แยกดี

พิมพ์ที่ : บริษัท ไอพริ้นท์แอนด์ เทคโนโลยี (ไทยแลนด์) จำกัด

433/8-9 ถนนจิระ ตำบลในเมือง อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ 31000

## สารจาการองอธิการบดี

บัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ได้ผลิตวารสารวิชาการเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา คือ วารสารวันมัญงแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ ซึ่งเป็นวารสารที่มีคุณภาพด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา โดยได้เปิดโอกาสให้นักวิชาการทั่วไปได้นำเสนอผลงานทางวิชาการ เพื่อเข้ารับการพิจารณาถั่นกรองจากคณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ ทำให้บทความวิจัย และบทความทางวิชาการที่ได้รับการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารนี้ เป็นข้อมูลทางวิชาการของมหาวิทยาลัยที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา การบริการวิชาการด้านพระพุทธศาสนา และการประยุกต์หลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ อันเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สิ่งหนึ่งที่นักวิชาการพึงตระหนักและพัฒนาควบคู่กับวิชาการ คือ ความมีศีลธรรมและจรรยาบรรณของความเป็นนักวิชาการเชิงพุทธ กล่าวคือ ต้องมีการศึกษาข้อมูลอย่างละเอียดและลึกซึ้ง เข้าถึงแหล่งปฐมภูมิ คือพระไตรปิฎก และคัมภีร์ที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา มีความเคารพในกฎกติกาและเคารพสิทธิของบุคคลที่เกี่ยวข้อง พร้อมทั้งรายงานผลของการวิจัย และข้อที่ค้นพบตามความเป็นจริงในเชิงสร้างสรรค์ วิชาภษวิจารณ์บนฐานข้อมูลและหลักแห่งเหตุผล และที่สำคัญนักวิชาการทางพระพุทธศาสนา พึงปลูกศรัทธาให้มั่นคงในพระพุทธศาสนา สร้างสรรค์งานเพื่อให้สามารถนำไปใช้พัฒนาประเทศชาติและเทิดทูนไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์

ขออนุโมนาและชื่นชมต่อคณะทำงานวารสารวันมัญงแหรกพุทธศาสตรปริทรรศน์ ที่ได้มีวิริยะอุตสาหะอย่างยิ่ง ทุ่มเทกำลังสติปัญญาช่วยกันสร้างสรรค์ผลงานนี้ขึ้นมา เพื่อบริการวิชาการแก่สังคม สร้างองค์ความรู้ทางพระพุทธศาสนา เพื่อบูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ให้ปรากฏในบรรณพิภพทั้งนี้ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาพระพุทธศาสนาในเชิงวิชาการและประชาชนผู้สนใจทั่วไป



( พระธรรมโมลี, ดร. )

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

## บทบรรณาธิการ

วารสารวณัฎ्ถองแหกรพุทธศาสตรปริทรรศน์ (Journal of Buddhist Studies Vanam Dongrak) ฉบับนี้ ยังรักษาความเข้มข้นของเนื้อหาเดิมในการเป็นสื่อกลางการตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิชาการทางด้านศาสนาและปรัชญาของคณาจารย์ นักวิชาการ นักวิจัย และนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา มีผู้อ่านหลายท่านสอบถามมายังกองบรรณาธิการว่าชื่อของวารสารแปลกดี เห็นชื่อแล้วอยากอ่าน เนื่องจากเกิดความสงสัยและอยากรู้อย่างที่มันเป็นคืออะไร การอ่านเนื้อหาเล่มก่อน ๆ ที่ผ่านมาก็ยังไม่เกิดความกระจ่างว่าชื่อของวารสารมีที่ไปที่มาอย่างไร กองบรรณาธิการขอชี้แจงให้ท่านผู้อ่านทราบว่า สิ่งที่ท่านกำลังสงสัยนั้นคือวัตถุประสงค์ของพวกเราตั้งแต่ต้น ที่ได้ร่วมประชุมร่วมกันเพื่อให้ได้มาของชื่อวารสารฉบับนี้เลยทีเดียว และบัดนี้ก็ได้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของการตั้งชื่อวารสารนี้แล้วคือทำให้ผู้อ่านเกิดความสงสัยและอยากอ่านวารสารเล่มนี้ ดังนั้นน่าจะถึงเวลาบอกให้ท่านผู้อ่านได้ทราบว่าที่มาของชื่อเป็นอย่างไร มีความสำคัญ และเกี่ยวข้องกับวารสารอย่างไร ดังนี้

วารสารฉบับนี้ถือกำเนิดขึ้นในอาณาบริเวณเทือกเขาพนมดงรัก (Phanom Dongrak) เป็นเทือกเขาที่กั้นพรมแดนระหว่างประเทศไทยกับประเทศกัมพูชา ชื่อพนมดงรักนี้เป็นที่เข้าใจของคนไทยทั่วไป การออกเสียง ดงรัก คำนี้สันนิษฐานว่าคนไทยน่าจะอ่านออกเสียงตามที่ฝรั่งเขาเขียนเอาไว้ว่า Dongrak จริง ๆ แล้วคำนี้ฝรั่งเขาออกเสียงว่า “ดองแร็ก” เพราะฝรั่งเองเขาเขียนขึ้นตามคำของคนพื้นถิ่นที่เรียกเทือกเขานี้ว่า พนมฆ้องแหกร ซึ่งเป็นภาษาพื้นถิ่นเขมร แม้คนพื้นถิ่นสุรินทร์ของไทยในปัจจุบันที่มีอายุมากกว่า 80 ปี ก็ออกเสียงว่าฆ้องแหกร สำหรับคำว่า “พนม” เป็นภาษาเขมร แปลว่าภูเขา โดยคำนี้ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกอักษรขอม พบที่ปราสาทพนมรุ้งจังหวัดบุรีรัมย์ว่า “วนรุง” แปลว่าภูเขาอันกว้างใหญ่ ถ้าเทียบกับคำนี้ วนัฆ้องแหกร จึงแปลว่าภูเขาไม้คาน เพราะคำว่า ฆ้องแหกร แปลว่าไม้คาน เกี่ยวกับความเป็นมาของภูเขาไม้คานนี้มีตำนานเล่าขานกันเรื่อยมาอยู่ในกลุ่มชนพื้นถิ่นซึ่งเราวยังไม่นำมาเล่าให้ฟังในฉบับนี้หากท่านผู้อ่านสนใจก็จะนำมาเล่าต่อในฉบับต่อไป เพื่อสื่อสารกับคนทั่วไปให้เห็นถิ่นกำเนิด แหล่งของอารยธรรม และวิถีชีวิตของกลุ่มชนในดินแดนแถบนี้ เราจึงได้นำเอาชื่อของเทือกเขาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชื่อวารสาร คราวนี้ก็เป็นอันว่าได้ให้คำตอบเกี่ยวกับที่ไปที่มาของชื่อวารสารที่ท่านผู้อ่านได้สอบถามมาทางกองบรรณาธิการเป็นที่เรียบร้อยแล้ว บทความที่ลงตีพิมพ์ในฉบับนี้เป็นเรื่องที่กองบรรณาธิการได้ร่วมประชุมพิจารณาคัดเลือกเรื่องที่ตรงตามวัตถุประสงค์หลักของวารสารคือการเผยแพร่ผลงานวิชาการทางด้านศาสนาและปรัชญา โดยมีผลงานของนักวิชาการที่ถูกเลือกจัดพิมพ์เผยแพร่ภายในเล่มตามลำดับดังนี้

**พระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ โดย พระมหามหวินทร์ ปุริสุตตโม** บทความนี้นำเสนอประเด็นการศึกษา วิเคราะห์ และบูรณาการพระพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ผู้เขียนได้นำเสนอมุมมองว่าทั้งพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่สามารถบูรณาการใช้ร่วมกันได้อย่าง

เหมาะสม โดยใช้ปัญหาที่ต้องการแก้เป็นตัวตั้งแล้วนำพระพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่มาเป็นเครื่องมือในการจัดการแก้ปัญหา

**การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน** โดย อุทิศ ทาหอม และ สุนันท์ เสนารัตน์ บทความนี้นำเสนอประเด็นมุมมองทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน ที่สะท้อนความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ลักษณะสังคม วิถีชีวิต โลกทัศน์ การปรับตัวกับระบบนิเวศทางสังคมและสภาพแวดล้อม เพื่อนำทุนทางวัฒนธรรมดังกล่าวไปสู่การประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าต่อชุมชน

**ความเชื่อเรื่องน้ำพระพุทธรูปมนต์สำหรับพุทธศาสนิกชน** โดย สุชาติ บุษย์ชญาณนท์ บทความนี้นำเสนอประเด็นความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อน้ำพระพุทธรูปมนต์ โดยนำเสนอเนื้อหาเริ่มจากความเป็นมาของน้ำพระพุทธรูปมนต์ในพระพุทธศาสนา กระบวนการประกอบพิธีทำน้ำพระพุทธรูปมนต์ คติความเชื่อพลังอำนาจในพระรัตนตรัยของพุทธศาสนิกชน และข้อพิสูจน์น้ำพระพุทธรูปมนต์ทางวิทยาศาสตร์

**เปรต กับความสัมพันธ์กับประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเขมร** โดย ยโสธรา ศิริภา ประภากร และคณะ บทความนี้นำเสนอประเด็นฐานคติความเชื่อของชาวไทยเขมรที่ว่า เปรตเป็นลักษณะวิญญาณที่หิวโหย อดอยากเป็นผู้ที่อยู่อาศัยอีกภพภูมิหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเขมร เป็นการแสดงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ปฏิบัติสืบต่อกันมา จึงก่อให้เกิดประเพณีและพิธีกรรมแซนโฎนตาที่ปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

**ศิวลึงค์: ศาสนศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์** โดย สมมาตร ผลเกิด บทความนี้นำเสนอ มุมมองในประเด็น ความหมาย กำเนิด รูปแบบ คติการนับถือ พิธีบูชา เครื่องบูชา อาณิสย์ของการบูชา และอำนาจของศิวลึงค์ ซึ่งเป็นความเชื่อของศาสนิกชนผู้นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่มีต่อองค์พระศิวมหาเทพ ที่เป็นเทพเจ้าสูงสุดในลัทธิไศวนิกาย

**มิติการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการเสริมสร้างศักยภาพทางบริหารงานของผู้บริหารองค์กร: การสะท้อนมุมมองจากการทบทวนวรรณกรรม** โดย สุรศักดิ์ ชะมารัมย์ และคณะ บทความนี้เสนอ มุมมองในประเด็นการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำเชิงพุทธในการเสริมสร้างศักยภาพทางบริหารงานของผู้บริหารองค์กรในมิติต่าง ๆ ด้วยการอธิบายถึงความหมายและความสำคัญ แนวความคิดเกี่ยวกับภาวะผู้นำเชิงพุทธ และในตอนท้ายเป็นการนำเสนอถึงมิติการประยุกต์ใช้ภาวะผู้นำเชิงพุทธ ใน 5 มิติ คือ ด้านการศึกษา ด้านการเมืองการปกครองและการบริหารจัดการ ด้านสาธารณสุข ด้านศาสนา และ ด้านอื่นๆ

**การสร้างความปลอดภัยตามบทบาทภาวะผู้นำ** โดย พระปลัดสุระ ญาณธโร บทความนี้นำเสนอประเด็นบทบาทของผู้นำ เนื้อหาที่นำเสนอเริ่มจากลักษณะพิเศษของผู้นำ ผู้นำกับ

การเปลี่ยนแปลง ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง คุณลักษณะของผู้นำการเปลี่ยนแปลง ขั้นตอนในการบริหารความเปลี่ยนแปลง ผู้นำจะต้องมีความสามารถที่จะประสานพลังทั้งหลายเพื่อการทำงานให้สำเร็จ ผู้นำหรือผู้บริหารจำเป็นต้องปฏิบัติตน ให้เป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่ผู้ตาม หรือผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นอันดับแรก จึงจะสมกับที่ได้ชื่อว่าผู้นำหรือผู้บริหารที่ดี

**อิทธิฐานธรรม : หลักความมั่นคงของมนุษย์** โดย ภัฏชวัชร สุขเสน บทความนี้นำเสนอ มุมมองในประเด็นหลักอิทธิฐานธรรมในคัมภีร์พระพุทธศาสนาที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาชีวิตมนุษย์ หลักอิทธิฐานธรรมดังกล่าว มี 4 ประการคือ 1) ปัญญา คือความรู้รอบรู้ 2) สัจจะ คือความจริง 3) จาคะ คือการบริจาคทาน และ 4) อุปสมะ คือ รู้จักหาความสงบใจ เมื่อบุคคลนำไปพิจารณาด้วยปัญญาจนรู้แจ้งชัดในสิ่งที่ประโยชน์และมีประโยชน์ตามความเป็นจริง ก็ทำให้สามารถเข้าถึงความสงบ เกิดความมั่นคงในชีวิตได้

**เทคนิคการสอนเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเป็นพลเมืองดี** โดย พระเรืองเดช โชติธรมโฆ และอาจารย์กิตติคุณ ดำรงสงค์ บทความนี้นำเสนอมุมมองประเด็นเนื้อหาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนสาระเนื้อหาในเรื่องนี้เริ่มจากความหมายของสิทธิมนุษยชน ความหมายของสิทธิมนุษยชน ลักษณะของพลเมืองดีที่พึงประสงค์ การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก และจบลงด้วยประเด็นเทคนิคการสอนเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเป็นพลเมืองดี

สำหรับวารสารวณัฏฐองแหกรฉบับนี้ก็เช่นเคยทางกองบรรณาธิการยังคงความเป็นเอกลักษณ์ของความเป็นวารสารวิชาการทางด้านศาสนาและปรัชญาเป็นหลัก บทความที่นำลงตีพิมพ์ในวารสารทุกฉบับล้วนผ่านการกลั่นกรองจากนักวิชาการผู้ทรงคุณวุฒิทั้งสิ้น เพื่อให้ได้บทความที่มีคุณภาพ แหลคมคม น่าสนใจ ถูกต้องครบถ้วนตามหลักวิชาการ เพื่อให้ผู้อ่านได้รับประโยชน์สูงสุด

ผศ.ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

บรรณาธิการ

## สารบัญ

|                                                           |     |
|-----------------------------------------------------------|-----|
| สารจารองอธิการบดี                                         | [ก] |
| บทบรรณาธิการ                                              | [ข] |
| สารบัญ                                                    | [ค] |
| บทความวิชาการ                                             |     |
| พุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่                                | 1   |
| พระมหาหมื่นจันทร์ ปุริสุตโตโม                             |     |
| การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน | 15  |
| อุทิศ ทาหอมและคณะ                                         |     |
| ความเชื่อเรื่องน้ำพุทมนต์สำหรับพุทธศาสนิกชน               | 25  |
| สุชาติ บุชัยชยานนท์                                       |     |
| เปรต กับความสัมพันธ์กับประเพณีแซนโฌนตาของชาวไทยเขมร       | 41  |
| โยสธารา ศิริภาพระภากรและคณะ                               |     |
| คิวลิงค์: ศาสนศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์                 | 53  |
| สมมาตร ผลเกิด                                             |     |
| การสร้างเปลี่ยนแปลงตามบทบาทภาวะผู้นำ                      | 65  |
| พระปลัดสุระ ญาณธโร                                        |     |
| อธิษฐานธรรม : หลักความมั่นคงของมนุษย์                     | 79  |
| ภักขวัชร สุขเสน                                           |     |
| เทคนิคการสอนเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเป็นพลเมืองดี        | 87  |
| เอกรัตน์ มาพะดุงและคณะ                                    |     |

## พุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ BUDDHISM AND MODERN SCIENCE

พระมหาหมณินทร์ ปุริสุตโต  
Phramaha Maghavin Purisuttamo  
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย  
Mahamakut Buddhist university  
E-Mail: maghavin9@yahoo.com

ได้รับบทความ: 21 มกราคม 2561; แก้ไขบทความ: 6 มีนาคม 2561; ตอปรับตีพิมพ์: 30 เมษายน 2561  
Received: January 21, 2018; Revised: March 6, 2018; Accepted: April 30, 2020

### บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ 2) เพื่อวิเคราะห์พุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ 3) เพื่อบูรณาการพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ผลการศึกษา พบว่า พุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่มีความสอดคล้องกัน เพราะทั้งสองศาสตร์มุ่งสร้างความสุขให้กับมนุษย์ โดยศาสตร์สมัยใหม่มุ่งสร้างความสุขทางกายเป็นหลัก ส่วนพุทธศาสนามุ่งสร้างความสุขทางใจเป็นหลัก แต่ทั้งสองศาสตร์สามารถบูรณาการใช้ร่วมกันได้อย่างเหมาะสม โดยการบูรณาการด้วยใช้ปัญหาที่ต้องการแก้ไขเป็นตัวตั้ง แล้วนำพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่มาเป็นเครื่องมือในการจัดการกับปัญหา

**คำสำคัญ :** ศาสตร์สมัยใหม่, บูรณาการ

### Abstract

The purposes of this article were: 1) to study the Buddhism and Modern Science, 2) to analyze the Buddhism and Modern Science, 3) to integrate the Buddhism and Modern Science. The results of the study showed that Buddhism and Modern Science are consistent because both are aimed at human happiness. Modern Science aims to create physical happiness. Buddhism focuses on spiritual happiness. But both Buddhism and Modern Science can be integrating in appropriate tool for sloving human problems.

**Keywords:** Modern Science, integrate

## บทนำ

สำหรับเรื่องพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ นับว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาค้นคว้าเพื่อหาคำตอบเป็นอย่างยิ่ง เพราะในปัจจุบันศาสตร์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้ประดิษฐ์คิดค้นนั้นได้มีการปรับเปลี่ยนไปอย่างมาก กล่าวคือบางศาสตร์ที่มนุษย์ประยุกต์ใช้กับชีวิตก็ได้ยังคงอยู่มาจนถึงปัจจุบัน แต่ก็มีบางศาสตร์ที่สูญหายไปตามกาลเวลาหรือเป็นศาสตร์ที่มนุษย์ไม่ได้ใช้ประโยชน์และมองไม่เห็นคุณค่า แม้กระทั่ง ศาสตร์บางศาสตร์ที่มนุษย์ยังแสวงหาคำตอบไม่ได้ในอดีตจวบจนถึงปัจจุบันก็ยังเป็นศาสตร์ที่มนุษย์ต้องเพียรพยายามหาคำตอบอยู่ต่อไป ดังนั้น เมื่อกล่าวถึงศาสตร์สมัยใหม่จึงนับว่าเป็นคำกล่าวที่กว้างมาก และเป็นคำกล่าวที่ใคร ๆ ก็มักนึกถึงวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์ที่เกี่ยวกับสิ่งที่สัมผัสและต้องได้เท่านั้นเป็นหลัก ส่วนที่เป็นนามธรรมหรือเป็นเรื่องภายในจิตใจก็เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่เข้าใจกันเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะคนยุคนี้ว่าไม่เกี่ยวข้องกับศาสตร์สมัยใหม่หรือวิทยาศาสตร์เลย แล้วในท้ายที่สุด การกล่าวเช่นนี้จะเป็นความจริงได้มากเพียงใดสำหรับการพัฒนาการของมนุษย์ในยุคนี้ ซึ่งเป็นยุคที่สรรพสิ่งต้องยอมเดินตามวิทยาศาสตร์ เรียกกันว่าหากอะไรๆ ในสรรพสิ่งขัดแย้งหรือไม่สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์แล้ว การได้รับการยอมรับจากผู้คนในยุคนี้ย่อมเป็นไปได้ยากหรือแทบเป็นไปไม่ได้เลย ด้วยเหตุผลดังกล่าวมา พุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาหนึ่งในบรรดาหลายๆ ศาสนาในโลกนี้ที่มนุษย์ยอมรับนับถือจะมีความเป็นไปได้ที่ไม่ขัดแย้งและมีความสอดคล้องกับศาสตร์สมัยใหม่อย่างเช่น วิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีสมัยใหม่ได้มากเพียงใด จึงจัดว่าเป็นโจทย์ที่น่าสนใจหาคำตอบเป็นที่สุด

กล่าวสำหรับพุทธศาสนาแล้ว มีนักปรัชญาและนักวิทยาศาสตร์นามกระเดื่องโลกกล่าวถึงไว้ดังนี้ เบอร์ทรันด์ รัสเซลล์ (ค.ศ. 1872-1970) กล่าวว่า “พระพุทธศาสนาเป็นการรวมกันของปรัชญาแบบพินิจความจริงกับวิทยาศาสตร์ ศาสนานั้นสนับสนุนวิธีการทางวิทยาศาสตร์และติดตามวิธีการนั้นจนถึงที่สุด ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นศาสนาแห่งเหตุผล ในพระพุทธศาสนาเราจะได้พบคำตอบที่น่าสนใจ เช่น จิตใจกับวัตถุคืออะไร? ระหว่างจิตใจกับวัตถุนั้นอย่างไหนสำคัญมากกว่ากัน? เอกภพเคลื่อนไปหาจุดหมายปลายทางหรือไม่? พระพุทธศาสนาพูดถึงเรื่องที่วิทยาศาสตร์ยังหาหนทางไปไม่ได้ไม่ เพราะความจำกัดแห่งเครื่องมือของวิทยาศาสตร์ ชัยชนะของพระพุทธศาสนาเป็นชัยชนะทางจิตใจ” อัลเบิร์ต ไอนสไตน์ (ค.ศ. 1879-1955) กล่าวว่า “ศาสนาในอนาคตจะต้องเป็นศาสนาสากล ศาสนานั้นควรอยู่เหนือพระเจ้าที่มีตัวตนและควรจะเว้นคำสอนแบบลัทธิ (คือเป็นแบบสำเร็จรูปที่ให้เชื่อตามเพียงอย่างเดียว) และแบบเทววิทยา (คืออ้างเทวดาเป็นหลักใหญ่) ศาสนานั้นเมื่อครอบคลุมทั้งธรรมชาติและจิตใจ จึงควรมีรากฐานอยู่บนความสำนึกทางศาสนาที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ต่อสิ่งทั้งปวงคือทั้งธรรมชาติและจิตใจอย่างเป็นหน่วยรวมที่มีความหมาย พระพุทธศาสนาตอบข้อกำหนดนี้ได้ ถ้าจะมีศาสนาใดที่รับมือได้กับความต้องการทางวิทยาศาสตร์สมัยปัจจุบัน ศาสนานั้นก็ควรเป็นพระพุทธศาสนา” และ เจ.โรเบิร์ต ออฟเพนไฮเมอร์ (ค.ศ. 1904-1976) กล่าวว่า “ขอยกตัวอย่าง เช่น

เราถามว่าฐานะของอิเล็กทรอนิกส์เป็นอันเดียวกันใช่หรือไม่? เราจะต้องตอบว่าไม่ ถ้าเราถามว่าฐานะของอิเล็กทรอนิกส์เปลี่ยนไปพร้อมกับกาลเวลาใช่หรือไม่? เราจะต้องตอบว่าไม่ ถ้าถามว่าอิเล็กทรอนิกส์หยุดพักใช่หรือไม่? เราจะต้องตอบว่าไม่ ถ้าเราถามว่ามันเคลื่อนไหวใช่หรือไม่? เราจะต้องตอบว่าไม่ พระพุทธเจ้าก็ได้ประทานคำตอบเช่นเดียวกัน เมื่อทรงได้รับคำถามเกี่ยวกับสถานการณ์ของตัวตนของมนุษย์ภายหลังความตาย แต่คำตอบเหล่านั้นมิใช่คำตอบที่คั่นกับจารีตประเพณีของวิทยาศาสตร์ สมัยศตวรรษที่ 17 และ 18” (วัดเจ็ดเสมียน, 2561).

ตามที่กล่าวมาข้างต้น ก็พอจะเห็นได้ว่าวิธีการแสวงหาคำตอบของมนุษย์ในยุคนี้ล้วนใช้วิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่ที่อยู่ในรูปแบบสัมผัสได้เท่านั้นเป็นเครื่องมือ ซึ่งเมื่อใช้มาตรฐานนี้ในตอบคำถามเกี่ยวกับชีวิตและสังคมแล้ว จึงทำให้เกิดความคิดว่าทุกอย่างที่เห็นและเป็นอยู่ในขณะนี้ หากไม่ตอบโจทย์หรือไม่สอดคล้องกับหลักการของศาสตร์สมัยใหม่แล้วย่อมจะได้รับความน่าเชื่อถือน้อยลงและสูญหายไปจากชีวิตมนุษย์และสังคมในที่สุด ส่วนเนื้อหาของพุทธศาสนานั้นให้คุณค่าต่อปัจจัยภายในหรือจิตใจของมนุษย์มากกว่าวัตถุภายนอกเป็นหลักนั้นจะยังคงมีความมั่นคงต่อลักษณะการของมนุษย์และสังคมแบบสมัยใหม่ได้มากนักน้อยเพียงใด จึงจัดว่าเป็นโจทย์ใหญ่สำหรับพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น การวิเคราะห์ถึงพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่นี้ คาดว่าจะเป็นประเด็นที่จะก่อให้เกิดประโยชน์และมีคุณค่าต่อวงการศึกษาและสังคมเป็นอย่างดี

### พุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่

จากที่กล่าวไว้แล้วในบทนำว่าพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่เน้นในการพัฒนาภายในหรือจิตใจของบุคคลเป็นหลัก โดยให้ความสำคัญกับภายนอกหรือวัตถุน้อยมาก สืบเนื่องจากที่พุทธศาสนาเองมองว่าวัตถุนอกนั้นจะเป็นอย่างไรก็ตามก็หาอิทธิพลมากเท่าการที่จิตใจอยู่ในสภาพแบบใดไม่ กล่าวคือหากจิตใจดีหรือได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมแล้ว สิ่งอื่นๆ ย่อมจะได้รับอันพึงปรารถนาไปด้วย (มนุพพพคมา ธมมา มโนเสฏฐา มโนมยา มนสา เจ ปสนเนน ภาสติ วา กโรติ วา ตโต นํ สุขมณเวติ ฉายา ว อนุปายินี. แปลว่า ธรรมทั้งหลาย มีใจเป็นหัวหน้า มีใจเป็นใหญ่ สำเร็จแล้วด้วยใจ ถ้าบุคคลมีใจผ่องใสแล้ว พุทอยู่ก็ดี ทำอยู่ก็ดี สุขย่อมไปตามเขา เพราะเหตุนั้น เหมือนเงาไปตามตัวฉะนั้น) (พระไตรปิฎกภาษาไทย 25/11:15) ส่วนศาสตร์สมัยใหม่หรือวิทยาศาสตร์นั้นหาให้ความสำคัญกับภายในหรือจิตใจของบุคคลไม่ เพราะพื้นฐานของศาสตร์สมัยใหม่เน้นให้ความสำคัญกับการปรับปรุงพัฒนาภายนอกหรือวัตถุที่สัมผัสได้เป็นหลัก ดังนั้น แนวทางของศาสตร์สมัยใหม่จึงไม่สนใจพัฒนาจิตใจ เน้นเพียงการได้มีความสุขกับการมีจำนวนวัตถุสิ่งของมากๆ ความทุกข์และความสุขที่แต่ละบุคคลมีเป็นเพียงการเกิดขึ้นต่อเนื่องจากการที่การมีวัตถุน้อยหรือมากเท่านั้น ศาสตร์สมัยใหม่จะไม่สนใจมองว่าที่บุคคลมีความสุขหรือมีความทุกข์นั้นเป็นเพราะภายในหรือจิตใจยังไม่ได้ได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสม แต่ในที่สุด ศาสตร์สมัยใหม่ก็ต้องเผชิญกับความเป็นจริงที่ว่าเมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาให้มีสิ่งของจำนวนมากมาย แต่มนุษย์ซึ่งได้รับการพัฒนามาตามแบบศาสตร์สมัยใหม่ก็ยังมี

ความลำบากหรือทุกข์อยู่เหมือนเดิม โดยถึงแม้ศาสตร์สมัยใหม่ อย่างเช่น วิทยาศาสตร์กายภาพ ฟิสิกส์ ชีวภาพ จิตวิทยา เทคโนโลยี เป็นต้น เหล่านี้ได้สนองต่อความต้องการของมนุษย์อย่างมาก แล้วก็ตาม จนในปัจจุบัน นักวิทยาศาสตร์ นักวิชาการ นักศึกษาในตะวันตกเริ่มสนใจพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะการปฏิบัติสมาธิ (สมณะและวิปัสสนากรรมฐาน) เพราะการปฏิบัติเช่นนี้เป็นวิธีเดียวที่เข้าใจการทำงานของจิตได้ดีที่สุด นักจิตวิทยา (DR.BRIAN WEISS) ที่มีชื่อเสียงในการสะกดจิตเพื่อบำบัดโรค ได้รักษาผู้ป่วยหลายร้อยราย ท่านได้สรุปว่าจิตวิญญาณของมนุษย์ไม่ได้สูญหายไป มันคงอยู่ชั่วนิรันดร์ ท่านได้ค้นพบเรื่องเหตุการณ์ชาติต่างๆ ของผู้ป่วยมากมายและยังได้พิสูจน์เป็นรูปธรรมอีกด้วย แต่เสียดายที่ท่านไม่ได้ศึกษาพุทธศาสนาจะรู้ว่าจิตวิญญาณจะไม่อยู่ตลอดไปถ้าเข้าถึงพระนิพพาน ระยะเวลาผ่านไป นักวิทยาศาสตร์รุ่นใหม่เริ่มค้นพบสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามากขึ้นทุกที เป็นการยืนยันถึงคุณค่าและความจริงของการตรัสรู้ของพระองค์ที่ท่านได้ค้นพบด้วยการวิจัยอยู่ 6 ปี ก่อนการตรัสรู้ เช่น ปริมาณ การพัฒนาการของเด็กในครรภ์มารดา อวัยวะ 32 วิถีจิต กฎแห่งกรรม อธิบายจิต เจตสิก และรูปในร่างกายมนุษย์ การแพทย์ปัจจุบันยอมรับว่าถ้ามีสุขภาพจิตดีจะมีผลต่อร่างกาย (PSYCHOSOMATIE ORDER AND DISORDER) นี่เป็นวิจัยที่ยอมรับจิตวิญญาณ เคยมีผู้วัดคลื่นสมองขณะนั่งสมาธิ และพบว่าถ้าจิตสงบจะปรากฏคลื่นอัลฟา ซึ่งดีมากต่อระบบสมองและร่างกายต่างๆ

สิ่งที่นักวิทยาศาสตร์ค้นพบเป็นการยืนยันและเสริมความเชื่อศรัทธาของพุทธศาสนิกชน และนักบวชได้เป็นอย่างดีว่าพระพุทธศาสนาคือศาสตร์แห่งเหตุและผล ใครทำได้เป็นวิทยาศาสตร์ แต่วิทยาศาสตร์ไม่ใช่พุทธศาสนาทั้งหมด วัชระ งามจิตรเจริญ (2561) กล่าวคือ

1. มุ่งเข้าใจปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ หลักการทางวิทยาศาสตร์มุ่งเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ต้องการรู้ว่าอะไรเป็นสาเหตุ อะไรเป็นผลที่ตามมา เช่น เมื่อเกิดฟ้าผ่า ต้องรู้อะไรคือสาเหตุของฟ้าผ่า และผลที่ตามมาหลังจากฟ้าผ่าแล้วจะเป็นอย่างไร หลักการพระพุทธศาสนาก็มุ่งเข้าใจปรากฏการณ์ต่างๆ เช่นเดียวกัน แต่ต่างตรงที่พระพุทธศาสนาเน้นเป็นพิเศษเกี่ยวกับวิถีชีวิตของมนุษย์มากกว่ากฎเกี่ยวกับสิ่งที่ไร้ชีวิต จุดหมายปลายทางของพระพุทธศาสนา คือสอนให้คนเป็นคนดีขึ้น พัฒนาขึ้น สมบูรณ์ขึ้น

2. ต้องการเรียนรู้กฎธรรมชาติ หลักการทางวิทยาศาสตร์ต้องการเรียนรู้กฎธรรมชาติและหาทางควบคุมธรรมชาติหรือเอาชนะธรรมชาติ พุทธอีกอย่างหนึ่งก็คือวิทยาศาสตร์เน้นการควบคุมธรรมชาติภายนอกมุ่งแก้ปัญหาภายนอกวิทยาศาสตร์ถือว่าการพิสูจน์ทดลองทางวิทยาศาสตร์เป็นสิ่งที่นำมาแสดงให้เห็นสาธารณชนประจักษ์ชัดเป็นหลักฐาน ยืนยันในสิ่งที่ค้นพบนั้นได้ จึงจะเป็นการยอมรับในวงการวิทยาศาสตร์ หลักการพระพุทธศาสนาเป็นการทดสอบความรู้สึกทุกข์หรือไม่เป็นทุกข์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ประจักษ์ชัดในจิตใจเฉพาะตน ไม่สามารถตีแผ่ให้สาธารณชนประจักษ์ด้วยสายตา แต่พิสูจน์ทดลองได้ด้วยความรู้สึกในจิตใจ และหลักการพระพุทธศาสนาไม่ได้เน้นในเรื่องให้สาธารณชนยอมรับ

หรือไม่ยอมรับ มุ่งให้ศึกษาเข้าไปในจิตใจตนเอง แต่มุ่งแสวงหาความจริงจากทั้งภายนอกและภายใน  
ตัวมนุษย์อันเป็นเหตุที่ทำให้เกิดปัญหา ทางด้านจิตวิญญาณอันเป็นผลกระทบต่อการดำรงชีวิตและต่อ  
คุณภาพชีวิต สอนให้คนควบคุมภายในจิตใจตัวเอง ลำพังแต่ความสามารถที่ควบคุมธรรมชาติได้ไม่  
อาจทำให้ความสงบสุขเกิดขึ้นในโลกมนุษย์ มนุษย์ต้องรู้จักควบคุมตนเอง ให้มีจิตใจตั้งงามด้วย สันติสุข  
ที่แท้จริงจึงจะเกิดขึ้นได้ และสอนมนุษย์ดำรงชีวิตให้สอดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติสิ่งแวดล้อม

3. ยอมรับโลกแห่งสสาร (Matter) สสาร หมายถึง ธรรมชาติและสรรพสิ่งทั้งหลายที่มีอยู่  
จริง รวมทั้งปรากฏการณ์และความเป็นจริงตามภาวะวิสัย (Objective Reality) ด้วย ซึ่งสรรพสิ่ง  
เหล่านี้มีอยู่ต่างหากจากตัวเรา เป็นอิสระจากตัวเรา และเป็นสิ่งที่สะท้อนขึ้นในจิตสำนึกของคนเราเมื่อ  
ได้สัมผัสมัน อันทำให้ได้รับรู้ถึงความมีอยู่ของสิ่งนั้น ๆ กล่าวโดยทั่วไปแล้วสสารมีคุณลักษณะ 3  
ประการคือ 1) เคลื่อนไหว (Moving) อยู่เสมอ 2) เปลี่ยนแปลง (Changing) อยู่เสมอ 3) การ  
เคลื่อนไหวและการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวนั้น มิใช่เป็นการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างสับสน แต่หาก  
เป็นการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอย่างมีกฎเกณฑ์ที่เรียกกันว่า กฎแห่งธรรมชาติ (Laws of Natures)

วิทยาศาสตร์ยอมรับโลกแห่งสสารซึ่งเทียบได้กับ “รูปธรรม” ในความหมายของ  
พระพุทธศาสนา อันหมายถึงสิ่งที่มีอยู่จริงทางภาวะวิสัย ที่อวัยวะสัมผัสของมนุษย์สัมผัสได้  
วิทยาศาสตร์มุ่งศึกษาด้านสสารและพลังงาน ยอมรับโลกแห่งสสาร ที่รับรู้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ว่า  
มีจริง โลกที่อยู่พ้นจากนั้น วิทยาศาสตร์ไม่ยอมรับ ส่วนแนวคิดทางพระพุทธศาสนานี้เชื่อว่าสัจธรรม  
สูงสุด (นิพพาน) ซึ่งเป็นสภาวะที่ประสาทสัมผัสของมนุษย์ปุถุชนที่เต็มไปด้วยกิเลส ตัณหา ไม่สามารถ  
รับรู้ได้ พระพุทธศาสนาแบ่งสิ่งที่มีอยู่จริงของสองพวกใหญ่ ๆ คือ “สังขตธรรม” (สิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่ง)  
ได้แก่ สสาร และ “อสังขตธรรม” (สิ่งที่ปัจจัยมิได้ปรุงแต่ง) คือ นิพพาน วิทยาศาสตร์ยอมรับว่าสังขต  
ธรรมมีจริง แต่สังขตธรรมอยู่เหนือการรับรู้ของวิทยาศาสตร์

สัจธรรมในพระพุทธศาสนานั้นมีทั้งที่สามารถแสดงให้เห็นประจักษ์เป็นสาธารณะได้และ  
ไม่สามารถแสดงให้เห็นประจักษ์เป็นสาธารณะได้ แต่แสดงโดยการประจักษ์ในตนเองได้ (หมายถึงมีทั้งที่  
สามารถรับรู้ด้วยประสาทสัมผัสและรับรู้ด้วยใจ) ความจริงระดับต้นๆ และระดับกลางๆ ใครๆ ก็อาจ  
เข้าใจและเห็นจริงได้ เช่น คนโลภมาก ๆ อิจฉามาก ๆ ไม่มีความสุขแห่งจิตใจอย่างไรบ้าง คนที่มี  
เมตตา ไม่ปรารถนาร้ายต่อใครๆ มีความสุข ไม่มีเวร ไม่มีภัย อย่างไรก็ตาม ความจริงเหล่านี้ ล้วน  
สามารถแสดงให้เห็นประจักษ์ได้ ชี้ให้ดูตัวอย่างได้ แต่ปรมาตมธรรม อันสูงสุดนั้นผู้ที่ได้พบแล้วยากจะ  
อธิบายให้คนอื่นเข้าใจได้ เป็นสภาวะที่ผู้รู้เอง เห็นเอง จะพึงประจักษ์เฉพาะตัว

4. มุ่งความจริงมาแต่ วิทยาศาสตร์นั้นแสวงหาความรู้จากธรรมชาติและจากกฎ  
ธรรมชาติที่มีอยู่ภายนอกตัวมนุษย์ (มุ่งเน้นทางวัตถุหรือสสาร) ไม่ได้สนใจเรื่องศีลธรรม เรื่องความดี  
ความชั่ว สนใจเพียงค้นคว้าเอาความจริงมาแต่ให้ประจักษ์เพียงด้านเดียว เช่น วิทยาศาสตร์พบเรื่อง  
การระเบิด แต่ควรระเบิดอะไร ไม่ควรระเบิดอะไร ไม่อยู่ในขอบข่ายของวิทยาศาสตร์ การค้นพบทาง

วิทยาศาสตร์จึงมีทั้งคุณอนันต์และมีโทษมหันต์ กระบวนการผลิตทางวิทยาศาสตร์ก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อม คำสอนทางพระพุทธศาสนานั้น เน้นเรื่องศีลธรรม ความดีความชั่ว มุ่งให้มนุษย์มี ความสุข เป็นลำดับขึ้นไปเรื่อยๆ จนถึงความสงบสุขอันสูงสุดคือนิพพาน ฉะนั้น กระบวนการปฏิบัติ ธรรมในพุทธศาสนาจึงส่งเสริมให้มนุษย์อนุรักษ์ธรรมชาติ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม (พิมพ์ลัย หงษาคำ, 2561)

ตามที่กล่าวมาทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่าพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่นั้นมีแนวทางที่ สอดคล้องกันในหลายๆ เรื่อง กล่าวคือมุ่งให้มนุษย์พบกับความสุข ห่างไกลความทุกข์ยากลำบาก แต่ เมื่อสืบสาวราวเรื่องตั้งแต่ต้นทางจนสุดทางแล้ว ก็พบว่าศาสตร์สมัยใหม่ อย่างเช่น เทคโนโลยีก็ให้ ความสุขสะดวกสบายกับมนุษย์เพียงเป็นเครื่องมือนำพามนุษย์ไปสู่ความต้องการที่อยากจะได้ อยากจะมีเท่านั้น มีหน้าซ้ำ เทคโนโลยีที่มนุษย์ใช้ไม่เป็นหรือใช้อย่างไม่เข้าใจได้กลับมาเป็นอุปสรรคทำลาย มนุษย์ให้ได้รับความทุกข์เพิ่มขึ้นอีก วิทยาศาสตร์กายภาพ ฟิสิกส์ และชีวภาพก็ไม่แตกต่างกันมากนัก เพราะศาสตร์สมัยใหม่เหล่านี้ก็เป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ได้ในวัตถุสิ่งของที่ต้องการเท่านั้น แต่วัตถุ สิ่งของที่มนุษย์ได้มาก็ไม่ได้สร้างความเจริญก้าวหน้าให้กับมนุษย์ได้อย่างยั่งยืน กล่าวคือมนุษย์เมื่อได้ สิ่งที่ปรารถนาจากการสร้างสรรค์ของศาสตร์สมัยใหม่แล้ว มนุษย์ก็ยังจบปลื้มอยู่กับความทุกข์ยาก ความเครียด ความลำบากอยู่เรื่อยมา ด้วยสภาพการณ์เช่นนี้เอง พุทธศาสนาที่นับว่าเป็นศาสตร์แห่ง ความจริงได้เข้ามาอธิบายหรือเติมเต็มให้ความเป็นมนุษย์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพราะหลักการของพุทธ ศาสนานั้นได้อธิบายไปถึงแก่นแท้ของชีวิตมนุษย์ หมายความว่าพุทธศาสนายอมรับการมีความ ปรารถนาวัตถุสิ่งของภายนอกของมนุษย์ได้ แต่พุทธศาสนาได้บอกต่อไปอีกว่าแค่มนุษย์ได้วัตถุสิ่งของ ตามความต้องการนั้นยังไม่ใช่คำตอบสุดท้ายของชีวิต เพราะคำตอบที่ควรให้ความสำคัญมากกว่าคือ การให้ความสำคัญกับการพัฒนาจิตใจหรือภายในของมนุษย์ ซึ่งเรื่องนี้เองที่วิทยาศาสตร์ในยุคเริ่มแรก ไม่สนใจและมองว่าเป็นเรื่องมลายหรือไร้เหตุผล ด้วยไม่สามารถยืนยันด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 ได้ แต่ในที่สุด วิทยาศาสตร์ในยุคนี้ก็ให้ความสนใจเรื่องจิตใจมากขึ้น ดังจะเห็นได้จากที่นักวิทยาศาสตร์ ที่มีชื่อเสียงระดับโลกได้หันมาให้ความสนใจหลักคำสอนในพุทธศาสนา ซึ่งเป็นศาสนาที่ให้ความสำคัญ กับศาสตร์แห่งจิตใจเป็นหลัก เรียกว่าพุทธศาสนาไม่ได้ปฏิเสธความจริงแบบศาสตร์สมัยใหม่อย่างเช่น วิทยาศาสตร์ แต่พุทธศาสนากลับตั้งคำถามกับศาสตร์สมัยใหม่ว่าความจริงที่ศาสตร์สมัยใหม่มีให้กับ มนุษย์นั้นเพียงพอแล้วหรือยัง หากยังไม่เพียงพอก็ควรได้ให้ความสำคัญกับความจริงของชีวิตอีกแบบ หนึ่งที่สมเหตุสมผล อย่างเช่นเรื่องกฎแห่งกรรม จึงถือว่าในสถานการณ์แบบนี้เป็นผลบวกต่อพุทธ ศาสนาได้เลย

## วิเคราะห์พุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่

จากที่ได้แสดงเนื้อหาเกี่ยวกับความสอดคล้องและไม่สอดคล้องของพุทธศาสนาที่มีต่อ ศาสตร์สมัยใหม่ โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ซึ่งนับว่าเป็นศาสตร์เดียวที่เป็นจุดศูนย์กลางของการอธิบาย ความสมเหตุสมผลของสรรพสิ่งในโลกนี้ กล่าวคืออะไรๆ ก็แล้วแต่ในยุคนี้ก็มีอธิบายเชื่อมโยงกับ วิทยาศาสตร์เป็นหลักจึงจะได้รับการยอมรับจากคนในยุคนี้ มีเว้นแม้แต่การอธิบายหลักคำสอนใน ศาสนาก็ต้องอธิบายให้เข้ากันได้กับวิธีการทางวิทยาศาสตร์เท่านั้นจึงจะได้รับการยอมรับนับถือจากศา สนิกชน ดังนั้น คนในยุคนี้จึงเป็นยุคที่ยอมรับอะไรๆ ได้ง่ายมาก หากเป็นสิ่งที่สอดคล้องกับหลักการ ทางวิทยาศาสตร์ ตรงกันข้าม คนในยุคนี้ก็เชื่ออะไรๆ ได้ยากเหมือนกัน หากไม่มีความเหตุผลตาม หลักวิทยาศาสตร์ที่พวกเขาคุ้นชิน ยิ่งเรื่องศาสนาด้วยแล้ว ยิ่งเป็นเรื่องยากที่คนในยุควิทยาศาสตร์จะ ยอมรับได้ง่ายเหมือนยุคก่อนๆ เพราะศาสนาโดยส่วนใหญ่จะพูดเรื่องโลกหลังความตายหรือพูดเรื่อง นามธรรมเป็นหลัก ซึ่งเป็นเรื่องที่วิทยาศาสตร์ไม่ยอมรับตั้งแต่เบื้องต้นแล้ว แต่ในที่สุด วิทยาศาสตร์ หรือศาสตร์สมัยใหม่ต่างๆ ก็ได้เดินมาถึงทางตันคือศาสตร์สมัยใหม่ตอบโจทย์ได้แค่เพียงแก้ปัญหา ภายนอกตัวมนุษย์เท่านั้น และที่ยิ่งเลวร้ายไปกว่านั้นคือศาสตร์สมัยใหม่กลับสร้างปัญหาใหม่ขึ้นมา อย่างเช่นปัญหาสิ่งแวดล้อม ปัญหาสังคม ปัญหาการก่อการร้าย ปัญหามลพิษ ดังนั้น ช่องว่างที่ศาสตร์ สมัยใหม่ไปไม่ถึงก็คือเรื่องภายในหรือจิตใจที่ทางฝั่งศาสนาโดยเฉพาะศาสนาพุทธเชื่อว่ามีผลเป็นอย่าง มากต่อความเป็นไปของสรรพสิ่ง ด้วยการที่ศาสตร์สมัยใหม่สร้างปัญหาขึ้นมาเช่นนี้เอง จึงนับว่าเป็น โอกาสที่พุทธศาสนาจะได้นำหลักการมาเติมเต็มให้กับศาสตร์สมัยใหม่จนกลายเป็นเครื่องมือสร้างสุข และปัญญาให้กับมนุษย์มากขึ้น โดยทั้งพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ต้องมีการเชื่อมโยงระหว่างกัน และกันดังนี้

(1) ร่วมมือขยายขอบฟ้าแห่งความรู้ ในขณะที่มนุษย์และสังคมเผชิญหน้าประเด็นปัญหา ทางวิชาการ หรือวิกฤติการณ์ต่างๆ วิทยาการหรือศาสตร์ต่างๆ มีสามารที่จะผลักดันให้เป็นภาระของ ศาสตร์ใดศาสตร์หนึ่งรับมือหรือตอบโจทย์แต่เพียงลำพัง ด้วยเหตุนี้ พระพุทธศาสนากับวิทยาการ สมัยใหม่สาขาต่างๆ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องร่วมคิดค้นและออกแบบเครื่องมือเครื่องมือโดยการบูรณา การและสร้างชุดความรู้หรือเครื่องมือแบบสหวิทยาการ เพื่อนำจุดเด่นของวิทยาการต่างๆ มาเป็น ฐานรองรับ โดยการสร้างแบบจำลอง อธิบาย และตีความให้สอดคล้องกับประเด็นปัญหาและ วิกฤติการณ์ต่างๆ บนสถานการณ์ที่เป็นจริงและเื้อต่อสถานการณ์มากยิ่งขึ้น

นอกจากนี้ พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่สามารถร่วมมือกันเพื่อสร้างความรู้ที่ การนำสิ่งที่แยกกันมารวมเข้าเป็นอันเดียวกันจนเกิดองค์รวม (The whole) โดยการนำแนวคิดและ เนื้อหาจากสาขาวิชามาบูรณาการโดยไม่เน้นการเรียงลำดับเนื้อหา แต่เน้นการเชื่อมโยงเนื้อหา จุดเด่น ในประเด็นนี้คือการทำงานร่วมกับในเชิงบูรณาการแบบสหวิทยาการอยู่ที่การเชื่อมโยงสาขาวิชาต่างๆ เข้าด้วยกันอันเป็นการทำงานร่วมกันแบบส่วนรวม (Holistic Approach) ซึ่งเราสามารถประเมินได้

จากการเปิดพื้นที่ของการค้นพบในวิทยาการและศาสตร์การเรียนรู้ใหม่ๆ เช่น พุทธเศรษฐศาสตร์ รัฐศาสตร์แนวพุทธ สังคมวิทยาเชิงพุทธศาสนา และพุทธสันติวิธี

(2) การเป็นสะพานเชื่อมสมานระหว่างกันและกัน หากเป้าหมายของศาสนาอยู่ที่การปลดปล่อยมนุษย์ออกจากพันธนาการแห่งตัณหาอุปาทาน (Bondage of Egocentric cravings) มนุษย์มักจะมีมโนคติมั่นในตัวเอง (อัตตวาอุปาทาน) และความคิดของตัวเอง (ทิฏฐิอุปาทาน) ว่าตัวเองหรือความคิดของตัวเองสำคัญที่สุด จึงทำให้ไม่สามารถเรียนรู้และเข้าใจผู้อื่นในสังคม แต่ในความเป็นจริงมนุษย์เปรียบประดุจเศษเสี้ยวธุลีดินในจักรวาล ไอนส์ไตน์มองว่าฐานสำคัญประการหนึ่งในการที่จะทำให้มนุษย์ค้นหลุดรอดจากพันธนาการคือการคิดแบบมีเหตุผล ซึ่งเขาได้พิสูจน์ทราบจากวิถีชีวิตการทำงานของตัวเอง ด้วยเหตุนี้ เขาจึงมองเห็นแนวทางในการที่จะใช้เหตุผลเป็นตัวแปรในการเชื่อมสมานมนุษย์ไปสู่การพัฒนาคุณค่าภายในตามหลักของศาสนา โดยเขาชี้ว่า “ถ้าเป้าหมายหนึ่งของศาสนาอยู่ที่การปลดปล่อยมนุษย์ชาติให้เป็นอิสระมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้จากตัณหาและภวาคติที่มีรากฐานอยู่บนอัตตา การคิดแบบมีเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ สามารถช่วยศาสนาให้บรรลุเป้าหมายนั้นได้อีกทางหนึ่ง” คุณค่าของคิดแบบมีเหตุผลของวิทยาศาสตร์ถือว่าเป็นสะพานเชื่อมโยงไปสู่หลักการที่ปรากฏในเกสปุติสูตรที่มุ่งเน้นการใช้ปัญญาคิดวิเคราะห์เหตุผลอย่างรอบด้านแล้วจึงตัดสินใจเชื่อ และนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปลดปล่อยตัวเองให้เป็นอิสระจากตัณหา มานะ และทิฐิ

(3) วิทยาการสมัยใหม่เสริมสร้างความฉลาด พระพุทธศาสนายืนยันความสงบ วิทยาการสมัยใหม่พัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้มีความฉลาดในการแสวงหาความอยู่รอดทางร่างกาย แต่ไม่สามารถทำให้มนุษย์เกิดความสุขสงบทางจิตใจ กล่าวคือมุ่งเน้นพัฒนาทักษะให้เกิดความชำนาญและเชี่ยวชาญในการแสวงหาสิ่งเสพเพื่อสนองตอบต่อความอยากรู้อยากเห็นและอยากมีอยากเป็นของตัวมนุษย์เอง แต่พระพุทธศาสนาจะทำให้มนุษย์เข้าใจความรู้สึกและความต้องการของตัวเองว่าไม่สามารถแสวงหาหาสิ่งต่างๆ มาปรนเปรอเพื่อสนองตอบต่อความอยากของตัวเองได้ดังที่ชาร์ต นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสได้อธิบายว่า “มนุษย์เป็นความปรารถนาที่ไร้ความสำเร็จ” (Man is a useful passion) เหตุที่เป็นเช่นนี้เพราะ “มนุษย์คือความขาดหาย ความบกพร่อง หรือช่องว่าง” ซึ่งสอดคล้องกับหลักการทางพระพุทธศาสนาที่เน้นว่า “แม่น้ำเสมอด้วยตัณหาย่อมไม่มี” การเข้าใจธรรมชาติของจิตใจในลักษณะเช่นนี้ จะทำให้มนุษย์แสวงหาหาวัตถุและสิ่งเสพในฐานะเป็นสิ่งจำเป็น (Necessity) มากยิ่งขึ้น มากกว่าการใช้กายของตัวเองไปมุ่งเน้นแสวงหาคุณค่าเทียมจากสิ่งเสพติดต่างๆ ที่เข้ามาช่วยวนและหลอกล่อจิตใจของมนุษย์

(4) การเชื่อมประสานพลังแห่งศรัทธา กรุณา และปัญญา ในขณะที่จุดเด่นของวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่มุ่งเน้นไปที่การแสวงหาปัญญาอันเกิดจากการพัฒนาความรู้และแสวงหาความจริง แต่สิ่งที่ขาดหายไปคือวัฒนธรรมแห่งความเชื่อมั่นในการกระทำอันเกิดจากฐานของศีลธรรม จึงทำให้ปัญญาขาดมิติแห่งศรัทธาที่เชื่อมั่นอยู่ในคุณธรรมความดี จากตัวแปรดังกล่าวจึงทำให้

พระพุทธศาสนาได้เข้าไปปิดจุดอ่อนดังกล่าว จึงได้นำ “ศรัทธา” ไปเติมเต็มให้แก่ “ปัญญา” เพื่อให้พลังอันเกิดจากการคิดหาเหตุผลมีความนุ่มนวล (Soft Power) ปัญญาที่ขาดศรัทธาจะทำให้เป็นปัญญาที่ขาดความสุขุม ลุ่มลึก บุ่มบ่าม และขาดความเฉลียวใจและยังคิดอย่างรอบด้าน ในขณะเดียวกัน ปัญญาอันเกิดจากการศึกษาเรียนรู้และคิดหาเหตุผลตามกรอบของวิทยาการสมัยใหม่ ไม่ว่าจะเป็นวิทยาศาสตร์ หรือมิติแห่งการรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ หากขาดมิติแห่งความกรุณาย่อมทำให้นักวิชาการเฝ้าเอาเปรียบ แ่่งแย่ง และแข่งขันซึ่งกันและกัน มุ่งหวังความอยู่รอดของตัวเองโดยไม่ได้ใส่ใจต่อความสุขหรือความทุกข์ของเพื่อนร่วมโลก

(5) วิทยาการสมัยใหม่เน้นศึกษาโลกภายนอก พระพุทธศาสนามุ่งศึกษาโลกภายใน พระพุทธเจ้าทรงศึกษาวิทยาการหรือศาสตร์ต่างๆ ทั้ง 18 ศาสตร์ แต่พบความจริงว่าศาสตร์เหล่านั้นเป็นการเรียนรู้เพื่อให้เข้าใจโลกภายนอกได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น อีกทั้งพระองค์ได้ทรงใช้ศาสตร์เหล่านั้นเป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตที่สัมพันธ์กับโลกภายนอก ถึงกระนั้น การเรียนรู้ศาสตร์ภายนอกเป็นประตูคำถามปลายเปิดที่ไม่สามารถแสวงหาจุดบรรจบและสนองตอบต่อความอยู่รอดและความสว่างไสวทางจิตใจและปัญญา จึงทำให้พระองค์ตระหนักว่าการที่จะทำให้ชีวิตค้นพบจุดจบอย่างแท้จริงนั้นคือการศึกษาเพื่อให้เข้าใจโลกภายใน ซึ่งเครื่องมือที่พระองค์ทรงค้นพบคือ “ไตรสิกขา” กล่าวคือ ศีล สมาธิ และปัญญา การศึกษา หรือ “สิกขา” ตามกรอบพระพุทธศาสนาเป็นการตระหนักรู้และเห็นความทุกข์ สาเหตุแห่งทุกข์ การดับทุกข์ และหนทางแห่งการดับทุกข์ด้วยจิตใจของตัวเอง ฉะนั้นปริญาที่พระองค์ได้รับมิใช่ปริญาตามที่เขาโลกยึดถือ หากแต่เป็นการปริญาคือความรู้รอบตามกรอบของอริยสัจ 4 และมีโยนิโสมนสิการเป็นอารมณ์ประดับสติปัญญาของผู้เรียน

(6) วิทยาการสมัยใหม่มุ่งความจริง พระพุทธศาสนามุ่งศีลธรรม สัจธรรมที่มนุษย์แสวงหา มี 3 อย่าง คือ ความจริง (Truth) ความดี (Goodness) ความงาม (Beauty) และความสุข (Happiness) วิทยาการสมัยใหม่ในประเด็นที่เกี่ยวข้องวิทยาศาสตร์นั้นเป็นศาสตร์มุ่งแสวงหาความจริงและพิสูจน์ความจริง ในขณะที่พระพุทธศาสนาเป็นศาสตร์ที่มุ่งเน้นในการแสวงหาความดี ความงาม และความสุขให้แก่มนุษย์ในเชิงปัจเจกและสังคมโดยรวม ในขณะเดียวกัน หากมอง “ความจริง” ในมิติของวิทยาศาสตร์และพระพุทธศาสนานั้นมีจุดร่วมที่สำคัญประการหนึ่งคือ “ความจริงตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ” พระพุทธศาสนามีจุดยืนที่ชัดเจนว่าไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะถือกำเนิดหรือไม่ก็ตาม ความจริงตามธรรมชาตินั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏและมีอยู่แล้ว พระองค์เป็นเพียงผู้เข้าถึงกฎเกณฑ์ธรรมชาติและนำกฎเกณฑ์ดังกล่าวมานำเสนอแก่มนุษยชาติ

ในขณะที่วิทยาศาสตร์พยายามแสวงหาเครื่องมือเพื่อเข้าถึงความจริงและเปิดเผยความจริงตามกระบวนการและขั้นตอนของวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตาม จุดที่เป็นข้อกั้วลซึ่งวิทยาศาสตร์ไม่สามารถตอบโต้ได้คือวิทยาศาสตร์สนใจเฉพาะการค้นหาและเปิดเผยความจริง แต่ไม่ได้มุ่งแสวงหาความดี พระพุทธศาสนาจึงมีความจำเป็นที่จะเข้ามาช่วยเติมเต็มให้ศาสตร์หรือวิทยาการทั้งหลาย

สมบูรณ์ทั้งมิติภายนอกและมิติภายใน แสวงหาคุณค่าภายนอกและภายใน พัฒนาทั้งจิตภาพสมบูรณ์คู่กับการพัฒนาด้านกายภาพ ไลน์สโตร์เข้าใจถึงข้อกังวลในลักษณะเช่นนี้อย่างแจ่มชัด เขาจึงพยายามจะออกไปนำเสนอแนวทางเพื่อปิดช่องโหว่ดังกล่าวว่า “วิทยาศาสตร์ควรมุ่งแสวงหาและพิสูจน์ความจริง ส่วนศาสนาควรมุ่งแสวงหาความดีและศึกษาเรื่องศีลธรรม การนำเสนอเช่นนี้ดูประหนึ่งจะมุ่งหวังที่จะเสนอว่าพระพุทธศาสนาและวิทยาศาสตร์หรือวิทยาการต่างๆ ควรนำเสนอจุดเด่นที่มีคุณค่าของตัวเองแก่นมนุษย์และสังคม โดยไม่เข้าข้ามพรมแดนไปผูกขาดความจริง หรือปิดช่องทางมิให้ศาสตร์อื่นๆ ได้ทำหน้าที่ของตัวเองอย่างเต็มศักยภาพ

จากแนวทางดังกล่าว นับว่าเป็นการมอบหมายภาระหน้าที่ทางด้านศีลธรรมให้แก่ศาสนาหรือพระพุทธศาสนา เพื่อให้ศาสนาได้เข้ามาช่วยวางกรอบและกำกับมิให้ศาสตร์ต่างๆ ได้ดำเนินการพัฒนามนุษย์ไปในทิศทางของตัวเอง โดยมีได้สนใจที่จะนำศาสตร์อื่นๆ มาร่วมบูรณาการแบบสหวิทยาการ เพื่อให้องค์ความรู้หรือชุดความรู้ และกิจกรรมมีความหลากหลาย และเอื้อต่อการพัฒนามนุษย์ และสังคมให้สามารถเข้าถึงความจริง ความดี ความงามและความสุขได้อย่างมีภูมิคุ้มกันและยั่งยืนต่อไป

(7) ความอยู่รอดระหว่างพระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ การที่พระพุทธศาสนาซึ่งมาจากองค์ประกอบต่อไปนี้ คือ พระศาสดา ศาสนธรรม ศาสนบุคคล ศาสนพิธี และศาสนสถาน จะสามารถดำรงสถานะในฐานะเป็นที่พึ่งตามกรอบของรัตนตรัย คือ “พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์” ได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่ง จะต้องพัฒนาประยุกต์ธรรมให้ร่วมสมัยและสอดคล้องกับความต้องการมากยิ่งขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาและตีความหลักธรรมให้เอื้อต่อการตอบคำถามทางวิชาการที่ไปสัมพันธ์กับวิทยาการหรือศาสตร์ต่างๆ เข้ามาท้าทายต่อพระพุทธศาสนา ดังที่พระธรรมโกศาจารย์ได้เสนอว่า “ธรรมะเกี่ยวข้องกับทุกกิจกรรมของชีวิต ธรรมจึงไม่ใช่เรื่องไกลตัวแต่อย่างใด ผู้ที่นำธรรมไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันสม่ำเสมอจะเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนา ประโยชน์นั้นแหละจะรักษาพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป และประโยชน์นั้นแหละจะรักษาวิชาพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่หลักสูตรการศึกษาของประเทศไทยตลอดกาล” (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2561)

เหตุดังนั้น พุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะทิศทางหรือแนวโน้มของทั้งสองศาสตร์ดูเหมือนจะไปด้วยกันไม่ได้ แต่เมื่อพิจารณาถึงเป้าหมายแล้ว พุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ก็เป็นอุปกรณ์ให้มนุษย์ได้เข้าถึงความเป็นจริงเพื่อการเป็นอยู่อย่างมีความสุขเหมือนกัน แต่จุดที่ทำให้ศาสตร์สมัยใหม่ต้องหันหลังกลับมาดูก็คือเมื่อศาสตร์สมัยใหม่ได้เป็นหลักการและวิธีการให้กับมนุษย์แล้ว มนุษย์และสังคมโลกก็ยังเต็มไปด้วยปัญหา ทั้งปัญหาในระดับบุคคล สังคม และโลก ดังนั้น พุทธศาสนาที่นับว่าเป็นศาสตร์หนึ่งที่ยืนอยู่อีกฟากหนึ่งของศาสตร์สมัยใหม่จึงได้โอกาสเข้ามาเติมเต็มให้มนุษย์และสังคมมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น เพราะตามหลักการ

เบื้องต้นแล้ว ทั้งสองศาสตร์ล้วนเป็นศาสตร์ที่มีเหตุผลที่ตั้งอยู่บนกฎธรรมชาตินั่นเอง จึงทำให้พุทธศาสนาถึงแม้จะเป็นศาสตร์แห่งจิตใจหรือนามธรรมก็ยังมีความเป็นไปได้เสมอกับศาสตร์สมัยใหม่ และที่น่าสนใจยิ่งกว่าคือศาสตร์สมัยใหม่ที่ว่าก็เป็นศาสตร์ที่พัฒนาต่อยอดมาจากศาสตร์ยุคก่อนๆ และก็เป็นไปได้ยิ่งกว่าศาสตร์สมัยใหม่ที่ว่าดีที่สุดในยุคนี้ก็จะถูกลบเหลี่ยมโดยศาสตร์สมัยใหม่ยุคต่อๆ ไปอีก ตรงกันข้ามกับหลักพุทธศาสนาที่ดูเหมือนจะมีที่ยืนยากขึ้นเรื่อยๆ ในยุควิทยาศาสตร์ คล้ายกับหลายๆ ศาสนาในปัจจุบัน แต่กลับกลายเป็นว่ายิ่งศาสตร์สมัยใหม่ก้าวหน้าไปมากเท่าใด เนื้อหาของศาสตร์สมัยใหม่ดังกล่าวยิ่งเข้าใกล้เนื้อหาของพุทธศาสนามากยิ่งขึ้นตามไปด้วย

### บูรณาการพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่

เมื่อศาสตร์สมัยใหม่และพุทธศาสนาสามารถเชื่อมโยงระหว่างกันและกันได้ จึงนับว่าเป็นเรื่องบวกสำหรับพุทธศาสนาที่จะทำให้คนในยุคนี้ โดยเฉพาะเยาวชนได้หันกลับมาสนใจพุทธศาสนามากขึ้น เพราะคนในยุคนี้ อะไรๆ ก็ต้องอธิบายเทียบเคียงกับวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่เป็นหลักเท่านั้นจึงจะยอมรับคือหากศาสตร์อะไรขัดแย้งหรือไปด้วยกันไม่ได้กับหลักวิทยาศาสตร์แล้ว เป็นไปได้ยากที่คนในยุคนี้จะยอมรับนับถือ ดังนั้น เมื่อพุทธศาสนาและศาสตร์สมัยใหม่ไปด้วยกันได้ อย่างเหมาะสมลงตัวแล้ว จึงทำให้เกิดความน่าสนใจว่าจะนำหลักพุทธศาสนาไปประยุกต์ใช้หรือบูรณาการร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่อย่างไรเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับมนุษย์ เพราะการบูรณาการนั้น เป็นเรื่องยากอยู่มีไข่น้อยหากทั้งสองศาสตร์ที่จะมาบูรณาการร่วมกันมีจุดยืนที่แตกต่างกัน แต่ด้วยความที่พุทธศาสนามีหลักคำสอนที่พัฒนามาจากหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับกฎธรรมชาติจึงทำให้พุทธศาสนาไปด้วยกันได้กับศาสตร์สมัยใหม่ง่ายขึ้น โดยวิธีการการบูรณาการพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่นั้นสามารถทำได้ 2 วิธี ดังนี้

(1) วิธีการบูรณาการแบบพุทธวิทยา (Buddhology) ซึ่งเริ่มต้นจากการกำหนดหรือแสวงหาประเด็น (Issues) และปัญหา (Problems) ทางวิชาการ หรืองานวิจัยที่มีการถกเถียงหรือแสวงหาทางออกที่ควรจะเป็นต่อประเด็นต่างๆ ที่มนุษย์ ชุมชน หรือสังคมสนใจ หลังจากนั้น จึงนำพระพุทศาสนามาเป็นฐานในการอธิบาย ขั้นตอนต่อไปจึงเข้าสู่กระบวนการของการนำวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่มาอธิบายเสริม โดยมีเจตนารมณ์เพื่ออธิบายสนับสนุนให้พระพุทศาสนาทันสมัย มีเหตุผล และสอดคล้องกับวิถีความเป็นไปของชีวิตและสังคมมากยิ่งขึ้น ซึ่งวิธีการเช่นนี้ มิได้เจตนาที่จะก่อให้เกิดสัทธิธรรมปฏิรูป หรือทำให้พระพุทศาสนาสูญเสียจุดยืนของตัวเอง

(2) วิธีการบูรณาการแบบธรรมวิทยา (Dhammology) วิธีการนี้มีจุดเริ่มต้นเช่นเดียวกับวิธีการของ (1) การบูรณาการจะเริ่มต้นจากการกำหนดหรือแสวงหาประเด็น (Issues) และปัญหา (Problems) ทางวิชาการ หรืองานวิจัยที่มีการถกเถียง หรือแสวงหาทางออกที่ควรจะเป็นต่อประเด็นต่าง ๆ ที่มนุษย์ ชุมชน หรือสังคมสนใจ ขั้นตอนต่อไปคือการนำวิทยาการหรือศาสตร์สมัยใหม่มาเป็นตัวตั้ง แต่จุดเด่นในวิธีการที่ 2 คือ การนำหลักธรรมะในพระพุทศาสนาตามที่ปรากฏในพระวินัย พระ

สูตร และพระอธิธรรมมาเป็นฐานในการประยุกต์ใช้ ดีความ อธิบาย วิเคราะห์ บุรณาการ และสังเคราะห์ออกเป็นชุดอธิบาย ชุดความคิด หรือชุดความรู้ต่างๆ (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2561).

จากวิธีการบูรณาการทั้งสองวิธีข้างต้น ทำให้เห็นได้ว่าความสอดคล้องระหว่างพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่นั้นเป็นไปได้ทั้งเชิงนำหลักการทางพุทธศาสนาเป็นหลักแล้วตามด้วยศาสตร์สมัยใหม่หรือนำศาสตร์สมัยใหม่เป็นหลักแล้วตามด้วยพุทธศาสนา ซึ่งทั้งสองวิธีนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมหรือสภาพการณ์ของปัญหาเป็นหลัก หมายความว่า การใช้หลักการทางพุทธศาสนาหรือศาสตร์สมัยใหม่เป็นตัวตั้งต้นนั้นไม่สำคัญเท่ากับบริบทของปัญหาที่ต้องการนำศาสตร์ทั้งสองไปบูรณาการใช้นั่นเอง เพราะบางปัญหาอาจเหมาะสมที่จะเริ่มตั้งต้นด้วยศาสตร์สมัยใหม่ นัยตรงข้าม บางปัญหาอาจไม่เหมาะสม ดังนั้น การบูรณาการจึงเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงไม่ใช่เป็นเรื่องที่กล่าวกันเพียงแคในวงวิชาการเท่านั้น แต่ควรเป็นเรื่องที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง สรุปแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่มีอยู่สังคมโลกล้วนเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นมาจากศาสตร์สมัยใหม่ที่มีการปรับเปลี่ยนมาตามยุคสมัย แต่การเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ทั้งหมดล้วนทำให้เกิดความชัดเจนในหลักพุทธศาสนาต่อประชาคมโลกมากขึ้น จึงนับว่าเป็นเรื่องที่ดีสำหรับบรรยากาศโดยรวมของพุทธศาสนาที่จะเป็นทางเลือกให้กับผู้คนในศตวรรษที่ 21 นี้

## สรุป

ตามที่กล่าวมาทั้งหมดในเรื่องพุทธศาสนากับศาสตร์สมัยใหม่ ผู้เขียนมองว่ายิ่งวิทยาศาสตร์หรือศาสตร์สมัยใหม่มีความก้าวหน้าไปมากเท่าใด ยิ่งเป็นผลดีกับพุทธศาสนาโดยรวม เพราะการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของศาสตร์สมัยใหม่นั้นเป็นการนำเสนอแนวคิดและทฤษฎีเพื่อเข้าถึงความจริงของธรรมชาติให้มากยิ่งขึ้นกว่าที่ผ่านมา ซึ่งลักษณะการแบบนี้ นับว่าเป็นแนวทางที่พุทธศาสนาให้ความสำคัญมาตั้งแต่เริ่มต้นแล้ว กล่าวคือพระพุทธเจ้าทรงเน้นให้พุทธศาสนิกชนอยู่ใกล้กับธรรมชาติ อะไรก็ตามที่ตัดต่อตัดแต่งผิดไปจากธรรมชาติมาก สิ่งนั้นย่อมจะอยู่ห่างไกลจากความเป็นจริงมากขึ้นตามไปด้วย ดังนั้น ในเมื่อพุทธศาสนามุ่งเน้นหาความเป็นจริงจากธรรมชาติ ศาสตร์สมัยใหม่โดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ก็หาคำตอบให้กับมนุษย์ด้วยการแสวงหาความจริงจากธรรมชาติเช่นกัน จึงเป็นการลงตัวหรือสอดคล้องกันอย่างยิ่ง และที่สำคัญที่สุด ทั้งศาสตร์สมัยใหม่ทั้งพุทธศาสนาล้วนมุ่งขจัดความมั่งงายหรือไร้เหตุผลในหมู่มนุษย์ โดยมุ่งให้มนุษย์อยู่อย่างชาญฉลาดและมีความสุขกายสบายใจ มีความทุกข์ยากลำบากให้น้อยที่สุด ซึ่งถ้าเป็นไปได้ก็ให้เข้าถึงความสุขอย่างสูงสุดคือนิพพานตามนัยแห่งพุทธศาสนาก็จะเป็นการดียิ่ง โดยต้องไม่หยุดอยู่เพียงแค่ความสุขสบายตามที่ศาสตร์สมัยใหม่สร้างให้

## เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2525). **วิธีการศึกษาทั่วไปแบบบูรณาการ: มนุษย์รู้อย่างไร**. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ปรีชา วงศ์ศิริ. (2532). **ปรัชญาวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สมภาร พรหมทา. (2534). **พุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรราชวิทยาลัย.
- เอื้อน เล่งเจริญ. (2537). **โลกทรรศน์ในพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ: โอเอส พรินติ้งเฮาส์.
- พิมพ์ลัย หงษาคำ. **หลักการพระพุทธศาสนากับหลักการวิทยาศาสตร์**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://sites.google.com/site/fon5481136057/hnwy-thi-1/1-2>. / สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2561.
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส. **พระพุทธศาสนากับวิทยาการสมัยใหม่ : ตัวแบบวิธีวิทยาว่าด้วยพุทธบูรณาการและพุทธสหวิทยาการ**. ออนไลน์. แหล่งที่มา: [http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent\\_desc.php?article\\_id=1733&articlegroup\\_id=278/](http://www.mcu.ac.th/site/articlecontent_desc.php?article_id=1733&articlegroup_id=278/) / สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2561.
- วัดเจ็ดเสมียน. **พระพุทธเจ้าในสายตานักปราชญ์โลก** ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://plus.google.com/> / สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2561.
- วัชระ งามจิตรเจริญ. **พระพุทธศาสนากับวิทยาศาสตร์** ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://kengkkoo.blogspot.com/2013/03/blog-post.html/> / สืบค้นเมื่อ 3 กุมภาพันธ์ 2561.
- Kirthisinghe Buddhadasa P. (1993). **Buddhism and Science**. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers.
- P.A.Payutto Bhikkhu. (1993). **Toward Sustainable Science: A Buddhist Look at Trends in Scientific Development**. Buddhaddhamma Foundation.
- P.A. Payutto. (1994). **Buddhist Solutions for the Twenty-First Century**. Bangkok: Buddhaddhamma Foundation.



การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน  
APPLICATION OF CULTURAL CAPITAL AND LOCAL COMMUNITY  
DEVELOPMENT IN THE NORTHEASTERN REGION

อุทิศ ทาหอม<sup>1</sup> สุนันท์ เสนารัตน์<sup>2</sup>  
Utis Tahom<sup>1</sup> Sunan Senarat<sup>2</sup>  
มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์<sup>1-2</sup>  
Buriram Rajabhat University<sup>1-2</sup>  
E-Mail: thammonoon@gmail.com

ได้รับบทความ: 20 มกราคม 2561; แก้ไขบทความ: 12 มีนาคม 2561; ตอรับตีพิมพ์: 6 เมษายน 2561  
Received: January 20, 2018; Revised: March 12, 2018; Accepted: April 6, 2018

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน ที่สะท้อนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติและลักษณะทางสังคม วิถีชีวิต ทางโลกทัศน์และการปรับตัวกับระบบนิเวศทางสังคมกับสภาพแวดล้อมโดยนำเสนอวิถีชีวิตของชุมชน ผสมผสานมิติของสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ สิ่งแวดล้อม อาหารพื้นถิ่นของชุมชนอีสาน เพื่อให้เข้าใจศักยภาพองค์ความรู้ ที่จะนำไปสู่การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน ผ่านการพัฒนาแบบองค์ความรู้ มีระบบวิธีคิดใหม่ที่เชื่อมโยงแบบบูรณาการ เพื่อนำไปสู่การยกระดับสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าต่อชุมชน

คำสำคัญ: ทุนวัฒนธรรม, พัฒนาชุมชน, อีสาน

Abstract

This research paper aimed to present cultural fund and Isan community development which resonated national characteristic, social aspect, way of life, vision and adaptation with social ecology and environment. It presented the people's way of life merging with social dimensions, culture, belief, environment and local food of Isan community to make people understand the knowledgeability that could be applied with cultural fund for improving Isan communities through knowledge

development which has new integrated thinking system that could be used for analysis, synthesis and applied for increasing local community's value.

**Keywords:** Cultural Capital, Local Community Development, Northeastern

## บทนำ

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภูมิภาคอีสาน เป็นดินแดนที่ได้รับการกล่าวถึงในฐานะของดินแดนที่เป็นแอ่งอารยธรรม มีการสั่งสมวัฒนธรรมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ในอีกฐานะหนึ่งคือการเป็นอาณาบริเวณที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความหลากหลายทางชาติพันธุ์ การเป็นดินแดนที่มีผลผลิตทางด้านวัฒนธรรมอันหลากหลาย ทั้งที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นและผลผลิตที่เกิดจากการผสมผสานกับวัฒนธรรมท้องถิ่นอื่น ๆ ผลผลิตทางศิลปวัฒนธรรมทั้งหลายเหล่านี้ ได้มีการสั่งสม สืบทอดและการปรับเปลี่ยนไปตามสภาพการณ์ทางสังคม ศิลปวัฒนธรรมเป็นผลผลิตทางสังคมที่สะท้อนเอกลักษณ์ของความเป็นชาติและลักษณะทางสังคม วิถีชีวิต ทางโลกทัศน์และการปรับตัวกับระบบนิเวศทางสังคมกับสภาพแวดล้อมเป็นอย่างดี ในช่วงที่ผ่านมา งานด้านศิลปวัฒนธรรมได้มุ่งเน้นไปที่ การอนุรักษ์ ส่งเสริมและการสืบสานเป็นหลัก อันเป็นผลทำให้งานวัฒนธรรมบางอย่างได้เลือนหายไปตามกาลเวลา ด้วยเหตุผลที่ผลผลิตทางวัฒนธรรมไม่ได้ทำหน้าที่ตอบสนองสังคมได้โดยตรง ทั้งการใช้ประโยชน์และการทำหน้าที่ตอบสนองในแต่ละสังคม ซึ่งเป็นเหตุผลของการเปลี่ยนแปลงสังคมในยุคโลกาภิวัตน์และสังคมข่าวสารที่ไร้พรมแดน ท่ามกลางปัญหาของโลกในกระแสทุนนิยม หลายชาติในโลกต่างเริ่มหันมาทบทวน การพัฒนามันคงท่ามกลางรากฐานทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาของท้องถิ่นตนเอง ก่อนก้าวไปตามกระแสของสังคมอื่น ๆ อันเป็นผลทำให้เกิดวิกฤตทางเศรษฐกิจและสังคมตามมา สำหรับสังคมไทยแล้วประเด็นสำคัญของการพัฒนาสังคมบนรากฐานทางภูมิปัญญาของตนเอง คือ การทบทวนความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น การสร้างความตระหนักเกี่ยวกับรากฐานทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่นำมาซึ่งรากฐานของความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ อย่างไรก็ตาม ก่อนการสร้าง ความเข้มแข็งบนรากฐานทางเศรษฐกิจ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทบทวนความรู้และภูมิปัญญาของแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้เข้าใจศิลปะและวัฒนธรรมในหลากหลายมิติ กล่าวคือ ต้องศึกษาค้นหาองค์ความรู้ทางศิลปวัฒนธรรม ทำให้เกิดการรับรู้คุณค่าก่อนทำให้เกิดมูลค่าจากวัฒนธรรม โดยเฉพาะการเกิดแนวคิดทางเศรษฐกิจร่วมสมัยคือ การสร้างเศรษฐกิจบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นและทุนทางวัฒนธรรม คือ การเข้าใจคุณค่าและตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งศิลปะการแสดงพื้นบ้านและนาฏศิลป์พื้นบ้าน ปรากฏความหลากหลายในกลุ่มชาติพันธุ์ในภูมิภาคอีสาน ดนตรีและการแสดงมีลักษณะพิเศษ คือ การสะท้อนถึงสุนทรียภาพส่วนบุคคลและเป็นสุนทรียภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม (ชลิต ชัยครรชิต, 2557)

มีการละเล่นพื้นบ้านที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นทั้งเพลงพื้นบ้าน การฟ้อนรำ ศิลปะการต่อสู้และการกีฬาพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้านของภาคอีสานแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มวัฒนธรรมหมอลำ กลุ่มวัฒนธรรมเพลงโคราช และกลุ่มวัฒนธรรมเจียงกัณฑ์ การฟ้อนรำของชาวอีสานแบ่งตามกลุ่มวัฒนธรรมได้ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มวัฒนธรรมไทยลาว และกลุ่มวัฒนธรรมไทยเขมร ดนตรีประกอบการเล่นเพลงและการแสดง เป็นเครื่องมือนดนตรีประเภท ดีดสีตีเป่า ได้แก่ พิณพื้นเมือง ซึ่งเรียกชื่อตามท้องถิ่นว่า ซอพื้นเมือง โปงลาง แคน และเครื่องประกอบจังหวะต่าง ๆ ถ้าเป็นดนตรีพื้นเมืองอีสานได้ ได้แก่ วงกันตรึม ประกอบด้วย กลองกันตรึม ซอกันตรึม ปี่อ้อ ปีเตี๋ย เครื่องประกอบจังหวะ และยังมีวงมโหรีเขมร ที่ใช้บรรเลงประกอบการแสดงในเรื่องพิธีกรรมทั้งที่เป็นงานมงคลและงานอวมงคล อมรา กล่าวเจริญ (2553) ศิลปะการแสดง เป็นงานสร้างสรรค์ด้านสุนทรีย์ภาพที่ต้องการแสดงออกหรือบรรเลง ซึ่งแยกประเภทดังนี้

1. นาฏศิลป์ แต่เดิมเป็นการระบำ รำฟ้อน ภายหลังมีการแสดงเป็นเรื่องราว เช่น ละคร และโขน เป็นต้น

2. การรำ ระบำ หรือ ฟ้อน เป็นการแสดงออกด้วยท่าทางที่ประณีตงดงาม โดยมีดนตรีประกอบ อาจเป็นการรำเดี่ยว รำคู่หรือ ระบำ เป็นชุดก็ได้ การฟ้อนรำของไทย แต่เดิมมานอกจากจะแสดง เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลิน ยังใช้เป็นแสดงหรือเล่นในพิธีการต่าง ๆ เพื่อให้เกิดสวัสดิมงคลอีกด้วย (นิตยา บุญสิงห์, 2546)

ดังนั้น การรำวง การฟ้อนรำ เป็นสุนทรีย์ภาพที่สะท้อนให้เห็นถึงอุปนิสัยของคนอีสานที่เป็นกลุ่มคนที่อารมณ์ดี จิตใจโอบอ้อมอารี มีน้ำใจต่อเพื่อนมนุษย์ และเป็นกลุ่มคนที่ชอบสนุกสนาน รื่นเริง นอกจากนี้การฟ้อนรำ เป็นเป็นการสะท้อนให้เห็นมิติทางวัฒนธรรม ท่ารำ พิธีกรรม ความเชื่อของสังคมอีสาน เพราะก่อนจะรำก็จะมีการไหว้ครู บทกลอนจะกล่าวถึงครู อาจารย์ที่ประสิทธิประสาทวิชา ซึ่งเป็นวัฒนธรรมการแสดงออกที่น่าสนใจ สอดคล้องกับวิถีชีวิต ประเพณี ความเชื่อ และคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สอนให้กตัญญู กตเวทิต่อคนที่มีพระคุณต่อตนเอง

ปัจจุบันการแสดงศิลปวัฒนธรรมอีสาน เป็นการแสดงออก 2 ลักษณะ 1) เพื่อความบันเทิง หมอลำ รำวง เซิ้ง เป็นต้น 2) เพื่อทำตามประเพณีความเชื่อ รักษาโรค เช่น รำมะมวด (ผีฟ้า) มโหรี เป็นการรำตามพิธีกรรมความเชื่อ เพื่อรักษาโรคป่วยของคนที่น่ากลัวผีฟ้า (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ และคณะ, 2545) เรียกพิธีกรรมนี้ว่า "การแพทย์แบบวัฒนธรรม " เป็นการรักษาในอีกรูปแบบหนึ่งตามความเชื่อของท้องถิ่น

บทความวิชาการนี้ จึงเป็นการนำเสนอทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นอีสาน ซึ่งทุนทางวัฒนธรรม เปรียบเสมือนกลไกทางธรรมชาติที่ยกระดับขึ้นมาเพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้บนวิถีชีวิตของ-ผสมผสานมิติของสังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจชุมชน เพราะวัฒนธรรม ความเชื่อ เป็นศูนย์รวมของจิตใจ ที่สามารถทำให้ผู้คนในสังคมเกิดการเชื่อมร้อย

จิตใจให้ยึดถือและปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด วัฒนธรรม ความเชื่อ จึงเป็นกลวิธีที่ส่งผลและอำนาจให้สังคมเกิดความเข้มแข็ง ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาแบบบูรณาการที่เกิดการเชื่อมโยงระหว่างคน สังคม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และศาสนา ให้เกิดดุลยภาพ ตลอดจนสร้างภูมิคุ้มกันให้กับสังคม ซึ่งเป็นโจทย์ที่ โอน์สไตน์ ได้ตั้งไว้ว่า "เราต้องการวิถีคิดใหม่โดยสิ้นเชิง ถ้ามนุษยชาติจะอยู่รอดได้" คำกล่าวของโอน์สไตน์ชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาแบบแยกส่วน ไม่สามารถตอบโจทย์ปัญหาสังคมในปัจจุบันได้ จึงจำเป็นต้องการ วิถีคิดแบบใหม่ คือ การคิดแบบเชื่อมโยงเป็นบูรณาการ เพราะปัญหาทุกปัญหามีการเชื่อมโยงกันทั้งหมด ขึ้นอยู่ที่ว่าจะสามารถยกระดับสู่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น

ทุนทางวัฒนธรรม เป็นองค์ความรู้ที่เป็นรากเหง้าของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งประกอบด้วย ภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ตลอดจนอาหารพื้นถิ่นที่แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวให้สอดคล้องกับภูมิโนเศวัฒนธรรมของชุมชนอีสานที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ให้การแก้ไขปัญหาของชุมชนท้องถิ่น คณะผู้เขียนขอเสนอรายละเอียดทุนทางวัฒนธรรมอีสานดังนี้

### วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อท้องถิ่นอีสาน

ชาวไทยอีสานนับถือศาสนาพุทธ ในระยะแรกนับถือนิกายมหายาน ต่อมาเมื่อตั้งถิ่นฐานอยู่ในเขตที่ขอมเคยปกครอง ก็หันมานับถือศาสนาพุทธนิกายหินยานจากพวกขอม ซึ่งได้รับมาจากอินเดียอีกทอดหนึ่ง นอกจากนี้ชาวไทยอีสานยังนับถือเทวดาที่เรียกว่า พญาแถน มีความเชื่อในเรื่องผีจึงมีพิธีกรรมที่แสดงออกถึงความเชื่อพร้อม ๆ กับการนับถือศาสนาเพื่อความอุดมสมบูรณ์และความมั่นคงในการดำรงชีวิตไม่น้อยไปกว่าภูมิภาคอื่น อมรา กล้าเจริญ (2553) ดังนั้น ความเชื่ออีสานจึงสามารถแบ่ง 2 ประเภท คือ ความเชื่อที่มีเหตุผล และความเชื่อไม่มีเหตุผล ถ้าพิจารณาความเชื่อจากจำนวนบุคคล จะแบ่งความเชื่อออกเป็น 2 ประเภท คือ 1. ความเชื่อส่วนบุคคล 2. ความเชื่อของกลุ่มชน แต่ในขณะเดียวกัน ระดับความเชื่อในชุมชนท้องถิ่น มี 2 ลักษณะ คือ

1. ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของระบบศาสนา ศาสนามีอิทธิพลอย่างมากในการกำหนดความเชื่อในแต่ละท้องถิ่น เพราะศาสนาจะหล่อหลอมความเชื่อของคนในท้องถิ่นนั่นเอง โดยมีผลไปถึงพิธีกรรมต่าง ๆ ในท้องถิ่นและเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นความเชื่อแต่ละท้องถิ่นจะแตกต่างกันออกไปและผลที่ตามมาคือ แนวการปฏิบัติก็จะแตกต่างกันออกไปด้วย

2. ความเชื่อพื้นบ้าน คือ ความเชื่อที่สืบทอดกันมาเป็นประเพณีตลอดจนการถือปฏิบัติต่าง ๆ ตามประเพณี คนที่เชื่อจะมีได้อำระบบเหตุผลของความเชื่อเป็นพื้นฐาน แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าความเชื่อพื้นบ้านเป็นความเชื่อที่ขาดเหตุผลเสียทีเดียว แต่ถ้าพิจารณาหรือวิเคราะห์กันให้ดี อาจจะมีเหตุผลดังกล่าวกวที่แฝงอยู่ เช่น ผู้ใหญ่ห้ามเด็กนั่งขวางบันได จะเห็นว่าเป็นการป้องกันอันตรายที่เกิดจากการขึ้นลง และในขณะเดียวกันก็เป็นการป้องกันมิให้มีการกีดขวางในการขึ้นลงอีกด้วย (ประชิด สุกฤษณ์พัฒน์, 2546)

ในสมัยโบราณวิทยาศาสตร์ยังไม่เจริญ เมื่อปรากฏการณ์สิ่งใดที่มนุษย์คิดว่าเป็นสิ่งที่ประหลาดหรือมหัศจรรย์ผิดธรรมดาสามัญที่เคยเห็นเคยเป็น และมนุษย์ยังไม่รู้ ยังไม่เข้าใจ หรือยังไม่สามารถหาเหตุผลอธิบายได้แม้แต่เรื่องปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เช่น พายุร้าย พายุฝน เป็นต้น มนุษย์ก็เข้าใจเอาเองว่า สิ่งลึกลับที่มีอำนาจเหนือมนุษย์เป็นผู้บันดาลให้เกิดต่าง ๆ นานา

ดังนั้นจึงมีปัญหาสงสัยว่า ผู้มีอำนาจลึกลับนั้นเป็นผู้ใด มีรูปร่างอย่างไร และสถิตอยู่ที่ใด และช่วงที่หายไปนั้นไปอยู่ ณ ที่ใด เรื่องนี้ มณี พะยอมยงค์ ได้อธิบายใน วัฒนธรรมล้านนาไทย ว่า “สิ่งใดก็ตามที่เราไม่สามารถจะมองเห็นตัวได้ แต่เราเข้าใจเองว่า มีฤทธิ์และอำนาจอยู่เหนือคนอาจให้ดีหรือร้ายคือให้คุณหรือให้โทษแก่เรา สิ่งเหล่านี้เรากลัวเกรงและบางทีก็นับถือด้วย เราเรียกสิ่งที่ว่านั้นว่า ผี ผีนั้นตัวจริงเป็นอย่างไรไม่มีใครทราบ”

นอกจากนี้ ยังแบ่งพวกผี ดังนี้ “ผีนั่นแบ่งเป็น 2 พวกใหญ่ ๆ คือ ผีดีและผีร้าย ผีดีนั้นไม่ให้ตีให้ร้ายแก่ใคร เว้นไว้แต่จะถูกทำให้โกรธ แต่เดิมเรียกว่า ผีฟ้า เพราะอยู่บนฟ้า ภายหลังได้คำว่า เทวดา มาจากอินเดีย จึงใช้คำนี้แทน ส่วนผีร้าย ผีเลวหรือผีชั้นสามัญ ซึ่งมีอยู่มาก ผีพวกนี้เกะกะระราน ขอบแก้งและทำร้ายคน คนจึงกลัวผีพวกนี้มากกว่าผีจาก พวกอื่น ๆ “

นอกจากนี้ยังมีผีพวกหนึ่ง เป็นผีดี ผีฟ้าก็ไม่ใช่ เป็นผีร้ายก็ไม่เชิง เป็นพวกอยู่ในอากาศ อยู่ตามป่าเขาตามถ้ำ ในน้ำ หรือบนต้นไม้ บางทีเรียก เทวดา บางทีก็เรียกว่า ผีจัดเป็นเทวดาชั้นต่ำ ซึ่งเรียกกันว่า “เจ้า” ด้วยเหตุนี้กระมัง มนุษย์จึงจินตนาการคิดสร้างเทวดา ผีนางงามไม้ ภูตผีปีศาจ วิญญาณต่าง ๆ ขึ้น เป็นการสมมุติแทนสิ่งลึกลับที่มีอำนาจ เมื่อสร้างขึ้นหรือสมมุติขึ้นแล้ว ก็ต้องแสดงออกด้วยความเคารพยำเกรง โดยจัดทำพิธีกรรมต่าง ๆ เป็นการบวงสรวง เพื่อให้สิ่งมีอำนาจหรือผู้บันดาลคุณหรือโทษแก่มนุษย์พอใจ จะได้มีเมตตา ไม่ทำร้าย และบันดาลความสุขให้แก่มนุษย์ความเชื่อเช่นนี้มีทุกท้องถิ่นทุกประเทศ และออกมาในรูปของไสยศาสตร์ หรือ ลัทธิบูชาเทพคล้ายคลึงกัน โดยต่างมีเทพเจ้า นางฟ้า นางไม้ ภูตผีปีศาจต่าง ๆ เป็นผู้ทรงอำนาจเหนือมนุษย์ ดังปรากฏเทพนิยายของชาติต่าง ๆ เช่น ประเทศกรีซ โรมัน อียิปต์ อินเดีย และจีน เป็นต้น สำหรับคนไทยสมัยก่อนก็เคยเชื่อเหตุที่เกี่ยวกับธรรมชาติไม่น้อย โดยมีเทพ มือสุม และภูตผีที่มีฤทธิ์มาเกี่ยวข้องเช่นกัน ม.ร.ว.คึกฤทธิ์ ปราโมช (อ้างถึงใน ลักขณา ศกุนะสิงห์, 2556) ได้ให้ความคิดเห็นไว้ในข้างสังเขป ดังนี้

“ขึ้นต้นด้วยมนุษย์เรา อธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติด้วยเหตุผลทางไสยศาสตร์เพราะยังขาดความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เป็นต้นว่า ฝนตกเพราะนาคให้น้ำ หรือมีเทวดาเป็นผู้บันดาล พายุร้ายก็ว่าเป็นเสียงรถพระอินทร์ กำลังยกทัพ มีพวกมารุตเป็นไพร่พลไปรบกับยักษ์ พายุแลบก็ว่าเป็นแสงจากนางเมขลาปล่อยแก้ว พายุฝนก็ว่ารามสูรขว้างขวาน โลกเราก็เชื่อว่า มีปลาอานนท์หนุนอยู่ เวลาแผ่นดินไหวก็ว่าปลาอานนท์พลิกตัว”

ความกลัว ความไม่รู้ ความไม่เข้าใจและความไม่แน่ใจด้วยเหตุผลมาประกอบการอธิบายไม่ได้นี้เอง ทำให้เกิดความเชื่อ และความเชื่อมีส่วนสำคัญไม่น้อยที่ทำให้เกิดสัทธิธรรมนิยมต่าง ๆ ตลอดจนเกิดศาสนา ซึ่งตรงกับความเห็นของ มณี พะยอมยงค์ (อ้างถึงใน ลักษณะ ศกุนะสิงห์, 2556)

“ความเชื่อนั้นก่อให้เกิดลัทธิบูชาธรรมชาติ มีพระอาทิตย์พระจันทร์ ดวงดาว น้ำ ลม ไฟ เป็นต้น ต่อมาลัทธิความเชื่อเหล่านี้ได้พัฒนามาเป็นศาสนา มีการเชื่อและยึดถือในเทพเจ้าต่าง ๆ ซึ่งเรียกว่ามีอิทธิปาฏิหาริย์ และสามารถช่วยคนได้”

ดังนั้นความเชื่อชาวอีสานจึงอาจมีทั้งที่เป็นเครื่องบำรุงขวัญและกำลังใจ เป็นอุบายในการสร้างปฏิปทา เป็นสื่อชี้ให้เห็นลักษณะทางชีวภาพของชุมชนและเป็นเครื่องมือสำแดงความเป็นกลุ่มชนเดียวกัน ดังนั้น จุดหมายปลายทางของคติความเชื่อ คือ “การปลูกฝังจิตสำนึกร่วม” อันเป็นพลังในการพัฒนาทำนองเดียวกับวิทยาศาสตร์ ความเชื่อของชุมชนท้องถิ่น เป็นสัญลักษณ์นิยมที่เป็นการแปลงความเชื่อที่เป็นนามธรรม ให้กลายเป็นรูปธรรม สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2544) เช่น ความเชื่อในผีบรรพบุรุษ ผีปู่ย่าตายาย ออกมาเป็นการสร้างศาลปู่ตา เพื่อให้ลูกหลานได้เคารพกราบไหว้ และระลึกถึงบรรพบุรุษที่บุกเบิกสร้างชุมชนให้ได้อยู่อาศัย ความเชื่อจึงเป็นกุศโลบายในการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชน ให้ผู้คนได้สำนึกในบุญคุณของผีบรรพบุรุษ ผ่านพิธีกรรมการไหว้ศาลปู่ตา ทำบุญอุทิศส่วนกุศล ความเชื่อดังกล่าวจึงนับได้ว่า เป็นความเชื่อที่ใช้ศรัทธาควบคู่กับปัญญา ในทางตรงกันข้ามหากความเชื่อที่ขาดความรู้ ขาดปัญญา ขาดแก่นสาร หรือไม่เข้าใจอย่างครบถ้วน หรือมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง ประยุกต์ให้ผิดไปจากเดิม จนทำให้เกิดความมีติดบอดทางปัญญาด้วยวิธีการทางไสยศาสตร์ คาถา เวทมนต์ กลายเป็นเล่ห์มายา กุศโลบาย กลายเป็น เล่ห์เพทุบาย หรือสร้างมายาคติให้เกิดความเข้าใจผิด กลุ่มหลง ประยุกต์ด้วยความไม่รู้ จนกลายเป็นงมงาย เข้าใจแบบผิด ๆ เช่น ความเชื่อเกี่ยวกับ ไหว้รูปเงาะป่า ไหว้ซุก โดยมีความเชื่อทำแล้วจะร่ำรวย ซึ่งความเชื่อดังกล่าวแม้จะไม่มีผลกระทบต่อสิ่งอื่น หรือบุคคลอื่น แต่เป็นความเชื่อที่ขาดปัญญา อวิชชาเข้าครอบงำ (ความไม่รู้จริง) จนเป็นสิ่งที่ปิดกั้นทางปัญญา จนไม่สามารถคิดวิเคราะห์ได้ว่า การที่จะทำให้คนร่ำรวยได้ต้องเกิดจาก ความขยัน อดทน ประหยัด และเก็บออมเป็น จึงทำให้ร่ำรวยได้ ฉะนั้น การนำความเชื่อมาใช้ต้องผ่านการศึกษาไตร่ตรองให้ครบถ้วน และเข้าใจแก่นสารของความเชื่อนั้น จึงจะกลายเป็นความเชื่อที่มีคุณค่าต่อชุมชนท้องถิ่น ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และสร้างความเข้าใจที่ถูกต้อง ใช้กุศโลบาย แทน เล่ห์เพทุบาย ใช้ คติ แทน อคติ ใช้ ปัญญา แทน มายา ขณะเดียวกันชุมชนอีสานยังเป็นชุมชนความเคารพต่อสิ่งเหนือธรรมชาติ คือ การไม่พูดจาจาบจ้วง หรือ ไม่ให้เกียรติสิ่งศักดิ์สิทธิ์ คนในพื้นที่เรียกว่า “คะลำ” ดังนั้น สิ่งเหนือธรรมชาติ คือ ผี สาง เทวดา จึงเป็นกติกาสังคม ทำให้ผู้คนไม่ละเมิดต่อตนเองและผู้อื่น ดังนั้นผู้คนในอดีตจะมีวิถีวัฒนธรรม ประเพณี ที่ใช้คำว่า “คะลำ (ผิดผี)” เป็นตัวแบ่งเส้นไม่ให้ผู้คนในชุมชนทำผิดกฎกา เช่น จะไปหาลูกสาวบ้านใด ก็จะไปช่วยทำงาน เช่น ทำนา ต่ำข้าว และที่สำคัญไม่มีการแตะเนื้อต้องตัวฝ่ายหญิง เนื่องจากคะลำ และเป็นการไม่ให้เกียรติต่อพ่อแม่

ฝ่ายหญิง หรือ หากมีการทำสิ่งใดที่ไม่งามต่อวัฒนธรรม ประเพณีชุมชนก็จะโดนปรับสินไหม สิ่งที่เราเรียกว่า ค่ำล่ำ เช่น ปัดเชื่อนกลางคิ่น ค่ำล่ำ มีความหมายว่า ห้ามปัดกวาดบ้านเรือนในเวลากลางคิ่น เพราะอาจปัดเอาของมี ค่ำล่ำเล็กน้อยของครอบครัวตกลงไปใต้ถุนบ้าน และสูญหายในที่สุดหัวไลน์อยาก ล่ำ หัวด้อยากเทด ค่ำล่ำ หมายถึง ห้ามพระภิกษุคิดอยากร้องรำทำเพลง และห้ามคฤหัสถ์เทศนา สอนสั่งผู้อื่น ซึ่งถือเป็นการกระทำผิดหน้าที่ ฉะนั้นวิถีชีวิตของคนอีสานในอดีต จึงเป็นการที่สะท้อนให้ถึงความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมที่ตังาม เคารพให้เกียรติต่อตนเองและผู้อื่น ค่ำล่ำ หมายถึง สิ่งที่ต้องห้ามหรืออาจเรียกได้ว่าเป็นกฎกติกา หรือข้อห้ามทางสังคม ที่ใช้เป็นแนวปฏิบัติทั้งส่วนบุคคลและส่วนรวม ในการอยู่ร่วมกันในสังคมของชาวอีสานที่มีมาตั้งแต่โบราณ ซึ่งนับเป็นภูมิปัญญาที่แยบยล โดยอย่างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในการบัญญัติข้อห้ามมิให้บุคคลประพฤติปฏิบัติเพื่อความสงบเรียบร้อยของสังคม (บุญเกิด พิมพ์วรรณธากุล และนภาพร พิมพ์วรรณธากุล, 2556) เป็นยุทธศาสตร์การป้องกัน (Prevention Strategy) คือข้อห้าม และข้อไม่ให้ปฏิบัติในสิ่งที่อาจก่อให้เกิดความวุ่นวายและปัญหาในด้านต่างๆ ทั้งชีวิตและทรัพย์สิน นอกจากนี้ยังถือเป็นวาทกรรมที่ผู้เฒ่าผู้แก่ให้ไว้ว่า ค่ำล่ำ เป็นบาป เป็นกรรม กล่าวคือถ้าทำอะไรลงไปผู้เฒ่าผู้แก่ทักท้วงว่า ค่ำล่ำผู้ทำก็จะไม่กล้าทำต่อไป เพราะคนอีสานเชื่อว่า ค่ำล่ำ คำนี้เป็นคำศักดิ์สิทธิ์ทำให้ชุมชนบ้านห้วยหวายพัฒนามีความร่มเย็นเป็นสุขในที่สุด

### วัฒนธรรมอาหารพื้นถิ่นของอีสาน

อาหารพื้นถิ่นของชุมชนอีสานเป็นการแสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่ปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยการนำวัตถุดิบที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาสู่การพัฒนาเป็นตำรับอาหาร หากให้ความหมายของคำว่า "โลกทัศน์" และ "วัฒนธรรม" นั้นมีความหมายกว้าง ในนิยามคำว่า โลกทัศน์ ว่าหมายถึง ทักษะการมองโลกและสังคมของบุคคลที่ผ่านกระบวนการการระบบวิธีคิดในการประเมินคุณค่าสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งผ่านการหล่อหลอมจากวัฒนธรรมแวดล้อมในสังคมของบุคคลนั้น ๆ บุคคลที่อยู่ในสภาวะแวดล้อมที่แตกต่างกันย่อมมีโลกทัศน์ที่แตกต่างกัน ส่วนคำว่า "วัฒนธรรม" นั้น นิยามว่า วัฒนธรรม คือ ระบบสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นมีใช้ระบบที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติตามสัญชาตญาณ รัตน จันทร์เทว และ เชิดชัย อุดมพันธ์ (2560) ดังนั้น อีสานจึงเป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงโลกทัศน์ทางวัฒนธรรมที่เฉพาะผ่าน ภูมิปัญญา วัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ อาหารพื้นถิ่น ที่สะท้อนเห็นเห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ โดยเฉพาะอาหารพื้นบ้าน ได้แก่ แกง อ่อม เอาะ อุ๋ หลาม ป่น นึ่ง ปิ้ง ย่าง ก้อย คั่ว เป็นต้น ซึ่งเป็นวิถีวัฒนธรรมที่สื่อให้เห็นการนำอาหารจากธรรมชาติมาประกอบอาหาร มีการดัดแปลง แต่งเติมที่เหมาะสมกับสภาพบริบทความเป็นท้องถิ่น

การกินอาหารของชาวอีสานที่เน้นความผูกพันกับระบบนิเวศท้องถิ่น สัมพันธ์กับคติความเชื่อ และประสบการณ์หรือภูมิปัญญาในการคัดสรรอาหารของบรรพบุรุษ ซึ่งมีเอกลักษณ์ของอาหารอีสาน คือหากินตามฤดูกาลมีแหล่งอาหารจากดินฮอดฟ้า รสชาติ “ขมนำ เผ็ดตาม เปรี้ยวและฝาดตลอดตามธรรมชาติ” และถือข้อค่ำล่ำในการกิน นั้นเปรียบเสมือนบูรณาการแห่งชีวิตที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ของ

ชาวอีสาน คือเป็นคนที่นิยมใช้ชีวิตอย่างเรียบง่าย อยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัย นับถือจารีต ประเพณีและเคารพเชื่อฟังบรรพบุรุษ รวมทั้งการได้รับการยอมรับว่าเป็นคนที่มีความแข็งแรงอดทน ในการทำงาน ซึ่งส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากวัฒนธรรมการกินอาหารนั่นเองในขณะเดียวกัน ภาคอีสานก็มีความหลากหลายของ “ผู้คนและดินแดน” ซึ่งเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดความหลากหลายของรูปแบบการกินอาหารอยู่พอสมควร โดยความหลากหลายของ “ผู้คน” นั้นหมายถึง ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่ตั้งถิ่นฐานอยู่ในภาคอีสาน แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่างก็มีแบบแผนการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ ส่วนความหลากหลายของ “ดินแดน” นั้นหมายถึง ความหลากหลายของสภาพแวดล้อมที่ตั้งถิ่นฐานของผู้คน อันเป็นเงื่อนไขในการกำหนดทรัพยากรที่จะนำมาประกอบอาหาร ดังนั้นการเรียนรู้อัตลักษณ์การบริโภคอาหารในวิถีชีวิตของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน จึงเป็นเครื่องมือที่สำคัญอย่างหนึ่งในการทำความเข้าใจแบบแผนหรือองค์ความรู้ในการดำเนินชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ เพื่อนำไปสู่ความร่วมมือในการอนุรักษ์หรือพัฒนาให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านคุณค่าและมูลค่าสำหรับชุมชนบ้านห้วยหวายพัฒนาเป็นชุมชนชาติพันธุ์ไทยลาว ประวัติศาสตร์ของชาวไทยลาวแสดงให้เห็นว่าการตั้งถิ่นฐานของชาวไทยลาวในบริเวณภาคอีสานขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคมและการเมืองในบริเวณกลุ่มแม่น้ำโขงเป็นสำคัญ เมื่อมีการอพยพโยกย้ายถิ่นฐาน ชาวไทยลาวมักจะเลือกตั้งบ้านเรือนบริเวณที่ราบลุ่มใกล้กับแหล่งน้ำ เช่น ลุ่มน้ำโขง ลุ่มน้ำสงคราม และลุ่มน้ำชี เนื่องจากน้ำเป็นปัจจัยสำคัญในการอุปโภคบริโภค โดยมีหลักเกณฑ์ในการเลือกพื้นที่ ดังนี้

นา เพื่อเป็นพื้นที่ทำการเกษตร

น้ำ เพื่อบริโภค ทำการเกษตรกรรม และแหล่งอาหาร

เนิน เพื่อเป็นที่สร้างที่อยู่อาศัยให้รอดพ้นจากภัยน้ำท่วม

ป่า เพื่อเป็นแหล่งอาหาร ยารักษาโรค เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัย

ข้าว เพื่อเป็นแหล่งอาหารหลักในการดำเนินชีวิตประจำวัน

ปลา เพื่อเป็นอาหารโปรตีนในชีวิตประจำวัน

เกลือเพื่อเป็นวัตถุดิบสำหรับการถนอมอาหารในชีวิตประจำวัน (สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ, 2548) ฉะนั้นวิถีการกิน การดำเนินชีวิตของชุมชนบ้านห้วยหวายพัฒนา จึงมีความเชื่อมโยงกับธรรมชาติ การสร้างสรรค์เมนูอาหารจึงมีความหลากหลายที่น่าสนใจ และแสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

### การประยุกต์ใช้ทุนทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

ทุนวัฒนธรรมจึงเปรียบเสมือน “แก่น” ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์และในแถบทวีปยุโรป ใช้ว่า “อุตสาหกรรมวัฒนธรรม” แทนคำว่าเศรษฐกิจสร้างสรรค์ หรืออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ โดยใช้ในนัยที่ แตกต่างกันไปกล่าว คือ อุตสาหกรรมวัฒนธรรมจะเน้นการนำเสนอคุณค่าในเชิงศิลปวัฒนธรรม

ของสินค้าและบริการ ขณะที่อุตสาหกรรมสร้างสรรค์จะมุ่งความสำคัญไปที่มูลค่าเป็นตัวเงินการพัฒนาเป็นอุตสาหกรรมวัฒนธรรม ทั้งผลิตภัณฑ์ที่เป็นสินค้าและการท่องเที่ยว หลายประเทศในยุโรปและเอเชียใช้แนวความคิดนี้ในการพัฒนาและสร้างชื่อเสียงให้แก่ประเทศ ให้มีความสำคัญกับวัฒนธรรม การต่อยอดสินค้าและบริการที่ มาจากทุนวัฒนธรรม เป็นการศึกษาวเคราะห์สินค้าเพื่อตั้งจุดเด่นด้านวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่น่าสนใจมาปรับปรุง โดยอาศัยความคิดสร้างสรรค์ องค์ความรู้ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับสินค้า แล้วสร้างค่านิยมเสริมเข้าไป ผ่านกลยุทธ์การตลาดที่เหมาะสม สถานการณ์ มีหลักการสำคัญ 3 ประการ ได้แก่ (นิสวันต์ พิษณุดำรง, 2553)

1. การปรับปรุงรูปแบบของสินค้าให้เหมาะสมมีความทันสมัย หรือออกแบบให้เกิดความแปลกใหม่ น่าสนใจ แต่ ยังคงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม จะต้องศึกษาจุดเด่นของวัฒนธรรมและนำมาปรับให้กลมกลืนสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ค่านิยม และวิถีชีวิตของสังคม

2. การสร้างตราสินค้าโดยสร้างนวัตกรรมที่มีเอกลักษณ์และเรื่องราว เป็นการหยิบยกเรื่องราวทางวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับสินค้านำเสนอ และ

3. ความตั้งใจและทักษะด้านการบริหารจัดการเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้ธุรกิจประสบความสำเร็จได้ฉะนั้นการที่จะรักษาชุมชนทรัพยากรทางวัฒนธรรม จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะทำให้เกิดมูลค่าเพิ่ม คือ สามารถนำความรู้ของบรรพบุรุษมาทำให้ขายได้ จำต้องได้ เห็นผลในเชิงรูปธรรม ซึ่งเป็นแนวทางหนึ่งสร้างความภาคภูมิใจให้กับคนในชาติ และที่สำคัญยังเป็นการเผยแพร่ทุนทางวัฒนธรรมไทยให้กับชาวต่างชาติได้รู้จักมากขึ้น โดยมีประเด็นที่ควรให้ความสำคัญ ดังนี้

3.1 การพัฒนาเศรษฐกิจสร้างสรรค์บนฐานทุนวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน ต้องเริ่มจากความเข้าใจความเข้าใจรากฐานทางวัฒนธรรม คำนึงถึงการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างรอบคอบ ต้องเข้าถึงและร่วมมือกับชุมชนท้องถิ่นด้วยความไว้วางใจกัน เนื่องจากทุนวัฒนธรรมเป็นสมบัติสาธารณะ ชุมชนเป็นเจ้าของร่วมกัน เพื่อธำรงรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรม วิถีชีวิตชุมชนให้ดำรงอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีและยั่งยืน สามารถเผชิญผลกระทบการเปลี่ยนแปลงและภัยคุกคามจากภายนอก โดยเฉพาะการครอบงำจากทุนนิยมที่ เน้นผลกำไรมากกว่าคุณค่าทางจิตใจ อาทิ การทำธุรกิจสร้างสรรค์ที่มุ่งตอบสนองความต้องการของนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติเป็นสำคัญ อาจทำลายศิลปวัฒนธรรมดั้งเดิมของท้องถิ่น

3.2 การขับเคลื่อนทุนวัฒนธรรมสู่เศรษฐกิจสร้างสรรค์ ต้องจัดทำยุทธศาสตร์และแนวทางผลักดันสู่การปฏิบัติที่ชัดเจน ให้มีความสำคัญกับทุนวัฒนธรรมที่มีศักยภาพ มีความพร้อมด้านองค์ความรู้และเทคโนโลยี วางระบบบริหารจัดการที่เหมาะสมตลอดห่วงโซ่อุปทาน การศึกษาวิจัยพฤติกรรมผู้บริโภคและกลุ่มผู้บริโภคเพื่อสร้างตลาดในประเทศที่สามารถบริโภคสินค้าวัฒนธรรมที่มีคุณภาพได้ ก่อนที่จะนำไปสู่การส่งออกในระยะต่อไป การพัฒนาฐานข้อมูลวัฒนธรรมและการจัดการองค์ความรู้พร้อมทั้งวางระบบการติดตามประเมินผล ภายใต้กระบวนการทำงานเป็นเครือข่ายทั้ง

หน่วยงานส่วนกลาง ภูมิภาค ท้องถิ่น สถาบันการศึกษาและกลุ่มประชาคม ตลอดจนพัฒนากฎหมายระเบียบการคุ้มครองลิขสิทธิ์ที่ชัดเจนและดำเนินการอย่างจริงจัง

3.3 ให้ความสำคัญกับการพัฒนามนุษย์ ทั้งการศึกษาวัฒนธรรมไทยอย่างลึกซึ้ง และการเชื่อมโยงทุนทางวัฒนธรรมเข้ากับระบบเศรษฐกิจและการบริหารจัดการยุคใหม่ โดยปลูกฝังความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมไทยตั้งแต่เด็กสอดแทรกการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ไว้ในหลักสูตรการเรียนการสอน สนับสนุนอาชีพที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนส่งเสริมศักยภาพและความรู้ในด้านความคิดสร้างสรรค์แก่ผู้ประกอบการทั่วไป โดยเฉพาะผู้ประกอบการรุ่นใหม่ เพื่อพัฒนาและเพิ่มมูลค่าสินค้าและบริการเชิงสร้างสรรค์

3.4 อนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะวัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่ ใกล้จะสูญหาย โดยจัดให้มีเวทีหรือช่องทางในการถ่ายทอดความรู้และภูมิปัญญาไทยจากรุ่นสู่รุ่นอย่างสม่ำเสมอ สร้างเครือข่ายวัฒนธรรมไทยเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้ พร้อมทั้งกำหนดมาตรการคัดกรองวัฒนธรรมจากภายนอก อาทิ มาตรการทางกฎหมาย มาตรการทางสังคม เพื่อให้เลือกรับแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์

## เอกสารอ้างอิง

- ชลิต ชัยครรชิต. (2557). **พลังวัฒนธรรม ในศิลปะอีสาน**. โสวัฒนธรรมอีสานในงานวิจัย. เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิตยา บุญสิงห์. (2556). **วัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพฯ: พัฒนาศึกษา.
- นิสวันต์ พิษณุดำรง. (2553). **ทุนทางวัฒนธรรมขุมทรัพย์ของเศรษฐกิจสร้างสรรค์**. วารสารเศรษฐกิจและสังคม, 47 (4): 9-13
- บุญเกิด พิมพวรรณเมธากุล และ นภาพร พิมพวรรณเมธากุล. (2556). **อีต-คอง-คะลำ**. ขอนแก่น: คลังน่านวิทยา.
- ประชิด สกุนะพัฒน์. (2546). **วัฒนธรรมพื้นบ้านประเพณีไทย**. กรุงเทพฯ: ภูมิปัญญา.
- ลักขณา ศกุนะสิงห์. (2556). **ความเชื่อและประเพณี เกิด แต่งงาน ตาย**. กรุงเทพฯ: พรสวรรค์.
- รัตนา จันทรเทวาร์ และ เชิดชัย อุดมพันธ์. (2560). **ชื่ออาหารท้องถิ่นอีสานและภาคใต้ : มุมมองด้านอรรถศาสตร์ชาติพันธุ์**. วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่, 9 (1): 63-89.
- สุทธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (2544). **โครงสร้างและพลวัตวัฒนธรรมภาคใต้กับการพัฒนา**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อมรา กล้าเจริญ. (2553). **เพลงและการละเล่นพื้นบ้าน**. กรุงเทพฯ: โอ.เอส. พรีนติ้ง เฮาส์.

## ความเชื่อเรื่องน้ำพุทมนต์สำหรับพุทธศาสนิกชน

### THE BELIEF OF HOLY WATER FOR BUDDHIST

สุชาติ บุชัยญานนท์

Suchat Butjayanon

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี

Ubonratchathani Rajabhat University

E-Mail: suchat.b@ubru.ac.th

ได้รับบทความ: 6 มีนาคม 2561; แก้ไขบทความ: 6 เมษายน 2561; ตอบรับตีพิมพ์: 10 พฤษภาคม 2561

Received: March 6, 2018; Revised: April 6, 2018; Accepted: May 10, 2018

#### บทคัดย่อ

บทความวิชาการฉบับนี้มุ่งนำเสนอ 3 ประเด็น คือ (1) คติความเชื่อเรื่องน้ำพุทมนต์ในพระพุทธศาสนา (2) กระบวนการทำการทำน้ำพุทมนต์ (3) คติความเชื่อพลังอำนาจในพระรัตนตรัยสำหรับพุทธศาสนิกชน (4) คติความเชื่อพลังอำนาจในพระรัตนตรัยสำหรับพุทธศาสนิกชน และ (5) ข้อพิสูจน์น้ำพุทมนต์ทางวิทยาศาสตร์ จากผลการศึกษาวิเคราะห์พบว่า น้ำพุทมนต์ คือน้ำที่ผ่านพิธีปลุกเสก น้ำพุทมนต์สามารถนำมาใช้ในงานประกอบพิธีมงคลต่าง ๆ หรือผ่านการปลุกเสก (สวด) ของพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ผู้มีวิชาอาคม โดยมีมาจากการเชื่อในสมัยพุทธกาลได้มีเหตุการณ์เกิดเหตุพิภพภัยในกลุ่มเจ้าลิจฉวี ที่เมืองเวสาลี การประกอบพิธีน้ำพุทมนต์นั้นต้องเตรียมสถานที่ น้ำพุทมนต์ ภาชนะชั้นใส่น้ำพุทมนต์ ด้ายสายสิญจน์ อาสนะสำหรับพระสงฆ์ที่มาเจริญพุทมนต์ เทียนไข และห้อยคาหรือไม้ระยม ในการใช้ประพรมน้ำมนต์ ชาวพุทธมีคติความเชื่อในพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่งของชาวพุทธและมีอำนาจมากทั้งอำนาจพุทคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ ดังนั้น ชาวพุทธจึงเชื่อว่าพระรัตนตรัยนั้นเป็นสิ่งที่เปี่ยมมงคลสูงสุดจะประกอบพิธีน้ำพุทมนต์ก็ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยทั้ง 3 ประการ นั่นเอง

คำสำคัญ: ความเชื่อ, น้ำพุทมนต์, พุทธศาสนิกชน

#### Abstract

This academic article aims to present 5 issues: (1) the beliefs of the holy water in Buddhism, (2) the process of making the holy water, (3) beliefs, power in the Triple Gem for Buddhists, (4) the beliefs, power of the gems for Buddhists and (5)

scientific proof. From the results of the study, it was found that the holy water was a chanting ceremony or through chanting to the holy water. The holy water can be used in the various festivity or passed or through the chanting of the Buddhist. monks or the Ley persons, who have the holy beliefs from the in the Buddha period, have the lack of events in the Liccavi's group at Velali City. Buddhist monks must prepare the holy water containers, such as the holy water, the monk's seat to the Buddha's teaching (Buddha-mantra), pour wax and grass or gooseberry wood fore using the holy water. Buddhists have the belief in the Triple Gem that it is a Buddhist and powerful power of the Buddha, the power of the Dhamma and the power of the Noble Sangha. , the Buddhists have to believe that the Triple Gem is the highest festivity (Mangala), which during the holy water ceremony is reminiscent of the qualities of the Triple Gem as well.

**Keywords:** Belief, Holy Water, Buddhist

## บทนำ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความเชื่อ น้ำพุทมนต์สำหรับพุทธศาสนิกชน ผู้เขียนมองว่าชาวพุทธนิยมในการรดน้ำพุทมนต์และให้ความสำคัญในการประกอบพิธีทางศาสนา และก็ได้มีข้อสงสัยว่าน้ำพุทมนต์นั้นมีความสำคัญอย่างไร น้ำพุทมนต์จะศักดิ์สิทธิ์ได้หรือไม่ หรือน้ำพุทมนต์เป็นเพียงแต่น้ำธรรมดา แต่เมื่อผ่านการสวดมนต์แล้วจะทำให้เกิดความรู้สึกดีสทธิ์ตามแรงศรัทธาของชาวพุทธได้หรือไม่ อีกประการหนึ่ง พระพุทธศาสนาจะให้ความสำคัญเกี่ยวกับน้ำทั้งคติความเชื่อ การสร้างบารมี การทำบุญแล้วต้องกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศลให้แก่เจ้ากรรมหรือแก่ผู้มีพระคุณ ดังนั้นผู้เขียนจึงสนใจอยาจะนำเสนอประเด็นเกี่ยวกับน้ำพุทมนต์ที่คนดื่มแล้วสามารถรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ และการพรมน้ำพุทมนต์แล้วให้เกิดสิริมงคลกับชีวิต ตลอดจนสามารถปัดเป่าสิ่งไม่ดีต่างๆ ที่เกิดจากทุกข์ภัยให้หมดสิ้นไป ดังนั้นผู้เขียนจึงจะนำเสนอเกี่ยวกับน้ำพุทมนต์ประเด็นสำคัญๆ ดังต่อไปนี้

1. ความเป็นมาเกี่ยวกับการเจริญน้ำพุทมนต์ในพระพุทธศาสนา
2. กระบวนการขั้นตอนในการเจริญน้ำพุทมนต์
3. คติความเชื่อพลังอำนาจในพระรัตนตรัยสำหรับพุทธศาสนิกชน
4. ข้อพิสูจน์น้ำพุทมนต์ทางวิทยาศาสตร์

## ความเป็นมาเกี่ยวกับการเจริญน้ำพุทมนต์ในพระพุทธศาสนา

น้ำพุทมนต์ คือน้ำที่ผ่านพิธีปลุกเสกหรือผ่านการสวดทำน้มนต์ น้ำพุทมนต์สามารถนำมาใช้ในงานประกอบพิธีมงคลต่าง ๆ หรือผ่านการปลุกเสก (สวด) ของพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ผู้มีวิชาอาคมอันแข็งแกร่งในการทำให้น้ำเกิดความศักดิ์สิทธิ์โดยผ่านการสวดมนต์อย่างมีสมาธิที่แน่วแน่

น้ำพุทมนต์ โดยปกติพุทธศาสนิกชนจะนิยมประพรมที่ศีรษะบ้างประพรมภายในบ้านบ้าง ประพรมบริเวณบ้านบ้าง ประพรมป้ายรั้วค้ำบัง เป็นต้น หรือใช้ดื่มบ้าง และอาบบ้าง โดยมีคติความเชื่อว่าเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ เป็นน้ำสิริมงคล ซึ่งจะนำความโชคดีมา ตลอดจนช่วยป้องกันสิ่งไม่ดีที่เป็นอัปมงคล ภัยต่าง ๆ พิบัติภัยไป

น้ำพุทมนต์เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากสมัยหนึ่งกรุงเวสาลีเกิดทุพภิกขภัย ฝนแล้งข้าวกล้าตายเพราะถูกแดดเผา คนยากคนจนอดตาย ศพกลาดเกลื่อนทั่วพระนคร พวกอมนุษย์ได้กลืนซากคนตายก็พากันเข้ามาในพระนคร แต่นั้นผู้คนก็ตายเพิ่มมากขึ้น เพราะความปฏิกลันนั้น อหิวาตกโรคก็ระบาดเกิดแก่สัตว์ทั้งหลาย ชาวกรุงเวสาลีถูกภัย 3 อย่าง คือทุพภิกขภัย อมนุษย์ภัยและพยาธิภัยเบียดเบียนเหล่าเจ้าลิจฉวีก็เข้าไปเฝ้าพระราชา กราบทูลว่า เกิดภัย 3 อย่างในพระนครนี้แล้ว แต่ก่อนนี้นับได้ 7 ชั่วราชสกุล ไม่เคยเกิดภัยเช่นนี้ พระองค์ไม่ทรงตั้งอยู่ในธรรมหรือเปล่านั้นจึงเกิดขึ้นพระราชาทรงประชุมเจ้าลิจฉวีขอให้พิจารณาทบทวนพระราชาไม่ทรงตั้งอยู่ในธรรม เจ้าลิจฉวีเหล่านั้นพิจารณาทบทวนถึงประเพณีทุกอย่าง ก็ไม่เห็นข้อบกพร่องและไม่เห็นโทษของพระราชาแต่อย่างใด จึงพากันคิดว่า ภัยนี้จะระงับไปได้อย่างไร ในที่ประชุมเจ้าลิจฉวีบางพวกก็อ้างถึงศาสดาทั้ง 6 ว่าถ้าศาสดาเหล่านี้ย่างเท้าเข้ามาภัยก็จะหายไปบางพวกตรัสว่า ได้ยินว่า พระพุทธเจ้าเสด็จอุบัติแล้วในโลกพระผู้มีพระภาคเจ้านั้นทรงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์แก่อกุลแก้วสงฆ์ ทรมิถุทธิมาก มีอานุภาพมาก หากพระองค์เสด็จมาโปรดภัยทุกอย่างก็จะสงบระงับไปพวกเจ้าลิจฉวีจึงได้ส่งเจ้าลิจฉวีชื่อว่า มหาลิ ซึ่งเป็นผู้ที่พระเจ้าพิมพิสารโปรดปราน และอำมาตย์ผู้หนึ่งเดินทางไปขอรับรองพระเจ้าพิมพิสารให้กราบทูลอาราธนาพระพุทธองค์เสด็จไปกรุงเวสาลี พระบรมศาสดาทรงพิจารณาว่า หากได้ตรัสรู้ตนสูตรในกรุงเวสาลี นอกจากความเดือดร้อนจักสงบลง มหาชนชาววัชชีเมื่อได้ฟังพระสูตรนี้แล้วจักได้บรรลุมรรคผลเป็นจำนวนมาก จึงทรงรับคำกราบทูลเชิญของพวกเจ้าลิจฉวี พระเจ้าพิมพิสารทรงสดับว่าพระพุทธองค์ทรงรับคำเชิญแล้วได้ตระเตรียมหนทางที่เสด็จให้ราบเรียบ ทรงตามเสด็จส่งพระพุทธองค์พร้อมด้วยภิกษุ 500 รูป ไปทางแม่น้ำคงคา พระราชารับสั่งให้ไปรดดอกไม้ ยงธงชัยและเศวตฉัตรสองชั้น เพื่อต้อนรับแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าตลอดทางใช้เวลาเดินทาง 5 วัน จึงถึงกรุงเวสาลี เหล่าเจ้าลิจฉวีออกมาต้อนรับเสด็จพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงแม่น้ำ

ชาวเมืองเวสาลีแต่ดั้งเดิมนับถือศาสนาเซน พระมหาวิระ ศาสดาของศาสนาเซนก็เป็นชาวเมืองเวสาลี พระพุทธศาสนาไม่มีโอกาสที่จะเข้ามาเผยแผ่ศาสนาในเมืองเวสาลีได้เลย กระทั่งเกิดทุพภิกขภัยร้ายแรง คืออหิวาตกโรคระบาดใหญ่ ผู้คนล้มตายมากมาย คณะเจ้าลิจฉวีทั้งหลายได้เชิญ

ศาสดาในศาสนาต่างมาทำพิธีบวงสรวง เพื่อปิดเปาโรคภัยก็ไม่ประสบผลสำเร็จ ในที่สุดพระมหาลีเป็นตัวแทนเจ้าลิจฉวีไปกราบทูลอาราธนาพระพุทเจ้า พร้อมด้วยภิกษุ 500 รูป เดินทางสู่อาณาจักรวัชชี ทรงช่วยระงับโรคภัยนั้น ด้วยตรัสให้พระอานนท์สวดรัตนสูตรและพรมน้ำมนต์ในระหว่างกำแพงเป็นเวลา 3 วัน อหิวาตกโรคจึงสงบลง ชาวเมือง เวสาลีพากันปลื้มปิติในพุทธานุภาพ พากันเข้าไปฟังธรรมเทศนาของพระพุทองค์อย่างเนืองแน่น พระพุทศาสนาจึงได้เข้าไปในเมืองเวสาลีตั้งแต่นั้นมา

น้ำพุทมนต์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของพิธีกรรมในความเป็นมงคลและเป็นสิ่งที่ผู้หวังความสุขความสบายใจ เพียงเพื่อได้รับน้ำพุทมนต์ที่พระท่านเสกแล้ว น้ำพุทมนต์เริ่มขึ้นที่เมืองเวสาลี ดังปรากฏในรัตนสูตรที่ว่า “พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จประทับอยู่ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร นครราชคฤห์ พระนครนี้นิยมเรียกว่า เบญจคีรีนคร โดยมีภูเข 5 ลูก แวดล้อมเป็นราชสีมามณฑลอยู่ในอาณาจักรมคธรัฐ เมื่อครั้งพระนครเวสาลี แคว้นวัชชี เกิดทุพภิกขภัยพิบัติ คือฝนแล้ง ข้าวกล้าในนาตายหมด เพราะไม่มีน้ำเป็นส่วนมาก เมื่อตายแล้วหาญาติที่จะอนุเคราะห์ศพไม่มี คนที่มีกำลังก็ไม่มี ความสงสารศพ มัววุ่นแต่งงานตัว เห็นว่าธุระไม่ใช่ ไม่ใส่ใจ ตกลงคนตายที่ไหน ศพก็ถูกทอดทิ้งอยู่ทีนั้น ยิ่งกว่านั้น อหิวาตกโรคก็เข้าคุกคาม เพราะโทษที่ศพปฏิกุลตามถนนหนทางในแม่น้ำลำคลอง เพราะความสกปรก นานาประการ มนุษย์ได้ตายลงเพราะอหิวาตกโรคเป็นอันมาก ครั้งเมื่ออากาศพื้นปฏิกุลด้วยศพมากเข้า ปิตาจจำพวกที่กินซากศพเป็นอาหารก็พากันเข้ามาในพระนครกินซากศพ ยิ่งกว่านั้นยังหันเข้าใส่คนป่วยไข้ ชีวรสนื้อมนุษย์ที่ยังไม่เปื่อยเน่าดูบ้างและแล้วก็เลยลามไปถึงมนุษย์ที่ไม่ป่วย แต่สกปรก เช่น ตีนไม้ล้างหน้า นอนไม้ล้างเท้า น้ำไม่อาบ กินข้าวแล้วไม่บ้วนปาก ผ่าผอนไม่ซัก และบ้านเรือนไม่กวาดไม่ถู เป็นต้น ในที่สุดมนุษย์ที่ไม่ป่วย แต่สกปรก ก็เริ่มถูกปิตาจเข้าสิงสู่บโหลิตเป็นอาหาร มนุษย์เริ่มตายลงเพราะปิตาจอีกประการหนึ่ง ชาวเมืองเวสาลีประสบภัยร้ายกาจ 3 ประการ คือ ฝนเคือง อหิวาตกโรค ปิตาจ พากันอพยพไปอยู่ในเมืองอื่นก็ไม่น้อย ครั้งนั้น ชาวเมืองพากันโจทก์กล่าวโทษ พระราชาที่ประทุพระราชวังว่า ภัยพิบัติ 3 ประการ ได้เกิดขึ้นแก่ชาวเมืองแล้ว ซึ่งแต่ก่อนไม่เคยมี พระราชาจักประทุพติพิตพระราชาประเพณีอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่ พระมหากษัตริย์ก็ได้ตั้งกรรมการพิจารณาหาความผิดของพระองค์ก็ไม่ปรากฏว่าพระองค์ทรงประทุพติบกพร่องแต่ประการใด ในที่สุดก็พากันบวงสรวงเทพดาอารักษ์และวิงวอนครูอาจารย์ที่ตนนับถือว่าเป็นผู้วิเศษ สุดท้ายใครจะเล็งเห็นให้ช่วยปลดเปลื้อง แต่ก็ไม่สามารถจะบรรเทาภัยนั้นได้ ครั้นอำมาตย์หนึ่ง ได้กราบทูลพระเจ้าลิจฉวีว่า พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระอรหันต์ บริสุทธีจากสรรพกิเลส มีพระหฤทัยประกอบด้วยพระมหากรุณาเสมอด้วยมหาสมุทร ทรงตรัสรู้สัมโพธิญาณ เป็นพระสัมมาสัมพุทเจ้า เสด็จประกาศพระธรรมบริสุทธี บริบูรณ์สิ้นเชิง เป็นครูของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย บัดนี้ เสด็จประทับ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร พระนครราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสารมหาราช ทรงสักการะบำรุงอยู่ พระองค์ทรงมีอภินิหาร บารมีสูงยิ่งนัก ถ้าจะได้กราบทูลอัญเชิญให้เสด็จมายังพระนครนี้ ข้าพระองค์เชื่อเหลือเกินว่า ภัย 3 ประการนี้จะต้องสงบ เพราะอานุภาพของพระองค์โดยแท้ ลำดับนั้น พระเจ้าลิจฉวีจึงโปรดให้เจ้าชายมหาลี

พร้อมด้วยอำมาตย์ 5 นาย เป็นราชทูต เชิญเครื่องราชบรรณาการไปเฝ้าพระเจ้าพิมพิสารมหาราช ณ กรุงราชคฤห์ กราบทูลขอประทานโอกาสให้พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เสด็จไปบำบัติภัยพิบัติในพระนครเวสาฬะ โดยเวลาเพียง 3 วัน คณะราชทูตนั้นก็เฝ้าพระเจ้าพิมพิสารยังพระนครราชคฤห์ ทูลของพระราชทานพระกรุณาตามพระราชบัญชาของพระเจ้าลิจฉวี พระเจ้าพิมพิสารทรงรับสั่งว่า “ฉันเห็นใจพวกท่าน และยินดีสนับสนุนในเรื่องนี้ ถ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าจะทรงพระกรุณาเสด็จ ขอให้พวกท่านไปกราบทูลอัญเชิญดู ความจริง เจ้าชายมหาลิกก็ทรงรู้จักพระองค์ท่านมาก่อน ฉันคิดว่าการเข้าเฝ้าจะไม่ลำบากหรือหนักใจแต่ประการใด หากพระบรมศาสดาทรงเล็งเห็นประโยชน์ในการเสด็จแล้ว” ครั้นแล้วโปรดให้ราชบุรุษนำคณะราชทูตนครเวสาฬะ เข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ณ เวฬุวันมหาวิหาร พระผู้มีพระภาคเจ้ารับสั่งว่า “มหาลิก ตถาคตรับปฏิญญาของพระเจ้ากรุงราชคฤห์ เพื่ออยู่ในที่นี้เสียแล้ว ถ้าพระเจ้ากรุงราชคฤห์จะทรงกระกรุณาประทานโอกาสเธอ ตถาคตก็จะไป” เจ้าชายมหาลิกกราบทูล “ข้าพระองค์ได้รับพระราชทานโอกาสแล้ว พระเจ้าข้า พระบรมศาสดารับสั่ง แม้เช่นนั้น มหาลิกก็ควรจะทูลให้พระองค์ทรงทราบเสียก่อนที่จะออกเดินทาง เมื่อพระเจ้าพิมพิสาร ราชแห่งมคธรัฐทรงทราบจากเจ้าชายมหาลิกว่า พระบรมศาสดาทรงพระกรุณาเสด็จ จึงรีบเสด็จมาเฝ้าทูลขอให้ยับยั้งสัก 3 วัน เมื่อตกแต่งทางเสด็จตลอดที่พักแรม ตามระยะทางจนถึงแม่น้ำคงคาสุดพระราชอาณาเขต ครั้นได้เวลากำหนด พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมด้วยพระสงฆ์ 511 รูป ก็เสด็จพระนครเวสาฬะโดยมรรคานั้น ด้วยพระเกียรติยศอันสูง ซึ่งพระเจ้ากรุงราชคฤห์ทูลถวายโดยระยะทาง 5 โยชน์ กำหนดวันละ 1 โยชน์ เสด็จประทับแรมตามระยะทางรวม 5 วัน ก็ถึงฝั่งแม่น้ำคงคา เสด็จลงเรือพระที่นั่ง ซึ่งพระเจ้าพิมพิสารจัดถวาย งดงามสมพระเกียรติยศยิ่งนัก และเป็นครั้งแรกที่เสด็จทางน้ำด้วยเกียรติอันสูงเช่นนี้ พระเจ้าพิมพิสารทรงตามเสด็จพระพุทธดำเนินตลอดทาง และเสด็จลงประคองเรือพระที่นั่งให้เคลื่อนจากท่าแม่น้ำคงคา ทรงตามเรือพระที่นั่งไปในน้ำเพียงพระศอ ก็ประทับหยุดยืนทูลว่า หม่อมฉันจะมารับเสด็จพระองค์คราวเสด็จกลับ ณ ที่นี้อีก เมื่อเรือพระที่นั่งแล่นไปตามแม่น้ำจนลับทิวไม้แล้ว จึงเสด็จกลับพระนคร พระผู้มีพระภาค พร้อมด้วยพระสงฆ์สาวกเสด็จทางชลมารคสิ้นระยะทาง 1 โยชน์ก็ถึงท่าพระราชอาณาเขตพระนครเวสาฬะ จึงเสด็จขึ้นจากเรือรับสักการะปฏิสนธการ ซึ่งเจ้าชายมหาลิกหัวหน้าคณะราชทูตกราบทูลให้พระเจ้าลิจฉวีจัดถวายให้โอฬาร ยิ่งกว่าพระนครราชคฤห์จัดเสด็จตามระยะทาง 3 โยชน์ สิ้นเวลา 3 วัน ก็ถึงชนพระนครเวสาฬะ ขณะที่เสด็จเหยียบภาคพื้นพระนครเวสาฬะ ก้าวแรกก็ประทับยืนจ้องพระเนตรจับท้องฟ้า ทรงระลึกถึงพระบารมีที่บำเพ็ญแล้วเคลื่อนลมมาปกคลุมพระนครเวสาฬะ พร้อมกับส่งเสียงคำรามกระหึ่มเสียงฟ้าร้องเปรี๊ยะดังสนั่นแล้วท่าผ่นใหญ่ก็หลั่งลงดังเทน้ำเสมือนหนึ่งจงใจจะล้นพื้นแผ่นดินให้สะอาด ต้อนรับพระบรมศาสดา

ความจริงก็ดูสมจริงดังกล่าว ด้วยพอฟ่นซัดลงมามายเช่นนั้นแล้ว ไม่ช้าน้ำฝนก็ไหลลงท่อธารและท่วมทันบ่าเข้าพระนคร พัดเอาซากศพมนุษย์และสัตว์ ซึ่งปฏิภูลพื้นแผ่นดินอยู่ให้ไหลไปสู่ทะเลใหญ่สิ้นเชิง ดังนั้น เมื่อฝนขาดเม็ดแล้ว ภาคพื้นก็สะอาด ความอบอ้าวร่าร้อนของอากาศก็สงบ

บรรเทาโรคได้ถึงครึ่ง ด้วยพุทธานุภาพ ในเวลาเย็นวันนั้นเอง พระบรมศาสดารับสั่งกับพระอานนทเถระว่า “อานนท์ เธอจงเรียนเอารัตนสูตรนี้ไป แล้วจาริกไปในกำแพงเมืองเวสาลี เจริญมนตรัตนสูตรนี้ เพื่อความสวัสดิจากภัยอันใหญ่แก่ประชาชนเกิด” ในราตรีนั้น พระอานนท์เรียนเอารัตนสูตรจากพระบรมศาสดาแล้วก็ประคองบาตรของพระบรมศาสดา ซึ่งเต็มด้วยน้ำ ตั้งจิตประกอบด้วยเมตตา ระลึกถึงพระพุทธคุณ คือพระบารมี 11 อุปบารมี 11 และปรมัตถบารมี 11 ซึ่งทรงบำเพ็ญมาและบารมีในปัจจุบันชาตินี้จำเดิมแต่เสด็จลงสู่พระครรภ์ เป็นต้น จนทรงตรัสรู้สัมมาสัมโพธิญาณประกาศโลกุตตรธรรม 9 ประการ เป็นที่สุด เจริญพุทธานุภาพรัตนสูตรนี้เที่ยวจาริกไปยังภายในกำแพง พร้อมด้วยพระเจ้าลิขณวิหังหลายติดตามห้อมล้อม เดินพลาจพรมน้ำมนต์พลาจจนรอบพระนคร มนุษย์ที่กำลังประสบภัยแต่ปีศาจและโรค พอถูกหยदनน้ำมนต์ที่พระเถระประพรมเท่านั้นก็หายจากโรคภัย มีกำลัง สดชื่น ติดตามแวดล้อมพระเถระ ไหร้องแซ่ซ้องสาธุการดังสนั่นมวลภูตผีปีศาจที่เข้ามาเบียดเบียนมนุษย์ครั้งได้ยินเสียงมนุษย์ก็สะดุ้งตกใจกลัว พวกมันเลียงออกที่ยังดื้อแอบหลบอยู่ตามแฉ่งฝาเรือนและประตูเมื่อถูกหยदनน้ำมนต์ของพระเถระก็เจ็บปวดแทบดับจิต ประดุจสุนัขถูกฟาดหลังด้วยแส้เหล็ก พวกมันแผ่นหนีอย่างไม่คิดชีวิต ด้วยความกลัวสยองเกล้า ตั้งหน้าวิ่งหนีออกจากเมืองโดยไม่เหลียวหลัง ครั้งไปประดังแน่นอัดเหยียดที่ประตูเมือง และเมื่อไม่สามารถจะทนรออยู่ได้ก็พากันพังบานประตูหนีไปจนสิ้นเชิง ครั้งพระเถระจาริกเจริญรัตนสูตร ประพรมน้ำมนต์รอบพระนครแล้วก็พามหาชนซึ่งติดตามมาเป็นอันมากเข้าเฝ้าพระบรมศาสดาอยู่ที่ประทับ

ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงพระกรุณาประทานพระธรรมเทศนาตั้งแต่เบื้องต้น จนประกาศจตุราริยสัจให้มหาชนชื่นชมโสมนัสปริดาปราโมทย์เกิดศรัทธากล้าหาญ ประกาศตนเป็นพุทธมามกะเป็นอันมาก พระบรมศาสดาทรงพระกรุณาประทานพระธรรมเทศนาอยู่ถึง 7 วัน ครั้งทรงทราบว่ ภัย 3 ประการสงบแล้วและประชาชนมีความผาสุกดีแล้ว ก็ทรงอำลาพระเจ้าลิขณวิ เสด็จพระพุทธดำเนินกลับพระนครราชคฤห์ด้วยพระเกียรติยศ ซึ่งพระเจ้าลิขณวิและมหาชนพร้อมกันจัดถวายบูชาอย่างมโหฬาร แม้พระเจ้าพิมพิสารและข้าราชการบริพารตลอดชาวพระนครราชคฤห์ก็มีความยินดีพากันไปต้อนรับพระบรมศาสดาริมฝั่งแม่น้ำคงคาให้เสด็จกลับมาประทับ ณ พระเวฬุวันมหาวิหาร” (พระไตรปิฎกภาษาไทย, 25/1-18 / 9 -14)

จากที่กล่าวมาสังเกตได้ว่าการเจริญน้ำพุทมนต์นั้นเกิดจากพระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงให้พระอานนทได้เจริญน้ำพุทมนต์ที่เมืองเวสาลีด้วยการประพรมน้ำพุทมนต์ทั่วพระนครเพื่อขจัดทุกข์ภัยที่เกิดขึ้นให้หมดไปและเพื่อให้เกิดสิริมงคลต่อชีวิต ดังนั้น การเจริญน้ำพุทมนต์จึงได้ดำเนินการมาตั้งสมัยพุทธกาลกระทั่งปัจจุบันก็ยังมีกรเจริญน้ำพุทมนต์อยู่ ในช่วงที่ประกอบพิธีกรรมสำคัญ

## กระบวนการขั้นตอนในการเจริญน้ำพุทมนต์

การเจริญน้ำพุทมนต์ในพระพุทธศาสนาเป็นขั้นตอนหนึ่งเพื่อให้เกิดสิริมงคลในพิธี ในการประกอบพิธีต้องมียोगประกอบสำคัญ เป็นต้นว่าการจัดเตรียม เครื่องประกอบพิธี การสวด ผู้ประกอบพิธี ตลอดจนผู้ร่วมพิธี ถือว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้พิธีนั้นมีความศักดิ์สิทธิ์ ดังพระพรหมคุณาภรณ์ ได้กล่าวถึง “พิธีกรรมเป็นสิ่งที่ทำให้คนเตรียมกาย วาจา และ ใจ ให้เกิดความพร้อมเพรียงกันที่จะประกอบพิธีกรรม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) ขั้นตอนในการเตรียมเจริญน้ำพุทมนต์ จะต้องประกอบด้วย

1. **ขั้นการจัดสถานที่เจริญพุทมนต์** การจัดเตรียมสถานที่ประกอบพิธีเจริญพุทมนต์ของพุทธศาสนิกชนทั่วไป เริ่มจากการจัดโต๊ะหมู่บูชา มีพระพุทธรูป สมชัย เกื้อกูล: (2555) เป็นประธานที่แสดงถึงสัญลักษณ์แทนสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาสนะพระสงฆ์ผู้ที่ประกอบพิธี สถานที่ที่จะประกอบพิธีเจริญพุทมนต์จะเป็นบ้าน ที่ทำงาน หรือ วัด ถือว่าเป็นสถานที่ผู้ประกอบพิธีกรรมจะจัดขึ้น การเตรียมสถานที่ถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการวางแผนสถานที่เพื่อเตรียมจะประกอบพิธีกรรมให้สำเร็จไปด้วยดี

2. **ขั้นเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรม** องค์ประกอบของพิธีกรรมเจริญพุทมนต์ให้เกิดความสมบูรณ์ขึ้นต้องประกอบด้วยพิธีสมათานศีล การสมათานศีลต้องเตรียมพานเครื่องสักการะ 1 ที่ เพื่อถวายพระสงฆ์ ดอกไม้ธูปเทียนใส่พาน 1 ที่ เพื่อเป็นเครื่องสักการบูชาพระรัตนตรัย จากนั้นจึงอาราธนาขอศีล เตรียมธูปเทียนจุดบูชาพระรัตนตรัย และเครื่องไทยธรรมเพื่อถวายพระสงฆ์ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) ในขณะที่พระสงฆ์เจริญพุทมนต์ จะต้องเตรียมด้ายสายสิญจน์เป็นวัตถุนิตหนึ่งนำมาใช้ในงานมงคลต่างๆ สายสิญจน์เป็นสายที่ทำด้วยด้ายดิบโดยจับเส้นด้ายด้วยการสาวออกชักเป็นห่วงๆ ให้สัมพันธ์เป็นสายเดียวกันจากด้านในเส้นเดียว จับออกครั้งแรกเป็น 3 เส้น ม้วนเข้ากลุ่มไว้ ถ้าต้องการใช้งานมงคลจะนิยมใช้สายสิญจน์ 9 เส้น เตรียมขันน้ำพระพุทธมนต์ผู้ที่ทำบุญจะนำน้ำใส่ภาชนะสำหรับที่จะทำน้ำพุทมนต์ด้วยแล้วโยงสายสิญจน์จากฐานพระพุทธรูปมายังภาชนะน้ำมนต์ พึงวางกลุ่มสายสิญจน์ไว้บนพานสำหรับรองสายสิน ซึ่งอยู่ทางหัวอาสน์สงฆ์ใกล้ภาชนะสำหรับทำน้ำมนต์ การวนสายสิญจน์ถือหลังวนจากซ้ายไปขวาของสถานที่หรือภาชนะน้ำพุทมนต์ เตรียมเทียนน้ำพุทมนต์ หล้าคาหรือกำมะยมเพื่อประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เพื่อเตรียมประกอบพิธีเสกน้ำพุทมนต์ให้เกิดสิริมงคลและป้องกันภัยต่างๆ ดังในอรรถกถารตนสูตรที่ว่า “พระอาณนที่ได้ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ทั่วกำแพงเมืองเวสาลี” (วชิรญาณวโรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา, 2556) เพื่อใช้ในการปัดสิ่งรังควานที่ไม่ดีออกไป จะเห็นได้ว่าการเตรียมเครื่องประกอบพิธีกรรมก็เป็นการเตรียมความพร้อมของพิธีที่จะใช้ในงาน

**3. ขั้นตอนสวดทำน้ำพุทมนต์** การสวดมนต์ถือกันว่าเป็นการออกเสียงที่เป็นทำนองเสียงสูง – ต่ำ ตามทำนองของการสวดมนต์เพื่อให้เกิดแรงศรัทธา สมาธิ และมีจิตเมตตาในขณะที่ผู้สวดมนต์ได้ท่องมนต์ในพระสูตร โดยปกติพระสงฆ์จะนิยมบทสวดมนต์ในเจ็ดตำนานบ้าง สิบสองตำนานบ้าง (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2551) โดยเฉพาะพระสงฆ์จะทำน้ำพุทมนต์จะสวดบทมงคลสูตรที่ขึ้นต้นด้วย อเสวนา จ พาลานํ เป็นต้น พระสงฆ์ก็จะทำน้ำพุทมนต์ให้เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ผู้เป็นเจ้าภาพและแก่ผู้มาร่วมงานพิธี

**4. ขั้นตอนเจียนน้ำพุทมนต์** เจียนน้ำพุทมนต์จะนิยมใช้เทียนขี้ผึ้งแท่ง น้ำหนัก 1 บาทขึ้นไป จัดตั้งไว้กับอุปกรณ์สำหรับตั้งน้ำมันที่หนักติดกับขันน้ำมัน เมื่อพระสงฆ์เริ่มสวดมนต์ ทุกคนที่อยู่ในบริเวณพิธีนั่งประนมมือฟังพระสวดด้วยความเคารพ เมื่อพระเริ่มสวดมงคลสูตรขึ้นต้นบท อเสวนา จ พาลานํ เจ้าภาพพึงเข้าไปจุดเทียนน้ำพุทมนต์ที่บาตรหน้าพระประธานสงฆ์ที่เจริญพุทมนต์ จากนั้นก็ประเคนบาตรน้ำพุทมนต์เพื่อท่านจะทำน้ำพุทมนต์ (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) จะเห็นว่าการจุดเทียนน้ำพุทมนต์นั้นจะเริ่มจุดเทียนตอนที่พระสงฆ์สวดมงคลสูตรและเจ้าภาพก็มีส่วนร่วมในงานมงคลด้วยแรงศรัทธาให้ผู้มาร่วมพิธีเกิดความเลื่อมใสจิตใจที่เป็นบุญกุศลที่ได้มาร่วมทำบุญเกิดจิตกุศล โดยที่เจ้าภาพได้ถวายบาตรน้ำพุทมนต์ให้พระสงฆ์เพื่ออนุญาตให้พระสงฆ์ได้ประกอบพิธีการสวดทำน้ำพุทมนต์เพื่อปัดเป่าสิ่งที่จะทำให้เกิดทุกข์ภัย ดังเมื่อครั้งที่พระอานนได้ทำน้ำมันให้แก่เจ้าลิฉจวิที่เมืองเวสาลี

**5. ขั้นตอนพิธีดับเทียนน้ำพุทมนต์** เมื่อพระสงฆ์ได้สวดเจริญพุทมนต์ ซึ่งเจ้าภาพงานก็จะเตรียมภาชนะน้ำมันเอาไว้เพื่อให้พระสงฆ์ได้ทำน้ำพุทมนต์ให้ในขณะที่สวดมนต์ โดยปกติการทำน้ำพุทมนต์หัวหน้าสงฆ์จะเป็นผู้ทำน้ำพุทมนต์ พอพระสงฆ์ได้สวดรัตนสูตรถึงตอน ชินํ ปุราณํ นวํ นตฺถิ สมถว... หัวหน้าพระสงฆ์ก็จะใช้มือขวาปลดเทียนน้ำพุทมนต์ออกจากที่ปักแล้วจับเทียนรวมกับสายสิญจน์เอียงให้หยดลงน้ำที่ละลายๆ พร้อมกับสวด พอสวดถึงคำว่า นิพ...ในคำที่ว่า นิพพณฺธิ อีรํายถายมปิโก ก็จะมีเทียนลงดับในภาชนะน้ำพุทมนต์ทันที (กรมการศาสนา, 2533) พอถึงคำว่า ปทีโป จิงยกขึ้นแล้ววางหรือติดเทียนไว้ตามเดิม (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2551)

**6. ขั้นตอนน้ำพุทมนต์** น้ำพุทมนต์ต้องเป็นน้ำที่สะอาด น้ำพุทมนต์จะสมบูรณ์ต้องผ่านการประกอบพิธีกรรมการสวดมนต์ในมงคลสูตร และภาชนะที่ใส่น้ำต้องเป็นบาตรพระหรือขันน้ำมัน จะไม่ใช่ขันเงินหรือขันทองเพราะถือว่าเป็นวัตถุอนามาสไม่สมควรจับต้อง (กรมการศาสนา, 2533) น้ำที่จะนำมาทำพิธีเสกน้ำพุทมนต์ต้องเป็นน้ำที่มาจากธรณี (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) จึงจะเกิดความศักดิ์สิทธิ์ เมื่อนำไปใช้จะเกิดแต่ความสุขสวัสดิ มีโชค มีลาภ ในขันน้ำพุทมนต์จะใส่ใบเงิน ใบทอง ลงไปในขันน้ำพุทมนต์ และใส่น้ำมันส้มป่อยลงไปด้วย โดยเชื่อว่าจะป้องกันอันตราย ปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายให้หมดไป

7. **ชั้นประพรมน้ำพุทมนต์** ในอรรถกถาได้พรรณนาถึงอานุภาพของน้ำพุทมนต์ที่พระอานนทได้ประพรมที่ว่า “ผู้คนที่เป้นโรค เป้นข้า ได้หายจากโรค ทำให้พวกอมมนุษย์ได้หนีหายไปจากเขตพื้นที่ของเมือง เวสาลี” (วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา, 2556) การประพรมน้ำพุทมนต์จะนิยมทำหลังจากเสร็จพิธีเจริญพระพุทมนต์เรียบร้อยแล้วหรือเสร็จพิธีเลี้ยงพระแล้วก็จะมีการให้พระสงฆ์ได้ประพรมน้ำพุทมนต์ให้แก่เจ้าภาพและบริเวณสถานที่บ้านเรือนสำนักงาน ร้านค้า เป็นต้น เพื่อเกิดสิริมงคล สำหรับพาหนะที่ใช้ในการประพรมน้ำพุทมนต์จะนิยมใช้หญาคาหรือก้านมะยม มัดเป็นกำไว้ให้พร้อมเพื่อใช้ในการประพรมน้ำ โดยคติความเชื่อชาวพุทที่ใช้หญาคาก็เพราะว่าหญาคานั้นเป็นหญามงคล ซึ่งเป็นหญาที่พระพุทเจ้าประทับนั่งใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ในวันตรัสรู้ พุทศาสนิกชนจึงนิยมใช้หญาคาในการใช้ประพรมน้ำพุทมนต์ ส่วนก้านมะยม ก็มีคติความเชื่อวามะยมจะทำให้เกิดเป็นสิริมงคลคนจะนิยมขึ้นชมขึ้นชอบตามคำเรียกชื่อของมะยม (กรมการศาสนา, 2533)

จะเห็นว่าขั้นตอนการเจริญน้ำพุทมนต์เป็นการแสดงถึงคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ประเพณีด้านพิธีกรรมตามคติความเชื่อของพุทศาสนิกชนว่าเป็นสิริมงคล โดยมีคติความเชื่อวามน้ำพุทมนต์เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ช่วยในการดับทุกข์ ดับโรคร้ายต่างๆ และจะทำให้เกิดแต่สิ่งดีๆ เป็นสิริมงคลในชีวิต

### คติความเชื่อพลังอานุภาพในพระรัตนตรัยสำหรับพุทศาสนิกชน

ผู้ที่มีความเคารพศรัทธาในพระพุทศาสนาอย่างมั่นคง เป็นผู้ที่เชื่อมั่นในพระพุทศาสนา จะเชื่อมั่นในอำนาจของพระรัตนตรัย คือเชื่อในคุณของพระพุท โดยเชื่อว่าพระพุทองค์ทรงตรัสรู้ด้วยพระองค์เองหมดกิเลสอาสวะทั้งปวง เป็นผู้มือานุภาพมาก ดังนั้น พุทศาสนิกชนที่มีความเชื่อศรัทธาในพระพุทศาสนา จึงเชื่อว่าอานุภาพของพระรัตนตรัย 3 ประการเมื่อใช้ในการประกอบพิธีก็จะทำให้เกิดเป็นสิริมงคล เป็นต้นว่า การประกอบพิธีทำน้ำพุทมนต์ ซึ่งคติความเชื่อต่อพระรัตนตรัย 3 ประการ คือ

1. **อานุภาพพระพุทคุณ** คติความเชื่อพุทคุณในสังคมไทยเชื่อว่าคาถาที่ใช้ในการเจริญน้ำพุทมนต์ที่กล่าวถึงพุทคุณ เช่น “นโม พุทธสส” หรือ นโม พุทธายะ” (พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวัฒนโณ), 2532) หรือใช้เป็นหัวใจพุทคุณที่ว่า “อ ส วิ สุ โล ปุ ส พุ ภ” (พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวัฒนโณ), 2532) จากคติความเชื่อในอานุภาพของการเจริญพุทธานุสติเชื่อวามะยมจะเกิดมงคลปลอดภัยจากอันตรายต่างๆ คุณความดีในพุทธานุสติ 9 ประกอบด้วย

1) **อรห** เป็นพระอรหันต์ หมายถึงเป็นผู้ควรสั่งสอน เป็นผู้มืศีลบริสุทธิ์ เป็นผู้ไกลจากกิเลสและบาปกรรม เป็นผู้หักงำแก่งล้งสสารวัฏ เป็นผู้ไม่มีข้อล้งล้งไม่มีบาปธรรมทั้งที่ล้งและที่จำ เป็นผู้ควรแนะนำสั่งสอนผู้อื่นและผู้ควรได้รับความเคารพจากผู้อื่น

2) สมมาสมพุทโธ เป็นผู้ทรงตรัสรู้ของควยพระองค์เอง เป็นผู้ตรัสรู้ร้อยสี่ 4 คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ด้วยพระองค์เอง ไม่มีครูผู้สอน

3) วิชชาจรณสมปนโน เป็นผู้ทรงเพียบพร้อมด้วยวิชาและจรณะ เป็นผู้ถึงพร้อม ด้วยความรู้ระดับพื้นฐาน ระดับกลาง และระดับสูง เป็นผู้มีจรณะดีสำรวจในศีล

4) สุกโต เป็นผู้เสด็จไปแล้วด้วยดี หมายถึงเป็นผู้ดำเนินตามหลักอริยมรรคมีองค์ 8 เสด็จไปสู่พระนิพพาน เป็นผู้บำเพ็ญประโยชน์แก่สัตว์โลก

5) โลกวิทู เป็นผู้ทรงรู้แจ้งโลก หมายถึงเป็นผู้รอบรู้โลกมนุษย์ สัตว์โลก สังขารโลก โอกาสโลกและรู้โลกแห่งความทุกข์และการดับทุกข์

6) อนุตตโร ปรีสทมมสารถิ เป็นผู้ฝึกคนได้อย่างยอดเยี่ยม พระองค์ทรงรู้นิสัย อุปนิสัย อธิมุตติ อินทรีย์ของบุคคลทุกระดับ

7) สตถา เทวมนุสสานิ เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พระพุทธองค์ทรง เป็นครูของบุคคลทุกระดับชั้นทั้งเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย

8) พุทโธ เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน พระพุทธองค์เป็นผู้ตื่นจากอำนาจของความโลภ ความโกรธ ความหลง มีพระทัยบริสุทธิ์

9) ภควา เป็นผู้มีโชค หมายถึงเป็นผู้มีปัญญาล้ำเลิศ สามารถจำแนกธรรมที่ลึกซึ้งให้ เป็นที่เข้าใจง่ายและมีพระกรุณาธิคุณจำแนกคำสั่งสอนแก่ไวไนยสัตว์ให้รู้ตาม

**2. อานุภาพพระธรรมคุณ** คติความเชื่อในธรรมคุณว่าหลักธรรมคำสั่งสอนของ พระพุทธเจ้าสามารถแก้ไขปัญหาและอุปสรรคของตนได้ เชื่อว่าพระธรรมสามารถปกป้องคุ้มครองชีวิต ให้รอดปลอดภัยจากโรคร้ายที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งพระธรรมคุณมี 6 ประการ(พระไตรปิฎกภาษาไทย, 11/159:113) คือ

1) สุวากขาโต ภควตา ธมโม ธรรมที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสดีแล้วงามทั้งเบื้องต้น (ศีล) งามท่ามกลาง (สมาธิ) และงามในที่สุด (ปัญญา) พร้อมทั้งประกาศพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ สิ้นเชิง

2) สนทิฏฐิโก ผู้ปฏิบัติพึงรู้เอง เมื่อผู้ใดปฏิบัติตามแล้วผู้นั้นย่อมเห็นเอง

3) อกาลิโก ไม่ประกอบด้วยกาล ผู้ปฏิบัติย่อมไม่ขึ้นอยู่กับกาลเวลา เมื่อปฏิบัติแล้ว ไม่ขึ้นกับเวลาพร้อมที่จะสำเร็จมรรคผลทันใด

4) เอหิพัสสสิโก ควรแก่การเข้ามาดู ผู้ที่ต้องการพิสูจน์จะต้องเข้าไปปฏิบัติพิสูจน์ด้วย ตนเองจึงจะสามารถรู้ความจริงได้

5) โอปนยิโก ควรน้อมเข้าไปดู ผู้ปฏิบัติควรน้อมเข้าไปให้ถึงการปฏิบัติให้เกิดขึ้นใน ใจ

6) ปจจตตํ เวทิตพโพ วิญญูหิ อันวิญญูชนพึงรู้เฉพาะตน

**3. อานุภาพพระสังฆคุณ** คติความเชื่อต่อพระสงฆ์ในข้อวัตรปฏิบัติว่าท่านเป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามหลักคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสงฆ์นั้นถือว่าเป็นผู้สืบทอดพระพุทธศาสนา ซึ่งคุณพระสงฆ์มีอยู่ 9 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2551) คือ

- 1) สุปฏิปันโน พระสงฆ์เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ
- 2) อุชุปฏิปันโน พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้ปฏิบัติตรง
- 3) ญายปฏิปันโน พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้ปฏิบัติถูกทาง
- 4) สามิจิปฏิปันโน พระสงฆ์ถือว่าเป็นผู้ควรเคารพนับถือ
- 5) อาหุเนยโย พระสงฆ์เป็นผู้ควรแก่ที่ควรคำนับ
- 6) ปาหุเนยโย พระสงฆ์เป็นผู้ควรต้อนรับ
- 7) ทกขิณเณยโย พระสงฆ์เป็นผู้ควรแก่ทักษิณาในการทำบุญ
- 8) อณชสิกรณเณยโย พระสงฆ์เป็นผู้ควรแก่การทำอัญชลี กราบไหว้
- 9) อนุตตรํ ปุณณุกเขตต์ โลกสส พระสงฆ์เป็นนือนานุญของโลก

จะเห็นได้ว่าคติความเชื่อเรื่องอานุภาพพระรัตนตรัยด้วยการสวดเจริญพุทธมนต์ ในการสวดทำนํ้าพุทธมนต์ย่อมมีอานุภาพมากด้วยอำนาจแห่งคุณของพระรัตนตรัยส่งผลให้นํ้าพุทธมนต์เกิดความศักดิ์สิทธิ์สามารถช่วยขจัดปัดเป่าภัยอันตรายทั้งหลาย และช่วยในการแสดงออกซึ่งอิทธิปาฏิหาริย์ให้เกิดขึ้นอย่างมากมาย โดยเฉพาะในสังคมไทยเชื่อว่านํ้ามนต์ที่ผ่านการปลุกเสกหรือผ่านการเจริญพุทธมนต์จะมีพลังอำนาจของพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ ช่วยปกป้องภัยอันตรายทุกอย่างได้

### ข้อพิสูจน์นํ้าพุทธมนต์ทางวิทยาศาสตร์

นํ้าพุทธมนต์ที่ผ่านการสวดพุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ นํ้าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงโมเลกุลที่แตกต่างจากนํ้าที่ไม่ได้ผ่านการสวดพุทธมนต์ ซึ่งการสวดมนต์ของพระสงฆ์ที่ทำนํ้าพุทธมนต์จะมีเสียงขึ้น – ลง ของเสียงส่งไปสู่นํ้าพุทธมนต์โดยผ่านสายสัญญาณไปยังภาชนะนํ้าพุทธมนต์ส่งผลให้เป็นพลังงานคลื่นเสียงสูง-ต่ำ ตามบทเสียงสวดมนต์ จึงทำให้เกิดพลังงานที่เข้าไปเปลี่ยนแปลงโมเลกุลของนํ้าที่ทำให้เกิดความหนาแน่นของโมเลกุลในนํ้า กล่าวคือนํ้าพุทธมนต์ทำให้เกิดมีพลังงานที่เปลี่ยนแปลงจากนํ้าโดยทั่วไป การสวดพุทธคุณเข้าธาตุคนเราเกิดมาต้องอาศัยธาตุทั้ง 6 ธาตุเหล่านี้เปลี่ยนแปลงได้ด้วยการกระทำของตนเอง หากกระทำชั่ว ธาตุจะให้โทษแก่ผู้อาศัย ในทางตรงกันข้ามหากกระทำดี ธาตุจะให้คุณอำนาจของพุทธคุณ นํ้าทำให้อาตุของตนบริสุทธิ์ จิตจะผ่องใสและมีพลัง เมื่อจิตฝึกหัดดีแล้วย่อมใช้อำนาจไปในทางที่ถูกต้อง ใจคน ได้รับผล (พระสุทธิธรรมรังสีคัมภีรเมธาจารย์ ( ลี ธมมธโร), 2546) ในการทดลองพลังงานการสวดมนต์ของ ดร.มาซารุ เอโมโตะ (Dr.Masaru Emoto) ชาวญี่ปุ่น เรื่อง The hidden messages in water ถ่ายรูปผลึกของนํ้า ที่ผ่านการฟังเสียงพูด เสียงเพลง ที่มีเจตนารมณ์ต่าง ๆ กัน ผลึกของนํ้าก็จะแตกต่างกันมีทั้งสวยงามและไม่สวยงาม (Masaru Emoto,

2006) พลังการสวดมนต์หรือเจริญพุทธมนต์จะทำให้เกิดพลังงานได้ โดยที่นักวิทยาศาสตร์ได้ตั้งคำถามว่า ทำไมน้ำจึงรับว่าเป็นพลังจิตได้หลากหลายจนกลายเป็นน้ำมนต์ น้ำศักดิ์สิทธิ์ ที่สามารถนำไปใช้รักษาโรคได้ สำหรับน้ำมนต์ทำให้เกิดเป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ได้ทางฟิสิกส์ได้ตั้งค่าควอนตัม ซึ่งหมายถึง อนุภาคที่เป็นส่วนย่อยของอะตอมที่มีอยู่ในอะตอมของทุก ๆ ธาตุในโลก ซึ่งเป็นที่น่าสนใจว่าตัวมวล (สสาร) เป็นคลื่น (พลังงาน) แล้วแต่สิ่งแวดล้อม อนุภาคควอนตัมตัวเดียวอาจอยู่ได้หลายๆ ที่ในเวลาเดียวกัน และอนุภาคควอนตัมที่มีปฏิสัมพันธ์กันมาก่อน เมื่อถูกจับแยกให้อยู่ห่างกัน แม้จะไกลเท่าใดก็ตามก็จะรับส่งข้อมูลติดต่อกันได้ด้วยความเร็วมากกว่าแสง จากผลการทดลองทางวิทยาศาสตร์ ผสมความเชื่อ เชื่อว่าน้ำที่กลายเป็นน้ำมนต์นั้นมีพลังที่รักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ และเป็นน้ำที่ผ่านพิธีเจริญพุทธมนต์ของพระสงฆ์ ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านการฝึกสมาธิแน่วแน่และการสวดมนต์ก็ยังถือว่าเป็นการใช้สมาธิ(พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2546) ดังนั้นในขณะที่พระสวดมนต์ย่อมก่อให้เกิดพลังงานจิตที่ส่งผลไปยังน้ำพุทธมนต์ให้เกิดควอนตัมในน้ำได้

วิธีทดสอบน้ำพุทธมนต์ที่ผ่านการสวดเจริญพุทธมนต์(สุกัญญา คมสัน, 2553)

1) ตรวจโมเลกุล น้ำชนิดต่างๆ (น้ำกรอง/ sterile water /0.9% Normal saline/Intravenous Fluid) ด้วย Derik Field Microscope กำลังขยาย 111 – 411 เท่า ก่อนและหลังนำเข้าพิธีเจริญพระพุทธรูป โดยพระสงฆ์จำนวน 9 รูป

2) น้ำชนิดต่างๆ ที่ผ่านพิธีจะไม่มีการเปิดขวดหรือปนเปื้อน (Contaminate) ใดๆ ทั้งสิ้น

3) นำน้ำที่เข้าพิธีเจริญพุทธมนต์แล้ว (น้ำพุทธมนต์) บำบัดโรคแก่ทารกที่เจ็บป่วยร่วมกับแผนการรักษาของแพทย์ ขณะที่เจ้าหน้าที่ดูแลผู้ป่วยให้น้ำพุทธมนต์ให้บริกรรมคำว่า “พุทโธ” และอธิษฐานขอให้ผู้ป่วยหายจากโรคที่เป็นอยู่ เพื่อเป็นอุบายในการคิดปรารภสิ่งที่ดีต่อผู้อื่น

4) เปรียบเทียบตัวชี้วัดตามกลุ่มอาการของโรค 7 ชนิด ระหว่างกลุ่มทารกเจ็บป่วยที่ใช้และไม่ใช้น้ำพุทธมนต์ (กลุ่มอาการโรค ได้แก่ภาวะหายใจลำบาก ปริมาณ Gastric content เหลือคั่งในกระเพาะอาหารภาวะตัวเหลือง จอประสาทตาเสื่อมผื่นแพ้แสงบำบัด PDA เปิด ภาวะหลอดเลือดดำอักเสบแดงจากการฉีดยา เป็นต้น ) จากจำนวนทารกแรกเกิดที่มีภาวะเจ็บป่วยทั้งหมด 262 คน

5) เปรียบเทียบผลการทดลองที่ได้ แผลผลและสรุปผล ภายใต้รูปแบบกระบวนการวิจัย

ผลการพิสูจน์จากการทดลองน้ำพุทธมนต์พบว่า น้ำแต่ละประเภทที่ทดลองมีการเรียงตัวของโมเลกุลแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับกรรมวิธีการผลิตน้ำที่มีคุณภาพสูงจะมีการจัดเรียงโมเลกุลที่ดีกว่าแต่น้ำทุกประเภทที่ผ่านการสวดพระพุทธรูปด้วยพลังแห่งพุทธาณภาพ ธรรมานุภาพ และสังฆานุภาพสามารถเปลี่ยนโมเลกุลน้ำให้เป็น 6 เหลี่ยม และเรียงตัวอย่างเป็นระเบียบ สวยงาม ถึงแม้ระยะเวลาจะผ่านไปหลายปีหรือการทำให้อุณหภูมิเปลี่ยนแปลงโดยการต้มหรือแช่ไมโครเวฟจะยังคงสภาพเดิมอยู่ได้

คุณสมบัติของน้ำพุทมนต์ที่ผ่านการเจริญพุทมนต์ ส่งผลดังนี้(สุกัญญา คมสัน, 2553)

1) สามารถผ่านผนังเซลล์ได้ง่าย สามารถนำพาสารอาหาร เอนไซม์ แร่ธาตุต่าง ๆ รวมทั้งออกซิเจนเข้าไปในเซลล์เพื่อนำไปใช้ได้ง่าย เมื่อออกจากเซลล์ก็จะพาเอาสารพิษ สารตกค้าง และของเสียจากกระบวนการเผาผลาญอาหารออกมาจากเซลล์ได้ รวดเร็วยิ่งขึ้น ผลคือเซลล์มีสุขภาพดี ชะลอการเสื่อมคุณภาพลงได้

2) มีแรงดึงดูดต่ำจึงสามารถทำละลายได้ดีทั้งออกซิเจน วิตามิน แร่ธาตุและนำพาสารอาหารเข้าไปยังเซลล์ได้มากขึ้น ขณะเดียวกันของเสียในเซลล์ก็สามารถละลายได้ง่ายในน้ำนี้เช่นกัน ดังนั้นจึงถูกนำพาออกมากำจัดนอกเซลล์และถูกนำออกจากร่างกายได้โดยสะดวก เซลล์จึงแข็งแรงและมีภูมิคุ้มกันดีขึ้น

3) มีปริมาณออกซิเจนสูง ส่งผลให้เซลล์ในร่างกายได้รับออกซิเจนเพื่อสร้างพลังงานได้เร็วและมากขึ้น ออกซิเจนยังช่วยให้ Anaerobic Bacteria หยุดการเจริญเติบโตในที่ที่มีออกซิเจน

4) มีคุณสมบัติเป็นด่างอ่อนๆ (pH 7.5-8.0) ร่างกายมนุษย์ (ยกเว้นกระเพาะอาหารและไต) มีค่าต่าง (pH7.4) น้ำโมเลกุลหกเหลี่ยมมีค่าเป็นต่างมากกว่า จึงช่วยเจือจางของเสียที่มีฤทธิ์เป็นกรดภายในเซลล์ของอวัยวะต่าง ๆ ให้สมดุล การเผาผลาญพลังงานทุกครั้งจะเกิดของเสียที่เป็นกรดสะสม การมีภาวะกรดในเลือดสูง ถ้าไม่มีน้ำดื่มที่เป็นด่างมาช่วยทำปฏิกิริยาต่อต้าน จะทำให้ร่างกายจำเป็นต้องดึงเอาแคลเซียมและแมกนีเซียมออกมาจากเนื้อของกระดูกฟันและกล้ามเนื้อเพื่อมาเจือจางความเป็นกรดในร่างกาย

5) ช่วยต่อต้านอนุมูลอิสระ (Antioxidant) เกิดจากออกซิเจนอิสระ ซึ่งให้ประจุลบไปหยุดวงจรของการเกิดอนุมูลอิสระ ซึ่งเป็นตัวทำลายเยื่อหุ้มเซลล์และความเสื่อมต่าง ๆ เช่น โรคมะเร็ง โรคข้ออักเสบ โรคเบาหวาน เป็นต้น ในบางครั้งออกซิเจนอิสระจะรวมกันเองกลายเป็นก๊าซออกซิเจน ( $O_2$ ) ละลายอยู่ในน้ำ

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าการเจริญพุทมนต์ด้วยน้ำพุทมนต์ย่อมมีผลและเป็นมวลสารพลังงานของการสวดมนต์ให้เกิดมีอานุภาพขึ้น โดยการใช้หลักทางวิทยาศาสตร์ด้านฟิสิกส์มาจับมวลสารที่เป็นพลังงานจากเสียงที่พระสงฆ์สวดมนต์แล้วทำให้เกิดพลังงานขึ้นจากการสวดนั้น ดังนั้นจากคติความเชื่อว่าน้ำพุทมนต์ศักดิ์สิทธิ์ได้ก็เพราะมีพลังงานที่ซ่อนอยู่ในมวลสารแห่งจิตที่สวดมนต์มีสมาธิในการสวดและคลื่นเสียงสูง – ต่ำ ทำให้เกิดเป็นพลังอำนาจขึ้น

## สรุป

คติความเชื่อเกี่ยวกับน้ำพุทมนต์สำหรับพุทธศาสนิกชน สืบเนื่องมาจากในสมัยพุทธกาล ได้มีเหตุการณ์เกิดพุทภิกขุภัยในกลุ่มเจ้าลิจฉวี ที่เมืองเวสาลี เกิดมีโรคระบาด ฝนไม่ตก และอมนุษย์เข้ามาในเมือง กระทั่งเจ้าลิจฉวีได้ประชุมกันและได้อาราธนานิมนต์พระพุทธเจ้าได้เสด็จมาที่เมืองเวสาลี พร้อมกับพระสงฆ์ 511 รูป แล้วพระพุทธองค์ได้ทรงให้พระอานนที่ได้อุปถัมภ์พระพุทธเจ้าได้ประพรมน้ำมนต์ทั่วทั้งพระ

นครทำให้พวกมนุษย์ได้หนีไป นับว่าเหตุการณ์ครั้งนั้นจึงเป็นมูลเหตุให้ชาวพุทธเชื่อว่าการประกอบพิธีน้ำพุทมนต์นั้นศักดิ์สิทธิ์ และเมื่อชาวพุทธจะประกอบพิธีหรือทำบุญที่สำคัญๆ ก็จะมีการจัดน้ำพุทมนต์ เพื่อให้พระสงฆ์ได้ประพรมน้ำพุทมนต์ให้เป็นสิริมงคล ป้องกันโรคภัยต่าง ๆ ทั้งให้เกิดมีโชค มีลาภ แก่ตนเองและครอบครัว บ้าน สำนักงาน เป็นต้น การประกอบพิธีน้ำพุทมนต์จะต้องเตรียมสถานที่ น้ำพุทมนต์ ภาชนะขันใส่น้ำพุทมนต์ ด้ายสายสิญจน์ อาสนะพระสงฆ์ที่มาเจริญพุทมนต์ เทียนไข และธูปเทียนหรือไม้ระยห์ ในการใช้ประพรมน้ำมนต์ ตลอดทั้งชาวพุทธมีความเชื่อในพระรัตนตรัยว่าเป็นที่พึ่งของชาวพุทธและมีอานุภาพมากทั้งอานุภาพพุทคุณ ธรรมคุณ และสังฆคุณ ดังนั้นชาวพุทธจึงเชื่อว่าพระรัตนตรัยนั้นเป็นสิ่งที่เปี่ยมมงคลสูงสุดจะประกอบพิธีน้ำพุทมนต์ก็ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัยทั้ง 3 ประการ อย่างไรก็ตามข้อพิสูจน์เกี่ยวกับน้ำพุทมนต์ทางด้านวิทยาศาสตร์ว่าน้ำพุทมนต์นั้นมีความศักดิ์สิทธิ์หรือไม่หรืออย่างไร ซึ่งมีนักวิจัยได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับน้ำที่ผ่านกระบวนการสวดมนต์กับน้ำที่ไม่ได้ผ่านการสวดมนต์ย่อมมีความแตกต่างกันทางด้านฟิสิกส์ ดังนั้น ผู้ที่ได้ทำการศึกษาโมเลกุลของน้ำพุทมนต์ที่ผ่านการเจริญพุทมนต์มีความแตกต่างกับน้ำที่ไม่ได้ผ่านกระบวนการอะไรเลย จากที่กล่าวมาจึงเห็นได้ว่า การประพรมน้ำพุทมนต์ในพระพุทธศาสนามีผลต่อการเปลี่ยนแปลงชีวิตและมีพลังมวลสารในน้ำที่ผ่านการเจริญพุทมนต์

### เอกสารอ้างอิง

กรมการศาสนา. (2533). **ศาสนพิธี ฉบับกรมการศาสนา (แก้ไขปรับปรุง) พ.ศ.2533**. พิมพ์ครั้งที่ 6.

กรุงเทพฯ: การศาสนา.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2553). **คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นตรี**

**วิชาพุทธประวัติและศาสนพิธี**. กรุงเทพฯ: ไทยรายวันการพิมพ์.

พระครูอรุณธรรมรังสี (เอี่ยม สิริวัฒนโณ). (2532). **มนต์พิธีแปล**, กรุงเทพฯ: อักษรสมัย.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). **พิธีกรรมใครว่าไม่สำคัญ**. พิมพ์ครั้งที่ 6 . กรุงเทพฯ:

สหธรรมิก.

\_\_\_\_\_. (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 34. กรุงเทพฯ:

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). **พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด**.

กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.

พระสุทธิธรรมสังคีตัมภีรเมธาจารย์ ( ลี ฌมธโร). (2546). **ทิพยมนต์อานาปานสติภาวนามยสติปัญ**

**ฐาน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ศิลป์สยามบรรจภัณฑ์และการพิมพ์.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**.

กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

วชิรญาณวโรรส สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยา. (2556). **ธมมปทฎฐกถา สดุดโม ภาโค**. พิมพ์  
ครั้งที่ 25. นครปฐม: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมชัย เกื้อกูล. (2555). **ศาสนพิธีจากประสบการณ์**. นนทบุรี: เจริญผลกราฟฟิค.

สุกัญญา คมสัน. (2553). ทิพยมนต์กับการบำบัดโรค. **วารสารสำนักการแพทย์ทางเลือก**, 3 (2), 41 -  
47.

Masaru Emoto. (2116). **The Message from Water Available** . ออนไลน์.แหล่งที่มา:  
<http://www.masaru-emoto.net>.



## เปรตกับความสัมพันธ์กับประเพณีแซนโฦนตาของชาวไทยเขมร PETA (HUNGRY GHOST WITH THE SANDONTA TRADITION OF THE THAI KMER PEOPLE

ยโสธารา ศิริภาพะภากร<sup>1</sup>, พระสำเร้ง อินทยุง (โกวิท)<sup>2</sup>, สุริยา คลังฤทธิ<sup>3</sup>

Yasothara Siripaphapagon<sup>1</sup> Samrereng Intayung<sup>2</sup> Suriya Klangrit<sup>3</sup>

สำนักปฏิบัติธรรมวัดป่าโยธาประสิทธิ์ จังหวัดสุรินทร์<sup>1-2-3</sup>

The Dhamma Practice Center, Wat Payothaprasit, Surin Province

E-Mail: Ton\_Samroeng@hotmail.com

ได้รับบทความ: 11 มีนาคม 2561; แก้ไขบทความ: 30 มีนาคม 2561; ตอบรับตีพิมพ์: 10 เมษายน 2561

Received: March 11, 2018; Revised: March 30, 2018; Accepted: April 10, 2018

### บทคัดย่อ

ฐานคติความเชื่อของชาวไทยเขมร ได้มีความเชื่อว่า เปรตเป็นลักษณะวิญญานที่หิวโหย อดอยากเป็นผู้ที่อยู่อาศัยอีกภพภูมิหนึ่ง มีความสัมพันธ์กับประเพณีแซนโฦนตาของชาวไทยเขมร ประเพณีแซนโฦนตาเป็นพิธีกรรมการอุทิศบุญกุศล ผู้ที่ล่วงลับ มีความสัมพันธ์เป็นคติธรรมความเชื่อที่ เชื่อมโยงกับหลักธรรมในทางพระพุทธศาสนา เป็นการอุทิศส่วนบุญให้แก่ผู้ล่วงลับ ชาวไทยเขมรมี ความเชื่อว่าเป็นการสงเคราะห์อนุเคราะห์แก่ญาติผู้วายชนม์ให้ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และเป็นการ แสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษ ความเชื่อเรื่องกรรมที่ทำให้เกิดเป็นเปรต มีความ สอดคล้องกันกับความเชื่อของพระพุทธศาสนา มีการปฏิบัติที่สืบทอดกันมา จึงก่อเกิดประเพณีและ พิธีกรรมแซนโฦนตา ซึ่งได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของจิตวิญญานว่า หลังจากที่ยาไป แล้ว เชื่อว่าผู้ทำกรรมใดไว้อย่อมได้รับผลกรรมนั้น ทำดีได้ขึ้นสวรรค์ ทำชั่วตกนรก เป็นเปรต ต้องทน ทุกข์ทรมานเพราะผลแห่งบาปกรรมที่ทำไว้นั่นเอง และในภูมิแห่งเปรตพวกเขาสามารถดำรงชีพออยู่ ด้วยการอาศัยส่วนบุญ จากการอุปการะของญาติพี่น้อง หรือผู้อื่นเท่านั้นหากไม่มีใครอุทิศไปให้ก็ไม่ได้ รับบุญลักษณะการรับส่วนบุญ สอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการรับส่วนบุญเพราะชาวไทยเขมรมีความ เชื่อว่าการเวียนว่ายตายเกิดนั้นจริง และเชื่อว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ญาติในวัน “แซนโฦน ตา” ผู้ที่ตายที่เป็นญาติพี่น้อง จะได้รับส่วนบุญแน่นอน และเชื่อว่าผลบุญเหล่านั้น จะช่วยให้ผู้ตายได้ พ้นจากนรกกรรมที่มีอยู่ และจะได้ไปเกิดใหม่ในภพใหม่ต่อไปแน่นอนในวัน “แซนโฦนตา” ชาวบ้านมี ความเชื่อถือว่าผีบรรพบุรุษของทุกตระกูลก็จะไปรวมกันที่วัด เพื่อบริการรับส่วนกุศลที่ญาติส่งให้ เพื่อจะ เป็นผลบุญที่ตนได้นำไปสู่ความสุขในภพหน้าต่อไป ดังนั้นเปรตกับประเพณีแซนโฦนตาของชาวไทย

เขมรได้มีความเกี่ยวข้องกัน คำว่าเปรตในทางพระพุทธศาสนาคือดวงวิญญาณที่สามารถรับส่วนบุญได้ และบรรพบุรุษของชาวไทยเขมรก็มีความเชื่อว่ามารับบุญกุศลจากการอุทิศของลูกหลานได้ในพิธีแซนโฌนตาแต่ละปีที่จัด

**คำสำคัญ:** เปรต, ประเพณี, แซนโฌนตา, ชาวไทยเขมร.

### Abstract

Thai Khmer People's beliefs have believed that Peta (Hungry Ghost) is a starving spirit. Starvation is another inhabitant of Bhumibol. There is a relationship with Saendonta Tradition of Thai people. Khmer Saendonta Tradition is a ritual of merit. The deceased, which is a relationship of morals, beliefs that are related to the teachings of Buddhism, especially to dedicated the merit to the deceased. Thai Khmer People believes that it is an aid to the dead relatives to be born in the heavenly world, and expresses gratitude to the ancestors. The belief in karma that causes it to be jinn Is consistent with the beliefs of Buddhism There is a practice inherited from the tradition and Saendonta Tradition, which is influenced by the beliefs of the spirituality that after death Believing that any person who has committed a crime will receive that result. Do good, go to heaven, do evil, go to hell, as Peta (Hungry Ghost) must suffer because of the consequences of the sins that have been made. And in the landscape of imp, they can live by relying on merit from sponsorship of relatives Or others, only if no one is devoted to it, does not receive merit. In accordance with the belief in receiving merit, because Thai Khmer People believes that reincarnation is true. And believe that making merit for charity for relatives in the day "Saendonta", those who died as relatives Will definitely receive merit And believe that those merit Will help the deceased to escape from the existing debt And will be born again in the new world "Saendonta" The villagers are convinced that the ancestral spirits of every family will gather at the temple. To wait for the charity that relatives send To be merit that he has led to happiness in the next life Therefore, Peta (Hungry Ghost) with Saendonta Tradition of Thai Khmer People is related. The word Peta (Hungry Ghost) is Buddhism The belief that the merit received from the dedication of the children in the Saendonta Tradition each year is organized.

**Keywords:** Peta (Hungry Ghost), Saendonta Tradition, Thai Khmer People

## บทนำ

พิธีกรรมบูชาธรรมชาติ พระครูคุณสารสัมพันธ์. (2545) จากที่รับรู้และเข้าใจกันนั้น ได้ถือกำเนิดมาพร้อมกับมนุษย์ในยุคแรกๆ ในสมัยของมนุษย์ยุคก่อน (โบราณ) จึงนับถือธรรมชาติและท้องฟ้า อาทิ ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์ ดวงดาว ธรรมชาติ อาทิ ภูเขาสูง จอมปลวกใหญ่ ต้นไม้ขนาดใหญ่ สายน้ำ (คณะกรรมการกองตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2527) ฯลฯ ในด้านคัมภีร์ได้ปรากฏถึงอัคคีทศสอนประชาชนและอันเตวาลิกของตนเองว่า “พวกท่านจงถือภูเขาเป็นสรณะ จงถือป่าเป็นสรณะ จงถืออารามเป็นสรณะ จงถือต้นไม้เป็นสรณะ พวกท่านจักพ้นจากทุกข์ทั้งสิ้นได้ด้วยอาการอย่างนี้” ต่อมาพัฒนาการในรูปแบบของความเชื่อเรื่องวิญญาณบรรพบุรุษ ความเชื่อว่ามีมนุษย์ที่สิ้นชีวิตไปแล้วไป จะปรากฏเป็นวิญญาณที่เที่ยวนเวียนอยู่ตามสถานที่ต่างๆ ที่ตนเคยอาศัยอยู่เมื่อครั้งมีชีวิตอยู่ ความเชื่อของมนุษย์ที่มีต่อวิญญาณเชื่อว่าเมื่อวิญญาณยังมีการยึดติดอยู่จะไม่สามารถเดินทางไปสู่ปรโลกได้ และวิญญาณนั้นสามารถอำนวยความสะดวกและทุกข์ได้มนุษย์ได้เชื่อต่ออำนาจของวิญญาณและอำนาจเหนือธรรมชาติในรูปแบบอื่นที่ไม่สามารถจับต้องได้ หรือเข้าใจได้ เมื่อเป็นเช่นนั้นมนุษย์จึงต้องเซ็นไหว้ และพิธีกรรมเพื่อบูชาสิ่งเหล่านี้ ความเชื่อที่ผสมผสานกันมาจนเป็นแนวทางที่ได้มาเกี่ยวข้องกับหลักคำสอนทางศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ที่กล่าวไว้ใน พัลลิม 5 และพระพุทธศาสนาได้มีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับ ภพภูมิ ปรโลก ยมโลก และวิญญาณ หรือหลักการทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษด้วย ทางความเชื่อของชาวไทยเขมร มีฐานคติอยู่ว่ามนุษย์ มีชีวิตหลังจากที่สิ้นชีวิตไปแล้ว พญายมจะนำไปสู่ยมโลก (โลกวิญญาณ) จึงมีพิธีกรรมบูชาวิญญาณบรรพบุรุษ คนในครอบครัว จึงต้องประกอบพิธีบูชาข้าวบิณฑ์หรือก้อนข้าวสังเวทวิญญาณของผู้ตาย เมื่อได้รับสังเวทข้าวบิณฑ์แล้ว ก็จะพ้นความเป็นเปรตเร่ร่อน จนเป็นเหตุให้กำหนดเป็นหน้าที่ของบุตร ให้เป็นพิธีที่เรียกว่า พิธีศราทธ์ ซึ่งแปลว่า กิจพิธีของผู้มีศรัทธา (พระเทพดิลก (ระแบบ วิฑูยาโณ), 2548) ส่วนผู้ที่ทำพิธีศราทธ์จะต้องเป็นบุตรชายเท่านั้น เพราะเชื่อกันว่าลูกชายสามารถช่วยบิดามารดาให้พ้นจากขุมรกชื่อว่าปุตตะได้ (พื้น ดอกบัว, 2549) ความเชื่อนี้เป็นฐานคติมาจากศาสนาพราหมณ์ ฮินดู เพราะมีความเชื่อว่า บุตรนั้นสามารถส่งผลแห่งบุญเพื่อให้ บรรพบุรุษให้ไปสู่สุคติได้ เป็นต้น

ในพื้นที่จังหวัดสุรินทร์วัฒนธรรมที่หลากหลายและแตกต่างโดยกลุ่มชาติพันธุ์ ที่เข้ามาอาศัยในพื้นที่นี้ คือ ชาวไทยลาว ชาวไทยกวย ส่วย ชาวไทยเขมรและชนชาติอื่นอีกแต่ไม่มาก เช่น ชาวจีน อิสลาม ชิก และพราหมณ์ฮินดู เป็นต้น แต่โดยดั้งเดิมนั้นได้ปรากฏว่าเป็นชนพื้นเมืองมาแต่โบราณก็คือ ชาวไทยเขมรที่มีจำนวนมากที่สุด

ประเพณีแซนโฎนตา (สารทแห่งการอุทิศ) ของชาวไทยเขมรนี้ เป็นที่รู้จักกันอย่างดี เพราะเป็นงานประเพณีที่ยิ่งใหญ่มาก มีการปฏิบัติสืบทอดมาแต่โบราณกาล ประเพณีแซนโฎนตามีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องและสืบเนื่องกันสามารถกล่าวได้ว่าได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเรื่องการบูชาบรรพ

บุรุษ และการบูชาเทพเจ้าจากศาสนาพราหมณ์ ได้รับอิทธิพลจากความเชื่อเรื่องการบูชาตามทางพระพุทธศาสนา และได้รับความเชื่อโบราณที่เกี่ยวกับอำนาจการให้คุณให้โทษของผีบรรพบุรุษ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีอยู่ในชุมชน เพราะเป็นเรื่องของความเชื่อที่ว่า ภูมิจิต เรื่องเดช (2548, น. 33) “เชื่อกันว่าเป็นที่ยมโลกเปิด โดยอนุญาตจากพยายมราช ได้ให้วิญญาณที่ไม่มีโทษหนักและยังไม่ได้ไปเกิดนั้นให้สามารถมาขอส่วนบุญ กุศล จากครอบครัว ลูกหลานได้

ดังนั้นวิญญาณที่ยังไม่ไปเกิดนี้เองและสามารถมารับเอาบุญ กุศล จากครอบครัวนั้น เป็นจำพวก เปรต เพราะถือว่าเป็นอัตภาพที่จำเป็นที่จะต้องมาขอส่วนบุญ กุศล หรือมารับเครื่องเซ่นอยู่จากที่ปรากฏในเอกสาร ตำรา วรรณกรรมได้กล่าวว่า วิญญาณเหล่านั้นจะเดินทางมาพัก ตามทางสามแพร่ง ตามรั้วบ้าน รั้ววัด ตามทางประตู บ้านหน้าต่าง หรือตามป่า ต้นไม้ เพราะรอวันเวลาที่สามารถมารับเอาเครื่องเซ่นไหว้ และบุญกุศล ได้ ลักษณะวิญญาณนั้นมีอัตภาพผอมโซ่ หิว กระจาย อ่อนแรง และเหน็ดเหนื่อยเป็นต้น

จากที่กล่าวมานี้ประเพณีแซนโฎนตานันก็ถือได้ว่ามีความเกี่ยวข้องกับวิญญาณ ผี เปรต อยู่มากด้วยเหตุนี้ชาวไทยเขมรจึงถือและปฏิบัติในวันสำคัญเช่นนี้ในรอบปีเพื่อ อุทิศบุญ กุศล และความดี พร้อมทั้งการเซ่นไหว้ต่างๆ เพื่อให้ผู้ตายได้รับและเป็นสุข ตลอดถึงพ้นจากทุกข์ได้ ชาวไทยเชื้อสายเขมรจึงต้องมีการจัดทำอาหาร ขนมข้าวต้ม เพื่อต้อนรับผีบรรพบุรุษเหล่านั้น การประกอบพิธีดังกล่าวเมื่อถึงรุ่งเช้าของวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ก็จะนำอาหารขนมข้าวต้มไปถวายพระสงฆ์ที่วัด เพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผีบรรพบุรุษของตน มีความเชื่อกันว่า สัตว์นรกจะถูกปลดปล่อยให้มารับส่วนบุญจากครอบครัว ญาติ เปรตจะเดินทางมาเยี่ยมตามที่ยังมีชีวิตอยู่ สาเหตุที่ต้องเตรียมตัวทำบุญตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เพราะเชื่อกันว่า ผีบรรพบุรุษถูกปล่อยมาตั้งแต่ช่วงสารทเล็ก และเดินทางมาไกลเกิดความเหน็ดเหนื่อย หิวกระจาย เมื่อมาถึงก็จะอยู่ที่วัดรอคอยว่าญาติหรือลูกหลาน จะมาทำบุญอุทิศส่วนบุญให้หรือไม่ จุดนี้เอง หากลูกหลานมาทำบุญให้ผีบรรพบุรุษก็จะดีใจ และได้รับผลบุญจากที่ได้มีการทำบุญอุทิศให้ ก็จะอวยพรให้ญาติหรือลูกหลานมีความสุขความเจริญ นอกจากจะเป็นการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนบุญให้ผีบรรพบุรุษแล้ว ยังเป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูตเวทีต่อผู้มีพระคุณ การสร้างปฏิสัมพันธ์ ความรักความอบอุ่นของสมาชิกในครอบครัวเครือญาติ จนถึงการสร้างสามัคคีของคนในชุมชน

### ฐานคติความความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผู้วายชนม์

ตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเรื่องกรรมที่ทำให้เกิดเป็นเปรต จึงก่อเกิดประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง จากฐานคตินั้นได้จากความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องของจิตและวิญญาณว่า หลังจากที่ยาไปแล้ว ผู้ที่วายชนยอมประสบกับกรรมที่ตนเองได้กระทำความเมื่อครั้งมีชีวิต ตามความเชื่อของ วิญญาณ (เปรต) เป็นสภาพที่ต้องทนทุกข์ทรมาน ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ปากท้อง ที่เป็นผลให้เกิดความหิวโหย หรือ กระจาย ต้องทนทุกข์ทรมาน เพราะผลแห่งบาปกรรม คติทางพระพุทธศาสนา

ได้กล่าวว่าในภูมิ (ที่อาศัย) ของเปรตนั้นพวกเปรตจะสามารถดำรงวิญญานอยู่ด้วยการอาศัยส่วนบุญจากการอุปการะ (ทำบุญ) ของครอบครัว ญาติ พี่น้อง และผู้ที่ทำบุญให้เท่านั้น หากไม่มีใครอุทิศไปให้ ก็ไม่ได้รับบุญ วิญญานก็จะหิวโหย กระหาย ซึ่งสอดคล้องกับความเชื่อเรื่องการรับผลบุญ ที่ชาวไทยเชมมีความเชื่อว่า วิญญานของผู้ตายนั้นมีจริง ถ้ายังไม่ไปเกิดยังวนเวียน รักษา ดูแล ครอบครัว ลูกหลานอยู่ เพราะฐานคติของชาวไทยเชม เชื่อว่า วิญญาน ภูตผี ปีศาจ สิ่งเหนือธรรมชาติเหล่านี้มีอยู่จริง แม้นโบราณก็มีการนับถือ บูชา เช่นไหว้ ต่อมารับอิทธิพลบทบาทของศาสนาพราหมณ์ ฮินดู ก็มีความเกี่ยวข้องกัน และมีพิธีกรรมอุทิศด้วยพลีกรรม 5 ประการ ครึ่งพระพุทศศาสนาเผยแพร่เข้ามา ก็ยอมรับ และมีพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการทำบุญอุทิศให้แก่บรรพบุรุษ เช่นกัน ดังนั้นพัฒนาการที่ผ่านมานั้นได้ปรากฏมีความเชื่อในเรื่อง จิต วิญญาน ปีศาจ และเปรต เป็นต้น ที่กล่าวมานี้แสดงถึงความเชื่อในเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดนั้นมีอยู่จริง ชาวไทยเชมเชื่อว่าการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่บรรดาบรรพบุรุษ และญาติ ในวัน “แซนโฌนตา” ผู้ที่ตาย จะได้รับผลแห่งบุญ ดังนั้นวันแห่งความสำคัญ “แซนโฌนตา” ชาวไทยเชม มีความเชื่อถือว่าผีบรรพบุรุษของทุกตระกูลก็จะไปรวมกันที่วัด เพื่อรอรับส่วนกุศลที่ญาติส่งให้ เพื่อจะเป็นผลบุญที่ตนได้นำไปสู่ความสุขในภพหน้า

ความเชื่อของชาวไทยเชมในเรื่อง เปรต ที่มีต่อประเพณีแซนโฌนตา จนกระทั่งได้มีพิธีกรรมทำบุญแซนโฌนตา การทำบุญของชาวไทยเชมส่วนใหญ่ มีความเชื่อเรื่องผลที่ได้จากการทำบุญพิธีแซนโฌนตา เนื่องจากกลัวสิ่งที่มองไม่เห็นและอำนาจอันเร้นลับ ผู้ที่มีความเชื่อในเรื่องนี้ ยังเชื่อว่าความพึงพอใจของผีบรรพบุรุษและวิญญานของญาติพี่น้องขึ้นอยู่กับภาระของลูกหลานในประเพณีแซนโฌนตานี้ด้วย การทำบุญพิธีแซนโฌนตาแต่ละครั้งที่เคยปฏิบัติกันมาผู้ร่วมทำบุญที่ได้รับหน้าที่ให้เป็นผู้นำนั้นส่วนใหญ่เป็นผู้อาวุโสและหัวหน้าครอบครัว ซึ่งเป็นตัวแทนชาวบ้านหรือนำสมาชิกในครอบครัวทำพิธีต่าง ๆ บุคคลที่เข้าร่วมพิธีกรรมในประเพณีนี้มักได้แก่บุคคลเคยร่วมในการทำบุญส่วนบุคคลมาก่อน มีเชื้อสายและเกี่ยวกับชาวไทยเชม บุคคลในกลุ่มนี้จึงมีความเชื่อต่อผีบรรพบุรุษคล้ายคลึง

### เปรตที่ปรากฏในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

เปรตที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนี้ ได้กล่าวถึง เปรต ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงยกขึ้นแสดงเมื่อมีเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเปรต เช่น เขตตูปมเปตวัตถุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/1-3: 167) ปิฎฐธิตลิกเปตวัตถุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/10-13/169-170) ติโรกฐทเปตวัตถุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/14-25/170-172)

คำว่า “เปรต” หมายถึง ผู้จากโลกนี้ไปแล้วซึ่งอาจจะไปเกิดเป็นยักษ์ เป็นมาร เป็นพรหม เป็นเทวดา เป็นสัตว์นรก ก็ได้ หรือหมายถึงผู้ที่ล่องลับจากโลกหนึ่งไปสู่อีกโลกหนึ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/10/35) แต่ส่วนใหญ่แล้วหมายถึงสัตว์ที่ล่องลับจากโลกนี้ไปแล้วไปเกิดเป็นเปรตวิสัย ที่ได้รับความทุกข์ทรมานแสนสาหัส ตามผลกรรมที่ได้กระทำไว้ มีพยานรู้เห็นอย่าง อาทิ พระโมคคัล

ลانه พระนารทะ ทั้ง 2 องค์ เป็นพระอรหันต์ ท่านจึงได้ยกขึ้นแสดงตรัสว่าเป็นเรื่องจริง และทรงพยากรณ์ถึงบุพกรรมที่เปรตตนนั้นได้กระทำแล้วไปเสวยผลกรรมในนรกหลายร้อยหลายพันปี แสนปีเปรตบางตนที่ทำความชั่วอย่างร้ายแรงก็ทำให้ตนเองนั้นไปเสวยผลกรรมที่นรก เช่น อุตสหนรก อเวจี มหานรก โลกภูมิภิมหานรก และเสวยทุกขเวทนาเป็นกัปเป็นกัลป์ ครั้นเมื่อพ้นจากนรกก็ต้องมาเป็นเปรตเสวยเศษกรรมที่เหลือต้องได้รับความทุกข์ทรมาน ร้องโอดโอย ครวญคราง อดอยาก หิวโหย กันไปตามผลกรรมของแต่ละตนได้สร้างไว้ ทรงเปรียบไว้เหมือนคนที่เดินทาง เหน็ดเหนื่อยหิวกระหายเต็มไปด้วยความทุกข์ทรมาน ได้รับเวทนาต่างๆ ต่อไปอีกยาวนานตราบไต่ที่ยังไม่สิ้นกรรม เป็นต้น

เปรตที่ปรากฏในคัมภีร์พระวินัยได้กล่าวถึง เปรต ที่ได้รับผลจากเศษกรรมที่เหลือ มาจากการตกนรกหมกไหม้มาแล้ว จากผลของการกระทำของตนเองที่ได้กระทำไว้ ในตอนที่ตนเองได้เกิดเป็นมนุษย์ จากที่ปรากฏในพระวินัยปิฎกได้กล่าวถึงเปรตในลักษณะต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเปรตที่มีโครงสร้างมีแต่กระดูก(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/228:220 - 221)., (พระไตรปิฎกภาษาไทย 16/202:303 - 304) ที่มีลักษณะเป็นชิ้นเนื้อ(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:222 - 223) ที่มีลักษณะเป็นก้อนเนื้อ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:223 - 224) (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:223 - 224) มีลักษณะไม่มีผิวหนัง (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:224 - 225) มีลักษณะมีขนเป็นดาบ(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:225 - 226) มีลักษณะมีขนเป็นหอก(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:226 - 227) มีลักษณะมีขนเป็นลูกศร (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229/228 - 229)มีลักษณะมีขนเป็นเข็ม (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229/229 - 230) มีลักษณะที่มีเข็มทิ่มแทงจากที่หนึ่งทะลุออกจากที่หนึ่ง (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:230 - 231) มีลักษณะมีอันทะใหญ่(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:231 - 232) มีลักษณะที่จมอยู่ในหลุมคูถ(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:232- 233) มีลักษณะที่ต้องกินคูถ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:233 - 235) ที่ถูกไฟลวก (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:237 - 238) มีลักษณะที่ไม่มีศีรษะ(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:238 - 239) แม้แต่พระภิกษุ (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:240 - 241) ภิกษุณี(พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:241 - 242) นางสิกขมานา (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/229:242 - 243) หลังจากตายไปแล้ว ก็ไปชดใช้การกระทำของตนเองในนรกก่อน แต่เพราะเศษกรรมยังเหลืออยู่ จึงได้มาเกิดเปรต เพื่อชดใช้เศษกรรมที่เหลือนั้น ได้รับความทรมาน ร้องครวญคราง โอดโอยเป็นที่ทรมานนัก เปรตในคัมภีร์วินัยนี้เป็นเปรตที่พระอัครสาวกเบื้องซ้ายหรือพระโมคคัลลانهได้ไปพบเห็น ตอนที่ท่านได้ออกไปบิณฑบาต ซึ่งก็เป็นที่อัศจรรย์แก่ท่านนัก เพราะท่านได้พบเห็นในสิ่งที่ท่านไม่เคยพบเห็นมาก่อน (พระไตรปิฎกภาษาไทย 1/228:220)

## เปรตที่ปรากฏในพระสูตร

ความหมายคำว่า “เปรต” ในพระสูตรมีอธิบายเป็น 2 ความหมายที่จะอธิบายดังนี้(พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/394:35) คือ

1) ผู้จากไป ผู้ที่ตายไปแล้ว ผู้ล่วงลับไปแล้ว พวกที่ตายไปเกิดเป็นเทวดา เป็นยักษ์ เป็นมาร เป็นเทพ เป็นพรหม หรือเป็นสัตว์นรกก็ได้ เรียกว่าเปตะหรือเปรตในความหมายนี้ก็มี เช่น พิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้ผู้ตายไปแล้ว เรียกว่า เปตพลี (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/1:35)

2) สัตว์พวกหนึ่งที่เกิดในอบายภูมิที่เรียกว่าเปตวิสัย พวกนี้ได้รับทุกข์เวทนา ตามผลแห่งกรรมชั่วที่ทำไว้ เช่น อดอยาก ผอมโซ เพราะไม่มีอาหาร หรือมีแต่กินไม่ได้ หรือกินได้แต่กินยากเพราะปากเท่ารูเข็ม หรือกินเข้าไปได้แต่กลายเป็นเลือดเป็นหนอง เป็นมูล เป็นคูล (พระไตรปิฎกภาษาไทย 26/10:35) มีอีกพวกหนึ่งซึ่งจัดอยู่ในสองความหมายด้วยกันคือ เวมานิกเปรต เป็นเปรตที่เสวยผลแห่งกรรมดีและกรรมชั่วสลับกันในชาติเดียว คือเป็นเปรตที่มีวิมานอยู่เป็นของตัวเอง มีความสุขเหมือนเทวดาในเวลาหนึ่ง แต่ในเวลาหนึ่งได้รับทุกข์เวทนาแสนสาหัสเหมือนเปรตพวกอื่นๆ

## เปรตที่ปรากฏในพระอภิธรรม

เปรตที่ปรากฏในพระอภิธรรมได้กล่าวถึงภูมิของเปรต มีการกล่าวถึงความตาย (สิ้นจากความเป็นมนุษย์แล้ว) การจุติในภูมิหนึ่ง ไปสู่อีกมิติหนึ่งของโลก โดยทั่วไปหมายถึง การที่ร่างกายของสัตว์ได้ทรุดโทรม และแตกสลายไปตามกฎของธรรมชาติ จะเป็นสิ่งที่มีจิตใจหรือไม่มีจิตใจก็ตาม ก็ล้วนแต่ต้องตกอยู่ในวิงวนของไตรลักษณ์ มนุษย์หรือสัตว์ก็เช่นเดียวกัน ย่อมมีกายกับจิตเป็นของคู่กัน แต่เมื่อร่างกายต้องแตกสลายไป จำต้องละทิ้งสังขาร (พระไตรปิฎกภาษาไทย 37/39:47) จากหลักฐานดังกล่าว ทำให้ได้รู้ถึงการจุติจากโลกนี้ ไปสู่อีกโลกอื่น ความเป็นไปได้ว่า หลังความตายไปสัตว์หรือมนุษย์นั้น แทบจะไม่มีอะไรแตกต่างกัน และในพระอภิธรรมปิฎกยังได้กล่าวถึง เปรตทั้งหลายดำรงชีพในเปตโลกด้วยทานที่บุคคล อุทิศให้จากโลกนี้ได้ ไว้ว่า “ฝนที่ตกลงบนที่ดอน ย่อมไหลไปสู่ที่ลุ่มฉนใดทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้ย่อมสำเร็จผลแน่นอนแก่พวกเปรต ฉะนั้นเหมือนกันห้วงน้ำที่เต็มย่อมยังสมุทรสาครให้เต็มเปี่ยม ฉนใดทานที่ทายกอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้

ย่อมสำเร็จผลแน่นอนแก่พวกเปรต ฉะนั้นเหมือนกัน ในเปตวิสัยนั้น ไม่มีกสิกรรม ไครกรรม พาณิกรรมเช่นนั้น และการแลกเปลี่ยนซื้อขายด้วยเงินผู้ที่ตายไปเกิดเป็นเปรตในเปตวิสัยนั้น ดำรงชีพด้วยผลทานที่พวกญาติอุทิศให้จากมนุษย์โลกนี้” (พระไตรปิฎกภาษาไทย 37/490:519) คำว่า “เปรต” หมายถึง ผู้จากไป หมายถึง ผู้จากโลกนี้ไป คือ ผู้ตายแล้ว ผู้ล่วงไปแล้ว เป็นความหมายโดยทั่วไป พวกที่ตายแล้วไปเกิดเป็นเทวดา ก็เรียกว่า เปตะ หรือ เปรต จากพระพุทพจน์นี้ ย่อมเป็นเครื่องยืนยันว่า สัตว์เมื่อได้ละสังขารจากโลกนี้แล้ว จักต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ต้องตามตัวไปฉะนั้น สิ่งจะติดตามไปก็ กุศลกรรมและอกุศลกรรม เหล่าสัตว์ที่อุบัติในเปตภูมินี้เพราะผลของอกุศลกรรม แม้จะมี

ความทุกข์ทรมานน้อยกว่านรก แต่ชีวิตในเบตภูมินี้ ก็ยังอยู่ห่างไกลจากความสุข ผู้ที่อุบัตินี้มีรูปร่างน่าเกลียด มีลักษณะผิดแผกแตกต่างกันไปตามผลของกรรมที่ทำมาเช่นกัน

### ประเพณีแซนโฎนตาของชาวไทยเขมร

แซนโฎนตา เป็นประเพณีที่มีความสำคัญและได้ปฏิบัติสืบทอดติดต่อกันมายาวนาน ที่แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ สะท้อนให้เห็นความเกื้อกูล สมัคสมาน รักใคร่ ประองตองเกิดความผูกพัน ในครอบครัว จะประกอบพิธีกรรมตรงกับวันแรม 14 ค่ำเดือน 10 ของทุกปี (กรมศิลปากร, 2553) ชาวไทยเขมรที่เป็นสายโลหิตจะมาทำพิธีกรรม เช่นไหว้ที่บ้านเพื่อจะทำพิธีแซนโฎนตา เป็นขนบธรรมเนียมประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่โบราณ และยังคงรักษาประเพณีนี้ไว้จนถึงปัจจุบัน

### ประเพณี แซนโฎนตาเป็นบ่อเกิดความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษ

จากประวัติศาสตร์ภูมิภาคอนุชาเนย์ (Southeast Asia) บริเวณผืนแผ่นดินใหญ่มีชื่อเรียกเก่าแก่มากแต่ยุคดึกดำบรรพ์ว่าสุวรรณภูมิ ทั้งนี้เพราะเป็นส่วนหนึ่งของลุ่มน้ำโขง แม่น้ำชี แม่น้ำมูล ทางภาคอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย (ชำนาญ รอดเหตุภัย, 2519) ส่วนใหญ่ได้นับถือศาสนาผี โบราณ ที่มีมาแต่เดิม

เป็นชุมชนที่พูดภาษาเขมร มีขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่คล้ายคลึงกับชาวเขมรในประเทศกัมพูชา ภาษาที่ใช้เป็นภาษาในตระกูลมอญเขมร ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธและมีความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติ ผสมกับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

โดยสรุปแล้วชาวบ้านจะนับถือผีอยู่ 3 ประเภท คือ ผีตาจะสร้อย (ผีประจำหมู่บ้าน) ผีพระภูมิ (ผีประจำบ้าน) และผีบรรพบุรุษของตน พิธีกรรมที่เกี่ยวกับการเซ่นไหว้บรรพบุรุษของชาวไทยเขมร จะผูกพันกับการนับถือผี มักให้ความสำคัญและยึดมั่นในการนับถือผี จะเห็นได้ว่าในชีวิตประจำวันของชาวไทยเขมร ยังผูกพันอยู่กับความเชื่อ ประเพณี และพิธีกรรมดั้งเดิมอยู่มาก โดยเฉพาะพิธีกรรมแซนโฎนตา ซึ่งถือว่ามียุทธผลต่อวิถีชีวิตของชาวไทยเขมร

ความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษได้รับอิทธิพลมาจากศาสนาพราหมณ์และวัฒนธรรมของอินเดีย ซึ่งก็ได้เห็นหนทางที่จะทำบุญอุทิศให้ถึง ผีตา ผียาย หรือผีบรรพบุรุษ จากตำนานเรื่องของพระเจ้าพิมพิสารนี่ถือเป็นจุดของการเริ่มต้นของประเพณีแซนโฎนตา

พิธีแซนโฎนตา มีความผูกพันเกี่ยวเนื่องกับทุกช่วงชีวิต ตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย ไม่ว่าจะเป็นประกอบกิจกรรมใดๆ ก็ตามชาวไทยเขมรการเซ่นไหว้บอกกล่าวผีบรรพบุรุษเสมอการนับถือผียายตา ผีบ้าน ผีกระท่อมตา (ชาวบ้านเรียก เนียะตา อยู่ที่ศาลปู่ตา) ซึ่งเชื่อว่าผียายตาเป็นผีคอยคุ้มครองลูกหลาน แต่พิธีแซนโฎนตา เป็นพิธีกรรมที่แสดงออกถึงการนับถือผีบรรพบุรุษ คือเทศกาล เดือน 10 (แสง จันทรงาม, 2531)

## การประกอบพิธีกรรมแซนโฌนตาของชาวไทยเขมร

**ลักษณะของประเพณีแซนโฌนตา** ชาวไทยเขมรได้รับอิทธิพลจากศาสนาและวัฒนธรรมจากอินเดีย ได้เห็นถึงหนทางที่จะอุทิศส่วนกุศลให้ถึงแก่ผีตา ยายหรือ ผีบรรพบุรุษ จากตำนานของพระเจ้าพิมพิสารเป็นจุดเริ่มต้นของพิธีแซนโฌนตา เชื่อว่าเมื่อถึงวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ประตูนรกจะเปิด ผีในยมโลกจะเดินทางมาเยี่ยมญาติได้ชาวไทยเขมร จึงมีการจัดทำอาหาร ขนม ข้าวต้มในตอนเย็นของวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10 และพอรุ่งเช้าวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ก็จะนำอาหาร ขนม ข้าวต้ม ไปทำบุญอุทิศส่วนกุศลที่วัด เป็นวัน “เป็นตุง” (วันสารทน้อย) โดยเชื่อว่า ผีจะออกมาจากยมโลกได้ 15 วัน หลังจากนั้น ต้องกลับไปรับกรรมในยมโลกตามเดิม จากวันเป็นตุงนับไปอีก 15 วัน (นับจากวันขึ้น 14 ค่ำ เดือน 10) จะตรงกับวันแรม 14 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี คือวัน “เป็นทม” ซึ่งเป็นวันที่ประกอบพิธีแซนโฌนตา

**ผู้นำประกอบพิธีกรรม** ผู้นำในการประกอบพิธีแซนโฌนตามีการกล่าวว่าเป็นผู้ที่มีหน้าที่ติดต่อกับผีบรรพบุรุษ กล่าวคือ มีอยู่ 3 ลักษณะ คือ

(1) ครอบครัว มีหัวหน้าครอบครัวเป็นผู้นำประกอบพิธี ผู้ประกอบพิธีกรรมระดับครอบครัว หมายถึง ผู้ที่เป็นสื่อกลางในการประกอบพิธีกรรมในระดับครอบครัวการเช่นไหว้ในระดับครอบครัวนั้น ในอดีตจะประกอบพิธีกรรมกันทุกครัวเรือน

(2) เครือญาติ คือ มีผู้อาวุโสของตระกูลนั้นๆ เป็นผู้นำประกอบพิธี

(3) ชุมชน คือ มีผู้อาวุโส เช่น ครู ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้นเป็นผู้นำประกอบพิธีซึ่งบุคคลเหล่านี้เป็นบุคคลที่มีความสำคัญในการประกอบพิธีกรรมเนื่องจากชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ

**ผู้เข้าร่วมพิธีกรรม** ความเชื่อกับการเคารพนับถือวิญญาณบรรพบุรุษได้แสดงออกโดยเข้าร่วมเช่นไหว้ผีบรรพบุรุษได้คุ้มครองตนและครอบครัวให้ได้รับความสุขความเจริญประสบความสำเร็จในชีวิต

1. ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมในระดับครอบครัว ประกอบไปด้วยสมาชิกของครอบครัว และเพื่อนบ้านที่เข้ามาร่วมเป็นเกียรติในการเช่นไหว้

2. ผู้เข้าร่วมประกอบพิธีกรรมในระดับเครือญาติประกอบด้วยสมาชิกของครอบครัว ผู้อาวุโสและบุตรหลานที่นับถือบรรพบุรุษเดียวกันรวมถึงเพื่อนบ้านที่มาเป็นเกียรติในการเช่นไหว้เช่นกัน

3. ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมในระดับชุมชนประกอบไปด้วยชาวไทยเขมร

**วัตถุดิบที่ใช้ประกอบพิธีกรรม** 1. อาหารคาว ปลาแห้ง ปลาล้าง หมูย่าง ไก่ย่าง แกงวันเส้น แกงกล้วย ต้มยำไก่ ลาบหมู ไก่หนึ่ง ซึ่งต้องเป็นไก่ทั้งตัวเอาเครื่องในออก

2. อาหารหวาน ข้าวต้มมัด ขนมเทียน ขนนนางเล็ด ขนมโชค(ขนมดอกบัว) ขนมกรอด  
ข้าวกระยาสารท

3. ผลไม้ มะพร้าวอ่อน กล้วย ส้ม ละมุด พุทรา องุ่น

4. เครื่องดื่ม น้ำเปล่า เหล้าขาว น้ำอัดลม เหล้าสี เบียร์ สบาย

5. เสื้ออวาย ทรนอบบพพ หมอน ผ้าขาว ผ้าไหม ผ้าสร่ง อารณ พาน รูป เทียน  
กรวย ชน 5 ที่ทำจากใบตองสดม้วนเป็นกรวย แล้วสอดด้วย รูป ความหมายของการจัดกรวย 5

## สรุป

เปรต คือผู้ล่งลัปไปแล้วสู่ปรโลก โดยเรรยกที่อยู่ของเปรตว่า “ปรตตรวสย” หรือ “ปรตรวสย”  
แปลว่า แดนแห่งเปรต ซึ่งมีแต่ความทุกข์ทรมานด้วยผลแห่งกรรมชั่วที่ตนได้กระทำไว้เมื่อเป็นมนุษย์  
จะเห็นว่า เกิดจากการกระทำกรรมชั่วทางกายเรรยกกายทุจรต การกระทำทางวาจาเรรยกว่า วจทุจรต  
และการกระทำทางใจ เรรยกว่า มโนทุจรต เปรตนั้นมีหลายประเภทแล้วแต่บาปรกรรมที่ตนเองเคย  
กระทำมาในอดีตชาติตอนที่เกิดเป็นมนุษย์ ไม่ว่าจะทำกรรมชั่วที่หนักหรือกรรมชั่วที่เบาเมื่อละจากโลกนี้  
ไปแล้วยอมเข้าไปสู่ปรโลกของเปรตได้ เปรตที่ปรากฏในพระตรปรกฎ มีความเกี่ยวข้องโดยตรงกับ  
อบายภูมิ 4 ซึ่งประกอบไปด้วย นรก ปตรตรวสย อสุรกาย และตรจรฉาน เปรตที่ปรากฏในคัมภร  
พระพุทศาศนา ผู้ล่งลัปไปแล้วสู่ปรโลกและผู้ตาย ผู้จากโลกนี้ไปแล้วซึ่งอาจจะไปเกิดเป็นยักร เป็น  
มาร เป็นพรหม เป็นเทวดา เป็นสัตว์นรก ก็ได้ หรือหมายเอาผู้ที่ล่งลัปจากโลกหนึ่งไปสู่ปรโลกหนึ่ง  
ประเพณีแซนโณตาของชาวไทยแซมร เป็นประเพณีที่มีความสำคัญและได้ปฏิบัติสืบทอดตตรอกัน  
มายาวนานนับแต่โบราณ ประเพณีได้แสดงออกถึงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณอาทต บตา มารดา  
บรรพบุรุษประเพณีแซนโณตาเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความเกื้อกุล ความแบ่งปัน สามัคคีเป็นหนึ่ง  
ในการบูชาบรรพชน ของสมาชิกในครอบครัว เครือญาติ และชุมชนแต่ละท้องถิ่น โดยจะประกอบ  
พิธีกรรมตรงกับวันแรม 14 ค่ำเตอน 10 ของทุกปร

## เอกสารอ้างอิง

มหาจุฬาลงกรณราชวรทาลัย. (2535). พระตรปรกฎภาษาบาลร ฉบปรมหาจุฬาเตปรกฎ 2500.

กรุงเทพฯ: โรงพมพมหาจุฬาลงกรณราชวรทาลัย.

\_\_\_\_\_. (2539). พระตรปรกฎภาษาไทย ฉบปรมหาจุฬาลงกรณราชวรทาลัย. กรุงเทพฯ: โรง  
พมพมหาจุฬาลงกรณราชวรทาลัย.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวรทาลัย. (2535). พระตรปรกฎพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม.

กรุงเทพฯ: โรงพมพมหาวิทยาลัย.

กรมศิลปากร. (2528). โลกบัญญัติ ฉบปรหอสมุดแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: โรงพมพอักษรไทย (น.ส.พ. ฟ้า  
เมองไทย)

- กิตติวุฒ โภท. (มปป.). **ของดีจากเปรต**. กรุงเทพฯ: อักษรสมัย.
- กิ่งแก้ว อติถาทร. (2519). **คติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศกรรมการฝึกหัดครู
- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2554). **เทศกาลและพิธีกรรมทางศาสนา**.  
พิมพ์ครั้งที่ 2. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- จารุวรรณ ธรรมวัตร. (2524). **ขนบธรรมเนียมประเพณีของอีสาน**. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- ชำนาญ รอดเหตุภัย. **คติความเชื่อ-ประเพณีในคติชนวิทยา**. กรุงเทพฯ: หน่วยศึกษานิเทศก  
กรรมการฝึกหัดครู.
- ปัญญา ใช้บางยาง. **หลักธรรมในพระไตรปิฎก**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- ปรีชา นันทาวิวัฒน์ น.อ.(พิเศษ). ( 2544). **พจนานุกรมหลักธรรมพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพฯ:  
สำนักพิมพ์ดวงแก้ว.
- ผอบ โปษกฤษณะ. (2524). **ความเชื่อของชาวบ้านเป็นความงมงายหรือ**. กรุงเทพฯ: วารสารไทย.
- พญาลีไทย. (2545). **ไตรภูมิพระร่วง**. กรุงเทพฯ: ศิลปาบรรณาการ.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ: โรง  
พิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- \_\_\_\_\_. (2543). **ความสุขของครอบครัวคือสันติสุขของสังคม**. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พิน ดอกบัว. (2543). **สังสารวัฏกับการเวียนว่ายตายเกิดในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2.  
กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์บูรพาสาสน์จำกัด.
- มูลนิธิธรรมกาย. (1977). **เปรตผู้ทรมานจากผลของบาป**. ปทุมธานี: รุ่งศิลป์การพิมพ์.
- เสฐียร พันธรังสี. (2521). **ศาสนาโบราณ**. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองธรรม.
- เสถียร โกเศศ. (1997). **ผีสงเทวดา**. กรุงเทพฯ: เอเธนส์บุ๊คส์.
- แสง จันทรงาม. (2512). **พุทธศาสนาวิทยา**. กรุงเทพฯ: เจริญรัตน์การพิมพ์.



## ศิวลึงค์ : ศาสนศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาพราหมณ์

### SHIVA LING: THE HOLY RELIGIOUS OBJECT OF BRAHMANISM

สมมาตร ผลิต

Sommatra Pholkerd

มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Buriram Rajabhat University

E-Mail: epgsurin2557@gmail.com

ได้รับบทความ: 12 มกราคม 2561; แก้ไขบทความ: 6 กุมภาพันธ์ 2561; ตอรับตีพิมพ์: 20 มีนาคม 2561

Received: January 12, 2018; Revised: February 6, 2018; Accepted: March 20, 2018

#### บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง ความหมาย กำเนิด รูปแบบ การนับถือ พิธีบูชา เครื่องบูชา อาณิสย์ และอำนาจของศิวลึงค์. โดยการศึกษาจากเอกสารทางวิชาการ และการลงศึกษาภาคสนาม. ผลจากการศึกษา พบว่า ศิวลึงค์นั้น เป็นวัตถุทางศาสนาพราหมณ์หรือฮินดู หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าตรีมูรติ. สำหรับรูปแบบของศิวลึงค์นั้นมี 5 รูปแบบ คือ (1) แบบแท่นกลมทรงกระบอก 2. แบบแท่นกลมทรงกระบอก 3. แบบแท่นหินธรรมชาติ (4) แบบสมมติเอาสิ่งธรรมชาติแทนศิวลึงค์ และ (5) แบบผสมในวัฒนธรรมฮินดู. การกราบไหว้บูชาศิวลึงค์เป็นเรื่องปกติที่กระทำสืบทอดกันมานานนับพันปีแล้ว เพราะถือว่าศิวลึงค์เป็นตัวแทนของพระศิวะ และเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์. การกระทำศิวบูชา ชาวฮินดูจะกระทำวันละ 3 ครั้ง เข้า กลางวัน เย็น ต่อหน้าศิวลึงค์ในเทวาลัย โดยมีพราหมณ์ที่เรียกว่าไศเวศ เป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธี. ตามความเชื่อของชาวฮินดูนั้น การบูชาศิวลึงค์ที่ทำจากทองคำนั้น จะทำให้มีฐานะมั่งคั่ง ร่ำรวย ถ้าบูชาศิวลึงค์ด้วยข้าวสุกหรือข้าวสารจะทำให้มีอาหารสมบูรณ์. อำนาจของศิวลึงค์นั้นมีมากกว่าคำบรรยาย ทั้งนี้ก็เพื่อขอความก้าวหน้า ความสมหวัง และขอพลังพิเศษต่าง ๆ ที่ไม่ธรรมดา จากองค์ศิวลึงค์นั่นเอง.

คำสำคัญ: ศิวลึงค์, ศาสนาพราหมณ์, ศักดิ์สิทธิ์

#### Abstract

The objective of this academic article is to study the meaning, origin, form, respect, worship, sacrifice, virtue and power of the Shiva Ling, by studying from academic papers and field study. The results of the study show that the Shiva Ling is

a religious, Brahmin or Hindu object, also known as the Trimurti. For the model of the Shiva Ling, there are five forms, which of the Shiva Ling are: - (1) round, cylindrical, (2) round or flat, (3) natural stone (4) assuming natural things instead of the Shiva Ling and (5) mixed In Hindu culture. The worship of the Shiva Ling is a normal thing that has been done for thousands of years. Because it is considered as a representative of Shiva and is sacred. For the Shiva Ling worship, the Hindu people will be practiced in 3 times a day viz, morning, lunch and evening in the presence of lingering in the temple, which a Brahmin called Sai We Sa to be the leader in the ceremony. According to the tame of the Hindu people, the worship of the Shiva Ling made of gold, it will make them wealthy. If worshiped with grain rice or cooked rice will make food perfect. The power of the Shiva Ling is much more than the description. This is to ask for progress, fulfillment and request for extraordinary powers from the Shiva Ling as well.

**Keyword:** Shiva Ling, Brahmanism, Holy Religious Object

## บทนำ

ดินแดนภาคอีสานของไทย โดยเฉพาะพื้นที่อีสานตอนใต้ เป็นพื้นที่ที่มีพรมแดนติดต่อกับอาณาจักรขอม(เขมรโบราณ) ซึ่งเป็นอาณาจักรที่มีอารยธรรมเจริญรุ่งเรืองเป็นอย่างมากระหว่าง พุทธศตวรรษที่ 13-18 และได้แผ่ขยายอิทธิพลทางการเมืองการปกครอง ความเชื่อทางศาสนาและศิลปวัฒนธรรม ประเพณีเข้ามาในชุมชนภาคอีสานอย่างเต็มที่ ดังปรากฏร่องรอยหลักฐานต่างๆ สืบต่อมาจนปัจจุบัน เช่น ภาษา ประเพณี ความเชื่อ และหลักฐานสำคัญ ได้แก่ ศาสนสถานแบบเขมรที่เราจักกันในามน ปราสาทหิน มีปรากฏให้เห็นเป็นจำนวนหลายร้อยแห่ง ที่สำคัญ ได้แก่ ปราสาทตาเมือนธม ปราสาทศีขรภูมิ จังหวัดสุรินทร์ ปราสาทวัดสระกำแพงใหญ่ ปราสาทปรางค์กู๋ จังหวัดศรีสะเกษ ปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา และปราสาทเมืองต่ำ ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นต้น บรรดาปราสาทหินแบบเขมรเหล่านี้ก่อเกิดขึ้นจากศรัทธาอันแรงกล้าของศาสนิกชนในศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ภายในเรือนธาตุ (ครรภคฤหะ) ของปรางค์ประธานปราสาทหินแต่ละแห่ง จะมีเทวรูป หรือสัญลักษณ์แทนองค์เทพเจ้าประดิษฐานอยู่ ที่พบเห็นบ่อยได้แก่ เทงหินรูปทรงกระบอกที่เรียกว่า ศิวลิ่งค์

มีนักท่องเที่ยวจำนวนไม่น้อยที่มีโอกาสไปเที่ยวชมปราสาทหิน เมื่อพบเห็นเทงศิวลิ่งค์ที่ตั้งอยู่ภายในปราสาท มีดอกไม้ รูป เทียน และพวงมาลัย คล้องอยู่ แสดงให้เห็นว่ามีคนมาบูชากราบไหว้โดยไม่เข้าใจว่า ทำไมต้องมากราบไหว้ ศิวลิ่งค์ ซึ่งมีรูปร่างคล้ายอวัยวะเพศชาย ที่คนไทย

ทั้งหลายมองว่า เป็นสิ่งที่ต้องปกปิด ใครพูดถึงสิ่งนี้เป็นเรื่องลามก หยาบคาย น่าละอายเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น เพื่อความเข้าใจถูกต้องตรงกันว่าคิวลึงค์ คืออะไร ทำไมจึงต้องกราบไหว้บูชา ผู้เขียนจึงขอ นำเสนอข้อมูลเกี่ยวกับคิวลึงค์ไว้พอสังเขป ดังนี้

### คิวลึงค์ คืออะไร

คิวลึงค์ คือ สัญลักษณ์แทนองค์พระคิวะ เทพเจ้าสูงสุดในศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ลัทธิ ไศวนิกาย ไม่พบหลักฐานแน่นอนว่า การนับถือคิวลึงค์เริ่มต้นเมื่อใด แต่มีร่องรอยการนับถือพระคิวะ ในรูปของมนุษย์และรูปคิวลึงค์ ในอินเดียมาตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์ คิวลึงค์ที่เก่าแก่ที่สุด คือ คิวลึงค์เมืองมัทราสสร้างขึ้นราวคริสต์ศตวรรษที่ 1 หรือ 2

ต่อมาเมื่อมีการติดต่อค้าขายระหว่างอินเดียกับดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ บรรดาเมืองต่างๆ ก็รับเอาอารยธรรมอินเดียเข้ามา รวมทั้งลัทธิการนับถือคิวลึงค์ด้วย สำหรับประเทศไทย ได้รับอิทธิพลนี้ผ่านมาจากอาณาจักรขอมและหัวเมืองทางภาคใต้

**ความหมายของคิวลึงค์** คำว่า “คิวลึงค์” เป็นคำสมาสระหว่างคำว่า **คิวะ** ซึ่งหมายถึง พระคิวะมหาเทพ เทพเจ้าสูงสุดของศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู นิกายไศวนิกาย กับคำว่า **ลึงค์** หมายถึง องคชาตหรืออวัยวะสืบพันธุ์ของเพศชาย ดังนั้นเมื่อนำคำทั้งสองมาสมาสเข้าด้วยกันจึงมีความหมายตามตัวอักษรว่า อวัยวะสืบพันธุ์ของพระคิวะหรือ องคชาตของพระคิวะ แต่ความหมายในทางปรัชญาของศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ไม่ได้แปลตรงตามตัวอักษร หากแต่แปลความว่า คิวลึงค์เป็นเครื่องหมายแห่งพลังศักดิ์สิทธิ์มากกว่าเครื่องหมายทางเพศ แต่คิวลึงค์มักจะปรากฏอยู่คู่กับโยนิ (Yoni)เสมอ โยินินั้นเป็นสัญลักษณ์แทนอวัยวะสืบพันธุ์เพศหญิง ซึ่งเป็นสัญลักษณ์แทนพระอุม่าอัคมเหสีของพระคิวะ อันเป็นเครื่องบ่งบอกถึงพลังสร้างสรรค์ของสตรีเพศ

ภาพที่ 1 คิวลึงค์ (ในภาคตรีมูรติ) ตั้งบนฐานโยนิโพธิ์ระสีเหลี่ยม



ที่มา : อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. 2555 หน้า 80

การที่ศิวลึงค์กับโยนีอยู่ร่วมกัน แสดงถึงความเป็นสองในหนึ่งเดียวที่แยกออกจากกันไม่ได้ระหว่างบุรุษกับสตรี

### กำเนิดศิวลึงค์

ในประเทศไทยเรานั้นไม่ค่อยคุ้นเคยกับชื่อศิวลึงค์มากนัก แต่จะคุ้นเคยกับเครื่องรางของขลังที่เชื่อว่ามีพลังอำนาจสูงสุดในด้านโชคลาภ เสน่ห์เมตตามหานิยมที่รู้จักกันในนาม “ปลัดขิก” ซึ่งมีหลักฐานยืนยันว่าได้แบบอย่างมาจาก ศิวลึงค์ของอินเดียตามคติทางศาสนาพราหมณ์ – ฮินดู ลัทธิไศวนิกาย กำเนิดของศิวลึงค์ มีมุขปาฐะและคัมภีร์หลายเล่ม ที่กล่าวถึง กำเนิดของศิวลึงค์ซึ่งก็มีเนื้อหาเหตุการณ์เหมือนกันบ้าง คล้ายคลึงกันบ้างหรือแตกต่างกันก็มี เช่นบางคัมภีร์ กล่าวว่า ศิวลึงค์เกิดจากความต้องการของพระศิวะที่ประสงค์ประทานศิวลึงค์ให้เป็นสัญลักษณ์แทนพระองค์ บางคัมภีร์ว่าเกิดจากความโกรธ ความละอายจากการประทุพติผิดของพระองค์เอง ดังจะยกเรื่องเล่าจากคัมภีร์ มากล่าวพอสังเขปดังนี้

ในมหากาพย์มหาภารตะ มีข้อความตอนหนึ่งกล่าวถึงศิวลึงค์ ว่าเจ้าชายอรชุน แห่งวงศ์ปาณฑพ ได้ทำพิธีบูชาขอพรจากพระศิวะให้ประทานลูกธนูศักดิ์สิทธิ์ เพื่อนำไปต่อสู้กับอสูรร้าย ต่อมาพระศิวะจึงแปลงกายมาเป็นนายพราน ปรากฏต่อหน้าอรชุน ขณะเดียวกันกับอสูรศัตรุของอรชุนได้แปลงกายเป็นหมูป่าเข้าทำร้ายอรชุน ทั้งนายพรานและอรชุนต่างก็ยิงธนูไปฆ่าหมูป่าพร้อมกัน เมื่ออสูรจำแลงตายลง อรชุนกับนายพราน ต่างโต้เถียงและต่อสู้กันเพื่อแย่งชิงสิทธิ์ในการฆ่าหมูป่า แต่อรชุนไม่สามารถทำอันตรายนายพรานนั้นได้ จึงมีความประหลาดใจเป็นอย่างมาก แต่เนื่องจากอรชุนนับถือศิวลึงค์ ดังนั้นจากพลังศิวลึงค์จึงบันดาลให้อรชุนรู้ว่านายพราน คือพระศิวะจำแลงกายมา เมื่ออรชุนรับรู้จึงก้มลงกราบเพื่อขอขมาที่ได้ล่วงเกิน พระศิวะพึงพอใจต่อการขอขมาและรู้ว่าอรชุนมีความศรัทธา นับถือบูชาศิวลึงค์ จึงอภัยให้และได้มอบลูกธนูวิเศษให้แก่อรชุนตามความตั้งใจ

ในคัมภีร์พราหมณ์ปุราณะ กล่าวไว้ว่า บนวิมานเขาไกรลาส อันเป็นที่ประทับขององค์ศิวะ มหาเทพ กับพระอุม่าอัครมเหสี วันหนึ่งพระศิวะทรงพระเกษมสำราญ อยู่กับพระนางอุม่าและได้ดื่มน้ำจัณฑ์จนเมามายคุมสติไม่ได้ มีการเสพกามอย่างสุขสำราญอยู่ที่ท้องพระโรง บังเอิญพระพรหม พระวิष्ณูและเทพทั้งมวลพากันเข้าเฝ้าพระศิวะ โดยไม่ได้แจ้งล่วงหน้า ขณะนั้นพระศิวะกำลังอยู่ในอาการเมามายอย่างหนัก จึงไม่ได้สนใจว่าใครเข้ามาในท้องพระโรง ก็ยังคงประกอบกามกิจต่อไป

เมื่อเทพเหล่านั้นเห็นพฤติกรรมอันไม่บังควร เป็นการอนาจารน่าอับอายเป็นอย่างมาก หากการกระทำนั้นเกิดขึ้นในห้องบรรทมส่วนพระองค์ก็คงไม่ใช่เรื่องแปลก แต่ท้องพระโรงเปรียบเสมือนห้องรับแขก ย่อมมีทวยเทพผ่านเข้าออกได้เสมอ และเมื่อทวยเทพผ่านมาพบเห็น องค์

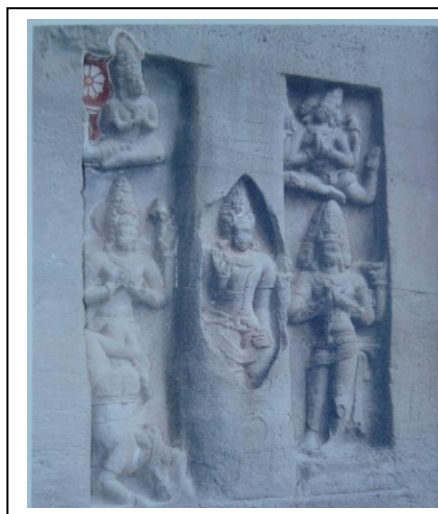
มหาเทพผู้ยิ่งใหญ่ กำลังเสพสังวาสกับอัครมเหสีอย่างประเจิดประเจ้อ จึงพากันรังเกียจเดียดฉัน ตำหนิติเตียนอย่างรุนแรง และเสื่อมศรัทธา หมดสิ้นความนับถือยำเกรงในองค์มหาเทพ

เมื่อพระศิวะสร้างจากความมึนเมาจำเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงเลือนลาง จึงเรียกมหาเถลิงมาสอบถาม เมื่อทราบความเป็นไปในเหตุการณ์ครั้งนั้น รู้สึกอับอายเป็นอย่างมากจึงกลั่นใจตาย แต่ก่อนขาดใจตายได้ประกาศว่า อวัยเพศของพระองค์นี้ ต่อไปจะเป็นเสมือนตัวแทนของพระองค์ที่มนุษย์และเทพทั้งปวงจะต้องกราบไหว้บูชา ถ้าต้องการความสุขและความสำเร็จในชีวิต จากคำประกาศดังกล่าวจึงเป็นมูลเหตุให้ชาวพราหมณ์ – ฮินดู ลัทธิไศวนิกายต้องเคารพบูชาศิวลึงค์สืบมาจปัจจุบัน

ในคัมภีร์ไศวปุราณะหรือศิวปุราณะ กล่าวว่าครั้งหนึ่งพระพรหมและพระวิษณุเกิดความขัดแย้งถกเถียงกันว่าไครยิ่งใหญ่กว่ากันและไครเป็นผู้สร้างจักรวาล แต่ก็หาข้อยุติไม่ได้ ขณะที่ถกเถียงกันอยู่นั้น เกิดปรากฏการณ์มหัศจรรย์มีวัตถุทรงกระบอกคล้ายเสาขนาดมหึมาผุดขึ้นมาจากใต้พื้นโลก มีเปลวเพลิงร้อนแรงพวยพุ่งออกมาโดยรอบเสานั้น ยอดเสาพุ่งขึ้นสู่ท้องฟ้าจนมองไม่เห็นปลายยอด พระวิษณุกับพระพรหมต่างสงสัยว่าสิ่งนั้นคืออะไร มีจุดเริ่มต้นและจุดจบอยู่ที่ใด

ดังนั้นพระวิษณุกับพระพรหม จึงยุติความขัดแย้งหันมาปรองดองและหารือกันที่จะสำรวจว่าเสาเพลิงต้นนั้น คืออะไร มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดลง ณ ที่ใด จากนั้นเทพทั้งสองจึงตกลงให้พระวิษณุแปลงกายเป็นหมูป่า ชุกลงไปดูโคนเสาไฝ้าว่าอยู่ลึกเพียงใด ส่วนพระพรหมนั้นบางตำราบอกว่าพระพรหมเหาะขึ้นไป บางตำราว่าแปลงกายเป็นหงส์ และบางตำราว่าขี่หงส์ เพื่อบินขึ้นไปดูจุดสิ้นสุดของเสาเพลิงนั้นสูงเพียงใด และสิ้นสุดลง ณ ที่ใดเช่นกัน

ภาพที่ 2 ศิวลึงค์ในภาค “ ลึงคอุทกามูรติ ” ถ้าเขาไกรลาส ประเทศอินเดีย



เทพทั้งสององค์ต่างเพียรพยายามในการที่จะค้นหาจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุด ของเสาเพลิง นั้นอยู่นานหลายกัลป์ พระวิษณุขุดลึกลงไปเพียงใดก็ไม่พบจุดเริ่มต้นจึงถอดใจยอมแพ้ พระพรหมเอง ก็เช่นเดียวกันไม่สามารถหาจุดสิ้นสุดได้พบเช่นเดียวกัน แต่ระหว่างทางได้พบกับดอกปาริชาติ (ดอก เกตกี) ดอกหนึ่งร่วงหล่นลงมา จึงถามดอกปาริชาติว่าร่วงลงมาจากที่ใด ดอกปาริชาติได้ตอบว่าตนร่วง หล่นลงมาจากเครื่องประดับเศียรของพระศิวะ ซึ่งใช้เวลานานหลายกัลป์ กว่าจะตกลงมาถึงที่พระ พรหมประทับอยู่ขณะนี้

เมื่อพระพรหมกลับลงมายังพื้นดิน ได้กล่าวเท็จกับพระวิษณุว่าตนได้ค้นพบจุดสิ้นสุดของ เสาเพลิงนั้นแล้ว ทันใดนั้นเองเสาเพลิงก็ระเบิดเกิดเสียงกัมปนาท พื้นแผ่นดินสั่นสะเทือนอย่างรุนแรง ฝุ่นตลบคละคลุ้ง แทบมองไม่เห็นสิ่งใด ครั้นเมื่อฝุ่นละอองจางลง ก็ปรากฏร่างของพระศิวะขึ้นที่กลาง เสาเพลิง และทรงประกาศด้วยเสียงอันทรงพลังดุจดั่งเสียงพระยาราชสีห์ ว่านี่คืออำนาจขององค์ศิว มหาเทพซึ่งเป็นพลังที่ไม่อาจวัดได้ ไม่มีจุดตั้งต้น ไม่มีจุดสิ้นสุดและจะดำรงอยู่เป็นนิรันดร์ เพื่อเป็น แกนของโลกทั้งเบื้องบนและเบื้องล่าง จากปรากฏการณ์ดังกล่าวพระวิษณุและพระพรหมจึงยอมรับใน พลังอำนาจของพระศิวะ ในคัมภีร์บางเล่มกล่าวกล่าวต่อไปว่าพระศิวะทรงพิโรธพระพรหมเป็นอย่าง ยิ่งที่กล่าวคำเท็จว่า ได้ค้นพบจุดสิ้นสุดของเสาเพลิง จึงลงโทษพระพรหมด้วยการตัดเศียรที่ห้าซึ่งอยู่ ยอดบนสุด ทำให้พระพรหมซึ่งเดิมมีห้าเศียรเหลือเพียงสี่เศียรมาจนถึงปัจจุบัน ภาคนี้ของพระศิวะมี ชื่อเรียกว่า ลึงคอุททามูรติ ซึ่งเป็นภาคที่แสดงถึงการก่อกำเนิดของคิวลึงค์

### รูปแบบคิวลึงค์

รูปแบบของคิวลึงค์นั้นมีรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปอย่างหลากหลายและมีความปราณีต สวยงามแตกต่างกันออกไปตามแต่วัตถุประสงค์ของผู้สร้างทำและมีมือเชิงช่างของแต่ละท้องถิ่น สำหรับการกำหนดรูปแบบของคิวลึงค์ที่จะกล่าวต่อไปนี้ จะขอกล่าวพอสังเขปดังนี้

1. **แบบแท่งกลมทรงกระบอก** เป็นการสร้างเลียนแบบองคชาตของเพศชายแกะสลัก รายละเอียดและองค์ประกอบต่างๆ เหมือนของจริงบางองค์จะปรากฏใบหน้าบุคคลแบบเอกามุขลึงค์ เข้ามาประกอบด้วย พบจำนวนไม่มากนักในประเทศไทย

ภาพที่ 3 คิวลึงค์ “เอกามุขลึงค์” (ในภาคตรีมูรติ)



ที่มา: สรศักดิ์ จันทร์วัฒนกุล, 2551 หน้า 120

2. แบบแท่นกลมทรงกระบอก แกะสลักรายละเอียดและองค์ประกอบต่างๆ เหมือนองค์ชาติเพศชาย บริเวณกึ่งกลางสลักเป็นรูปใบหน้าคนหนึ่งใบหน้าซึ่งหมายถึงใบหน้าของพระศิวะนั้นเอง และมีชื่อเรียกว่า เอกามุขลึงค์ (Eka Mukhalinga)

ภาพที่ 4 ศิวลึงค์ในภาคเอกามุขลึงค์



ที่มา: ถ้ำเมืองโปตาล ประเทศอินเดีย

หรือหากสลักรูปบุคคลประณบยีนเต็มตัว เรียกว่า ลึงค์อุททวมูรติ ทั้งสองแบบนี้พบน้อยมากในประเทศไทย

3. แบบแท่นหินธรรมชาติ หรือแกะสลักแท่นหินธรรมชาติเป็นการแกะสลักแท่นหินธรรมชาติเป็นเพียงการโกลนขึ้นรูปคร่าวๆเท่านั้น เช่น ศิวลึงค์ปราสาทตาเมือนธม จังหวัดสุรินทร์

4. แบบสมมติเอาสิ่งธรรมชาติแทนศิวลึงค์ เช่น จอมปลวก ก้อนหินขนาดใหญ่ หรือภูเขาเป็นศิวลึงค์ เช่น ภูเขาลึงค์บรรพต ซึ่งเป็นที่ตั้งปราสาทวัดภู แขวงเมืองจำปาศักดิ์ สาธารณรัฐประชาชนลาว หรือภูเขากุเลน ประเทศกัมพูชา เป็นต้น

5. แบบผสม เป็นการแกะสลักหินเป็นแท่งแบ่งความสูงออกเป็น 3 ส่วน ประกอบด้วย

ภาพที่ 5 ศิวลึงค์ในภาคตรีมูรติ



ที่มา: สรศักดิ์ จันทรวัฒนกุล, 2551 หน้า 120

ส่วนล่าง แกะสลักเป็นแท่งรูปสี่เหลี่ยม ส่วนกลางสลักเป็นแท่งรูปแปดเหลี่ยม และส่วนยอดบนสุดสลักเป็นแท่งทรงกระบอกปลายกลมมน รูปแบบนี้มีปรากฏแพร่หลายในประเทศกัมพูชา และในประเทศไทย ถึงแม้รูปแบบค่อนข้างแตกต่างจากแบบอื่นๆ แต่คนทั่วไปยังคงเรียกติดปากว่า ศิวลึงค์ หากพิจารณาตามลักษณะทางกายภาพและคติความเชื่อในศาสนาฮินดูแล้ว ถ้าจะเรียกให้ถูกต้องต้องเรียกว่า ตรีมูรติ ทั้งนี้เพราะแท่งหินรูปเคารพนี้ประกอบด้วยสัญลักษณ์ของเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู 3 องค์ คือ ฐานล่างสุดรูปสี่เหลี่ยมนี้เป็นสัญลักษณ์แทนพระพรหม เรียกว่าพรหมภาค ถัดขึ้นมาเป็นรูปแปดเหลี่ยม เรียกว่า วิษณุภาค เป็นสัญลักษณ์แทนพระวิษณุหรือพระนารายณ์ เทพเจ้าสูงสุดในนิกายไวษณพนิกาย ส่วนยอดบนสุดทรงกระบอกนั้นเป็นสัญลักษณ์แทนพระศิวะซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดของนิกาย ไศวนิกาย เรียกว่า รุทราภาค ดังนั้นการเรียกรูปเคารพที่มีส่วนผสม 3 แบบนี้ว่าศิวลึงค์จึงไม่น่าจะถูกต้องนัก ที่ถูกต้องควรเรียกว่า ตรีมูรติ แปลว่าเทพเจ้า 3 องค์ แต่คนทั้งหลายเคยชินกับการเรียกชื่อว่าศิวลึงค์ จึงเป็นการใช้เรียกโดย อนุโลม

รูปเคารพแบบตรีมูรตินี้ ในประเทศไทยส่วนใหญ่จะปักไว้บนแท่นโยนีโพธิ์ระ ให้ทั้งสามส่วนโผล่ออกมาพื้นฐานแต่ในประเทศอินเดีย นิยมฝังส่วนที่เป็นพรหมภาคและวิษณุภาคลึกลงไปได้ โสณโยนีโพธิ์ระ

ภาพที่ 6 แสดงการตั้งศิวลึงค์ที่ปักส่วนพรหมภาคและวิษณุภาคไว้ในฐานโยนีโพธิ์ระ



ที่มา: ถ้าเอลโลรา ประเทศอินเดีย

จัดทำรูปเคารพที่มีเทพเจ้าสูงสุดของฮินดูมารวมอยู่ด้วยกันนั้น อาจวิเคราะห์สาเหตุได้เป็น 2 นัย ด้วยกันคือ นัยแรก อาจเกิดชาวฮินดูต่างก็ชื่นชอบและศรัทธาเลื่อมใสในมหรทธานุภาพ หรืออิทธิฤทธิ์ของเทพเจ้าแต่ละองค์ซึ่งมีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งล้วนแต่เป็นมหรทธานุภาพในทางดีต่อสังคม ครั้นจะเลือกนับถือบูชาเพียงองค์หนึ่งองค์ก็เสียดามมหรทธานุภาพของเทพองค์อื่นๆ ในทำนองรักพี่เสียดายน้อง ดังนั้นเพื่อให้สูญเสียในมหรทธานุภาพของเทพองค์ใดองค์หนึ่งไป จึงเคารพบูชาเทพทั้งสามองค์ไปพร้อมๆ กันทั้งสามองค์ ส่วนนัยที่สอง อาจเป็นการแสดงให้เห็นถึงความขัดแย้งแข่งขัน

กันเองของชาวพราหมณ์-ฮินดู ต่างนิกายกัน โดยต่างฝ่ายต่างยกย่องเทพเจ้าที่ตนนับถือว่ามี  
ดี มีอิทธิฤทธิ์ มีอำนาจ เหนือกว่าเทพเจ้าองค์อื่นๆ

ดังนั้นรูปสัญลักษณ์ที่อยู่บนสุด จึงมีความสำคัญกว่าสัญลักษณ์ของเทพเจ้าอีก 2 องค์ ที่ฝัง  
ลงไปในโยบายโนโธรณะ ดังนั้นเมื่อมีการตั้งรูปเคารพในการครรถหะของปรารค์ประธาน ส่วนที่เป็น  
พรหมภาคและวิษณุภาค จะถูกฝังอยู่ภายใต้ฐานนโยบายโนโธรณะ ให้โผล่เฉพาะส่วนที่เป็นรูปพรหมภาคเท่านั้น  
จากปรากฏการณ์เช่นนี้ แสดงว่าคนในชุมชนรอบปราสาทหินนั้น นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู นิ  
กายไศวนิกาย ซึ่งนับถือว้าพระศิวะเป็นใหญ่เหนือ พระพรหม และพระวิษณุในลัทธิไวษณนิกาย  
นั่นเอง

### คติการนับถือศิวลิ่งค์

ชาวฮินดูแท้ จะหลอมรวมศรัทธามุ่งเน้นไปที่องค์ศิวะมหาเทพมากกว่าองค์ประกอบอย่าง  
อื่น แต่ในประเทศไทยเรานั้นแม้ว่าจะมีการนับถือปลัดขิก ซึ่งมีรากฐานมาจากศิวลิ่งค์ อันเป็น  
ตัวแทนของพระศิวะ แต่การนับถือปลัดขิกนั้นมิได้มุ่งหวังว่าจะได้รับความคุ้มครอง หรือความมีโชค  
ลาภจากการบันดาลขององค์พระศิวะ แต่จะให้ความสำคัญไปที่ตัวเกจิอาจารย์ที่ทำการปลุกเสก  
พฤติกรรมดังกล่าวแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมความเชื่อในแต่ละท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เพราะใน  
ประเทศไทยศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ถูกหล่อหลอมรวมเข้ากับพระพุทธศาสนา ดังนั้นเครื่องรางของ  
ขลังจากพราหมณ์-ฮินดูแทนที่จะสื่อไปถึงองค์พระผู้เป็นเจ้า ต้นสังกัดแท้ๆ กลับถูกโอนไปที่  
เกจิอาจารย์แทน ในวัฒนธรรมฮินดู การกราบไหว้บูชาศิวลิ่งค์เป็นเรื่องปกติที่กระทำสืบต่อกันมานาน  
นับพันปีแล้ว เพราะถือว่าศิวลิ่งค์เป็นตัวแทนของพระศิวะ เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สามารถบันดาลโชคลาภ  
ต่างๆ ให้แก่ผู้เลื่อมใสศรัทธา มีดวงตาจำนวนมหาศาลมากกว่า 1,000 ตา ที่ล้อมรอบองค์ศิวลิ่งค์  
เพื่อสอดส่องคุ้มครอง ศาสนิกชนได้เด่นชัดทุกทิศทางอย่างไม่คลาดสายตา

### พิธีบูชาศิวลิ่งค์

พิธีบูชาศิวลิ่งค์ เรียกว่า ศิวบูชา จะกระทำวันละ 3 ครั้ง เข้า กลางวัน เย็น ต่อ  
หน้าศิวลิ่งค์ในเทวาลัย โดยมีพราหมณ์ที่เรียกว่า ไศเวศเป็นผู้ดำเนินการประกอบพิธี ซึ่งมีขั้นตอนใน  
การประกอบพิธี 3 ขั้นตอนคือ

1. พิธีอภิเชก เป็นกระบวนการในการขโลม น้ำนมสด เนยและน้ำมันงาลงบนศิวลิ่งค์  
ถือว่าเป็นการขโลมอันศักดิ์สิทธิ์

2. การจุตฐูปและการเผากำยาน เป็นการเผาเครื่องหอมบูชาของค์พระศิวะเจ้า

3. ไนเวทย การเข้าถึงพระผู้เป็นเจ้า เป็นการถวายอาหารซึ่งไม่มีเนื้อสัตว์

ขณะที่ประกอบพิธีกรรมในขั้นตอนต่าง ๆ นั้น ก็จะมีการสวดมนต์ จุตตะเกียง และ  
ประดับประดาศิวลิ่งค์ด้วยดอกไม้โดยเฉพาะดอกมะลิ หรือดอกพุทธรักษา พระศิวะจะทรงโปรดเป็น

พิเศษ การประกอบพิธีบูชาควิลิ่งโดยการเทน้ำนมสดราดรดลงไปบนควิลิ่งนั้น เชื่อว่าความบริสุทธิ์ของนมเปรียบเสมือนการให้กำเนิดผลผลิตอันอุดมสมบูรณ์ บางแห่งนอกจากการราดรดนมสดแล้วยังใช้ผงสีแดงแต้มที่ยอดควิลิ่งเพื่อแทนความหมายของการก่อกำเนิดชีวิตใหม่ของสรรพสิ่ง

### เครื่องบูชาควิลิ่ง

เครื่องบวงสรวงที่ใช้ในการประกอบพิธีบูชาควิลิ่งนั้นมีส่วนประกอบของเครื่องเช่นบูชาจำนวนมากน้อยต่างกันขึ้นอยู่กับคติความเชื่อของศาสนิกชนในแต่ละท้องถิ่น ดังนั้นจึงมีรายละเอียดที่แตกต่างกันไปตามความสำคัญของผู้จัดงานว่าเป็นการประกอบพิธีอย่างเป็นทางการของส่วนร่วมหรือพิธีส่วนตัว แต่เครื่องเช่นหลักที่ใช้ในพิธีกรรม ประกอบด้วย น้ำนมสด น้ำ น้ำมันงา ข้าวตอก ใบมะตูม หญ้าคา มูลโค มะพร้าวอ่อน เมล็ดธัญพืชต่างๆ เช่น ข้าวโพด เมล็ดข้าวแห้ง ธูปและเทียนหอม เป็นต้น

### อานิสงส์ของการบูชาควิลิ่ง

ชาวอินดูมีความเชื่อเกี่ยวกับอานิสงส์ของการบูชาควิลิ่งมีผลมากมาย เช่น การบูชาควิลิ่งที่ทำจากทองคำ จะทำให้มีฐานะมั่งคั่ง ร่ำรวย ถ้าบูชาควิลิ่งด้วยข้าวสุกหรือข้าวสาร จะทำให้มีอาหารสมบูรณ์ ถ้าบูชาควิลิ่งด้วยดินจาริมแม่น้ำ จะทำให้เป็นราชาที่ดิน ถ้าบูชาควิลิ่งด้วยมูลโค จะไร้โรคภัยไข้เจ็บ ถ้าบูชาควิลิ่งด้วยเนยเหลว จะไร้โรคภัย รื่นรมย์มีความสุข ถ้าบูชาควิลิ่งด้วยดอกไม้จันทน์ จะมีผิวพรรณงดงาม ถ้าบูชาควิลิ่งด้วยดอกไม้ จะไร้โรคภัยอายุยืน เป็นต้น

### อำนาจของควิลิ่ง

โยคีในประเทศอินเดียนั้นเป็นสาวกของพระศิวะที่มีความเลื่อมใสศรัทธาในเทพองค์นี้อย่างสูงยิ่งและโยคีเหล่านี้เชื่อว่าครั้งหนึ่งพระศิวะเคยบำเพ็ญพรตเป็นฤาษี และเชื่อว่าควิลิ่งนั้นเกิดจากอำนาจของพระศิวะ ผู้ใดมีควิลิ่งหรือเคารพบูชาควิลิ่งอยู่เป็นประจำ พระองค์จะทรงคุ้มครองป้องกันอันตรายทั้งปวงและจะดลบันดาล ให้มีโชค ลาภวาสนาแก่ผู้นั้นตลอดไป ควิลิ่งมีอำนาจที่จะบันดาลทุกสิ่งอย่างนานัปการให้แก่ผู้บูชาและมีพลังเหนือธรรมชาติ ตามตำนานในเรื่องรามายณะหรือรามเกียรติ์ เล่าถึงอำนาจของควิลิ่งไว้ตอนหนึ่งว่า อสูรชื่อ ตรีปุรัม เทียวเกาะกระรานชาวบ้านจนเดือดร้อนไปทั้งสามโลก พระเป็นเจ้าจึงบัญชาให้พระนารายณ์ลงไปปราบแต่พระนารายณ์ไม่สามารถทำอันตรายใดๆ ได้เพราะ อสูรตรีปุรัม หนุนควิลิ่งไว้เหนือศีรษะตลอดเวลา พระนารายณ์จึงต้องไขกลลงไปถึงเอาควิลิ่งไปจากอสูรตรีปุรัมเสียก่อน จึงสังหารตรีปุรัมได้ อำนาจของควิลิ่งนั้นมีมากเกินกว่าคำบรรยาย ทั้งนี้ผู้ศรัทธาในควิลิ่งของพวกพราหมณ์ – ฮินดู จะสรงด้วยน้ำนมสดล้างด้วยน้ำสะอาดแล้วใช้ผงสีแดงแต้มให้พร้อมกล่าวคำว่า “โอม นมัส ศิวายะ นะมะฮา โอม นมัส ศิวะยะ นะมะฮา โอม นมัส ศิวะยะ นะมะฮา” แปลว่า ขอความก้าวหน้า ความสมหวัง และขอพลังพิเศษต่างๆ ที่ไม่ธรรมดา

## สรุป

จากตำนานเรื่องเล่าดังกล่าวข้างต้นนั้น เป็นเพียงการฉายภาพของความเชื่อของศาสนิกชนผู้นับถือศาสนาพราหมณ์-ฮินดู ที่มีต่อองค์พระศิวมหาเทพ เทพเจ้าสูงสุดในลัทธิไศวนิกาย เรื่องราวทั้งหลายที่เกิดขึ้นนั้น เกิดจากจินตนาการ ความเพียรพยายามในการที่จะสร้างความยิ่งใหญ่ให้แก่เทพเจ้าที่ตนนับถือ ให้เหนือเทพองค์อื่นๆในศาสนาพราหมณ์-ฮินดูด้วยกัน เช่น พระพรหม ซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดในนิกายไวษณพนิกาย ซึ่งเป็นคู่แข่งเพื่อแย่งชิงมวลหมู่ศาสนิกชนในสังคมอินเดียโบราณ ส่วนผลของการบูชาศิวลึงค์จะมีอิทธิพลดังกล่าวไว้ในตำนานหรือไม่นั้น เป็นเรื่องยากที่จะพิสูจน์ได้ สิ่งเหล่านั้นเป็นความเชื่อส่วนบุคคลที่จะต้องใช้สติปัญญาในการพิจารณาของศาสนิกชนผู้เฝ้าหาที่พึ่งทางใจ

## เอกสารอ้างอิง

- สุภัทรดิศ ดิสกุล. ม.จ. (2514). **ศิลปะขอมเล่ม 1,2,3..** กรุงเทพฯ: องค์การค้าคุรุสภา.
- สุริยวุฒิ สุขสวัสดิ์. มรว. (2523). **การศึกษาทัพบหลังแบบเขมร ในหน่วยศิลปะการที่ 6** (พิมพ์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
- สมลักษณ์ วงษ์รัตน์. (2551). **ตริ้งน้ำตาที่ประสาทขอม**. กรุงเทพฯ: ส.พิจิตการพิมพ์จำกัด.
- สรศักดิ์ จันทรวัฒนกุล. (2551). **ประวัติศาสตร์และศิลปะแห่งอาณาจักรขอมโบราณ**. กรุงเทพฯ: เมืองโบราณ
- อรุณศักดิ์ กิ่งมณี. (2555). **ทิพยนียายจากปราสาทหิน**. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธการพิมพ์.
- Free man M..and Jaegues C. (2005). **Ancient Angkor**. Bangkok: Amarin Printing and Publishing Co.Ltd.



## การสร้างการเปลี่ยนแปลงตามบทบาทภาวะผู้นำ CREATING CHANGE BASED ON LEADERSHIP ROLES

พระปลัดสุระ ญาณธโร

Phrapalad Sura Yanatharo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus

E-mail: Sura2479@hotmail.com

ได้รับบทความ: 19 มกราคม 2561; แก้ไขบทความ: 5 กุมภาพันธ์ 2561; ตอรับตีพิมพ์: 19 กุมภาพันธ์ 2561

Received: January 19, 2018; Revised: February 5, 2018; Accepted: February 19, 2018

### บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) เพื่อศึกษาลักษณะผู้นำ (2) เพื่อศึกษาบทบาทของผู้นำกับการเปลี่ยนแปลง และ (3) เพื่อศึกษาลักษณะผู้นำตามแนววิถีพุทธ โดยการศึกษาเชิงเอกสาร แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล จากการศึกษาพบว่า ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สังคม ต้องการควรมีคุณลักษณะ 10 ประการ คือ (1) มีความรับผิดชอบ (2) มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ (3) มีความแข็งแรง (4) มีความเพียรพยายาม (5) รู้จักเสี่ยง (6) มีความคิดริเริ่ม (7) มีความเชื่อมั่นในตนเอง (8) มีความสามารถที่จะจัดการกับความเครียด (9) มีความสามารถที่จะมีอิทธิพล (Influence) ต่อคนอื่น และ (10) มีความสามารถที่จะประสานพลังทั้งหลายเพื่อการทำงานให้สำเร็จ ส่วนภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) จึงประกอบไปด้วย (1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence) หรือการมีคุณลักษณะพิเศษ (Charisma) (2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) (3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) (4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) ส่วนผู้นำตามแนววิถีพุทธนั้น มีอยู่ 3 องค์ประกอบคือ (1) จักขุม คือ มีปัญญามองการณ์ไกล (2) วิรุโ คือ จัดการงานได้ดี และ (3) นิสสัยสัมปโน คือ พึ่งพาอาศัยได้

คำสำคัญ: การเปลี่ยนแปลง, ผู้นำ, บทบาท

### Abstract

This academic article aims to (1) to study the leadership, (2) to study the role of leaders in the changing and (3) to study the leadership in the Buddhist way.

This paper has studied from the various academic documentaries which related, and then analyze data. The results from found that:- the social change leader need should have 10 features: (1) have responsibility, (2) have a commitment to work successfully, (3) be strong, (4) have perseverance, (5) knowing the risk, (6) have initiative, (7) Have self-confidence, (8) Have the ability to deal with stress, (9) Have the ability to influence (Influence) to others and (10) have the ability to coordinate all powers for Successful work. For the transformational leadership, there are 3 kinds viz., (1) idealized Influence or charisma, (2) inspirational motivation, and (3) intellectual stimulation and individualized consideration. Nonetheless, there are 3: - (1) Conceptual Skill (Cakkhuma), (2) technical skill (Vidhuro) and (3) human relation skill (Nissayasampanno) as well.

**Keywords:** Creation, Larder, Role

## บทนำ

ผู้นำเป็นตัวแทนขององค์กรที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ขององค์กร ผู้นำเป็นผู้ที่บังคับกำหนดทิศทางไปยังทิศทางที่สังคมต้องการ โดยยกตัวอย่างผู้นำรัฐบาล Can steer social กับนโยบายอุตสาหกรรมแปรรูป และปัจจัยที่ช่วยให้ความต้องการของสังคมประสบผลสำเร็จนั้นมีข้อมูลที่ตัวผู้นำเพียงผู้เดียว หากสัมพันธ์กับผู้ตามที่พวกเขามุ่งมั่นกระทำไป ยังทิศทางเดียวกับผู้นำในรูปแบบของการกำหนดวิสัยทัศน์ร่วมกัน หนึ่งความคิดการนำแบบมีส่วนร่วมระหว่างผู้นำกับผู้ตามอาศัยการมีส่วนร่วมในการกำหนดวิสัยทัศน์องค์กรร่วมกันในระบบราชการทำได้น้อย โดยเฉพาะความคิดของผู้นำที่ต้องการ เกี่ยวข้องกับชุมชนยังจำกัดอยู่ในวงแคบ ๆ สังคมต้องการผู้นำที่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นจากสภาพพื้นฐาน ที่แตกต่างของสังคม ตั้งแต่สังคมขนาดใหญ่จนถึงความแตกต่างของสังคมครอบครัว

ภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ลึกลับไม่อาจสัมผัสหรือมองเห็นชัดเจนเกินที่จะเรียนรู้ได้ ความเชื่อของคนส่วนใหญ่ ผู้นำมิได้เป็นมาโดยกำเนิด ผู้นำสามารถสร้างขึ้นได้ โดยเกิดขึ้นจากการใช้ความพยายามและการทำงานหนักของบุคคลนั้น ดังนั้น คนส่วนใหญ่มีศักยภาพที่จะเป็นผู้นำได้และศักยภาพดังกล่าวเปรียบเสมือนเมล็ดพืชของภาวะผู้นำที่แฝงอยู่ภายในตัวเรา ทั้งนี้สิ่งที่ประสพการณ์ที่แต่ละคนได้รับอาจเป็นได้ทั้งในแง่ให้คุณ ที่จะช่วยให้เมล็ดพืชงอกงามขึ้นมาหรืออาจให้โทษไป ทำลายเมล็ดพืชดังกล่าวก็ได้ หรือกล่าวโดยสรุป คนเราสามารถที่จะเอาจริงเอาจังต่อการพัฒนาคุณสมบัติของการเป็นผู้นำได้หรือจะเลือกปล่อยให้คุณสมบัติเหล่านี้คงซ่อนเร้นแฝงอยู่ในตนต่อไปอีก

ผู้เขียนมีความเห็นว่าผู้นำที่มีลักษณะพิเศษสามารถมีความสัมพันธ์กับความเปลี่ยนแปลง  
ทั้งนี้ ผู้นำจะมีลักษณะ พิเศษกว่าผู้ตาม มองสิ่งต่าง ๆ ได้ละเอียดกว่าผู้ตาม เมื่อปฏิบัติงานจึงมี  
ประสิทธิภาพมากกว่าผู้ตาม เพื่อให้เกิดความ กระจำงในรายละเอียดผู้นำกับการสร้างความ  
เปลี่ยนแปลง มีดังนี้

### ลักษณะพิเศษของผู้นำ

การเปลี่ยนแปลงควรมีคุณลักษณะ (trait of leadership) เป็นเครื่องชี้แนะหนึ่งที่จะทำให้  
ทราบค่าของผู้นำแต่ละคนว่าดีหรือไม่ดีเพียงใด แต่ละคนซึ่งสามารถที่จะพัฒนาให้เกิดขึ้นได้ ผู้นำที่  
ประสบผลสำเร็จ คือ ผู้นำที่หมั่น สำนวตน เองอยู่เสมอว่าตน มีจุดเด่น จุดด้อยข้อใด คุณลักษณะ  
ผู้นำ เป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่งที่จะผูกใจผู้ใต้บังคับบัญชาให้เกิดความศรัทธาในตัวผู้นำและเป็นประโยชน์  
ในการปฏิบัติหน้าที่ต่อไป ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สังคม ต้องการควรมีคุณลักษณะ ดังนี้

1. มีความรับผิดชอบ
2. มีความมุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ
3. มีความแข็งแรง
4. มีความเพียรพยายาม
5. รู้จักเสี่ยง
6. มีความคิดริเริ่ม
7. มีความเชื่อมั่นในตนเอง
8. มีความสามารถที่จะจัดการกับความเครียด
9. มีความสามารถที่จะมีอิทธิพล (Influence) ต่อคนอื่น
10. มีความสามารถที่จะประสานพลังทั้งหลายเพื่อการทำงานให้สำเร็จ

ความเป็นผู้นำหรือความสามารถในการนำจะเกิดขึ้นได้จำเป็นจะต้องมีการฝึกฝนในเรื่อง  
นี้ เรียกได้ว่าจะต้องมีการ ฝึกฝนภาวะผู้นำ(practice leadership) เพื่อจะนำความคิดของตนเองให้  
หลุดพ้นจากกรอบแนวความคิดเดิมไปได้ นำให้เกิด การเปลี่ยนแปลงเพื่อพัฒนา และปรับปรุง  
กระบวนการดำเนินงานจากของเดิมสู่กระบวนการดำเนินงานแบบใหม่ และนำไป เกิดการพัฒนา  
บุคคลที่สามารถทำให้ทุกคนทำงานได้อย่างเต็มศักยภาพ ผู้นำนั้นมีจุดเด่นสามารถสร้างศรัทธาให้  
เกิดขึ้นแก่ผู้ ตามได้ทำสังคมความคาดหวังว่าผู้นำที่มีลักษณะเด่นนี้เองน่าจะนำความเปลี่ยนแปลงที่พึง  
ประสงค์มาสู่สังคมได้

## ผู้นำกับการเปลี่ยนแปลง

ภาวะผู้นำ คือ กระบวนการเปลี่ยนแปลง ผู้นำต้องเป็นผู้เปลี่ยนแปลงการปฏิบัติงานของผู้ตามและต้องได้รับผลเกินเป้าหมายที่กำหนด ทักษะ ทักษะ ความเชื่อ ความเชื่อมั่นและความต้องการของผู้ตามต้องได้รับการเปลี่ยนแปลงจากระดับต่ำไปสู่ระดับที่สูงกว่า

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง เป็นกระบวนการที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงเจตคติและสมมุติฐานของสมาชิกในองค์กร สร้างความผูกพันในการเปลี่ยนแปลง วัตถุประสงค์และกลยุทธ์ที่สำคัญ

ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวข้องกับอิทธิพลของผู้นำที่มีต่อผู้ตาม แต่อิทธิพลนั้นเป็นการให้อำนาจแก่ผู้ตามให้กลับกลายมาเป็นผู้นำและผู้เปลี่ยนแปลงหน่วยงานในกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงองค์กร ดังนั้นภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงได้รับการมองว่าเป็นกระบวนการที่เป็นองค์รวม และเกี่ยวข้องกับการดำเนินการของผู้นำในระดับต่างๆ ในหน่วยงานย่อยขององค์กร

จากการวิจัยพฤติกรรมภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงพบว่า “ผู้นำจะมีการถ่ายโอนหน้าที่ความรับผิดชอบและอำนาจที่สำคัญ และจัดข้อจำกัดการทำงานที่ไม่จำเป็นออกไป ผู้นำมีการดูแลสอนทักษะให้แก่ผู้ตามที่มีความจำเป็นต้องแก้ปัญหา ต้องการการริเริ่ม การกระตุ้นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่สำคัญ การกระตุ้นการแข่งขันความคิด การตระหนักในข้อมูลที่เกี่ยวข้อง การส่งเสริมความร่วมมือ และการทำงานเป็นทีม รวมทั้งส่งเสริมการแก้ปัญหาแบบสร้างสรรค์ในการบริหารความขัดแย้งต่างๆ ผู้นำจะทำการปรับปรุงโครงสร้างองค์กร และระบบการบริหาร เพื่อเน้นและสร้างค่านิยมและวัตถุประสงค์หลักขององค์กร (สมยศ นาวิการ, 2540)

### 1. ภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Transformational Leadership) จึงประกอบไปด้วย

1) การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence) หรือการมีคุณลักษณะพิเศษ (Charisma) ที่มีอุดมการณ์ มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการบริหารอารมณ์และมีจริยธรรม

2) การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspirational Motivation) เป็นการจูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจในการทำงาน โดยการสร้างแรงจูงใจภายใน การสร้างเจตคติและการคิดในแง่บวกและกระตุ้นจิตวิญญาณของทีม (Team Spirit) ให้มีชีวิตชีวา

3) การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation) เป็นการกระตุ้นความพยายามของผู้ตาม เพื่อให้เกิดสิ่งใหม่ และสร้างสรรค์เพื่อการตระหนักรู้ในเรื่องปัญหา กระตุ้นให้มีการตั้งข้อสมมุติฐาน เปลี่ยนกรอบการมองปัญหา และมีการแก้ปัญหอย่างเป็นระบบ

4) การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration) เป็นการปฏิบัติต่อบุคคลในฐานะที่เป็นปัจเจกชน การเอาใจใส่ดูแลคำนึงถึง ความต้องการและความแตกต่างระหว่างบุคคล มีการติดต่อสื่อสาร และปฏิสัมพันธ์ที่ดี มีการแนะนำและการมอบหมายงาน มีการ

พัฒนาหรือสนับสนุนในการทำงานเพื่อให้บุคคลสามารถบรรลุเป้าหมายของส่วนตนและส่วนรวม (สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์, 2548)

องค์ประกอบเฉพาะทั้ง 4 ประการของภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงนี้ จะมีความสัมพันธ์กัน (Interco related) และมีการแบ่งแยกแต่ละองค์ประกอบ เนื่องจากต่างก็มีความเฉพาะเจาะจง และมีความสำคัญที่แตกต่างกัน ซึ่งมีรายละเอียดเฉพาะ ของแต่ละองค์ประกอบดังนี้

ก. การมีอิทธิพลอย่างมีอุดมการณ์ (Idealized Influence or Leadership : II or CL) หมายถึง การที่ผู้นำประพฤติตัวเป็นแบบอย่าง หรือเป็นโมเดลสำหรับผู้ตาม ผู้นำจะเป็นที่ยกย่องเคารพนับถือ ศรัทธา ไว้วางใจ และทำให้ผู้ตามเกิดความภาคภูมิใจเมื่อได้ร่วมงานกัน

ข. การสร้างแรงบันดาลใจ (Inspiration Motivation : IM ) หมายถึง การที่ผู้นำจะประพฤติในทางที่จูงใจให้เกิดแรงบันดาลใจกับผู้ตาม โดยการสร้างแรงจูงใจภายใน การให้ความหมาย และท้าทายในเรื่องานของผู้ตาม ผู้นำจะกระตุ้นจิตวิญญาณของทีม (Team Spirit) ให้มีชีวิตชีวา มีการแสดงออกซึ่งความกระตือรือร้น โดยการสร้างเจตคติที่ดีและการคิดในแง่บวก ผู้นำจะทำให้ผู้ตามสัมผัสกับภาพที่งดงามของอนาคต

ค. การกระตุ้นทางปัญญา (Intellectual Stimulation : IS) หมายถึง การที่ผู้นำมีการกระตุ้นผู้ตามให้ตระหนักถึง ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในหน่วยงาน ทำให้ผู้ตามมีความต้องการหาแนวทางใหม่มาแก้ปัญหาในหน่วยงาน เพื่อหาข้อสรุปใหม่ที่ ดีกว่าเดิม เพื่อทำให้เกิดสิ่งใหม่และสร้างสรรค์ โดยผู้นำมีการคิดและแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

ง. การคำนึงถึงความเป็นปัจเจกบุคคล (Individualized Consideration : IC) ผู้นำจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ บุคคลในฐานะเป็นผู้นำในการดูแลเอาใจใส่ผู้ตามเป็นรายบุคคล และทำให้ผู้ตามรู้สึกมีคุณค่าและมีความสำคัญ ผู้นำจะเป็นโค้ช (Coach) และเป็นที่ปรึกษา (Advisor) ของผู้ตามแต่ละคน เพื่อการพัฒนาผู้ตาม ผู้นำจะเอาใจใส่เป็นพิเศษในความ ต้องการของปัจเจกบุคคล เพื่อความสัมฤทธิ์ และเติบโตของแต่ละคน ผู้นำจะพัฒนาศักยภาพของผู้ตามและเพื่อนร่วมงานให้สูงขึ้น การสนับสนุนและการช่วยให้ก้าวหน้าในการทำงานที่รับผิดชอบ (วีรรุธ มาฆะศิริานนทะ, 2541)

## 2. คุณลักษณะของผู้นำการเปลี่ยนแปลง

โดยทั่ว ๆ ไป ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่มีคุณลักษณะของผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเป็นดังนี้

1) เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agent) จะเปลี่ยนแปลงองค์กรที่ตนเองรับผิดชอบไปสู่เป้าหมาย ที่ดีกว่า คล้ายกับผู้ฝึกสอนหรือโค้ช นักกีฬาที่ต้องรับผิดชอบทีมที่ไม่เคยชนะเลย ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเป้าหมาย เพื่อความเป็นผู้ ชนะและต้องสร้างแรงบันดาลใจให้ลูกทีมเล่นให้ได้ดีที่สุดเพื่อชัยชนะ

2) เป็นคนกล้าและเปิดเผย เป็นคนที่กล้าเสี่ยงแต่มีความสุข และมีจุดยืนของตัวเอง กล้าเผชิญกับความจริง กล้าเปิดเผยความจริง

3) เชื้อม้นในผู้อื่น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงไม่ใช่เผด็จการ แต่มีอำนาจและสนใจคนอื่น ๆ มีการทำงานโดยมอบอำนาจให้ผู้อื่นนำ โดยเชื้อม้นว่าผู้อื่นมีความสามารถ

4) ใช้คุณค่าเป็นแรงผลักดัน ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะชี้นำให้ผู้ตามตระหนักถึงคุณค่าของเป้าหมาย และสร้างแรงผลักดันในการปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่มีคุณค่า

5) เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะนึกถึงสิ่งที่ตัวเองเคยทำผิดพลาด ในฐานะที่เป็นบทเรียนและพยายามเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ เพื่อพัฒนาตัวเองตลอดเวลา

6) มีความสามารถที่จะเผชิญกับความสลับซับซ้อน ความคลุมเครือ และความไม่แน่นอน ตลอดจนมีความสามารถในการเผชิญปัญหาที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

7) เป็นผู้มองการณ์ไกล โดยมีความสามารถในการคาดการณ์ไปข้างหน้าทั้งในด้านโอกาสและอุปสรรคที่เกิดขึ้น สามารถที่จะทำให้เกิดความหวังและความฝันของทีมงานกลายเป็นจริง

### 3. ขั้นตอนในการบริหารความเปลี่ยนแปลง

ขั้นตอนในการบริหารความเปลี่ยนแปลงอย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. ตรวจวิเคราะห์ความเปลี่ยนแปลงที่กำลังเกิดขึ้นหรือมีแนวโน้มว่าจะเกิดขึ้นในอนาคต (Change Diagnosis) โดย ให้พิจารณาว่า

1.1 มีความเปลี่ยนแปลงใดที่น่าจะนำมาวิเคราะห์เพื่อเตรียมการรองรับ (Changes To Be Considered) หาก การเปลี่ยนแปลงนั้นไม่มีผลอันมีนัยสำคัญต่อกระบวนการทำงาน พฤติกรรมการปฏิบัติงาน เครื่องมือและอุปกรณ์การทำงาน หรืองบประมาณ ให้ถือเป็นความเปลี่ยนแปลงโดยปกติที่เกิดขึ้นได้อย่างสม่าเสมอ แต่ถ้าความเปลี่ยนแปลงนั้นมีผลไม่ว่าทางบวกหรือทางลบต่อส่วนหนึ่งส่วนใด ก็จำเป็นจะต้องนำมาพิจารณาร่วมกัน

1.2 ใครจะได้รับผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลงนั้นบ้าง (Who will be affected from the change) ไม่ว่าจะเป็นตัวบุคคล กลุ่มคน หรือทุกคน ก็ให้ถือว่าเป็นความเปลี่ยนแปลงที่ต้องนำมาบริหารจัดการให้สามารถสร้างประสิทธิภาพสูงสุดให้เกิดแก่การปฏิบัติของทุกๆ คนได้ เนื่องจากแต่ละคนที่เป็นสมาชิกของทีมงานและองค์กร ต่างก็มีสถานภาพเป็นส่วน หนึ่งของสิ่งแวดล้อมของผู้อื่นทั้งสิ้น

2. ระบุงการต่อต้านความเปลี่ยนแปลง (Identifying Resistance) เนื่องจากความเปลี่ยนแปลงย่อมมีผลกระทบตอ สิ่งที่เคยเห็น เคยเป็น เคยมี (Status Quo) ของสังคมการทำงาน และความเคยชินในการปฏิบัติงาน ฉะนั้นการเปลี่ยนแปลง ดังกล่าวอาจมีผลต่อความเชื่อมั่นเดิมๆ ที่เคยมีอยู่และเป็นอยู่ของสังคมการทำงาน และยิ่งถ้าเป็นความเปลี่ยนแปลงด้าน นโยบายและทิศทางในการบริหารจัดการด้วยแล้ว การต่อต้านก็มีแนวโน้มสูงมาก ผู้นำหรือนักบริหารจึงจำเป็นต้องระบุให้ได้ว่า

2.1 ใครและกลุ่มใดบ้างที่ต่อต้านหรือจะต่อต้าน หรือมีแนวโน้มว่าจะต่อต้านความเปลี่ยนแปลงที่จำเป็นจะต้องนำเข้ามา เพราะตัวบุคคลและกลุ่มคนที่แตกต่างกันจะมีพฤติกรรม การต่อต้านที่แตกต่างกัน หากวิเคราะห์ไม่ทั่วถึงและจัดการปรับแต่งการต่อต้านต่อความเปลี่ยนแปลงไม่ได้ ก็จะส่งผลให้เกิดการต่อต้านในระยะยาวจนเกิดผลเสียต่อประสิทธิภาพในการบริหารจัดการในระยะ ยาวได้

2.2 ความรุนแรงของการต่อต้าน (Degree of resistance) มีมากน้อยเพียงใด ซึ่งมี ส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับความคิดเห็น ความเชื่อและผลประโยชน์ของคนหรือกลุ่มคนที่ได้รับ ผลกระทบจากความเปลี่ยนแปลง เช่น ถ้ามีผลกระทบต่อความรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นหรือแนวคิด ทฤษฎีที่ยึดถือปฏิบัติอยู่ ก็จะมีการต่อต้านเฉพาะในตอนแรกๆ เมื่อเกิดความเคยชินใหม่ๆ การ ต่อต้านก็จะลดลง แต่ถ้ามีผลกระทบต่อความเชื่อ ค่านิยม และปรัชญาการทำงานหรือการดำรงชีวิต ของบุคคล ก็จะมีการต่อต้านที่รุนแรงขึ้น จนอาจถึงขั้นเกิดการรวมตัวกันต่อต้านความเปลี่ยนแปลง นั้นอย่างจริงจังก็อาจเป็นไปได้ ยิ่งถ้ามีผลกระทบต่อผลประโยชน์ของกลุ่มบุคคลด้วยแล้ว ก็ยังจะเกิดการ ต่อต้านอย่างรุนแรงที่สุดและยืดเยื้อจนยากที่จะแก้ไขได้ การวิเคราะห์ ทั้งในด้านลักษณะของความ เปลี่ยนแปลงและการต่อต้านความเปลี่ยนแปลง จึงต้องมีการดำเนินการอย่างจริงจังและถี่ถ้วน เพื่อให้ สามารถวางแผนกลยุทธ์และบริหารความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ เพราะหากเกิดการ ต่อต้านจนเกิดความเสียหายขึ้นแล้ว จะบริหารได้ยากหรืออาจจะต้องยกเลิกการเปลี่ยนแปลงนั้นไป เลยก็มี

3. กำหนดและวางแผนมอบหมายความรับผิดชอบ (Allocating Responsibility) ใน ฐานะนักบริหาร จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการมีทีมงานที่มีความเข้าใจในความจำเป็นที่จะต้องเปลี่ยนแปลง ซึ่งหมายถึง ผู้บริหารจะต้องศึกษาความเปลี่ยนแปลง อย่างถ่องแท้ ว่าเหตุใดจำเป็นต้องมีการ เปลี่ยนแปลง อะไรจะเกิดขึ้น ถ้าองค์กรไม่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงนั้น และโอกาสที่จะไม่รับความ เปลี่ยนแปลงนั้นมีมากน้อยเพียงใด ตลอดจนมองเห็นไปในอนาคตด้วยวิสัยทัศน์ว่า เมื่อมีการ เปลี่ยนแปลงแล้ว มีอะไรเป็นข้อดีและมีอะไรเป็นข้อเสียบ้าง เมื่อได้ทำความเข้าใจกันดีในทีมของ ผู้บริหารแล้วซักซ้อมรายละเอียดที่มองเห็นด้วยกันแล้ว ตลอดจนยอมรับว่าต้องบริหารให้เกิดความ เปลี่ยนแปลงดังกล่าวแล้ว จึงร่วมกันตกลงแบ่งความรับผิดชอบกันให้ได้ว่า

3.1 ใครจะต้องทำหน้าที่เป็นผู้นำในด้านใด เพื่อให้ทั้งทีมมีเอกภาพ เช่น ทีมงาน ประชาสัมพันธ์ ทีมงานตอบข้อโต้แย้งและตอบคำถาม ทีมงานพัฒนาและฝึกอบรมทีมงานแก้ปัญหา ข้อจำกัดต่างๆ ทีมงานส่งเสริมการมีส่วนร่วมและทีมงานประสานความร่วมมือ เป็นต้น โดยผู้บริหารที่ เป็นหัวหน้าทีมแต่ละทีมมีหน้าที่และความรับผิดชอบโดยตรงในการสร้างความ เข้าใจเบื้องต้นที่ ถูกต้องด้านข้อมูลของความเปลี่ยนแปลงให้แก่ทีมงานของตัวเองก่อน เพื่อให้แต่ละทีมสามารถ ขับเคลื่อน ภารกิจที่ได้รับมอบหมายต่อไปได้

3.2 จัดให้มีระบบการสื่อสารที่รวดเร็วและชัดเจนเพื่อป้องกันการเข้าใจคลาดเคลื่อน และข่าวลือ ซึ่งจะทำให้เกิดการต่อต้านมากขึ้น โดยเฉพาะทีมงานของผู้บริหารระดับสูงด้วยกัน จะต้องทำให้เกิดการสื่อสารสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน ได้อย่างคล่องตัวและทันเวลา

4. พัฒนายุทธศาสตร์และนำแผนยุทธศาสตร์การบริหารความเปลี่ยนแปลงสู่การปฏิบัติ (Developing and Implementing Strategies) โดยทีมงานผู้บริหารซึ่งทำหน้าที่เป็นผู้นำของทีมงาน แต่ละทีม ต้องร่วมประชุมและกำหนดยุทธศาสตร์หรือแนวทางร่วมกันเพื่อจะได้เข้าใจและดำเนินไปด้วยกันได้ว่าทีมงานได้ใช้แนวทางและยุทธศาสตร์ในการดำเนินงานเพื่อจะได้ร่วมกันดำเนินงานให้สอดคล้องรองรับซึ่งกันและกัน ทั้งในด้าน

4.1 เป้าหมาย (Target) ที่คาดว่าจะไปถึงโดยใช้กลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ของแต่ละทีม ซึ่งจะต้องสอดคล้อง รองรับซึ่งกันและกัน

4.2 ระยะเวลา (Time) ที่แต่ละกลยุทธ์เริ่มนำสู่การปฏิบัติและการสิ้นสุด

4.3 วิธีการวัดผล (Assessing Method) เพื่อจะห้สามารถทราบได้ว่า บรรลุเป้าหมายโดยสมบูรณ์แล้ว ทั้งนี้แต่ละกลยุทธ์หรือยุทธศาสตร์ที่ใช้ ควรมีดัชนีชี้วัดความสำเร็จ (KPI) ที่ชัดเจนรวมอยู่ด้วย

5. การติดตามความก้าวหน้า (Progress Monitoring) โดยอาศัยแผนยุทธศาสตร์ที่ได้กำหนดไว้แล้วเพื่อ

5.1 ปรับปรุงแก้ไขยุทธศาสตร์ที่ยังไม่สามารถสร้างประสิทธิภาพได้เท่าที่ควร ให้มีความเหมาะสมและทันต่อความเปลี่ยนแปลงของปัญหาให้ได้มากขึ้น

5.2 เพิ่มเติมยุทธศาสตร์ใหม่ๆ ให้สามารถเชื่อมโยงแผนยุทธศาสตร์ที่มีอยู่แล้วเข้าด้วยกันให้เกิดความกระชับ และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

5.3 ยกย่องชมเชยและปูนบำเหน็จรางวัลให้แก่ทีมงานแต่ละทีมที่ได้ร่วมมือกันในการบริหาร ความเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

5.4 เพื่อร่วมกันภาคภูมิใจในความสำเร็จที่ได้รับและกระตุ้นให้เกิดการยอมรับความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ ที่จะเกิดขึ้นอีกในอนาคต

5.5 ประสานความคิดและประสานพลัง (Synergy) ในการทำงานเป็นทีม ทั้งทีมงานย่อยและทีมงานใหญ่โดยรวม เพื่อให้มีความพร้อมที่จะปฏิบัติการกิจการที่ยากและซับซ้อนกว่าเดิมได้มากขึ้นในอนาคต (Kaiser, S. M, 2000)

ผู้นำที่มีคุณลักษณะที่เหมาะสมเอื้อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจึงเป็นสิ่งที่สังคมเรียกร้อง หากมีคำถามต่อแล้วผู้นำที่มีคุณลักษณะของผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่สังคมต้องการนั้นจะหาได้จากที่ใด ผู้นำที่มีคุณลักษณะไม่ครบหรือผู้นำที่ไม่มี คุณลักษณะตามที่ระบุไว้ คนในสังคมจะสร้างผู้นำในฝัน

ของตนใหม่หรือไม่ ในยุคโลกาภิวัตน์ สังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่ แตกต่างกัน มีปัญหาซับซ้อน ผู้นำที่มีคุณลักษณะของผู้นำการเปลี่ยนแปลงเท่านั้นที่จะเป็นผู้นำสังคมในยุคนี้ได้

ถึงเวลาแล้วที่ทุกคนควรหันมาสร้างความเข้าใจ “ภาวะผู้นำ” ที่จำเป็นสำหรับ สังคมไทย โดยเฉพาะในยุคที่ต้องพัฒนาให้พ้นจากภาวะวิกฤตทางเศรษฐกิจ หากสังคมมีผู้นำที่มี อิทธิพล แต่ไม่มีอำนาจเป็นจำนวนมากที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาสังคมอย่าง แท้จริงต่างจากในยุคสมัยนี้ซึ่งมีผู้นำที่มีอำนาจเป็นจำนวนมาก ซึ่งได้อำนาจมาด้วยการแย่งชิงต่อสู้กัน แต่ไม่ได้มีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงสังคมใดๆ ให้เกิดขึ้นเลย เพื่อว่าการพัฒนาสังคมไทยจะเป็นการ พัฒนาที่ยั่งยืน

ดังพุทธพจน์ที่แสดงให้เห็นความสำคัญ ของผู้นำต่อความอยู่รอด สวัสดิภาพ และสันติสุข ของสังคม และประเทศชาติทั้งหมด ดังนี้ “เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำ ถ้าโคจำฝูงไปคดหมดทั้งฝูงนั้นก็ไปคด ตามกัน” เพราะว่ามีผู้นำที่ไป คดฉันทในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมุติให้เป็นใหญ่ หาก บุคคลผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม หมู่ประชาชน นอกนั้นก็ จะประพฤติชั่วเสียหาย แวันแคว้นทั้งหมดก็ จะยากเข็ญ หากผู้ปกครองเป็นผู้ยากไร้คุณธรรม ซึ่งในทางตรงกันข้าม “เมื่อฝูงโคว่ายน้ำข้ามน้ำ ถ้าโคจำ ฝูงไปตรงโคหมดทั้งฝูงก็ไปตรง เพราะมีผู้นำที่ไปตรงฉันทในหมู่มนุษย์ก็ฉันทนั้น บุคคลผู้ใดได้รับสมมุติ ให้ เป็นใหญ่ หากคนนั้นประพฤติชอบธรรม หมู่ประชาชนนอกนั้นก็ จะพลอยดำเนินตามทั้งวันแคว้น ก็จะเป็นสุข หากผู้ปกครอง ตั้งอยู่ในธรรม” และเมื่อพูดตามสภาพของสังคมมนุษย์ก็จะได้ รับ ความหมายของผู้นำว่า “ผู้นำคือ บุคคลที่จะมาประสาน ช่วยให้คนทั้งหลายรวมกัน โดยที่ว่าจะ เป็น การอยู่ร่วมกันก็ตาม หรือทำการร่วมกันก็ตาม ให้พากันไปด้วยดีสู่จุดหมายที่พึงาม” การพากันไป ด้วยดีนั้นหมายถึง ไปโดยสวัสดิหรือโดยสวัสดิภาพผ่านพ้นภัยอันตรายอย่างเรียบร้อยและเป็นสุข เป็น ต้น ส่วนการบรรลุถึงจุดหมายที่พึงามนั้น หมายถึง โดยถูกต้องตามธรรม โดยนัยนี้ ภาวะผู้นำก็คือ คุณสมบัติ เช่น สติปัญญา ความดีงาม ความรู้ความสามารถของบุคคล ที่ชักนำให้คนทั้งหลายมา ประสานกันและพากันไปสู่จุดหมายที่พึงาม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต), 2544)

ผู้นำกับการสร้างความเปลี่ยนแปลงสู่จุดหมายที่พึงาม ซึ่งถือเป็นจุดเริ่มต้นที่อันตราย มาก อาจจะต้องถือว่าเป็น จุดเริ่มต้นของความยุ่งยากและความสับสนของสังคมไทย เพราะถ้าเดี๋ยวนี มีใครคนใดคนหนึ่งตั้งตัวเองว่าฉันทเป็นผู้นำและบอก เชื่อฉันทแล้วจะพ้นภัย ถือว่าเป็นการสร้างคุณค่า และค่านิยมที่ไม่ถูกต้องไม่ว่าจะเป็นใครก็แล้วแต่ที่คิดเช่นนี้คงไม่เข้าใจ ความหมายของคำว่าผู้นำที่จริง แล้ว “ผู้นำ” ไม่ใช่ผู้ที่จะนำคนอื่น แต่ผู้นำที่ดี คือ ผู้ที่ผู้อื่นอยากเดินตาม นั้นหมายถึงว่า ลักษณะการ เป็นผู้นำนั้นไม่ได้มาจากตัวเอง หรือตั้งตัวเอง แต่ต้องมีคนอื่นที่เขาารู้สึกว่าเราเป็นผู้นำโดยเกิดจาก ความศรัทธาใน ตัวเรา การที่จะสร้างความศรัทธาได้นั้นจะต้องเกิดจากพฤติกรรมการดำเนินชีวิต และ สิ่งทีผู้นั้นสร้างสรรค์มาเป็นเวลาช้านาน ซึ่งอยู่บนมูลฐานของคุณธรรมและจริยธรรม การที่เป็นผู้นำได้ และเป็นผู้นำที่ยั่งยืน สิ่งทีขาดไม่ได้ก็คือ ความรู้สึกผิด ความรู้สึกชอบ รู้สึกควรไม่ควร โดยสิ่งซึ่ง

ควบคุมการกระทำของตนเอง บทบาทของผู้นำคือ ต้อง “นำ” ไม่ใช่ “จัดการ” ต้อง กระตุ้นคนให้ทำ ด้วยความรู้สึกอยากทำ อดีตประธานาธิบดีไอเซนฮาวร์ เคยกล่าวว่า “ผู้นำที่ดี (good leader) คือ เรา อยาก ให้ลูกน้องทำอะไร เมื่อลูกน้องเริ่มทำในสิ่งนั้นก็เพราะเขาอยากทำดีหรือไม่ดีก็ทำ เพราะ เป็นความคิดที่เขาคิดมันขึ้นมาเอง” (อานันท์ ปันยารชุน, 2541)

ผู้บริหาร ต้องมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารเป็นอย่างไร และวิธีบริหารงานที่ดีที่ ทำให้ได้ทั้งน้ำใจคนและผลของงาน ผู้บริหารควรมีคุณธรรมอะไรเป็นหลักยึดเหนี่ยว เป็นเข็มทิศนำ ทางในการบริหารงาน

ผู้บริหาร คือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นทำงานตามที่ต้องการ

ผู้นำคือ ผู้ที่ทำให้คนอื่นต้องการทำงานตามที่ต้องการ

ดังนั้น ผู้บริหารจะต้องมีภาวะผู้นำคือ มีความสามารถในการจูงใจ ให้คนเกิดความ ต้องการอยากปฏิบัติตามคำสั่ง ของผู้บริหาร

บุคคลที่จะเป็นผู้บริหารที่ดี จะต้องมีความสมบัติสำคัญ 2 ประการคือ อัตตหิตสมบัติ หมายถึง ความเพียบพร้อมด้วย คุณสมบัติส่วนตัวที่เหมาะสมกับการเป็นผู้นำและปรหิตสมบัติ หมายถึง ความมีน้ำใจในการปฏิบัติงาน เพื่อส่วนรวมและ องค์การของตน

ผู้บริหารมีหน้าที่ วางแผน จัดองค์การ อำนวยการ และควบคุมทรัพยากรบุคคล และ ทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงาน ไปในทิศทางเดียวกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้

กล่าวโดยสรุป หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ ตามอักษรภาษาอังกฤษทั้ง 5 คือ P-O-S-D-C ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง การกำหนดนโยบายและมาตรการ อันเป็นแนวทาง ปฏิบัติ เพื่อบรรลุเป้าหมาย ที่วางไว้ มีรายละเอียดที่เรียกว่าโครงการประกอบด้วย

2. การจัดองค์การ (Organizing) คือ การกำหนดตำแหน่ง สายบังคับบัญชาในองค์การ ว่า มีตำแหน่งอะไรบ้าง แต่ละ ตำแหน่งมีอำนาจหน้าที่เช่นไร ใครสั่งการใคร เป็นต้น

3. การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) หมายถึง การสรรหาบุคลากรมาบรรจุแต่งตั้ง ใน ตำแหน่งที่กำหนดไว้ ตามหลัก แห่งการใช้คนให้เหมาะกับงาน

4. การอำนวยการ (Directing) คือ กำกับสั่งการและมอบหมาย ให้แต่ละฝ่ายได้ ปฏิบัติงานตามแผนที่วางไว้

5. การควบคุม (Controlling) คือ การกำกับดูแล การติดตามดูว่า แต่ละฝ่ายปฏิบัติงานไป ถึงไหน มีปัญหาและ อุปสรรคเกิดขึ้นที่ใด และสำคัญคือการป้องกันไม่ให้อย่หย่อนต่อหน้าที่ ละทิ้ง หน้าที่ หรือทุจริตต่อหน้าที่

## คุณลักษณะของนักบริหารเชิงวิถิพุทธ

คุณลักษณะของนักบริหาร ผู้บริหารจะทำหน้าสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังที่พระพุทธเจ้า ตรัสไว้ในทุติยปาณิกสูตร 2 ดังนี้

1. จักขุมา มีปัญญามองการณ์ไกล หรือมีวิสัยทัศน์กว้างไกล ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill
2. วิธูโร หมายถึง จัดธูรการงานได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Technical Skill
3. นิสสยสัมปนโน หมายถึง พึ่งพาอาศัยได้ มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีเครดิตดี สามารถผูกใจคนไว้ได้ ตรงกับภาษาอังกฤษ ว่า Human Relation Skill

นอกจากคุณลักษณะทั้ง 3 ประการดังกล่าวแล้ว ผู้นำหรือผู้บริหารจำเป็นต้องปฏิบัติตนให้เป็นแบบอย่างที่ดีงามแก่ ผู้ตาม หรือผู้ใต้บังคับบัญชาเป็นอันดับแรก จึงจะสมกับที่ได้ชื่อว่าผู้นำหรือผู้บริหารที่ดี ด้วยเหตุนี้เอง ในทางพระพุทธศาสนา จึงเน้นการปฏิบัติธรรมของผู้นำหรือผู้บริหารหมู่คณะอย่างมาก ดังมีพระพุทธพจน์ตรัสแสดงไว้ว่า

|                                   |                                   |
|-----------------------------------|-----------------------------------|
| “เมื่อฝูงโคกำลังข้ามฟากอยู่       | ถ้าโคจ่าฝูงนำฝูงไปตรง             |
| โคทั้งปวงก็ยอมไปตรงตามนั้น        | ในหมู่มนุษย์ก็เช่นกัน             |
| ถ้าผู้ที่เขาสมมุติว่าเขาเป็นผู้นำ | ประพฤติเป็นธรรม                   |
| หมู่ชนนอกนั้น                     | ก็ยอมประพฤติเป็นธรรมตามกัน        |
| ถ้าพระราชา (ผู้นำ) ตั้งอยู่ในธรรม | ประเทศชาติย่อมอยู่เป็นสุข ดังนี้” |

ธรรมสำหรับการบริหารที่จะกล่าวถึงในที่นี้ คือ หลักทศพิธราชธรรม เป็นคุณธรรมที่ทุกคนผู้อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน ทั้งในฐานะผู้นำผู้บริหาร ทั้งในฐานะผู้อยู่ใต้ปกครองหรือผู้ตาม ต้องประพฤติโดยเสมอหน้ากัน เพื่อความผาสุกและเจริญก้าวหน้าของสังคมหรือองค์กรของตน ซึ่งคุณธรรมหมวดนี้ อาจจะเรียกชื่อได้หลายอย่าง ตามฐานะของผู้นำไป ปฏิบัติเช่น หากเป็นพระราชาหรือพระมหากษัตริย์ ทรงนำไปปฏิบัติก็เรียกว่า ราชธรรม หากคณะรัฐบาลนำไปปฏิบัติ ก็เรียกว่า รัฐบาลธรรม หากผู้นำหรือผู้บริหารในระดับต่างๆ นำไปปฏิบัติก็เรียกได้ว่า บริหารธรรม แปลว่าธรรมสำหรับบริหาร หรือสำหรับนักบริหาร ซึ่งประกอบด้วยข้อธรรม 10 ประการ ดังนี้

คุณธรรมข้อที่ 1 ทาน การให้เป็นช่วยประชา

คุณธรรมข้อที่ 2 ศีล การสำรวมกายวาจาใจให้เรียบร้อย สะอาดดีงาม เป็นที่เชื่อถือได้ของประชาชนหรือผู้ใต้บังคับบัญชา ในฐานะที่เป็นประธานของหมู่คณะ

คุณธรรมข้อที่ 3 ปริจจาคะ บำเพ็ญกิจด้วยความเสียสละ โดยหน้าที่แล้วผู้ปกครองย่อมต้องสามารถเสียสละความสุข ส่วนตนตลอดจนถึงชีวิตของตนได้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน

คุณธรรมข้อที่ 4 อาหระ ปรบัตการททโดยชอตรง มั่นคงในความสุจรท มอความจรงใจ

คุณธรรมข้อที่ 5 มทหะ ความออ่อนโยน ต่อททคน ททโอกาส ด้วยความจรงใจ

คุณธรรมข้อที่ 6 ตปะ ความเพयर ระเบบยับยั้งข่มใจได้ไม่ใหทเลศตณหาเข้าครอบงำ

คุณธรรมข้อที่ 7 อักโกระ ความไม่โกรธ หมายถึงว่า นกบรทการ นกปกครองไม่ควรปรบัตต่อคนในปกครองของตน ด้วยอำนาจบาทใหญ่ หรือด้วยความเกรี้ยวกราดขาดเหตุผล เพราะจะทาใหกลายเป็นที่เกลียดกลัว และเกลียดชังของคนในปกครอง

คุณธรรมข้อที่ 8 ความไม่เบียดเบียน นกบรทการจะต้องไม่หลงระเรงอำนาจไม่บกดขี่ข่มขู่ทาการใด ๆ อันจะกอใหเกิดความเดือดร้อน ททชยาก

คุณธรรมข้อที่ 9 ชนติ ความอดทน การททของนกบรทการนั้น เป็นล่งที่หนักย่ง จงจำเป้นต้องมอดทนอย่งย่ง จงจะสามารถปรบัตหน้าทที่ได้เป้นผลสำเร็จ

คุณธรรมข้อที่ 10 อวิโรธนะ ปรบัตไม่คลาดจากธรรม คือปรบัตไม่ให้ผดทาตนเองคลองธรรม คือ ความถูกตองยุติธรรมเป้นใหญ่ไม่เอาประโยชน์สุขส่วนตัวหรืออารมณ์อันไรเหตุผลมาเป้นหลักใหญ่ในการบรทการ

จะเห็นได้ว่า ทศพทธราชธรรม 10 ประการนี้ เป้นคุณธรรมที่ท่งฝ่ายบรทการ และผู้ร่วมงานจะต้องประพตติปรบัตด้วยกัน โดยมีผู้บรทการเป้นผู้นำในการปรบัต จงจะเกดผล คือประโยชน์สุขแก่ส่วนรวมได้ นอกจากทศพทธราชธรรมดังกล่าวแล้ว พระพทธศาสนาย่งได้แสดงหลักธรรมเกยวกับผู้ที่ทาหน้าทปกครอง หรือบรทการจะพึงปรบัตไว้อีกหลายประการ เพื่อเป้นการสนับสนุนการปรบัตทศพทธราชธรรม ใหได้ผลสมบูรณย่งขึ้น เช่น หลักอคติ 4 และ สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 เป้นต้น

## สรุป

ผู้นำกับการสร้างการเปลียนแปลงผู้นำเป้นตัวแทนขององค์กรที่มีความสัมพันธ์กับประวัติศาสตร์ขององค์กร ผู้นำเป้นผู้ที่บังคับกำหนดทิศทางไปย่งทิศทางที่สังคมต้องการ โดยยกตัวอย่างผู้นำรัฐบาล Can steer social กับนโยบาย อุตสาหกรรมแปรรูป และปัจจัยที่ช่วยให้ความต้องการของสังคมประสบผลสำเร็จนั้นมิใช่อยู่ที่ตัวผู้นำเพียงผู้เดียว หาก สัมพันธ์กับผู้ตามที่พวกเขา มุ่งมั่นกระทำไปย่งทิศทางเดียวกับผู้นำ ผู้นำที่มีลักษณะพิเศษสามารถมีความสัมพันธ์กับความเปลียนแปลง ท่งนี้ ผู้นำจะมีลักษณะพิเศษกว่าผู้ตาม มองล่งต่าง ๆ ได้ละเอียดกว่าผู้ตาม เมื่อปรบัตงานจึงมีประสิทธิภาพ มากกว่าผู้ตาม เพื่อใหเกดความกระจ่างในรายละเอียดผู้นำกับการสร้างการเปลียนแปลง การมีความรับผิดชอบ มีความมุ่งมั่นที่จะทางานใหสำเร็จ มีความแข็งแรง มีความเพयरพยายาม รู้จักเสีย มีความคิดริเริ่ม มีความเชื่อมั่นในตนเอง มี ความสามารถที่จะจัดการกับความเครียด มีความสามารถที่จะมอิทธิพล (Influence) ต่อคนอื่น มีความสามารถที่จะ ประสานพลังท่งหลายเพื่อการทำงานใหสำเร็จ ผู้นำหรือผู้บรทการจำเป้นต้องปรบัตตน ใหเป้นแบบอย่งที่ดีงามแก่ผู้ตาม หรือ ผู้ใต้บังคับบัญชาเป้นอันดับแรก จงจะสมกับที่ได้ชื่อว่าผู้นำหรือผู้บรทการที่ดี ด้วย

เหตุนี้เอง ในทางพระพุทธศาสนาจึงเน้นการ ปฏิบัติธรรมของผู้นำหรือผู้บริหารหมู่คณะอย่างมาก ดังมี พระพุทธพจน์ตรัสแสดงไว้ว่า

|                                   |                                   |
|-----------------------------------|-----------------------------------|
| “เมื่อฝูงโคกำลังข้ามฟากอยู่       | ถ้าโคจ่าฝูงนำฝูงไปตรง             |
| โคทั้งปวงก็ย่อมไปตรงตามนั้น       | ในหมู่มนุษย์ก็เช่นกัน             |
| ถ้าผู้ที่เขาสมมุติว่าเขาเป็นผู้นำ | ประพฤติเป็นธรรม                   |
| หมู่ชนนอกนั้น                     | ก็ย่อมประพฤติเป็นธรรมตามกัน       |
| ถ้าพระราชา (ผู้นำ) ตั้งอยู่ในธรรม | ประเทศชาติย่อมอยู่เป็นสุข ดังนี้” |

ธรรมสำหรับการบริหารที่จะกล่าวถึงในที่นี้ คือ หลักทศพิธราชธรรม เป็นคุณธรรมที่ทั้ง ฝ่ายบริหาร และผู้ร่วมงาน จะต้อง ประพฤติปฏิบัติด้วยกัน โดยมีผู้บริหารเป็นผู้นำในการปฏิบัติ จึงจะ เกิดผล และนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่พึงประสงค์ของ สังคมได้

### เอกสารอ้างอิง

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2544). **การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development)**. พิมพ์ ครั้งที่8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เรือนแก้ว.
- วีรุธ มาฆะศิรานนท์. (2541). **การพัฒนาวิสัยทัศน์ผู้นำ**. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- สุเทพ พงศ์ศรีวัฒน์. (2548). **ภาวะผู้นำ: ทฤษฎีและปฏิบัติ : ศาสตร์และศิลป์สู่ความเป็นผู้นำที่ สมบูรณ์**. กรุงเทพฯ: วิรัตน์เอด.
- สมยศ นาวิการ. (2540). **การบริหารและพฤติกรรมองค์การ**. กรุงเทพฯ: ผู้จัดการ.
- อานันท์ ปันยารชุน. (2541). **ธรรมาภิบาลในภาคธุรกิจ นานาทัศนะว่าด้วยการบริหารกิจการ บานเมืองและ สังคมที่ดี**. นนทบุรี: สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- Kaiser, S. M, (2000). **Mapping the Learning Organization: Exploring a Model of Organizational Learning**. Louisiana State University: U.S.A.



**อธิษฐานธรรม : หลักความมั่นคงของมนุษย์**  
**THE FOUNDATION (ADHITTHANA-DHAMMA): THE SECURITY**  
**OF HUMAN BEING**

พัชวพัชร สุขเสน

Patchavat suksen

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์บุรีรัมย์

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Buriram Buddhist College

E-Mail: phatchawat55@gamil.com

ได้รับบทความ: 19 มีนาคม 2561; แก้ไขบทความ: 19 เมษายน 2561; ตอปรับตีพิมพ์: 1 พฤษภาคม 2561

Received: March 19, 2018; Revised: April 19, 2018; Accepted: May 1, 2018

**บทคัดย่อ**

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอหลักอธิษฐานธรรม ในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหลักที่มีประโยชน์อย่างมากในการพัฒนาชีวิตมนุษย์ ผลจากการศึกษาพบว่า อธิษฐานธรรมมีประโยชน์อย่างมากต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะมนุษย์ที่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินไปย่อมมีความมั่นคงอย่างแน่นอน หลักอธิษฐานธรรมนั้น มี 4 ประการคือ (1) ปัญญา คือความรอบรู้ (2) สัจจะ คือความจริง (3) จาคะ คือการบริจาคทาน (4) อุปสมะ คือ รู้จักหาความสงบใจ เมื่อบุคคลนำไปพิจารณาด้วยปัญญาจนรู้แจ้งชัดในสิ่งที่เป็ประโยชน์และสิ่งที่หาประโยชน์ไม่ได้ บุคคลนั้นสามารถรู้เท่าทันความเป็นจริง ตลอดจนการเสียสละสิ่งที่เป็ข้าศึกต่อกุศลให้หมดไปจากตนเอง มนุษย์ก็สามารถเข้าถึงความสงบเกิดความมั่นคงในชีวิตของตนเองได้

**คำสำคัญ:** อธิษฐานธรรม, ความมั่นคง, มนุษย์

**Abstract**

This article aims to present the principle of the foundation (Adhitthana-dhamma) in the Buddhist Scriptures, which is a very useful principle in the development of human life. The results of the study showed that the foundation (Adhitthana-dhamma) is very useful for human life. Because human beings are justified by the machine will certainly have stability. There are four kinds of a foundation (Adhitthana-dhamma) for the following: (1) wisdom (Pañña), (2)

truthfulness (Sacca), (3) liberality (Caga), (4) tranquility (Uapasama). When a person had considered with wisdom until enlightened, in what is useful and what is not useful. A person can know the truth as well as sacrificing things that are enemy to charity from himself. Humans have access to peace, stability in their own lives.

**Keywords:** Foundation (Adhitthana-dhamma), Security, Human Beings

## บทนำ

พระพุทธศาสนาได้เกิดขึ้นในโลกหลังพระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้และทรงแสดงปฐมเทศนา ก่อนพุทธศักราช 45 ปี การเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนาเป็นการเกิดขึ้นที่แปลกกว่าศาสนาอื่น เพราะไม่ได้อาศัยการสร้าง การดลบันดาลจากปัจจัยภายนอก แต่เป็นเรื่องของความเพียรที่ถูกต้อง สิ่งที่มีอำนาจอิทธิพลในการเป็นพระพุทธเจ้าจึงมีเพียงบารมีธรรมคือคุณงามความดีที่ได้สร้างมาแต่ชาติปางก่อนจนบารมีเต็มบริบูรณ์ ใช้ความเพียรพยายามค้นคว้าหาสัจธรรมในปัจจุบัน จนตรัสรู้เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระพุทธศาสนาจึงเป็นของมนุษย์ โดยมนุษย์ และเพื่อมนุษย์โดยแท้ (พระราชธรรมนิเทศ(ระแบบ ฐิตญาโณ), 2536) หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาจึงมีความมั่นคง เพราะเป็นศาสนาที่มีเหตุผล ผู้ปฏิบัติสามารถพิสูจน์ได้ด้วยตนเอง ไม่จำกัดกาลเวลา ธรรมะของพระพุทธเจ้านั้นไม่ว่าพระองค์จะทรงแสดงที่ไหน แสดงแก่ใคร ก็มีจุดหมายไปในทิศทางเดียวกัน คือมุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งทั้งหลายตามสภาพความเป็นจริง แต่หลักธรรมและวิธีการสอนย่อมแตกต่างกันไป ตามอุปนิสัย ตามความถนัด ตามความสนใจของผู้ฟัง สุดแต่เรื่องใด วิธีใดจะทำให้ผู้ถูกสอนนั้นเข้าใจในหลักธรรมได้ดี (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตโต), 2547) ซึ่งการสอนธรรมของพระพุทธเจ้านั้นก็สอนเท่าที่บุคคลนั้นจะรับได้ตามกำลังสติปัญญาของแต่ละบุคคล เมื่อบุคคลที่ได้ฟังธรรมของพระพุทธองค์และได้ปฏิบัติตามธรรมนั้น ชีวิตย่อมมีความมั่นคงและมีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางโลกและทางธรรม หลักธรรมที่มีส่วนทำให้มนุษย์มีความมั่นคงหรือทำให้ชีวิตของมนุษย์มีความมั่นคงในที่นี้คือหลักอริยฐานธรรม หลักธรรมที่ส่วนนี้มีส่วนในการช่วยให้ชีวิตมีความมั่นคงอย่างไร มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

## อริยฐานธรรมหลักความมั่นคงของมนุษย์

คำว่า มนุษย์ แปลว่า ผู้มีจิตใจสูง หมายถึง ผู้ที่มีใจสูงด้วยคุณธรรม ในทางพระพุทธศาสนาได้แสดงไว้ว่า คุณธรรมที่จะทำให้เกิดมาเป็นมนุษย์และเป็นมนุษย์ที่แท้ได้ ก็เพราะเบญจศีลและเบญจธรรม คือศีล 5 และธรรม 5 กล่าวคือสิ่งที่ทำให้เกิดเป็นคนได้ก็เพราะศีลและธรรมนำให้เกิด โดยนัยตรงกันข้าม ใครมีเบญจศีล เบญจธรรมไม่ครบก็จะขาดความเป็นมนุษย์ตามลำดับ คือขาดมากข้อก็ยิ่งเหลือความเป็นมนุษย์ลดน้อยลงทุกที ก็เป็นคนไม่ถึงขั้นเป็นมนุษย์ (พิน ดอกบัว, 2543) คำว่า มนุษย์ มาจากรากศัพท์ภาษาสันสกฤตคือ มน กับ อุษย คำว่า มน

แปลว่า ใจ คิด รู้ ส่วนคำว่า อุษย แปลว่า สูงกว่า, ดีกว่า มีรูปวิเคราะห์ตามหลักภาษาบาลีว่า “มนสฺส อสฺสนนตย มนุสฺสโ” แปลว่า ที่ชื่อว่ามนุษย์เพราะความมีใจสูง” (สิรภพ เหล่าลาภะ, ม.ป.ป.) ตามทัศนะของนักปราชญ์ทางนิรุกติศาสตร์ได้ให้ความหมายของคำว่ามนุษย์ไว้ดังนี้ (มานพ นักการเรือน, 2546) คัมภีร์อิถานัปทีปิกาสูจิ แสดงไว้ 2 นัยคือ 1)มนุษย์ หมายถึง ผู้มีจิตใจสูง 2)มนุษย์ หมายถึง ผู้รู้จักประโยชน์และมีใช้ประโยชน์ ดังนั้นจึงสรุปความได้ว่า มนุษย์ ตามทัศนะ พุทธศาสตร์ หมายถึง ผู้ที่มีจิตใจสูง ผู้รู้จักเหตุและผล ผู้รู้จักสิ่งที่เป็นประโยชน์และมีใช้ประโยชน์

ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงองค์ประกอบของมนุษย์ไว้ 5 ประการ นั่นก็คือขันธ 5 (Five Aggregates) ดังนี้ 1)รูปขันธ (Corporeality) ได้แก่ส่วนที่เป็นอวัยวะหรือร่างกาย พุติกรรมที่สามารถสังเกตเห็นได้และสัมผัสได้ 2)เวทนาขันธ(Feeling) ได้แก่ความรู้สึกหรืออารมณ์ สัมผัสซึ่งเรียกว่าส่วนที่เป็นการเสวยอารมณ์ เช่น สุข-ทุกข์,ดีใจ-เสียใจ, หรือเฉยๆเป็นต้น 3)สัญญา ขันธ (Perception) ได้แก่หน่วยความจำหรือส่วนที่เป็นความกำหนดหมายซึ่งได้แก่ความหนดได้หมาย รู้ในอารมณ์ต่างๆ เช่น ขาว แดง ดำ เหลือและน้ำเงินเป็นต้น 4)สังขารขันธ (Mental Formations)ได้แก่ปรุงแต่งจิตให้มีคุณสมบัติต่างๆเช่นให้เป็นกุศล(ดี)ให้เป็นอกุศล(ชั่ว)และให้เป็นอัพ ยากฤต(ไม่ดี-ไม่ชั่ว) 5)วิญญานขันธ (Consciousness) ได้แก่หน่วยรับรู้ทางอายตนะทั้ง 6 ประการ คือตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ซึ่งเรียกว่า วิญญาน 6 (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2543)

ความมั่นคงของชีวิต หมายถึง การที่มีความมั่นใจในตัวเอง ทั้งในทางโลกและทางธรรม พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต) (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต), 2550) ได้ให้ความหมายไว้ว่า คือการที่มีชีวิตอยู่อย่างมั่นใจ ไม่หวาดหวั่นพรั่นพรึงแม้ต่อความตาย ก็เพราะว่าได้ดำเนินชีวิตของตน อย่างดีที่สุด และได้ใช้ชีวิตนั้นให้เกิดคุณประโยชน์คุ้มค่ากับการที่ได้เกิดมา หมายถึงเอาการประพฤติ ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนาจนทำให้จิตตั้งมั่นอย่างแน่วแน่ อุกุศลมูลไม่สามารถเข้า ครอบงำได้ จนเข้าถึงกระแสแห่งพระนิพพาน หลุดพ้นจากอาสวะกิเลสทั้งปวง พ้นจากสังสารวัฏ โดยสิ้นเชิง ท่านอาจารย์มิตซูโอะ คเวสโก ได้ให้ความหมายของความมั่นคงของชีวิตไว้ว่า หมายถึง ชีวิตของคนที่น่าหลักธรรมไปใช้ในการดำเนินชีวิต สามารถนำเอาหลักธรรมมาประยุกต์เข้ากับ ชีวิตประจำวันของตนได้ ในการดำเนินชีวิตไปในแต่ละวันก็เป็นไปในครรลองครองธรรม ทำให้มีชีวิต ที่สมบูรณ์แบบ สามารถอยู่เหนืออุปสรรคต่างๆได้ เป็นคนมีความมั่นใจ เข้าใจในชีวิตของตนเอง ไม่ ตกอยู่ในอำนาจของกิเลสตัณหา อันทำให้เกิดความกำหนัด ชัดเคื่อง ลุ่มหลงและมัวเมา (พระอาจารย์มิตซูโอะ คเวสโก, 2551)

หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนาที่ทำให้คนเรามีความมั่นคงในชีวิต มีความมั่นคงในหลัก ของคุณงามความดีนั้น คือหลักอริยฐานธรรม บุคคลที่ต้องการความสำเร็จในชีวิต ต้องการหลุดพ้น จากอาสวะกิเลสทั้งหลายต้องอาศัยหลักธรรมหมวดนี้ อริยฐานธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2546) หมายถึง ธรรมที่ควรตั้งไว้ในใจ ธรรมเป็นที่มั่น มี 4 อย่าง คือ (1) ปัญญา คือความ

รอบรู้ (2) สัจจะ คือความจริง (3) จาคะ คือการบริจาคทาน (4) อุปสมะ คือ รู้จักหาความสงบใจ ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติตามหลักธรรมนี้จัดว่าเป็นการตั้งตนไว้ชอบคือ ตั้งจิตให้ตั้งอยู่ในศรัทธา ศีล สุตะ จาคะ และปัญญา ผีกลนตนเองให้เปี่ยมด้วยคุณธรรม ซึ่งจะทำให้พบแต่ความเจริญรุ่งเรือง (เสถียรพงษ์ วรรณปก, 2549)

หลักอริยฐานธรรมทั้ง 4 ประการนี้ แต่ละข้อมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. ปัญญาอริยฐานธรรม อริยฐานธรรมคือปัญญา คำว่า ปัญญาคือความรู้รอบรู้ ความรู้ทั่ว ความฉลาดอันเกิดแต่เรียนและคิด (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) ความรู้ชัด รู้แจ้ง รู้ซึ่งความจริงแท้แน่นอน หยั่งรู้ในเหตุและผล และทำการพิจารณาในสภาวะของสิ่งทั้งหลายจนเข้าถึงความเป็นจริง(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538) ในทางพระพุทธศาสนาได้จำแนกปัญญาดออกเป็น 3 ระดับคือ 1)ปัญญาระดับต้น เป็นปัญญาที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติเช่นการรู้ดี รู้ชั่ว เป็นปัญญาที่ใช้ในการดำเนินชีวิตทั่วไปของมนุษย์ 2)ปัญญาระดับกลาง เป็นปัญญาที่รู้ต่อสถานภาพต่างๆของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นโดยสมมติ รู้ว่าสิ่งนั้นสิ่งนี้เป็นสิ่งที่สมมติขึ้นในโลก 3) ปัญญาระดับสูง เป็นปัญญาที่รู้แจ้งในสัจธรรมทั้งหลาย เป็นปัญญาที่เมื่อฝึกฝนอย่างดีแล้วสามารถที่จะบรรลุผลนิพพานได้ ปัญญาทั้ง 3 ระดับนี้ เมื่อว่าโดยประเภทมี 2 อย่างคือ 1) โลภียปัญญา ได้แก่ปัญญาระดับต้นและระดับกลาง 2) โลกุตตรปัญญา ได้แก่ปัญญาระดับสูง

2. สัจจาอริยฐานธรรม อริยฐานธรรมคือสัจจะ คำว่า สัจจะคือความจริง ความซื่อตรง ความจริงใจ (บุญมี แทนแก้ว, 2530) สัจจะคือความมีสัตย์ ได้แก่กิริยาที่ประพฤติตนเป็นคนตรง ความจริง (สุชีพ ปุญญานุภาพ, 2538) คือสภาวะหรือธรรมชาติที่ตรงตัว เป็นของแท้เที่ยงตรงไม่เป็นอย่างอื่น ทางใจ จริงใจ ได้แก่ซื่อตรง ความบริสุทธิ์ใจ ทางวาจา จริงวาจา ได้แก่พูดจริง และทางกาย จริงกาย ได้แก่ทำจริง (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์, 2546) สัจจะ ในทางพระพุทธศาสนานั้นท่านแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1)สมมติสัจจะ คือความจริงโดยการสมมติ หรือจริงโดยการบัญญัติให้รู้ สมมติสัจจะนี้เป็นสิ่งที่มนุษย์ได้ทำการตกลงกันเอาไว้ เพื่อความสะดวกในการติดต่อสื่อสารความหมายให้เข้าใจ และทำความเข้าใจในสิ่งต่างๆ ที่มีอยู่บนโลกนี้ เช่นสมมติว่าเป็นคน สัตว์ สิ่งของ เป็นต้น 2) ปรมาตสัจจะ จริงโดยปรมาต คือสัจจะที่สมบูรณ์แบบ เป็นสัจจะที่แท้จริง อยู่เหนือการบัญญัติขึ้นของมนุษย์ แต่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เช่น ธรรมของพระพุทธเจ้าทั้งหลายทั้งปวงเป็นอนัตตา ไม่มีตัวตน แต่มนุษย์สามารถนำไปปฏิบัติเพื่อให้เข้าถึงหลักธรรมเหล่านั้นได้ ความจริงตามความหมายสูงสุดตรงกันข้ามกับสมมติสัจจะ ไม่มีสัตว์ คน อัตตา ตัวตน เรา เขา แท้จริงทุกอย่างเป็นแต่เพียงสมมติ เป็นอนัตตา ไม่ใช่อัตตาตัวตนจริง ต้องทิ้งทุกอย่าง ต้องปล่อยวางทุกสิ่งทุกอย่างไป หมายถึง จิต เจตสิก รูป นิพพาน (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546)

3. จาคาธิฐานธรรม อธิฐานธรรมคือจาคะ คำว่า จาคะ คือการสละ การให้ปัน การเสียสละ การสละสิ่งที่เป็นข้าศึกแก่ความจริงใจ (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2546) เป็นการสละสิ่งของที่หวงแหนที่ตนมีอยู่ออกจากใจ หรือการตัดใจ มีความหมายเหมือนกับคำว่า ทาน และบริจาค ทานหมายถึงการให้สิ่งของ บริจาคะ หมายถึงการเสียสละกิเลส (นิทานมงคลธรรม, 2549) ความเสียสละในคำว่าจาคะ มี 2 นัยคือ สละวัตถุ และสละอารมณ์ (เสถียรพงษ์ วรรณปก, 2549) การเสียสละหมายถึงการสละในสิ่งที่ควรให้อันเป็นประโยชน์เกื้อกูล สละสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อความดี เรามีความรู้ก็สละความรู้ที่มีเพื่อพัฒนาสังคม มีความดีก็สละความดี เพื่อสั่งสอนมนุษย์ ชีทางสวรรค์ นิพพานแก่ผู้อื่น มีความโลภ ความโกรธ ความหลง ความตระหนี่ อิจฉาริษยา ใจแคบก็สละทิ้ง หรือบรรเทาให้เบาบางลง (มูลนิธิพระราชศรธา, 2537) จาคะนี้บุคคลทำได้ แล้วก็จะทำให้ชีวิตจิตใจประเสริฐพัฒนาสูงสุด เป็นมนุษย์สูงกว่ามนุษย์ มีใจปราศจากมลทินคือความตระหนี่อยู่ครองเรือน มีการบริจาคเสียสละอย่างยิ่งยวด ปล่อยแล้ว มีมืออันล้างไว้แล้ว มีความยินดีในการสละ ควรแก่การขอ พอใจในการแบ่งปัน นี้เรียกว่าจาคะ (ธรรมรักษา, 2540) บุคคลที่มีธรรมะข้อจาคะนี้ มั่นคงไม่คลอนแคลนแล้ว เขาย่อมเป็นที่รักของบุคคลทั่วไป ซึ่งการเสียสละในที่นี้ต้องประกอบด้วย ปัญญาจึงจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดได้

4. อุปสมาธิฐานธรรม อธิฐานธรรมคืออุปสมะ คำว่าอุปสมะ คือความสงบใจ ความสงบที่ปราศจากสิ่งรบกวน ทำให้ศัตรูของจิตใจพ่ายแพ้ไป พญามารไม่สามารถมาใช้อำนาจเหนือความสงบแห่งจิตนี้ได้ อาสวะของกิเลสนี้เป็นศัตรูตัวฉกาจของจิต ดังนั้นอุบายที่ทำให้จิตสงบ ต้องใช้อำนาจของศีล สมาธิ และปัญญา ผลักดันให้สงบราบคาบไป ระงับโทษข้อขัดข้องมัวหมองอันทำให้จิตวุ่นวายอันเกิดจากกิเลสทั้งหลาย (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต), 2538) เป็นความสงบใจที่เป็นข้าศึกของความสงบคือนิพพาน นิพพานเป็นสภาวะสิ้นกิเลส คือหมดตัณหา สิ้นราคะ โทสะ โมหะดับสนิทแห่งความเร่าร้อนและเครื่องผูกพันร้อยรัดทั้งปวง หมดความผูกพันกับขั้น 5 พ้นไปจากการปรุงแต่ง ปราศจากภพหรือไม่มีภพใหม่อีก ต่อไปเมื่อนิพพานเป็นที่ดับสนิทของความทุกข์จึงกล่าวได้ว่าเป็นยอดของความสุข (พระมหาทองคุณ ธีรปัญญา(ชนนไทย), 2549) อุปสมะในที่นี้โดยความเป็นจริงได้หมายรวมเอาความสิ้นไปแห่งอาสวะกิเลส สงบจากราคะ โทสะ โมหะ ที่ไม่มีกิเลสเจือปน จิตถึงพระนิพพาน นิพพานอย่างนี้หมายถึงการสิ้นกิเลสซึ่งเป็นนิพพานสูงสุดของมนุษย์ (พระวรศักดิ์ วรรณโม, 2540) อุปสมะนี้เกิดจากความสงบที่มาจากการปฏิบัติธรรมทางจิต ความสงบแห่งจิตนี้ทำให้เป็นคนมีชีวิตที่ดีงาม ทำให้เกิดการปลื้มปิติปราโมทย์อยู่ตลอดเวลา ถือเป็นสมบัติที่มีค่ายิ่ง มีค่ามากกว่าสมบัติภายนอกทั้งปวง (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตโต), 2550)

## สรุป

ดังนั้น อธิฐานธรรมจึงจัดได้ว่ามีประโยชน์มากมายในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ เพราะชีวิตของมนุษย์ที่มีธรรมเป็นเครื่องดำเนินไปย่อมมีความมั่นคงอย่างแน่นอน หลักอภิปธานธรรมนั้น

ต้องเริ่มต้นที่ปัญญา สัจจะ จาคะและอุปสมะ เป็นหลักแล้วนำไปพิจารณา ด้วยปัญญาให้รู้แจ้ง รู้ชัดในสิ่งที่เป็นประโยชน์และสิ่งที่หาประโยชน์ไม่ได้ รู้เท่าทันความเป็นจริงทั้งเป็นจริงโดยสมมติและความจริงที่เที่ยงแท้ ตลอดจนการเสียสละสิ่งที่เป็นข้าศึกต่อกุศลให้หมดไปจากตนเอง จนสามารถเข้าถึงความสงบที่ทำให้ชีวิตมีความมั่นคงแน่นอน และยังสามารถปฏิบัติต่อผู้อื่นได้อย่างสมบูรณ์ เช่น ใช้ปัญญาสอนให้ผู้อื่นได้รู้เห็นตามความเป็นจริง ทั้งทางโลกและทางธรรม สอนให้คนรู้จักเอื้อเฟื้อต่อบุคคลอื่น และสอนให้สามารถปฏิบัติในอุบายแห่งความสงบเพื่อให้คนเหล่านั้นได้พบกับความสุขที่แท้จริง ความมั่นคงในชีวิตที่แท้จริง คือพระนิพพาน

### เอกสารอ้างอิง

- พระวรคัณฑ์ วรธมโม. (2540). **พุทธจริยธรรมเพื่อมนุษยชาติ(ฉบับสมบูรณ์)**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระอาจารย์มิตซูโอะ คเวสโก. (2551). **ชนะใคร ไม่เท่าชนะใจตน**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.
- พระราชธรรมนิเทศ(ระแบบ ฐิตญาโณ). (2536). **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: พ็อกเก็ตบุ๊ค.
- พระธรรมสิงหบุราจารย์(จรัญ ฐิตธมฺโม). (2550). **หลักประกันชีวิตทุกลมหายใจใช้เวลาให้เป็นประโยชน์**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2538). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- \_\_\_\_\_. (2543). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2543.
- \_\_\_\_\_. (2546). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2546.
- \_\_\_\_\_. (2546). **พุทธธรรม (ฉบับปรับปรุงและขยายความ)**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- \_\_\_\_\_. (2547). **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ.ปยุตฺโต). (2550). **ธรรมนุญชีวิต ฉบับพากย์ภาษาอังกฤษ**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- \_\_\_\_\_. (2550). **กระแสนธรรมเพื่อชีวิตและสังคม**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พิน ดอกบัว. (2543). **ศาสนาเปรียบเทียบ**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์โสภณการพิมพ์.
- สิริภาพ เหล่าลาภะ. (ม.ป.ป.). **พุทธศาสตร์การเมือง**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สหธรรมิก จำกัด.
- มานพ นักการเรียน. (2546). **พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อมศึกษา**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2549). **นิทานมงคลธรรม**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542**. กรุงเทพฯ: ศิริวัฒนา  
อินเตอร์พรีน.
- บุญมี แท่นแก้ว. (2530). **จริยศาสตร์**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2538). **พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์  
มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- เสถียรพงษ์ วรรณปก. (2549). **นิทานมงคลธรรม**. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- มูลนิธิพระราชศรีธา.(2537). **พระธรรมเทศนา ถิ่นที่ 29 เรื่องอธิษฐานธรรมคำความดีมั่นคง**.  
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เสียงเสียง.
- ธรรมรักษา. (2540). **พระไตรปิฎกฉบับชาวบ้าน**. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สติ..
- พระมหาทองคุณ อธิปญโญ(ขนันไทย). (2549). **การศึกษาเปรียบเทียบเรื่อง นิพพานใน  
พระพุทธศาสนาเถรวาทมหานิกายโยคาวจรและวัดพระธรรมกาย. วิทยานิพนธ์พุทธ  
ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.**



## เทคนิคการสอนเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเป็นพลเมืองดี TEACHING TECHNIQUES ON HUMAN RIGHTS AND CITIZENSHIP

เอกรัตน์ มาพะดุง<sup>1</sup>, พระเรืองเดช โชติธมโม<sup>2</sup>, กิตติคุณ ดั่งสงศ์<sup>3</sup>  
Ekkarut Maphadung<sup>1</sup> Phra Rueangdet Chotidhammo<sup>2</sup> Kittikhun Duangsong<sup>3</sup>  
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์<sup>1-3</sup>  
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Surin Campus  
E-mail: Eakarut5544@hotmail.com

ได้รับบทความ: 2 เมษายน 2561; แก้ไขบทความ: 10 พฤษภาคม 2561; ตอปรับตีพิมพ์: 19 มิถุนายน 2561  
Received: April 2, 2018; Revised: May 10, 2018; Accepted: June 19, 2018

### บทคัดย่อ

สิทธิมนุษยชนซึ่งเป็นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนย่อมมีมาตั้งแต่เกิด เพื่อความเท่าเทียมกันระหว่างมนุษย์และ เพื่อให้มนุษย์ต้องปฏิบัติต่อกันอย่างเคารพ ดังนั้นหลักความคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนจึงควรได้รับการชำระให้ บริสุทธิ์ปราศจากอคติอันคับแคบและแบ่งฝักแบ่งฝ่ายเช่นเดียวกับจิตใจมนุษย์ การเป็นพลเมืองดีจะ ทำให้การอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างสันติสุขเพราะคนในสังคมจะช่วยกันรักษาความสงบ เรียบร้อย และร่วมกันพัฒนาสังคมให้เจริญก้าวหน้า หลีกเลียงความขัดแย้งในสังคมพลเมืองที่ดีจะปฏิบัติตนให้เป็นตัวอย่างแก่พลเมืองที่ประพฤติไม่ดีในด้านการเสียสละต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมและประเทศชาติ เทคนิคการสอนเรื่องสิทธิมนุษยชนและการเป็นพลเมืองดีครูให้ความรักแก่นักเรียน พร้อมๆไปกับเนื้อหาวิชาเรียน ครูควรแนะนำวิธีเรียนรู้ให้แก่เด็กแก่เยาวชน

**คำสำคัญ:** เทคนิคการสอน, สิทธิมนุษยชน, ความเป็นพลเมืองดี

### Abstract

Human right is the right of every human being since birth. It is the rights of equality among humans and to enable humans to treat each other respectfully. So the idea of human rights should be purified from being bias, narrow-minded and divisible, like the human mind. In order to do so, there must be good citizenship together with the social coexistence in peace. All people in the society will help maintain peace, develop a better society, avoid conflicts in society. Moreover, a good citizen will act as an example to the misbehaved citizens. They will sacrifice for the benefit of the public and the nation. In Teaching techniques for human rights and

good citizenship, teachers must give love for students along with the content of the course. Finally, teachers should teach children how to learn.

**Keywords:** Teaching Techniques, Human Rights, Good citizenship

## บทนำ

โลกทุกวันนี้ต้องยอมรับว่ายิ่งวัตถุเจริญขึ้นมากเท่าใดจิตใจของคนก็ต่ำลงอย่างเห็นได้ชัด คือ ไม่มีมโนธรรมและคุณธรรม เช่น ชาวที่ปรากฏตามสื่อต่างๆ นักเรียนตึกกัน ฆ่ากัน หรือ การปล้นฆ่า ประทุษร้ายต่อชีวิตและทรัพย์สินต่างๆ ที่นโยบายของรัฐบาลมีการปราบปรามการทุจริตคอร์รัปชัน รวมทั้งปราบปรามผู้ที่ทำผิดกฎหมายต่างๆ อย่างเคร่งครัด มนุษย์มีอิสรภาพในการกระทำทุกอย่างบนพื้นฐานของกฎหมายถ้าหากว่ามนุษย์มีหลักธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจก็จะทำให้มีความสุขในชีวิต

การที่จะทำชาติให้เจริญสิ่งที่ควรปฏิบัติคือการเคารพสิทธิผู้อื่นสิ่งสำคัญในการทำให้ประชากรของชาติได้เข้าใจในเรื่องนี้ต้องมีการปลูกฝังตั้งแต่เล็กโดยเฉพาะกับกลุ่มเด็กและเยาวชนโดยมีการนำมาจัดการเรียนการสอนในเรื่องนี้อย่างจริงจังเพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักถึงการเคารพสิทธิของผู้อื่นและเมื่อเขาเหล่านั้นเติบโตขึ้นมาก็จะสามารถเป็นพลเมืองที่ดีของสังคมและประเทศชาติ

เทคนิคและวิธีการสอนก็เป็นสิ่งสำคัญที่ผู้สอนต้องรู้และเข้าใจเพื่อจะได้นำไปใช้สอนอย่างถูกต้องและเกิดประสิทธิภาพ ในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของวิธีการสอนแบบต่างๆ ทั้งนี้เพราะ วิธีการสอน จะเป็นขั้นตอนของการดำเนินการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างมีทิศทาง และทำให้ผู้สอนเกิดความมั่นใจในการสอนมากยิ่งขึ้น เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ วิธีสอนมีหลายวิธี แต่ละวิธีมีลักษณะ มีความมุ่งหมาย ขั้นตอนการสอน ข้อดีข้อจำกัด และวิธีการนำไปใช้แตกต่างกัน ผู้สอนควรเลือกใช้ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์การสอนเนื้อหาของบทเรียน ความสามารถ ความสนใจ ตามวัยของผู้เรียน เวลา และสถานที่ ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่างๆ ของการเรียน ในการเลือกใช้อาจใช้หลายวิธีผสมผสานกันได้ โดยคำนึงถึงจุดประสงค์การสอนเป็นสำคัญเพื่อทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้ไปยังผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

## ความหมายของสิทธิมนุษยชน

ในระยะเริ่มแรกมนุษย์ก็คงจะไม่แตกต่างไปจากสัตว์ซึ่งต่างก็จะต้องดิ้นรนเพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดต่อมาเมื่อมนุษย์มีความเจริญก้าวหน้าขึ้น มีการอยู่กันเป็นกลุ่ม เป็นครอบครัว เป็นชนเผ่า เป็นรัฐตามลำดับ ความไม่เป็นธรรมก็เกิดขึ้นในระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง ก่อให้เกิดความสับสนวุ่นวาย ความไม่สงบสุข ความเอารัดเอาเปรียบ ความขัดแย้งรุนแรงเกิดขึ้นบางครั้งถึงขนาดเป็นการป่าเถื่อนไม่มีมนุษยธรรม มนุษย์ จึงต้องการที่จะได้รับการปกป้องคุ้มครองมีความปลอดภัยตลอดจนได้รับสิทธิต่างๆ ของตนอันจะพึงมีมนุษย์จึงได้พิจารณาถึงสิทธิตามธรรมชาติ สำหรับแนวคิดในเรื่องสิทธิตาม

ธรรมชาตินี้เป็นที่มาอันสำคัญยิ่งของสิทธิมนุษยชน (เสนห์ จามริก, 2545) สิทธิมนุษยชนเป็นส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ และมนุษย์จะไม่สามารถดำรงอยู่ได้โดยปราศจากสิทธิมนุษยชน โศกนาฏกรรมที่เกิดขึ้นต่อมวลมนุษยชาติ ความไม่สงบสุขที่เกิดขึ้นในทางสังคมและทางการเมือง ความรุนแรงในสังคมที่ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในภูมิภาคต่างๆ ของโลกเป็นมูลเหตุที่ผลักดันในประเทศต่างๆ รวมตัวกันเพื่อจัดทำข้อกำหนดในการให้ความคุ้มครองต่อสิทธิมนุษยชนและเสรีภาพขั้นมูลฐานต่างๆ นับได้ว่าเป็นแนวความคิดร่วมกันของประชาชนทุกคนและของรัฐต่างๆ ทุกรัฐในความปรารถนาให้มีการเคารพต่อสิทธิมนุษยชนและศักดิ์ของความเป็นมนุษยชาติอันเป็นรากฐานของเสรีภาพ ความยุติธรรมและสันติภาพในโลก

สิทธิมนุษยชน (Human rights) คือ แนวความคิดที่ว่าบุคคลมีสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติในแนวทางบางอย่างและมีสิทธิที่จะมีบางสิ่งบางอย่าง เพียงเพราะว่าเขาหรือเธอเป็นมนุษย์สิทธิมนุษยชนที่เป็นขั้นพื้นฐานที่สุด ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิต อิสระภาพแห่งการนับถือศาสนา อิสระภาพแห่งการพูด อิสระภาพแห่งความคิด และสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันตามกฎหมาย

แนวความคิดในเรื่องสิทธิมนุษยชนได้รับการพัฒนาในยุโรปนับแต่คริสต์ศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมาและปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนก็ได้รับการยอมรับโดยสหประชาชาติในปี ค.ศ.1948 แนวความคิดของสิทธิมนุษยชนเติบโตมาจากแนวความคิด 3 อย่าง คือ

- 1) แนวความคิดที่ว่ากฎหมายและสถาบันทั้งหลายมนุษย์เป็นผู้สร้างหาใช่พระเจ้าเป็นผู้สร้างไม่และดังนั้นจึงสามารถถูกเปลี่ยนแปลงได้
- 2) แนวความคิดที่ว่ามนุษย์ทั้งปวงมีความเท่าเทียมกัน และ
- 3) แนวความคิดที่ว่ามนุษย์ทั้งปวงเป็นเจ้าของคุณภาพที่เรียกว่าศักดิ์ศรี

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) “มนุษย์ทั้งหลายเกิดมาเท่าเทียมกัน มนุษย์มีสิทธิบางประการที่ติดตัวมนุษย์มาแต่กำเนิดจนกระทั่งถึงแก่ความตาย สิทธิดังกล่าวได้แก่สิทธิในชีวิต เสรีภาพในร่างกาย และความเสมอภาคซึ่งเป็นสิทธิที่ไม่อาจโอนให้แก่กันได้และใครจะล่วงละเมิดมิได้ หากมีการล่วงละเมิดก็อาจจะก่อให้เกิดอันตราย หรือกระทบกระเทือนเสื่อมเสียต่อสภาพของความเป็นมนุษย์ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2536) ดังนั้นสิทธิที่มนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกัน มีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรอง ทั้งความคิดและการกระทำที่ไม่มีการล่วงละเมิดได้ โดยได้รับการ คุ้มครองตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และสนธิสัญญาระหว่างประเทศ หลักการสำคัญที่สุดของสิทธิมนุษยชน คือ มนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันมีความคิดเห็นเป็นอิสระเพราะ มนุษย์ทุกคนเกิดมาแล้วย่อมมีสิทธิในตัวเองมนุษย์เป็นสัตว์สังคมมนุษย์มีเกียรติภูมิที่เกิดมาเป็นมนุษย์ มนุษย์ทุกคนเกิดมามีฐานะไม่เท่าเทียมกัน มนุษย์ทั้งปวงเกิดมามีอิสระและเสมอภาคกันในศักดิ์ศรีและสิทธิต่างๆ ดังนั้นไม่ควรล่วงละเมิดสิทธิของกันและกัน

## ความหมายความสำคัญของความเป็นพลเมืองดี

พลเมืองดี หมายถึง ประชาชนที่ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ของสังคมมีความรับผิดชอบหน้าที่ ของตนเอง รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง และปฏิบัติตนได้อย่างเหมาะสมไม่ละเมิดล่วงล้ำสิทธิและเสรีภาพของ บุคคลอื่น

พลเมืองเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของสังคมของสังคมไทย เช่นเดียวกับสังคมอื่น ๆ ทุกสังคมย่อมต้องการพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งหมายถึงความมีร่างกายจิตใจดี คิดเป็น ทำเป็น แก้ไขปัญหาได้ มีประสิทธิภาพเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้า ความมั่นคงให้กับประเทศชาติ และการเป็นพลเมืองดีนั้นย่อมต้องการปฏิบัติตามบรรทัดฐานและขนบธรรมเนียมประเพณีของสังคมมีคุณธรรมเป็นแนวปฏิบัติในการดำเนินชีวิตอีกด้วย เพื่อการพัฒนาสังคมให้ยั่งยืนบุคคลจะเป็นพลเมืองดีของสังคมนั้น ต้องตระหนักถึง บทบาท หน้าที่ ที่จะต้องปฏิบัติสอดคล้องกับหลักธรรม วัฒนธรรม ประเพณี และรัฐธรรมนูญที่กำหนดไว้ รวมทั้งบทบาททางสังคมที่ตนดำรงอยู่เมื่อสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างถูกต้องสมบูรณ์ ย่อมเกิดความภาคภูมิใจ และเกิดผลดีทั้งต่อตนเองและสังคม การเป็นพลเมืองที่ดีเคารพกฎหมาย เคารพสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น มีความกระตือรือร้น ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาของชุมชนและสังคม มีคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักในการดำเนินชีวิตอย่างสงบสุข

### 1. ลักษณะของพลเมืองดีที่พึงประสงค์

การเป็นพลเมืองดีจะมีลักษณะอย่างไรรั้น สังคมจะเป็นผู้กำหนดลักษณะที่พึงประสงค์ เพื่อที่จะได้พลเมือง ที่ดี ต้องการร้้นคุณสมบัติของสมาชิกในสังคมก็จะต้องมีคุณสมบัติที่เป็นพื้นฐาน และคุณสมบัติเฉพาะ ดังนี้คือ คุณสมบัติพื้นฐาน คือ คุณสมบัติทั่วไปของการเป็นพลเมืองดี เช่น ขยัน อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด รับผิดชอบ มีเหตุผล โอบอ้อมอารี มีเมตตา เห็นประโยชน์ส่วนรวมมีความสำคัญเสมอคุณสมบัติเฉพาะ คือ คุณสมบัติเฉพาะอย่างี่สังคมต้องการให้บุคคลพึงปฏิบัติการพัฒนาให้เป็นพลเมืองดีเพื่อให้รู้จักปฏิบัติตามบรรทัดฐานของสังคมเพื่อปลูกฝังทักษะการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมเพื่อปลูกฝังความมีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมายเพื่อปลูกฝังให้มีทัศนคติและค่านิยมที่ดีต่อสังคม

### 2. การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก

เคารพกฎหมายและปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของสังคม เมื่อพลเมืองทุกคนปฏิบัติตามกฎระเบียบ ข้อบังคับของสังคม และบทบัญญัติของกฎหมาย เช่น ไม่ล่วงละเมิดสิทธิของผู้อื่น หรือไม่กระทำความผิดตามที่กฎหมายกำหนดก็จะทำให้รัฐไม่ต้องเสียงบประมาณในการป้องกันปราบปรามและจับกุมผู้ที่กระทำความผิดมาลงโทษ นอกจากนี้ยังทำให้สังคมมีความเป็นระเบียบสงบสุขทุกคนอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์ ไม่หวาดระแวงคิดร้ายต่อกัน เป็นผู้มีเหตุผล และรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นทุกคนย่อมมีอิสรเสรีภาพในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ซึ่งการรู้จักการใช้เหตุผลในการดำเนินงาน จะทำให้ช่วยประสานความสัมพันธ์ ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีงามต่อกัน

ยอมรับมติของเสียงส่วนใหญ่ เมื่อมีความขัดแย้งกันในการดำเนินกิจกรรมอันเกิดจากความคิดเห็นที่แตกต่างกัน และจำเป็นต้องตัดสินใจปัญหาด้วยการใช้เสียงข้างมากเข้าช่วย และมติส่วนใหญ่ตกลงว่าอย่างไร ถึงแม้ว่าจะไม่ตรงกับความคิดของเรา เราก็ต้องปฏิบัติตาม เพราะเป็นมติของเสียงส่วนใหญ่ นั่น

เป็นผู้นำมีน้ำใจประชาธิปไตย และเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ผู้ที่มีความเป็นประชาธิปไตยนั้น จะต้องมีความเสียสละในเรื่องที่จำเป็น เพื่อผลประโยชน์ของส่วนรวมและรักษาไว้ซึ่งสังคมประชาธิปไตย เป็นการส่งผลต่อความมั่นคงและความก้าวหน้าขององค์กร ซึ่งสุดท้ายแล้วผลประโยชน์ดังกล่าวก็ย้อนกลับมาสู่สมาชิกของสังคม เช่นการไปใช้สิทธิเลือกตั้ง ถึงแม้ว่าเราจะมีอาชีพบางอย่างที่มีรายได้ตลอดเวลา เช่นค้าขาย แต่ก็ยอมเสียเวลาค้าขายเพื่อไปลงสิทธิเลือกตั้ง บางครั้งเราต้องมีน้ำใจช่วยเหลือกิจกรรมส่วนร่วม เช่น การสมัครเป็นกรรมการเลือกตั้ง หรือสมาคมบำเพ็ญประโยชน์ส่วนรวม เป็นต้น

เคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น ควรรู้จักเคารพในสิทธิเสรีภาพของผู้อื่นเช่นบุคคลมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น การพูด แต่ต้องไม่เป็นการพูดแสดงความคิดเห็นที่ใส่ร้ายผู้อื่นให้เสียหายมีความรับผิดชอบต่อตนเอง สังคม ชุมชน ประเทศชาติ ในการอยู่ร่วมกันในสังคม ย่อมต้องมีการทำงานเป็นหมู่คณะ จึงต้องมีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในงานนั้นๆ ให้สมาชิกแต่ละคนนำไปปฏิบัติตามที่ได้รับมอบหมายไว้อย่างเต็มที่

มีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมือง การปกครอง ในสังคมประชาธิปไตยนั้นสมาชิกทุกคนต้องมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเมืองการปกครอง เช่น การเลือกตั้ง เป็นต้นมีส่วนร่วมในการป้องกัน แก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม การเมืองการปกครอง ช่วยสอดส่องพฤติกรรมชั่วร้ายของเยาวชนในสถาบันเทิดต่าง ไม่หลงเชื่อข่าวลือคำกล่าวร้ายโจ่งตี้ ไม่มองผู้ที่ไม่เห็นด้วยกับเราเป็นศัตรู รวมถึงส่งเสริมสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่างๆด้วยสันติวิธี

มีคุณธรรม จริยธรรม และปฏิบัติตามหลักธรรม ทุกคนควรมีศีลธรรมไว้เป็นหลักในการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลให้ดำเนินไปอย่างเหมาะสม ถึงแม้จะไม่มีบทลงโทษใดๆก็ตาม คุณธรรม จริยธรรมของการเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลกคุณธรรม จริยธรรมคือ สิ่งที่เป็นความดีควรประพฤติปฏิบัติ เพราะจะนำความสุข ความเจริญ ความมั่นคงมาสู่ประเทศชาติ สังคม และบุคคล คุณธรรมจริยธรรมที่สำคัญ ๆ มีดังต่อไปนี้ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ประเทศชาติความรับผิดชอบต่อหน้าที่หมายถึง การปฏิบัติกิจการงานของตนเอง และที่ได้รับมอบหมายด้วยความมานะพยายาม อุทิศกำลังกาย กำลังใจอย่างเต็มความสามารถ ทั้งนี้รวมไปถึงการรับผิดชอบงานล้มเหลว พยายามแก้ไขปัญหาและอุปสรรคโดยไม่เกี่ยงงอนผู้อื่นความมีระเบียบวินัยหมายถึง การเป็นผู้รู้และปฏิบัติตามแบบแผนที่ตนเอง ครอบครัวยุ และสังคมกำหนดไว้ โดยที่จะปฏิเสธไม่รับรู้กฎเกณฑ์หรือกติกาต่าง ๆ ของสังคมไม่ได้ความซื่อสัตย์หมายถึง การปฏิบัติตน ทางกาย

วจา จิตใจ ที่ตรงไปตรงมา ไม่แสดงความคดโกงไม่หลอกลวง ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ล้นวาจาว่าจะทำงานสิ่งใดก็ต้องทำให้สำเร็จเป็นอย่างดี ไม่กลับกลอก มีความจริงใจต่อทุกคน จนเป็นที่ไว้วางใจของคนทุกคน มีความเสียสละ การปฏิบัติตนโดยอุทิศกำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังปัญญา เพื่อช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมด้วยความตั้งใจจริง มีเจตนาที่บริสุทธิ์ คุณธรรมด้านนี้เป็นการสะสมบารมีให้แก่ตนเอง ทำให้มีคนรักใคร่ไว้วางใจ เป็นที่ยกย่องของสังคม ผู้คนเคารพนับถือความอดทน หมายถึง ความเป็นผู้ที่มีจิตใจเข้มแข็ง ไม่ท้อถอยต่ออุปสรรคใด ๆ มุ่งมั่นที่จะทำงานให้บังเกิดผลดีโดยไม่ให้ผู้อื่นเดือดร้อน ความอดทนมี 4 ลักษณะ คือ (พลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก, 2561)

1. อดทนต่อความยากลำบาก เจ็บป่วย ได้รับทุกขเวทนามิแสดงอาการจนเกินกว่าเหตุ
2. อดทนต่อการตรากตรำทำงาน ไม่ทอดทิ้งงาน พินฝ่าอุปสรรคจนประสบผลสำเร็จ
3. อดทนต่อความเจ็บใจ ไม่แสดงความโกรธ ไม่อาฆาตพยาบาท อดทนต่อคำเสียดสี
4. อดทนต่อกิเลส คือ ไม่อยากได้ของผู้อื่นจนเกิดทุกข์ ไม่ตอบโต้คนอื่นที่ทำให้เราโกรธ

และไม่ลุ่มหลงในสิ่งที่จะพาเราไปพบกับความเสียหาย

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชนคือสิทธิที่ทุกคนมีอยู่ในฐานะเป็นมนุษย์ ทั้งสิทธิในการดำรงชีวิตอยู่ในส่วนบุคคลและสิทธิในการอยู่ร่วมกันในสังคม สิทธิในความเป็นมนุษย์นั้นมีทั้งสิทธิตามกฎหมายและสิทธิที่มีอยู่โดยไม่ขึ้นอยู่กับบทบัญญัติของกฎหมาย แต่เป็นสิทธิที่เกิดจากมาตรฐานเพื่อความถูกต้อง ความเป็นธรรม หรือความยุติธรรม แต่เดิมสิทธิมนุษยชนจะกล่าวถึงในชื่ออื่น เช่น สิทธิในธรรม สิทธิในธรรมชาติ และนอกจากนี้ได้กล่าวถึงความเป็นพลเมืองดีจากเนื้อหาข้างต้นเป็น หากจะมีการปลูกฝังเรื่องที่มีความเกี่ยวข้องเกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชนและการเป็นพลเมืองดีเพราะไม่ว่ามนุษย์จะอยู่ที่ไหน มนุษย์ทุกคนต่างมีสิทธิอย่างเท่าเทียมกัน สิทธิมนุษยชนจึงมีความเป็นสากล ความเป็นสากลไม่ได้หมายถึงความเป็นตะวันตก แต่เป็นสากลในแง่ที่ว่า มนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชนชาติใด ภาษาใด วัฒนธรรมใด และอยู่แห่งหนใด ย่อมต้องสามารถเข้าถึงและเรียกร้องสิทธิได้ สิทธิของทุกคนย่อมได้รับการปกป้องคุ้มครอง ไม่มีพรมแดนไม่มีสัญชาติ สิทธิและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ของทุกคนต้องได้รับการเคารพโดยไม่เลือกปฏิบัติ ถ้ามีการปฏิบัติตามหลักสิทธิเบื้องต้นก็เท่ากับว่าได้ทำหน้าที่ในการเป็นพลเมืองดีไปในตัวด้วย

ดังนั้นคนที่เปนครูหรือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการเรียนการสอนควรใส่ใจในเรื่องการสอนเกี่ยวกับในเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเป็นพลเมืองดีให้มากเพราะสังคมในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วในด้านวัตถุเทคโนโลยีทำให้เยาวชนขาดการตระหนักในเรื่องการเคารพสิทธิของผู้อื่นจะเห็นได้จากข่าวสารที่เป็นอยู่ในปัจจุบันและนอกจากนี้เยาวชนยังไม่ตระหนักถึงความเป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ ครูควรหาวิธีการและเทคนิคการสอนเพื่อให้เยาวชนได้ตระหนักรู้เกี่ยวกับเรื่องสิทธิมนุษยชนและการเป็นพลเมืองดี

การสอนที่ดีนั้นต้องมีกระบวนการหรือวิธีการที่ดีและเหมาะสมกับผู้เรียน ในปัจจุบันมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีอย่างมากเรียกได้ว่าเทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิต การใช้สื่อเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์ในด้านการศึกษา นำเทคโนโลยีมาใช้ในการจัดการเรียนรู้วิธีการสอน และการเรียนรู้ บรรยากาศ สิ่งแวดล้อม โดยใช้เทคโนโลยีต้องมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ผู้สอนจะต้องมีจรรยาบรรณแห่งความเป็นครูวิธีการสอนคือกระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนจะต้องสอดคล้องเหมาะสม เพื่อทำให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้มุ่งให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี การสอน เป็นการเลือกวิธีการหรือกิจกรรมที่เหมาะสมกับการเรียนรู้ในหน่วยนั้นๆ และที่สำคัญคือ ต้องเป็นวิธีการที่สอดคล้องกับสภาพผู้เรียน ผู้สอนจึงต้องเลือกใช้วิธีการสอน เทคนิคการสอน และรูปแบบการสอนอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้ได้อย่างราบรื่น

### เทคนิคการสอนเรื่องสิทธิมนุษยชนและความเป็นพลเมืองดี

เทคนิคการสอน(teaching techniques)เป็นกลวิธีที่จะช่วยให้วิธีสอนแต่ละวิธีเกิดประสิทธิภาพมากขึ้น เทคนิคเป็นกลวิธีที่ใช้เสริมกระบวนการหรือขั้นตอนหรือการกระทำใดๆเพื่อช่วยให้กระบวนการ ขั้นตอนหรือการกระทำนั้นๆ มีคุณภาพและประสิทธิภาพมากขึ้น ดังนั้น เทคนิคการสอนจึงเป็นหมายถึงกลวิธีต่างๆ ที่ใช้เสริมกระบวนการสอน ขั้นตอนการสอนหรือการกระทำต่างๆในการสอนให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพเพิ่มขึ้น

การที่เราจะมีทักษะในเรื่องใดเราจึงมีความจำเป็นที่จะต้องมีความรู้ในเรื่องที่จะทำและวิธีที่จะทำให้ได้ดีมีคุณภาพและประสิทธิภาพนั่นก็คือเราจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับวิธีการและเทคนิคต่างๆ ในเรื่องนั้น แต่การมีความรู้เท่านั้น คงไม่สามารถช่วยให้เกิดทักษะได้ หากไม่ได้มีการลงมือปฏิบัติและฝึกฝนทำบ่อย ๆ จนสามารถปฏิบัติได้อย่างชำนาญ

เทคนิคการจัดการเรียนรู้เป็นเทคนิคที่ใช้ในการสอนนั้นจริงๆแล้วมีจำนวนมากนับไม่ถ้วน แต่ส่วนใหญ่ ตำราทั่วไปจะเลือกกล่าวถึงเทคนิคสำคัญๆที่จำเป็นต้องใช้บ่อยๆ เช่น เทคนิคการใช้ผังกราฟิก เทคนิคการใช้คำถามเพื่อพัฒนาทักษะการคิดที่พึงประสงค์ เทคนิคการตั้งคำถาม เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียน เทคนิคการสรุปบทเรียน เทคนิคการเสริมแรง เทคนิคการยกตัวอย่าง เทคนิคการใช้สื่อการสอนและอุปกรณ์การสอน ดังกล่าวต่อไปนี้

#### (1) เทคนิคการใช้ผังกราฟิก

เทคนิคการใช้ผังกราฟิก (graphic organizers) ผังกราฟิก เป็นแผนผังทางความคิด ซึ่งประกอบไปด้วยความคิดหรือข้อมูลสำคัญ ๆ ที่เชื่อมโยงกันอยู่ในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งทำให้เห็นโครงสร้างของความรู้หรือเนื้อหาสาระนั้น ๆ การใช้ผังกราฟิกเป็นเทคนิคที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการเรียนรู้เนื้อหาสาระต่าง ๆ จำนวนมาก เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระนั้นได้ง่ายขึ้น เร็วขึ้นและจดจำได้นาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหากเนื้อหาสาระหรือข้อมูลต่าง ๆ ที่ผู้เรียนประมวลมานั้นอยู่ใน

ลักษณะกระจัดกระจาย ผังกราฟิกเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้เรียนจัดข้อมูลเหล่านั้นให้เป็นระบบระเบียบ อยู่ในรูปแบบที่อธิบายให้เข้าใจและจดจำได้ง่าย นอกจากนี้ใช้ในการประมวลความรู้หรือจัดความรู้ ดังกล่าวแล้ว ในหลายกรณีผู้เรียนมีความคิดริเริ่มหรือสร้างความคิดขึ้น ผังกราฟิกยังเป็นเครื่องมือทางการคิดได้ดี เนื่องจากการสร้างความคิดซึ่งมีลักษณะเป็นนามธรรมอยู่ในสมอง จำเป็นต้องมีการแสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม ผังกราฟิกเป็นรูปแบบของการแสดงออกของความคิดที่สามารถมองเห็นและอธิบายได้อย่างเป็นระบบชัดเจนและอย่างประหยัดเวลาด้วย ทิศนา ขแมณี (2555) การใช้ผังกราฟิกเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้มีพื้นฐานมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ 4 ประการ ด้วยกัน คือ

1. การแยกแยะข้อมูลเพื่อให้เห็นองค์ประกอบหลักที่เชื่อมโยงกันอยู่อย่างชัดเจน สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ในทศนได้ง่ายขึ้น
2. หากสมองมีการจัดโครงสร้างความรู้ไว้อย่างเป็นระบบระเบียบ จะช่วยเรียกความรู้เดิมที่อยู่ในโครงสร้างทางปัญญาออกมาใช้เชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ได้ง่ายขึ้น
3. ผังกราฟิกที่แสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบหลักของเรื่อง มีลักษณะเป็นภาพ ซึ่งง่ายต่อการที่สมองจะจดจำมากกว่าข้อความที่ติดต่อกันยืดยาว
4. การใช้ผังกราฟิก ซึ่งมีลักษณะเป็นทั้งภาพและข้อความ สามารถช่วยให้ผู้เรียนได้ เรียนรู้ อย่างตื่นตัว (active learning) เนื่องจากผู้เรียนจะต้องมีทั้งการฟัง พูด อ่าน เขียน คิด จึงจะสามารถจัดทำผังกราฟิกออกมาได้ เป็นการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่มีความหมาย

รูปแบบผังกราฟิก ผังกราฟิกที่นิยมใช้กันโดยทั่วไปมีจำนวนมากและจะมีจำนวนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆเนื่องจากการค้นพบกราฟิกแบบใหม่ ๆ จากการปฏิบัติงานอยู่เสมอในที่นี้จะขอเสนอตัวอย่าง ผังกราฟิกที่น่าสนใจ ซึ่งสามารถนำไปใช้ในงานลักษณะต่าง ๆ กันได้ดังนี้

1. แผนผังความคิด (Mind Mapping หรือ Mind Map) แผนผังความคิดหรือแผนที่ความคิด เป็นรูปแบบที่ใช้แสดงการเชื่อมโยงข้อมูลเกี่ยวกับเรื่องใด เรื่องหนึ่ง ระหว่างการคิด กระบวนการคิด และความสัมพันธ์ของกระบวนการคิดตั้งแต่ต้นจนจบซึ่งจะช่วยทำให้มองเห็น ภาพรวมของความคิดและโครงสร้างของความคิดในเรื่องที่กำลังคิดมองเห็นความสัมพันธ์ ระหว่างความคิดหลัก ความคิดรอง และความคิดย่อยที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน แผนผังความคิด หรือแผนที่ความคิดนี้ใช้ได้หลายกรณี อาทิ ใช้ในการระดมสมอง ใช้ในการสร้าง องค์ความรู้ วิเคราะห์เนื้อหาหรือ งานต่างๆ ใช้ในการจัดระบบความคิดและช่วยให้จำได้ดี นอกจากนี้ ยังใช้ในการนำเสนอข้อมูลได้อย่าง ชัดเจนอีกด้วย

## (2) เทคนิคการใช้คำถามเพื่อพัฒนาทักษะการคิดที่พึงประสงค์

การใช้คำถามพัฒนาการคิดเป็นรูปแบบของการสื่อสาร ที่ครูหรือผู้สอนสามารถ ตรวจสอบระดับการเรียนรู้ด้านปัญญาของผู้เรียนได้เป็นอย่างดี โดยหากใช้ทฤษฎีการแบ่งเป้าหมาย

ของการศึกษาด้านพุทธิพิสัยของบลูมาพิจารณาลักษณะของคำถามก็จะสามารถแบ่งคำถามได้ถึง 6 ระดับอย่างไรก็ตามครูสามารถที่จะแบ่งคำถามด้วยเกณฑ์อย่างง่ายออกเป็น 2 กลุ่ม คือคำถามแบบปิด (convergent question) คือจะสามารถตอบสนองได้ด้วยคำตอบซึ่งเป็นสิ่งที่ถูกต้องตรงตามที่ถามเพียงสิ่งเดียว เช่น ผู้แต่งไตรภูมิพระร่วงเป็นใคร เหตุการณ์ใดที่ส่งผลให้สุนทรภู่ขัดแย้งกับกรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ เป็นต้น และคำถามอีกประเภทหนึ่ง คือคำถามปลายเปิด (divergent question) คือคำถามที่สามารถตอบด้วยความคิดเห็น สมมติฐาน และการประเมินค่าต่างๆ ที่หลากหลายตามเหตุผลที่ใช้อ้าง นักวิชาการในต่างประเทศ ได้เสนอเทคนิคการใช้คำถาม และได้กล่าวถึงข้อแนะนำในการใช้คำถามเพื่อเพิ่มปริมาณและคุณภาพการคิดของผู้เรียน ซึ่งประกอบด้วยเทคนิค 4 เทคนิค สรุปได้ดังนี้

1. การปรับเปลี่ยนการจ่ายคำถามไปยังผู้เรียนคนต่างๆ (redirecting) คือ เทคนิคนี้เป็นการถามคำถามหนึ่งคำถามกับผู้เรียนจำนวนมากเพื่อให้เกิดการตอบสนอง เทคนิคนี้เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยเปิดโอกาสให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอภิปรายในชั้นเรียน คำถามที่ใช้จึงต้องเป็นคำถามปลายเปิด หรือคำถามประเมินค่า ในบางกรณีอาจมุ่งถามเฉพาะรายบุคคล และจึงหันไปถามผู้เรียนคนอื่นๆ ต่อเนื่องเป็นลำดับ หากเกิดประเด็นใหม่เพิ่มเติม เพื่อให้ผู้เรียนที่ไม่ต้องการแสดงออกมานักได้ ตอบด้วย

2. การรอเวลา (wait time) การถามคือการสร้างปัญหาอย่างหนึ่งให้กับผู้เรียนแก้ไข ดังนั้นผู้เรียนจะต้องใช้เวลาสำหรับคิด หรือเวลาสำหรับการพิจารณาไตร่ตรองว่า ตนเองควรจะมีปฏิกิริยาตอบสนองต่อคำถามในลักษณะใดการรอเวลาของครูมี 2 รูปแบบคือ รูปแบบแรกจะรอเวลาให้ผู้เรียนคนหนึ่งตอบเสร็จแล้วจึงถามคนต่อไป ส่วนอีกรูปแบบหนึ่ง คือ รอเวลาให้ผู้เรียนทุกคนที่ประสงค์จะตอบตอบให้หมด โดยครูต้องตระหนักเสมอว่าการอดทนโดยเพิ่มระยะเวลาในการรอคำตอบคำถามเพียง 3 ถึง 5 วินาทีจะทำให้ผู้เรียนมีโอกาสที่จะคิดคำตอบของตนเองได้มากขึ้น

3. การพักเวลาชั่วคราว (halting time) มีความคล้ายกับเทคนิคการรอเวลา แต่จะแตกต่างที่เป็นการที่ครูหยุดการดำเนินกิจกรรม เช่นหยุดพูดเพื่อให้ผู้เรียนได้มีเวลาสำหรับคิด ซึ่งในขณะนั้นครูจะไม่ถามคำถามอื่นๆ เพิ่มเติมเข้ามาหรือจะไม่มีแสดงความคิดเห็นของผู้เรียน การพักเวลาสำหรับให้คิดนี้มีประโยชน์อย่างมากเมื่อครูสอนเรื่องที่มีความซับซ้อนหรือเป็นวิธีการ ซึ่งในขณะที่เด็กกำลังหยุดคิดนั้น ครูควรสังเกตและตรวจสอบว่าผู้เรียนมีความเข้าใจในเรื่องที่สอนไปหรือไม่หากผู้เรียนสามารถแสดงให้เห็นว่าเข้าใจจึงจะเริ่มเข้าสู่กิจกรรมต่อไป แต่ในทางตรงกันข้ามหากเห็นว่าผู้เรียนไม่เข้าใจครูก็ควรใช้คำถามหรืออธิบายวิธีการนั้นๆซ้ำอีกครั้ง

4. การฟัง (listening) ครูจะต้องฟังผู้เรียนพูดหรือตอบคำถามกระทั้งจบ จากนั้นจึงจะถามคำถามอื่นหรือให้ข้อเสนอแนะต่อคำตอบของผู้เรียน โดยส่วนมากครูก็มัวแต่ยุ่งกับตัวเองในขณะที่ผู้เรียนกำลังพูด หรือไม่สนใจคำตอบของผู้เรียนอย่างแท้จริง จากนั้นจึงรับถามคำถามอื่นๆการอธิบาย

เรื่องใหม่และการทำกิจกรรมใหม่ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว ครูควรเอาใจใส่ต่อการนำเสนอไม่ควร  
รบกวนหรือปิดกั้นผู้เรียนก่อนที่จะเสร็จสิ้นการตอบคำถามและเมื่อฟังผู้เรียนตอบครบถ้วนแล้วควรเว้น  
ให้เกิดเวลาเงียบ (silent times) เพื่อให้ผู้เรียนคนอื่นๆ ได้ครุ่นคิดในประเด็นที่ได้ตอบคำถามไปซึ่ง  
อาจจะเรียกว่าเป็นช่วงเวลาแห่งการ“ตกผลึกความคิด”ก็ได้การใช้คำถามคำถามเพื่อพัฒนาการคิดขอ  
ผู้เรียน มีข้อเสนอแนะเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของคำถาม ดังต่อไปนี้

1) ถามคำถามที่ชัดเจนคำถามนั้นควรที่จะถามถึงบางสิ่งที่สามารถระบุได้ง่ายภาษาที่ใช้  
ถามต้องชัดเจนและผู้เรียนสามารถที่จะเข้าใจได้ หลีกเลี่ยงข้อความที่กำกวม มีโครงสร้างที่ยุงยากและ  
การใช้ถ้อยคำที่ฟุ่มเฟือยหรือเยิ่นเย้อเกินความจำเป็น

2) ครูควรถามคำถามก่อนที่จะกำหนดผู้ตอบครูควรถามคำถามนำมาก่อนแล้วรอให้ทั้งชั้น  
เรียนได้คิดเกี่ยวกับคำถามนั้น จากนั้นจึงขอผู้เรียนสักคนหนึ่งเป็นอาสาสมัครที่จะตอบคำถาม ในกรณี  
นี้อาจมีข้อยกเว้นสำหรับผู้เรียนที่ไม่ใส่ใจเรียนครูควรเรียกชื่อก่อนเป็นลำดับแรกแล้วจึงจะใช้  
คำถาม หรือสำหรับผู้เรียนที่ค่อนข้างช้าหรือขี้อาย ก็ควรที่จะเรียกชื่อเพื่อให้พวกเขาสามารถที่จะ  
เตรียมตัวเองเสียก่อน ทั้งนี้ ครูจะต้องพิจารณาด้วยว่า คำถามสำหรับผู้เรียนที่เรียนรู้ช้าหรือค่อนข้าง  
ขาดความมั่นใจไม่ควรเป็นคำถามที่ยากเกินไปนัก และพวกเขามีโอกาสที่จะตอบได้ง่าย ทั้งนี้ก็เพื่อทำ  
ให้ผู้เรียนรู้สึกไม่กลัวคำถาม การตอบคำถามและมีความเชื่อมั่นว่าตนเองสามารถที่จะตอบได้

3) ถามคำถามที่เหมาะสมกับจุดประสงค์ของเนื้อหาที่เรียน คำถามที่ใช้ในกิจกรรม การ  
เรียนการสอนนั้นต้องมุ่งหาข้อเท็จจริงที่ต้องการ ถามคำถามที่ตอบได้ตามความจริงและสามารถที่จะ  
พิสูจน์ได้ เมื่อต้องการให้กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดควรที่จะใช้คำถามแบบการสร้างผลผลิต หรือคำถามแบบ  
ประเมินค่า ทั้งนี้ ครูพึงตระหนักด้วยว่าควรใช้คำถามที่มีระดับทางปัญญาในการตอบที่แตกต่างกัน  
ออกไป

4) แจกคำถามให้กับทั้งชั้นเรียนอย่างยุติธรรมครูจะต้องพยายามหลีกเลี่ยงที่จะให้คำถาม  
กับผู้เรียนที่ฉลาดคนใดคนหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งเท่านั้น และที่สำคัญจะต้องพยายามหลีกเลี่ยงที่  
จะพัฒนาการวางระบบอย่างใดอย่างหนึ่งในการเรียกผู้เรียนขึ้นตอบ(หมายถึงการถามแบบสร้างระบบ  
เช่น เรียกตอบตามเลขที่ไล่ลำดับลงไป หรือ เรียกตอบตามแถวที่นั่งเรียงกันไป)เพราะผู้เรียนจะสนใจ  
แต่เฉพาะการเรียกถามที่จะกำลังเข้าใกล้หรือกำลังจะย้อนกลับมา ซึ่งจะสร้างความเครียดและวิตก  
กังวลมากกว่าการคิดเรื่องคำตอบ

5) ถามคำถามให้เหมาะสมกับผู้เรียนทุกระดับความสามารถในห้องเรียนคำถามบาง  
คำถามบ้างก็เป็นคำถามที่ง่ายและบางคำถามก็เป็นคำถามที่ยากดังนั้นผู้เรียนทุกคนควรจะได้รับโอกาส  
ที่จะตอบคำถามอย่างถูกต้องตามระดับความสามารถของตนเอง

6) ถามคำถามเพียงคำถามเดียวในเวลาครั้งหนึ่งๆ หากครูถามคำถามมากกว่า1หรือ2  
คำถามในห้วงเวลาเดียวกันก็อาจมีโอกาที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดความสับสนเพราะคิดตามไม่ทันเพราะ

คำถามจำนวนมากจะทำให้ผู้เรียนไม่มีเวลาคิดและเมื่อครูใช้คำถามจำนวนมากผู้เรียนก็ไม่อาจแน่ใจว่า  
ควรที่จะตอบคำถามใดก่อน

7) หลีกเลี่ยงการใช้คำถามที่ตอบได้เร็วมากเกินไปคำถามที่ตอบได้เร็วในที่นี้เช่นคำถามเติม  
คำ หรือคำถามที่ลงท้ายว่า“ใช่หรือไม่”หรือ“ใช่ไหม”การใช้คำถามที่ดีควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้  
ศึกษาเนื้อหาหรือสนทนากันก่อนในบางประเด็นเพื่อสร้างความรู้พื้นฐานก่อนการเริ่มรับชุดคำถามที่  
ต่อเนื่องของครู

8) ควรเว้นช่วงห่างระหว่างคำถามแต่ละคำถามประมาณ 3-5 วินาที เวลาดังกล่าวควร  
หยุดไว้สำหรับผู้เรียนที่ควรจะได้คิดหรือเรียบเรียงคำตอบของตนเอง

ไม่มีวิธีใดที่จะกระตุ้นการเรียนรู้ของผู้เรียนได้ดีเท่ากับการใช้คำถามเพื่อพัฒนาการคิดของ  
ครู นักเรียนจะเกิดความแจ่มแจ้งทางปัญญาได้หาได้เกิดจากฟังข้อมูลที่ครูเล่า บอก อธิบายเสนอ ฯลฯ  
แต่เพียงอย่างเดียวไม่ จำจะต้องอาศัยกลไกทางปัญญาในการวิเคราะห์ไตร่ตรองข้อมูลให้ถ่องถี่ซึ่งจะ  
เกิดขึ้นได้ก็ต้องอาศัยการที่ครูใช้คำถามกระตุ้นให้คิด ถามให้วิเคราะห์หาเหตุผลถามความรู้สึกลึกเพื่อ  
วิพากษ์ ถามเพื่อวิจารณ์ เป็นต้น ครูที่ไม่มีคำถามใดๆ เลยในการสอน หรือคิดว่าสิ่งที่ตนเองสอนไม่  
น่าจะเกิดปัญหาหรือคำถามใดๆ เลย เขาเหล่านั้นย่อมนำพาผู้เรียนไปสู่ความจริงแท้ของการศึกษาได้  
ลำบากนัก (เฉลิมลาภ ทองอาจ โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม คณะครุ  
ศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561)

### (3) เทคนิคการตั้งคำถาม

1. การตั้งคำถามเพื่อความรู้ความจำ เป็นการตั้งคำถามที่มีคำตอบแน่นอน ถามในเนื้อหา  
ที่สอน ความหมาย กฎ กติกา ใช่ ไม่ใช่ ใคร อะไร ที่ไหน เมื่อไร (รองศาสตราจารย์.ดร.วิวัฒน์ มี  
สุวรรณ, 2561) เช่น สิทธิมนุษยชน หมายถึงอะไร ความเป็นพลเมืองดีคืออะไร จงยกตัวอย่างหลัก  
สิทธิมนุษยชนและการเป็นพลเมืองดี มา 3 ข้อ

2. การตั้งคำถามเพื่อความเข้าใจ เป็นการอธิบาย เปรียบเทียบ แบ่ง ย่อความ จำแนก  
ความแตกต่าง จากความรู้ความเข้าใจที่ได้รับมาก่อนหน้า ถ่ายทอดผ่านด้วยการเขียน การพูด โดยเกิด  
จากการประมวลผลของตนเอง เช่น จงอธิบายคุณลักษณะของการเป็นพลเมืองดี จงบอกความ  
แตกต่างระหว่าง สิทธิ กับ สิทธิมนุษยชน

3. การตั้งคำถามเพื่อการนำไปใช้เป็นการถ่ายทอดหรือนำความรู้ ความเข้าใจของตนเอง  
ไปใช้เพื่อการพัฒนา ปรับปรุง แก้ไข วางแผน ตีความ นำไปปฏิบัติ หรือประยุกต์ใช้ เช่น ท่านมีวิธีการ  
ประยุกต์ใช้แนวคิดหลักสิทธิมนุษยชนเพื่อการเรียนรู้ของตนเองอย่างไร ท่านนำหลักสิทธิพื้นฐานมา  
ดำเนินชีวิตอย่างไร การเป็นพลเมืองดีมีวิธีการอย่างไร

4. การตั้งคำถามเพื่อการวิเคราะห์เป็นการตั้งคำถามเพื่อให้เกิดการแยกแยะสิ่งที่จะ  
พิจารณาออกเป็นส่วนย่อย แสดงความสัมพันธ์กัน เพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ของส่วนต่าง ๆ แต่

ละส่วนให้แจ่มแจ้ง ส่วนประกอบต่างๆ สามารถเข้ากัน สัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกันได้หรือไม่ อย่างไร โดยอาศัยหลักการทฤษฎี แนวคิดที่ได้เรียนรู้นำมาใช้ประโยชน์ เช่น สาเหตุสำคัญที่ทำมนุษย์ถูกล่วงละเมิดสิทธิมีอะไรบ้าง มีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมให้การส่งเสริมการเป็นพลเมืองดีมากขึ้น

5. การตั้งคำถามเพื่อการสังเคราะห์ เป็นการตั้งคำถามเพื่อให้แสดงการสรุป การออกแบบ การพัฒนา วางแผน วิธีการรวบรวมจากกระบวนการหรือผลของการนำเอาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ที่ได้จากการวิเคราะห์แล้ว นำมารวมกันเข้าเป็นหนึ่ง ก่อให้เกิดสิ่งใหม่ขึ้นเป็นความรู้ใหม่ เครื่องมือใหม่ ทางความคิด ให้เหลือเพียงสิ่งที่สำคัญที่สุด เช่น จงสรุปหลักการ หรือแนวคิด ของการเป็นพลเมืองดี และการเคารพสิทธิมนุษยชน

6. การตั้งคำถามเพื่อการประเมิน เป็นการตั้งคำถามเพื่อแสดงให้เห็นการตีความ โดยสรุป อย่างมีหลักเกณฑ์ อาจเป็นการตีความคิดเห็น แสดงเหตุผล หรือความรู้สึก ด้วยอภิปราย เลือกลัดสิน ประเมินคุณค่า ที่มีการกำหนดเกณฑ์เพื่อเป็นกรอบในการประเมินให้เกิดการยอมรับผลการประเมินอย่างถูกต้อง

#### (4) เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียน

เทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียน หมายถึง วิธีที่ครูจะโน้มน้าวผู้เรียนสนใจในบทเรียนอย่างแนบเนียนวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนมีหลายวิธี เช่น ใช้อุปกรณ์ เช่น ให้อุปกรณ์จริง รูปภาพ ฉายภาพยนตร์ การเล่าเรื่อง เช่น การเล่านิทาน การเล่าเหตุการณ์ การร้องเพลง การสนทนาซักถาม บททวนบทเรียนเดิมที่สัมพันธ์กับบทเรียนใหม่ การสาธิต การทนายปัญหา การแสดงบทบาท

มีขั้นตอนวิธีปฏิบัติสำหรับการนำเข้าสู่บทเรียนคือ การนำเข้าสู่บทเรียนควรใช้เวลาสั้น ๆ ประมาณ 5-15 นาที สิ่งที่จะใช้นำเข้าสู่บทเรียนไม่ว่าวิธีใด ต้องเอื้อกับบทเรียน หรือสอดคล้องกับบทเรียนการจูงใจเพื่อนำเข้าสู่บทเรียนต้องกระทำให้กระชับพอเหมาะพอดีเมื่อผู้เรียนมีความสนใจครูต้องรับขึ้นบทเรียนใหม่ทันที การนำเข้าสู่บทเรียน ครูจำเป็นต้องเลือกใช้วิธีใหม่ ๆ และเหมาะสมอย่าใช้วิธีซ้ำซาก พยายามศึกษาความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน และเลือกวิธีการนำเข้าสู่บทเรียนให้เหมาะสม กับผู้เรียน ครูต้องศึกษาเทคนิคการนำเข้าสู่บทเรียนแต่ละวิธีให้เข้าใจและฝึกฝนจนเกิดความชำนาญ (หลักการและวิธีการสอน, 2561)

#### (5) เทคนิคการสรุปบทเรียน

เทคนิคการสรุปบทเรียน หมายถึง กลวิธีในการรวบรวมใจความหรือเนื้อเรื่องที่สำคัญ ๆ ที่ผู้สอนต้องการจะให้ผู้เรียนทราบเข้าด้วยกัน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในบทเรียนตามลำดับขั้นตอนที่ถูกต้องและสมบูรณ์ขึ้น โดยทั่ว ๆ ไปการสรุปบทเรียนจะทำทุกครั้งหลังจากที่สอนจบบทเรียนแล้ว เพื่อให้ผู้เรียนจะได้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างความรู้และทักษะต่าง ๆ ที่ได้รับ ได้แนวคิดที่ถูกต้องในบทเรียนนั้น และเชื่อมโยงไปสู่การเรียนรู้ในเนื้อหาต่อไป

## วิธีการสรุปบทเรียนอาจทำได้หลายวิธี

1. การสรุปบทเรียน ครูไม่จำเป็นต้องบทสรุปเองทั้งหมด ควรให้นักเรียนมีส่วนร่วม โดยครูอาจจะใช้คำถามและพยายามให้มีแต่ละสาระสำคัญ และเรียบเรียงอย่างเหมาะสม อาจให้นักเรียนรวบรวมการสรุปลงในสมุด

2. สรุปจากการปฏิบัติ เช่น ให้นักเรียนสังเกตการสาธิตการทดลองและพยายามชี้ให้นักเรียนเห็นความสำคัญของวิชาความรู้เดิม หรือบทเรียนที่เพิ่งเรียนจบกับบทเรียนที่จะเรียนในอนาคต

3. สรุปจากการสร้างสถานการณ์ โดยครูสร้างสถานการณ์ให้สอดคล้องกับบทเรียนและให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นออกมา

4. สรุปจากการใช้อุปกรณ์ โดยครูอาจจะใช้อุปกรณ์การสอนมาช่วยให้การสรุปบทเรียนให้ง่ายขึ้น เช่น เมื่อนำเครื่องมือทางเกษตรมาให้นักเรียนดู นักเรียนสามารถสรุปข้อควรระวังในการใช้ได้

### (1) ความสำคัญของการสรุปบทเรียน

1 เมื่อผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาสาระสำคัญของบทเรียนมาแล้ว ความคิด ความเข้าใจยังกระจัดกระจาย หรือมีความสับสน การสรุปบทเรียนจะช่วยรวบรวมความคิด ความเข้าใจให้ชัดเจน แจ่มแจ้ง จนเกิดความคิดรวบยอดที่ถูกต้อง

2 เนื้อหาสาระในบทเรียนมักมีความสัมพันธ์ต่อเนื่องกันทั้งภายในเรื่องเดียวกัน และเรื่องอื่นๆ ดังนั้นการสรุปบทเรียนในลักษณะโยงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของหัวข้อต่างๆ ภายในเรื่องเดียวกัน หรือระหว่างบทเรียนเก่ากับใหม่ จะช่วยให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ต่อเนื่องอย่างชัดเจน

3 จุดมุ่งหมายของการศึกษาหาความรู้อยู่ที่การสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การสรุปบทเรียนจะช่วยชี้ให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้

### (2) ข้อควรคำนึงในการสรุปบทเรียน

1. การสรุปบทเรียนโดยการใช้คำถามต้องสัมพันธ์กับเนื้อหาและจุดประสงค์ของบทเรียน
2. วิธีการสรุปต้องสอดคล้องกับความสนใจและความสามารถของนักเรียน
3. การสรุปต้องเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่นักเรียนรู้แล้วไปยังสิ่งที่ยังไม่รู้
4. การสรุปต้องสามารถใช้ประเมินบทเรียนว่ามีสาระและผลต่อการเรียนรู้ของนักเรียนได้
5. การสรุปจะต้องเป็นการแนะแนวการเรียนในครั้งต่อไป

### (3) ประโยชน์ของการสรุปบทเรียน

1. ประมวลเรื่องราวที่สำคัญ ที่ได้เรียนไปแล้วเข้าด้วยกัน
2. เชื่อมโยงกิจกรรมการเรียนการสอนเข้าด้วยกัน
3. รวบรวมความสนใจของผู้เรียนเข้าด้วยกันอีกครั้งหนึ่งก่อนที่จะจบบทเรียน
4. สร้างความเข้าใจในบทเรียนให้ดีขึ้น

5. ช่วยส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน ถ้าผู้สอนรู้จักให้ผู้เรียนคิดต่อไปว่าจะนำสิ่งที่เรียนไปประยุกต์ใช้ หรือนำไปใช้แก้ปัญหาได้อย่างไรบ้าง

#### (4) ข้อเสนอแนะในการสรุปบทเรียน

1. การสรุปบทเรียนสามารถสรุปได้ทุกกระยะ คือเมื่อสอนจบหัวข้อ จบตอน จบเรื่อง หรือเมื่อจบบทเรียน ในการสอนและครั้งผู้สอนอาจจะสรุปบทเรียนเป็นระยะๆ แล้วสรุปรวมตอนท้ายอีกครั้ง จะช่วยให้ให้นักเรียนเข้าใจและสามารถติดตามบทเรียนได้โดยตลอด ถ้าไม่เข้าใจตอนใดก็สามารถแก้ไขได้ทันทีก่อนที่จะเรียนต่อไปจะช่วยให้การเรียนราบรื่นไปตลอด ดีกว่าที่ผู้สอนจะสรุปเมื่อจบบทเรียนครั้งเดียว

2. สรุปบทเรียนให้ครอบคลุมสาระสำคัญครบถ้วนและสรุปได้ชัดเจน ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ สามารถสัมพันธ์ความรู้เดิมกับความรู้ใหม่เข้าด้วยกัน และนำความรู้ไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ได้

3. ผู้สอนพยายามให้ผู้เรียนสรุปด้วยตนเองก่อน เพื่อดูว่าผู้เรียนมีความเข้าใจถูกต้องหรือไม่ แล้วผู้สอนช่วยแก้ไขและส่งเสริมให้ถูกต้องสมบูรณ์ครบถ้วน โดยให้สรุปเป็นรายบุคคล หรือแบ่งกลุ่มช่วยกันสรุป

4. ผู้สอนและผู้เรียนช่วยกันสรุป โดยผู้สอนเป็นผู้ถามแล้วให้ผู้เรียนตอบจนสามารถได้สาระสำคัญครบถ้วน

5. ผู้สอนเป็นผู้สรุป ซึ่งควรจะทำเมื่อใช้วิธีให้ผู้เรียนสรุป หรือผู้สอนกับผู้เรียนช่วยกันสรุปมาแล้ว หรือเมื่อบทเรียนนั้นยากและสลับซับซ้อน หรือเมื่อต้องการจะโยงให้ผู้เรียนเห็นความสัมพันธ์ระหว่างบทเรียนที่เรียนไปแล้วกับบทเรียนใหม่ หรือจะโยงให้เห็นความสัมพันธ์ต่อเนื่องของหัวข้อต่างๆ ในบทเรียนเดียวกัน

6. การสรุปต้องเชื่อมโยงระหว่างสิ่งที่นักเรียน เรียนรู้แล้ว ไปสู่สิ่งที่นักเรียนยังไม่มีรู้

7. การสรุปบทเรียนที่ดี ควรสรุปเพื่อเป็นการแนะแนวสำหรับการเรียนในบทเรียนต่อไปด้วย (ทักษะและเทคนิคการจัดการเรียนรู้, 2561)

#### (5) เทคนิคการใช้สื่อการสอนและอุปกรณ์การสอน

การใช้สื่อการเรียนการสอน ย่อมจะมีเทคนิคที่แตกต่างกันไปตามเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเช่นลักษณะและคุณสมบัติของสื่อแต่ละประเภท กลุ่มผู้เรียน ผู้สอน สถานที่ ความพร้อมของอุปกรณ์และเครื่องมือประกอบตลอดจนสภาพแวดล้อมต่าง ๆ เป็นต้น แต่หลักการสำคัญที่จะต้องคำนึงถึงอยู่เสมอก็คือ “เงื่อนไขการเรียนรู้” คินเตอร์ ได้ให้ข้อเสนอแนะในการใช้สื่อการเรียนการสอนไว้ ดังต่อไปนี้

1. ไม่มีวิธีการสอนหรือวัสดุประกอบการสอนชนิดใด ที่จะสามารถใช้กับผู้เรียนและบทเรียนทั่วไปได้วิธีสอนและวัสดุประกอบการสอนแต่ละประเภทย่อมมีจุดมุ่งหมายเฉพาะของมันเอง

2. ในบทเรียนหนึ่ง ๆ ไม่ควรใช้สื่อการเรียนการสอนมากเกินไป ควรใช้เพียงแต่เท่าที่จำเป็นเท่านั้นในบางครั้งก็ไม่ควรใช้สื่ออย่างเดียวยตลอด

3. สื่อการเรียนการสอนที่ใช้ควรจะต้องสอดคล้องกับบทเรียนและกระบวนการเรียนการสอน

4. สื่อการเรียนการสอนควรสร้างให้เกิดโอกาสที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการเตรียมและการใช้

อันก่อให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ไม่ล้งง่าย

5. ก่อนใช้สื่อการเรียนการสอน ผู้สอนควรทดลองใช้ก่อนเพื่อความแน่ใจว่าจะใช้ได้ถูกต้อง และมีประสิทธิภาพนอกจากนั้นยังต้องจัดเตรียมอุปกรณ์และเครื่องมือประกอบให้พร้อมทุกอย่าง

#### (6) การวัดผล

การวัดก่อนเรียนระหว่างเรียนและหลังเรียน 3 คำนี้มีความเกี่ยวเนื่องกันแต่ต่างกันที่ระยะเวลาและจุดประสงค์ของการวัดและประเมิน มีความหมายทั้งในมิติที่กว้างและแคบดังนี้ ทิวต์ลมณโชติ (2549)

1. ก่อนเรียนการวัดและประเมินก่อนเรียนมีจุดประสงค์เพื่อมทราบสภาพของผู้เรียน ณ เวลาก่อนที่จะเรียน เช่น ความรู้พื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆก่อนเรียนอาจจะหมายถึง

2. ระหว่างเรียน จุดประสงค์ของการวัดและประเมินระหว่างเรียน เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าหรือพัฒนาการของผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จากการเรียนรู้และการร่วมกิจกรรมของผู้เรียน โดยเทียบกับผลการวัดและประเมินก่อนเรียน การวัดและประเมินระหว่างเรียนจะทำให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน ในขณะเดียวกันยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูด้วย ข้อมูลจากการวัดและประเมินระหว่างเรียนจะเป็นประโยชน์แก่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ทั้งผู้เรียน ครูผู้สอน สถานศึกษา และผู้ปกครอง สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไปพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวังที่แตกย่อยมาจากมาตรฐานการเรียนรู้ และเป็นข้อมูลที่ใช้ในการปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียน

3. หลังเรียนจุดประสงค์ของการวัดและประเมินหลังเรียน เพื่อตรวจสอบผลการเรียนของผู้เรียนด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ จากการเรียนรู้และการร่วมกิจกรรมของผู้เรียน โดยเทียบกับผลการวัดและประเมินก่อนเรียนและระหว่างเรียน การวัดและประเมินหลังเรียนจะทำให้ได้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียน ในขณะเดียวกันยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณภาพการจัดการเรียนการสอนของครูด้วยครูผู้สอน สามารถนำข้อมูลดังกล่าวไป

พัฒนาและปรับปรุงการเรียนรู้และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและสถานการณ์ (มนชิตา เรื่องรัมย์, 2556)

## สรุป

หลักสิทธิมนุษยชน นับได้ว่าเป็นแนวคิดแห่งศตวรรษที่เกิดขึ้นด้วยจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างสังคมที่มนุษย์อยู่ร่วม เคารพซึ่งกันและกันอย่างสงบสุข ไม่ข่มเหงทารุณ หรือเลือกปฏิบัติด้วยความแตกต่างของแต่ละคนหลายประเทศมีการปลูกฝังอย่างจริงจัง ถึงกับมีการสอนเป็นเรื่องเป็นราวทั้งในแนวคิดและการปฏิบัติจริงสอนกันตั้งแต่เด็กที่เข้าสู่วัยที่สามารถรู้ผิดชอบชั่วดีได้ แต่เรื่องสิทธิมนุษยชนได้อยู่ในระบบการสอนตามโรงเรียนของไทยแล้วหรือยัง หรือถ้าเข้าไปในหลักสูตรแล้ว มีความก้าวหน้าไปมากน้อยแค่ไหน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เมื่อต้องเผชิญความท้าทายของบริบทสังคมแบบไทยๆ คนที่รับผิดชอบต่อตัวเองและต่อส่วนรวม ซึ่งพึงดูดี ยกตัวอย่างที่โครงการจิตอาสา ให้นักศึกษาออกไปรับผิดชอบต่อสังคม และกระทำในรูปแบบของการบำเพ็ญประโยชน์ ซึ่งสอดคล้องกับมโนทัศน์ของสังคมไทยเกี่ยวกับคุณค่าแบบไทยๆ บนฐานของพุทธศาสนาโดยเฉพาะกฎแห่งกรรมที่ครอบงำสังคมไทยไว้ ไม่ได้มองปัญหาบนโครงสร้าง แต่เป็นเรื่องปัจเจกที่ต้องไปแก้ปัญหากันเอง การแก้ไขมักเป็นการแก้ไขที่พฤติกรรมของแต่ละคน หรือช่วยในระดับบุคคล

เทคนิคและวิธีการสอน ให้ความรักแก่นักเรียน พร้อมๆ ไปด้วยเนื้อหาวิชาเรียน ครูควรแนะนำวิธีเรียนรู้ให้แก่เด็ก ดูแลและเอาใจใส่นักเรียน เหมือนกับการสร้างงานฝีมือชิ้นสักชิ้นที่เต็มไปด้วยอารมณ์และความรู้สึก ทำให้การเรียนการสอนนั้นมีความหมายขึ้นมาจนเกิดเป็นความผูกพันระหว่างครูกับศิษย์สอนให้นักเรียนเชื่อมโยงกับชีวิตจริง และฝึกให้นักเรียนคิดให้บ่อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ให้ผู้เรียนเข้าใจว่าความรู้ไม่ได้จำกัดอยู่แต่ในเฉพาะหนังสือเท่านั้น ครูยังควรเชื่อมช่องว่างระหว่างทฤษฎีและการปฏิบัติ ทำให้นักเรียนเกิดความชำนาญในเรื่องที่นักเรียนสนใจ โดยครูให้คำปรึกษาช่วยเหลือในการปฏิบัติ และเชื่อมโยงสภาพชีวิตในชุมชนของนักเรียนกับความรู้ที่ศึกษาในโรงเรียนตั้งใจฟังนักเรียน ครูต้องรู้จักตั้งคำถาม สามารถตอบข้อสงสัยแก่นักเรียนได้ และควรระลึกอยู่เสมอว่านักเรียนแต่ละคนในชั้นเรียนมีความแตกต่างกัน ครูควรกระตุ้นการตอบสนองการเรียนรู้และการพัฒนาทักษะการสื่อสารให้นักเรียนด้วยไม่จำเป็นต้องมีแผนการสอนตายตัว

มีอารมณ์ขัน พยายามอย่าทำตัวให้เครียด ครูควรเล่าเรื่องตลกให้นักเรียนฟังบ้าง การมีอารมณ์ขันจะช่วยคลายกำแพงระหว่างครูกับนักเรียนได้ ครูควรเรียนรู้ที่จะผ่อนคลายบรรยากาศในห้องเรียน และต้องระลึกเสมอว่า ครูก็เป็นมนุษย์ธรรมดาเหมือนกับนักเรียน ที่มีข้อบกพร่องและสามารถกระทำผิดได้เหมือนกัน เตรียมตัวให้พร้อม มีความเอาใจใส่ และอุทิศเวลาให้แก่การค้นคว้าหาวิธีถ่ายทอดความรู้ด้านต่าง ๆ ให้นักเรียน ครูดีต้องมีการเตรียมการสอนมาอย่างดี มีสื่อการสอนที่พร้อมและวิธีการสอนที่น่าสนใจ ทั้งหมดนี้หมายความว่าครูจะต้องทำงานหนักนอกเวลาด้วย ต้องได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากผู้บริหาร ทั้งในด้านทรัพยากร และบุคลากร ผู้บริหารควรให้การ

เสริมแรงครูอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ และสามารถทำงานได้อย่างปราศจากอุปสรรคปัญหา มีจินตนาการ จะเป็นครูที่ดีได้จะต้องรู้จักจัดใช้จินตนาการบ้าง เพราะจะมีผลต่อความคิดริเริ่มใหม่ๆ ลองจูงไปที่นักเรียนแถวหลังสุด นึกถึงเส้นประสาทที่เชื่อมต่อกันและประกอบกันเป็นรูปร่างรวมตัวเป็นมนุษย์การเรียนรู้ของคนเราจะพัฒนาไปเรื่อย ๆ อย่างไม่หยุดยั้ง หากครูไม่หยุดนิ่งที่จะเรียนรู้และพัฒนาความสามารถของทั้งตนเองและนักเรียนไปพร้อม ๆ กัน ครู คือ วิศวกรสังคมที่มีส่วนสำคัญยิ่งในการสร้างคนรุ่นใหม่ที่มีสมรรถนะขึ้นมา

### เอกสารอ้างอิง

- ทิวต์ มณีโชติ. (2549). การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมวิชาการ.
- ทิตนา แชนณี. (2555). ศาสตร์การสอน : องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ศูนย์หนังสือแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- เสน่ห์ จามริก. (2545). พุทธศาสนากับสิทธิมนุษยชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ. พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2536). พุทธวิธีแก้ปัญหาเพื่อศตวรรษที่ 21. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มนชิตา เรืองรัมย์. (2556). การพัฒนาแบบทดสอบการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิตสาขาวิชาการสอนภาษาไทยบัณฑิตวิทยาลัย. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยศิลปากร
- เฉลิมลาภ ทองอาจ. (2561). โรงเรียนสาธิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ฝ่ายมัธยม คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://thailanguageinstruction.wordpress.com/> สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2561.
- ทักษะและเทคนิคการจัดการเรียนรู้. (2561). ออนไลน์. แหล่งที่มา: [http://makoree1.blogspot.com/p/blog-page\\_4074.html/](http://makoree1.blogspot.com/p/blog-page_4074.html/) สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2561.
- พลเมืองดีของประเทศชาติและสังคมโลก. (2561). ออนไลน์. แหล่งที่มา: <https://mapichatblog.wordpress.com/>. สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2561
- รองศาสตราจารย์.ดร.วิวัฒน์ มีสุวรรณ. (2561). ออนไลน์. แหล่งที่มา: <http://wiwatmee.blogspot.com/>. สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2561)
- หลักการและวิธีการสอน. (2561). ออนไลน์.แหล่งที่มา: [http://transistors-tet57.blogspot.com](http://transistors-tet57.blogspot.com/) /สืบค้นเมื่อ 23 กรกฎาคม 2561.



## คำแนะนำสำหรับผู้พิมพ์บทความ

### 1. สถานที่ติดต่อเกี่ยวกับบทความ

บัณฑิตศึกษา ห้อง 434 ชั้น 3 อาคารพระพรหมบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ 305 หมู่ 8 ตำบลนอกเมือง อำเภอเมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์  
โทรศัพท์ 09-4514-1161, 08-3374-8741, 086-4654195, 08-1725-8693  
E-mail: Vanamdr@hotmail.com

### 2. ประเภท การส่ง การตรวจสอบ การเตรียม และการพิจารณาคัดเลือกบทความ

วารสารวรมัญญองแหรพุทธศาสนาตรปฐรศน มีกรกำหนดประเภท การส่ง การตรวจสอบ การเตรียม และการพิจารณาคัดเลือกบทความตีพิมพ์ในวารสารดังนี้

#### 2.1 ประเภทบทความ

วารสารวรมัญญองแหรพุทธศาสนาตรปฐรศน ตีพิมพ์บทความประเภทต่าง ๆ ดังนี้

2.1.1 บทความวิจัย (Research Article) ได้แก่ บทความที่เขียนขึ้นเป็นผลงานที่ได้จากการทำวิจัย ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน รูปแบบบทความวิจัยโดยทั่วไปมักประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลของการวิจัย อภิปรายผล สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิง

2.1.2 บทความทางวิชาการ (Academic Article) ได้แก่ บทความที่เสนอเนื้อหาความรู้ ลักษณะวิเคราะห์ วิจารณ์ โดยใช้แนวคิด ทฤษฎี หรือนำเสนอแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อเป็นความรู้สำหรับผู้สนใจทั่วไป ซึ่งไม่เคยตีพิมพ์ในวารสารใดๆ มาก่อน รูปแบบบทความวิชาการโดยทั่วไปมักประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ เนื้อหา สรุป และเอกสารอ้างอิง

2.1.3 บทความในลักษณะอื่น เช่น ๑) บทความพิเศษ (Special Article) ได้แก่ บทความที่นำเสนอเนื้อหาความรู้วิชาการ อย่างเข้มข้น และผ่านการอ่านและการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้นๆ มีกลุ่มเป้าหมายเป็นนักวิชาการในวงการวิชาการหรือวิชาชีพ ๒) บทความปริทรรศน์ (Review Article) ได้แก่ บทความที่รวบรวมความรู้จากตำรา หนังสือ วารสาร จากผลงานหรือประสบการณ์ ของผู้พิมพ์มาเรียบเรียงขึ้น โดยมีการวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิจารณ์ เปรียบเทียบกัน ๓) บทความปกิณกะ (Miscellany Article) ได้แก่ บทความทบทวนความรู้ เรื่องแปล

---

ย่อความจากวารสารต่างประเทศ การแสดงความคิดเห็น วิจารณ์ แนะนำเครื่องมือใหม่ ตำราหรือหนังสือใหม่ที่น่าสนใจ หรือข่าวการประชุมทั้งระดับชาติและระดับนานาชาติ เป็นต้น สำหรับรูปแบบบทความในลักษณะอื่นโดยทั่วไปมักใช้เช่นเดียวกับบทความทางวิชาการ (Academic Article)

## 2.2 การส่งบทความ

บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารวณิภรณ์แห่งพุทธศาสตร์ปริทัศน์ของบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ ต้องผ่านระบบลงทะเบียนออนไลน์Website:[https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam\\_434](https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam_434) และรอการตรวจสอบจากกองบรรณาธิการ

## 2.3 การตรวจสอบบทความและพิสูจน์อักษร

ผู้พิมพ์ควรตระหนักถึงความสำคัญในการเตรียมบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของบทความที่วารสารกำหนด ตลอดจนตรวจสอบความถูกต้องแน่นอน ทั้งพิสูจน์อักษรก่อนส่งบทความให้กับบรรณาธิการ การเตรียมบทความให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสารจะทำให้การพิจารณาตีพิมพ์มีความรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และทางกองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ที่จะไม่พิจารณาบทความจนกว่าจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามข้อกำหนดของวารสาร

## 2.4 การเตรียมบทความ

บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ดีด โดยใช้แบบอักษร (font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH Sarabun PSK) ขนาดอักษร 16 จัดกั้นหลังตรง สำหรับบทความภาษาอังกฤษให้ใช้แบบอักษร Time Ex Roman ขนาดอักษร 12 และมีระยะห่างระหว่างบรรทัดหนึ่งช่อง (double spacing) ตลอดเอกสาร พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษ (A4) พิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษด้านบนและด้านซ้าย ขนาด 3.81 ซม., ขอบด้านขวาและด้านล่าง ขนาด 2.54 ซม. พร้อมใส่หมายเลขหน้าทางมุมขวาบนทุกหน้า บทความไม่ควรยาวเกิน 15 หน้า กระดาษพิมพ์ (A4) โดยนับรวมภาพประกอบและตาราง

## 2.5 การพิจารณาและคัดเลือกบทความ

บทความแต่ละบทความจะได้รับพิจารณาจากคณะกรรมการกลั่นกรองบทความวารสาร (Peer Review) อย่างน้อย 2 ท่าน ที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้อง และได้รับความเห็นชอบจากกองบรรณาธิการก่อนตีพิมพ์ โดยผู้พิจารณาบทความไม่ทราบชื่อหรือข้อมูลของผู้เขียนบทความ และผู้เขียนบทความไม่ทราบชื่อผู้พิจารณาบทความ (Double - blind peer review)

## 3. รูปแบบบทความวิจัย

รูปแบบบทความวิจัยโดยทั่วไปมักประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

---

คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ วัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีดำเนินการวิจัย ผลของการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย สรุปผลการวิจัย ข้อเสนอแนะ และเอกสารอ้างอิง ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ชื่อบทความ (Article) ให้เขียนชื่อของบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.2 ชื่อผู้นิพนธ์ (Name and Surname of Author) ให้เขียนชื่อผู้นิพนธ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

3.3 หน่วยงานต้นสังกัด (Affiliated agency) ให้เขียนว่าผู้เขียนบทความมีหน่วยงานต้นสังกัดจากที่ใด (สาขาวิชา คณะ มหาวิทยาลัย) หรือกรณีเป็นนิสิต นักศึกษา ควรมีรายละเอียด เช่น หลักสูตร สาขา มหาวิทยาลัย ปีดำเนินการวิจัย อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และตำแหน่งวิชาการของอาจารย์ที่ปรึกษา โดยเขียนคำอธิบายเพิ่มเติมไว้เป็นเชิงอรรถแสดงไว้ตอนบนทางด้านขวาของหน้ากระดาษใต้ชื่อบทความที่เป็นภาษาอังกฤษ

3.4 บทคัดย่อ (Abstract) บทคัดย่อควรมีความยาวไม่เกิน 350 คำ โดยแยกต่างหากจากเนื้อเรื่อง ต้องมีบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เขียนให้ได้ใจความทั้งหมด บทคัดย่อของบทความไม่ต้องอ้างอิงเอกสาร รูปภาพ หรือตาราง ให้มีเนื้อหาเขียนไว้ในบทคัดย่อที่สำคัญเพียง 2 ส่วน คือ วัตถุประสงค์และผลการวิจัย เท่านั้น

3.5 คำสำคัญ (Keyword) คือ คำที่เขียนขึ้นให้ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา ปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ แต่ละคำเขียนคั่นด้วยเครื่องหมายอัฒภาค (Semicolon) (;) ควรมีคำสำคัญไม่เกิน 5 คำ

3.6 บทนำ (Introduction) ข้อเขียนเบื้องต้นที่นำเข้าสู่เนื้อหา เขียนให้เห็นประเด็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาวิจัยว่ามีภูมิหลังอย่างไร ปัญหาดังกล่าวมีผู้เสนอแนวคิด ทฤษฎี ใดอย่างไร มีประเด็นใดที่ยังมิได้คำตอบ หากวิจัยเรื่องนี้แล้วคาดว่าจะได้คำตอบปัญหานี้อย่างไร เขียนให้ชัดเจน มีข้อมูลที่เป็นเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องสนับสนุนความเห็นได้อย่างสมเหตุสมผล

3.7 วัตถุประสงค์ของการวิจัย (Research Objectives) เป็นการกำหนดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของการวิจัย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิจัยได้อย่างชัดเจน ควรเขียนแยกกันให้เห็นเป็นข้อ ๆ

3.8 วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) เป็นการกำหนด รูปแบบการวิจัย ประชากรหรือกลุ่มตัวอย่าง (วิจัยเชิงปริมาณ) กลุ่มเป้าหมายหรือผู้ให้ข้อมูลหลัก (วิจัยเชิงคุณภาพ) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล สถิติที่นำมาใช้วิเคราะห์ข้อมูล (ถ้ามี) แต่ละประเด็นมีรายละเอียดชัดเจน

3.9 ผลการวิจัย (Results) เป็นการนำเสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ในการนำเสนอผลการวิจัย อาจใช้ภาพถ่าย ตาราง หรือแผนภูมิประกอบได้

3.10 อภิปรายผลการวิจัย (Discussion) เป็นการอภิปรายผลการวิจัยเข้ากับหลักแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำข้อค้นพบการวิจัยมาอภิปรายเพื่อเชื่อมโยงกับประเด็นปัญหาการ วิจัย หรือทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ เพื่อเป็นแนวทางที่จะนำไปประยุกต์ให้เกิดประโยชน์

3.11 สรุปผลการวิจัย (Results) เป็นการแสดงผลที่ได้จากการวิจัย ในข้อ 3.7 ควรจำแนกผล ออกเป็นหมวดหมู่ และสัมพันธ์ กับวัตถุประสงค์ ของการวิจัย โดยการบรรยายในเนื้อเรื่อง หรืออาจ แสดงรายละเอียดเพิ่มเติมด้วยภาพประกอบ ตาราง กราฟ หรือ แผนภูมิ ตามความเหมาะสม

3.12 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) การแนะนำผลการวิจัยไปใช้ให้เกิดประโยชน์ ผู้ นิพนธ์ควรเขียนให้ได้ทั้ง ๓ ประเด็น คือ ๑) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ๒) ข้อเสนอแนะในการนำ ผลการวิจัยไปใช้ และ ๓) ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.13 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหา ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) เป็นการอ้างอิงแหล่งที่มาของข้อความไว้ใน เครื่องหมาย วงเล็บ ( ) แทรกในเนื้อหา ซึ่งมีรูปแบบการเขียนอ้างอิงที่นิยมแพร่หลาย โดยมีกฎเกณฑ์ การอ้างอิงที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้ใช้มีความชัดเจนในการลงรายการงานเขียนต่าง ๆ ที่ง่าย ทันสมัย ถูกต้อง การอ้างอิงเอกสารที่เป็นภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศที่มีใช้ภาษาอังกฤษ ผู้นิพนธ์ได้แปล เป็นภาษาอังกฤษไว้ถูกต้อง เป็นรูปแบบเดียวกัน

#### 4. รูปแบบบทความวิชาการ หรือบทความในลักษณะอื่น

รูปแบบบทความวิชาการโดยทั่วไปมักประกอบด้วย ชื่อบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อผู้เขียนบทความภาษาไทยและภาษาอังกฤษ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อภาษาไทยและ ภาษาอังกฤษ คำสำคัญภาษาไทยและภาษาอังกฤษ บทนำ เนื้อหา สรุป และเอกสารอ้างอิง ซึ่งมี รายละเอียดดังนี้

4.1 ชื่อบทความ ชื่อผู้นิพนธ์ หน่วยงานต้นสังกัด บทคัดย่อ คำสำคัญ ให้ปรับใช้ตามที่ได้ แนะนำไว้ในบทความวิจัย ข้อ 3.1-3.5 โดยอนุโลม

4.2 บทนำ (Introduction) ข้อเขียนเบื้องต้นที่นำเข้าสู่เนื้อหา เป็นส่วนกล่าวนำ โดยอาศัย การทบทวนข้อมูลจากเอกสาร รายงานวิจัย และหลักฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับบทความในเรื่องนี้ และ กล่าวถึงเหตุผลหรือความสำคัญของปัญหาที่ต้องการนำเสนอให้ผู้อ่านได้รับทราบ เขียนให้ชัดเจน โดย นำข้อมูลที่เป็นเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องมาสนับสนุนความเห็นได้อย่างสมเหตุสมผล

4.3 เนื้อหา (Content) คือ ส่วนเป็นเรื่องราวหรือเนื้อหาที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอให้ผู้อ่าน ได้รับทราบ เนื้อหาที่ดีต้องมีการกำหนดประเด็นและรายละเอียดชัดเจน น่าสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ สมรรถภาพทางความคิดของผู้เขียนเป็นสำคัญ

4.4 สรุป (Summarizing) เป็นวิธีการเขียนบทความที่ผู้เขียนต้องเขียนให้เหลือเฉพาะส่วนที่มี ความสำคัญ เป็นการกลั่นกรอง การรวบรวม หรือการลดข้อความให้เหลือส่วนที่สำคัญเท่านั้น

---

4.5 เอกสารอ้างอิง (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์  
APA (American Psychological Association) ซึ่งได้นำเสนอไว้แล้วใน (ข้อ 3.13)

## รูปแบบบทความวิจัย

1.5 นิ้ว หรือ 3.81 ซม.

(ชื่อบทความ)ภาษาไทย (พิมพ์ตัวหนา, 20 pt)

(ชื่อบทความ)ภาษาอังกฤษ (พิมพ์ตัวหนา, 18 pt)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ-นามสกุลผู้พิมพ์บทความภาษาไทย (14 pt)

Name and Surname of Author (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (14 pt)

เว้น 1 บรรทัด

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (16 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

Keyword: .....

บทนำ (ทุกหัวข้อให้ขีดซ้าย) (18 pt)

(16 pt) .....

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (18 pt)

(16 pt) .....

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) .....

ผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) .....

อภิปรายผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) .....

สรุปผลการวิจัย (18 pt)

(16 pt) .....

ข้อเสนอแนะ (18 pt)

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย
2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้
3. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(ไทย) (16 pt) .....

1.5 นิ้ว  
หรือ  
3.81 ซม.

1 นิ้ว  
หรือ  
2.54 ซม.

## รูปแบบบทความวิชาการ

1.5 นิ้ว หรือ 3.81 ซม.

(ชื่อบทความ)ภาษาไทย (พิมพ์ตัวหนา, 20 pt)

(ชื่อบทความ)ภาษาอังกฤษ (พิมพ์ตัวหนา, 18 pt)

เว้น 1 บรรทัด

ชื่อ-นามสกุลผู้พิมพ์บทความภาษาไทย (14 pt)

Name and Surname of Author (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (14 pt)

เว้น 1 บรรทัด

บทคัดย่อ (18 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

คำสำคัญ : 3-5 คำ

Abstract (16 pt)

(16 pt) (ไม่เกิน 350 คำ).....

Keyword: .....

บทนำ (ทุกหัวข้อให้ขีดซ้าย) (18 pt)

(16 pt) .....

เนื้อหา (18 pt)

(16 pt) .....

สรุป (18 pt)

(16 pt) .....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(ไทย) (16 pt) .....

(อังกฤษ) (16 pt) .....

1.5 นิ้ว

หรือ

3.81 ซม.

1 นิ้ว

หรือ

2.54 ซม.

1 นิ้ว หรือ 2.54 ซม.

---

## 5. การเขียนเอกสารอ้างอิง ตามแบบ APA ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 (แทรกในเนื้อหาท้ายข้อความ)

### 5.1 หนังสือ

#### 5.1.1 คัมภีร์พระไตรปิฎกหรือหนังสือสำคัญพิมพ์เป็นชุด

ให้อ้างชื่อย่อคัมภีร์ เล่ม/ข้อ/หน้า และค้นด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,)

ตัวอย่าง

อ้างพระไตรปิฎกภาษาบาลี (ที.สี. (บาลี), 9/276/97)

อ้างพระไตรปิฎกภาษาไทย (ที.สี. (ไทย), 9/276/97)

#### 5.1.2 หนังสือ และวารสาร

(ผู้แต่ง, ปีที่พิมพ์: เลขหน้าที่อ้างอิง)

**ผู้แต่งคนเดียว** ให้ระบุ ชื่อ-นามสกุล โดยไม่ต้องมีคำนำหน้านาม หากเป็นพระภิกษุทั่วไปให้ใส่คำว่า พระ, พระมหา นำหน้าชื่อตามด้วย ฉายานาม (ชื่อภาษาบาลี) และพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์ให้ใส่ ชื่อสมณศักดิ์ ตามด้วยชื่อตัวในเครื่องหมายวงเล็บ ถ้าไม่ทราบชื่อตัวให้ใส่เฉพาะ ชื่อสมณศักดิ์

ตัวอย่าง

(ทวีศักดิ์ ทองทิพย์, 2561)

(Taweesak Tongtip, 2018)

(พระมหาสมจินต์ สมมาปญโญ, 2544)

(Phra Maha Somjin Sammapanno, 2001)

(พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2557)

(Phraphrombandit (Prayūn Thammachittō), 2014)

**ผู้แต่งมากกว่า 1 คน แต่ไม่เกิน 6 คน** ให้ระบุ ชื่อ-นามสกุล ของผู้แต่งแต่ละคนให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” หน้าผู้แต่งคนสุดท้ายต้องคั่นด้วย “และ” สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “and” หรือ “&” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่าง

(ดอกจันทร์, พรหมกุล และ โยทุม, 2552)

(Dokchan, Phromkun and Yothum, 2009)

---

ผู้แต่งมากกว่า 6 คนขึ้นไป ให้ระบุ ชื่อ-นามสกุล ของผู้แต่งคนแรกให้คั่นด้วยเครื่องหมาย “,” ตามด้วย “และคณะ” หรือคนอื่น ๆ สำหรับผู้แต่งชาวไทย หรือ “et al.” หรือ “and others” สำหรับผู้แต่งชาวต่างประเทศ ระหว่างคำให้เว้นระยะห่างด้านหน้าและด้านหลัง 1 เคาะ

ตัวอย่าง

(รัฐสินธุ และคณะ, 2525)

(Ratsin, et al., 1982)

## 6. การเขียนเอกสารอ้างอิง (ท้ายบทความ)

### 6.1 หนังสือ:

ชื่อ-นามสกุล./ (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อหนังสือ/ (ครั้งที่พิมพ์(ถ้ามี))/ เมืองที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

ตัวอย่าง

จุมพต สายสุนทร. (2552). **กฎหมายระหว่างประเทศ**(พิมพ์ครั้งที่ 8 แก้ไข เพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: วิญญูชน.

Maslow, A. (1970). **Motivation and Personality**. New York: Harper and Row Publishers.

### 6.2. วารสาร:

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อเรื่อง./ ชื่อวารสาร,/ ปีที่(ฉบับที่)/ เลขหน้า.

ตัวอย่าง

ปิยะวิทย์ ทิพรส. (2553). การจัดการป้องกันและลดสารให้กลิ่นโคลน Geosmin ในผลิตภัณฑ์แปรรูปสัตว์น้ำ. วารสารสุทธิปริทัศน์, 24(72), 103- 119.

Prescott, S. G. (2015). Will Instructors Save Time Using a Specifications Grading System?. *Journal of Microbiology & Biology Education*. 16(2), 298.

### 6.3 วิทยานิพนธ์/ดุษฎีนิพนธ์/สารนิพนธ์/รายงานการวิจัย

ชื่อ-นามสกุล. / (ปีที่พิมพ์)/ ชื่อเรื่อง./ ระดับวิทยานิพนธ์,/ ชื่อคณะ:/ ชื่อมหาวิทยาลัย.

ตัวอย่าง

ก้องเกียรติบุรณศรี. (2553). ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นผู้ประกอบการขององค์กรสภาพแวดล้อมทางธุรกิจและผลการดำเนินงานในพื้นที่การนิคมอุตสาหกรรมแห่งประเทศไทย (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต). มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

Phra channa Bhaddharakhito. (2015). An Analytical Study of Morality in Cambodian Traditional Wedding at Chamnomkuet Village, Chamnom Sub-district,

---

Mongkolborei District, Banteay Meanchey Province Based on Buddhist Principle. Master of arts. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

#### 6.4 สัมภาษณ์:

ชื่อ-นามสกุล. /(วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์ )/ตำแหน่ง(ถ้ามี)/สัมภาษณ์

#### ตัวอย่าง

พระสมุห์หาญ ปญฺญารโ, (17 มีนาคม 2562). เจ้าอาวาสวัดป่าอาเจียง หมู่ 14 ตำบลกระโพ  
อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์. สัมภาษณ์.

PhraKrusuvithanphatthanabandhit. (10 May 2013). Voice-Rector. Interview.

#### 6.5 สื่อดิจิทัล:

ชื่อ-นามสกุล. /(ปีที่พิมพ์)/ชื่อเรื่อง./ชื่อเว็บไซต์./(วัน เดือน ปี ที่สืบค้น).จาก

<http://www.xxxxxxxxxx>.

#### ตัวอย่าง

สุนันทา เลาวัญศิริ. (2553). ธาตุอาหารหลักของน้ำสกัดชีวภาพแบบเข้มข้นจากขยะครัวเรือน.

วารสารออนไลน์มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. (17 มีนาคม 2562). จาก

[http://www.journal.msu.ac.th/index.php?option=com\\_](http://www.journal.msu.ac.th/index.php?option=com_)

Bhandari, P., Rishi, P. and Prabha, V. (2014). Positive Effect of Probiotic Lactobacillus Plantarum in Reversing the LPS Induced Infertility in Mouse Model. (12 February 2014).

[http://jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;](http://jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03)  
[jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03.](http://jmm.microbiologyresearch.org/content/journal/jmm/10.1099/jmm.0.000230;jsessionid=1me6a81o04g7o.x-sgm-live-03)

### 7. ส่วนภาพประกอบ (Figure) และส่วนตาราง (Table)

ภาพประกอบและตารางควรมีเท่าที่จำเป็น สำหรับ คำบรรยายภาพและตารางให้พิมพ์เหนือภาพหรือตาราง ส่วนคำอธิบายเพิ่มเติมให้ใส่ใต้ภาพหรือตาราง

#### การติดต่อโฆษณาและการสมัครสมาชิก

การติดต่อโฆษณา การสั่งซื้อ และการสมัครเป็นสมาชิกวารสารวณิฏวาทศนุการพทุทศาสตรปริทรรศนุ กรณาดิดดอ “บรรณาริการ” วารสารวณิฏวาทศนุการพทุทศาสตรปริทรรศนุ บัณทิดศึคษา

---

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์ 305 หมู่ที่ 8 ตำบลนอกเมือง อำเภอ  
เมืองสุรินทร์ จังหวัดสุรินทร์ 32000

[https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam\\_434](https://so06.tci-thaijo.org/index.php/Vanam_434)

E-mail: Vanamdr@hotmail.com

โทรศัพท์ 09-4514-1161 นางสาวจิรารัตน์ พิมพ์ประเสริฐ

08-3374-8741 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ บรรจง โสดาดี

086-4654195 ดร.ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม

081-7258693 รองศาสตราจารย์ ดร.ทวีศักดิ์ ทองทิพย์

#### **กำหนดออกวารสารปีละ 2 ฉบับ**

ฉบับที่ 1 มกราคม – มิถุนายน

ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม

#### **อัตราค่าวารสาร**

จำหน่ายราคา ฉบับละ 150 บาท ไม่รวมค่าส่ง

#### **อัตราค่าสมาชิก**

ปีละ 300 บาท



หนังสือขอเสนอบทความเพื่อลงตีพิมพ์ใน “วารสารนันทมืองแหวกพุทธศาสตรปริทรรศน์”

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตสุรินทร์

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

1. ข้าพเจ้าชื่อ.....ฉายา.....นามสกุล.....

2. สถานภาพผู้เขียน

○ อาจารย์ในสถาบันการศึกษา (ชื่อสถาบัน).....

โปรแกรม.....คณะ.....

○ บุคคลทั่วไป (ชื่อหน่วยงาน).....

3. มีความประสงค์ขอตีพิมพ์ ( ) บทความวิจัย ( ) บทความวิชาการ เรื่อง  
ภาษาไทย.....

ภาษาอังกฤษ.....

4. ชื่อผู้เขียนร่วม (ถ้ามี).....

5. ที่อยู่ที่สามารถติดต่อได้สะดวก เลขที่.....ถนน.....แขวง/ตำบล.....เขต/  
อำเภอ.....จังหวัด.....รหัสไปรษณีย์.....

โทรศัพท์.....E-mail.....

6. สิ่งที่ส่งมาด้วย

○ แผ่นดิสก์หรือไฟล์ข้อมูลต้นฉบับ ชื่อแฟ้มข้อมูล.....

○ เอกสารพิมพ์ต้นฉบับ จำนวน 2 ชุด

7. หากบทความนี้ จำเป็นต้องเชิญให้ผู้ทรงคุณวุฒิคนที่ 3 อ่านอีก ข้าพเจ้ายินดียอมเสียค่าใช้จ่ายเพิ่มและหากเมื่อ  
ข้าพเจ้าแก้ไขแล้วแต่ยังไม่เรียบร้อยและไม่ได้ให้ลงตีพิมพ์ ข้าพเจ้าไม่ติดใจเอาความใด ๆ ทั้งสิ้น จะยอมรับการ  
พิจารณาของกองบรรณาธิการถือเป็นที่สุด และไม่ขอเรียกร้องค่าใช้จ่ายทั้งหมดคืน

ข้าพเจ้าขอรับรองว่าบทความนี้ยังไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างพิจารณาวารสารอื่น

ลงนาม.....ผู้เขียน

(.....)

วันที่...../...../.....

## จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิจัยในวารสารวิชาการ (Publication Ethics)

### บทบาทและหน้าที่ของผู้เขียนบทความ (Author Ethical Responsibilities)

1. บทความที่จะได้รับการพิจารณาตีพิมพ์จะต้องเป็นบทความที่ไม่เคยตีพิมพ์ที่ไหนมาก่อนและไม่ส่งต้นฉบับ บทความซ้ำซ้อนกับวารสารอื่น
2. เนื้อหาของบทความจะต้องเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของวารสาร
3. บทความต้องไม่คัดลอกผลงานของผู้อื่น และหากมีการนำผลงานของผู้อื่นมาไว้ในบทความของตัวเอง ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานเหล่านั้น
4. ผู้เขียนต้องตรวจสอบความถูกต้องของบทความ ทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหาตามแบบฟอร์ม (template) ของวารสาร
5. ผู้เขียนที่มีชื่อปรากฏในบทความทุกคน ต้องเป็นผู้ที่มีส่วนในการดำเนินการและรับผิดชอบบทความจริง
6. ผู้เขียนต้องระบุแหล่งทุนที่สนับสนุนในการทำวิจัยนี้ และ/หรือมีผลประโยชน์ทับซ้อนจะต้องระบุในบทความ และแจ้งให้บรรณาธิการทราบ
7. ผู้เขียนควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากเกินไป
8. การกล่าวขอบคุณในกิตติกรรมประกาศ ผู้เขียนควรขออนุญาตจากผู้ที่กล่าวขอบคุณเสียก่อน
9. บทความของผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป
10. กรณีที่ผลงานเป็นการศึกษาวิจัยและทำการทดลองในคนหรือสัตว์ทดลอง โดยการทดลองในคนอาจส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรี สิทธิ ความเป็นส่วนตัว และสุขภาวะของคน ขอให้แนบหนังสือรับรองจริยธรรมจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์หรือสัตว์ทดลอง ทั้งนี้ การอนุมัติให้ลงตีพิมพ์ขึ้นอยู่กับพิจารณาจากกองบรรณาธิการวารสารฯ ถือเป็นที่สุด

### บทบาทและหน้าที่ของบรรณาธิการวารสาร (Editor Roles and Responsibility)

1. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาคุณภาพของบทความ เพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารที่ตนรับผิดชอบ และไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว
2. บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียน และผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่น
3. บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้องและให้ผลที่น่าเชื่อถือ มีคุณค่าทั้งด้านวิชาการและสังคม
4. บรรณาธิการต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนและผู้ประเมิน

5. บรรณาธิการต้องมีการตรวจสอบบทความในด้านการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจัง

6. เมื่อบรรณาธิการตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่น จะต้องระงับการประเมินและติดต่อผู้เขียน เพื่อพิจารณาตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์การตีพิมพ์

7. บรรณาธิการมีเอกสิทธิ์ในการตอบรับหรือปฏิเสธการตีพิมพ์ และรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

### **บทบาทและหน้าที่ของผู้ประเมินบทความ (Reviewer Roles and Responsibilities)**

1. ผู้ประเมินบทความต้องไม่เปิดเผยข้อมูลในบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ

2. หากผู้ประเมินบทความมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียนผู้ประเมินบทความจะต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

3. ผู้ประเมินบทความควรรับประเมินบทความเฉพาะสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ และหากมีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบ